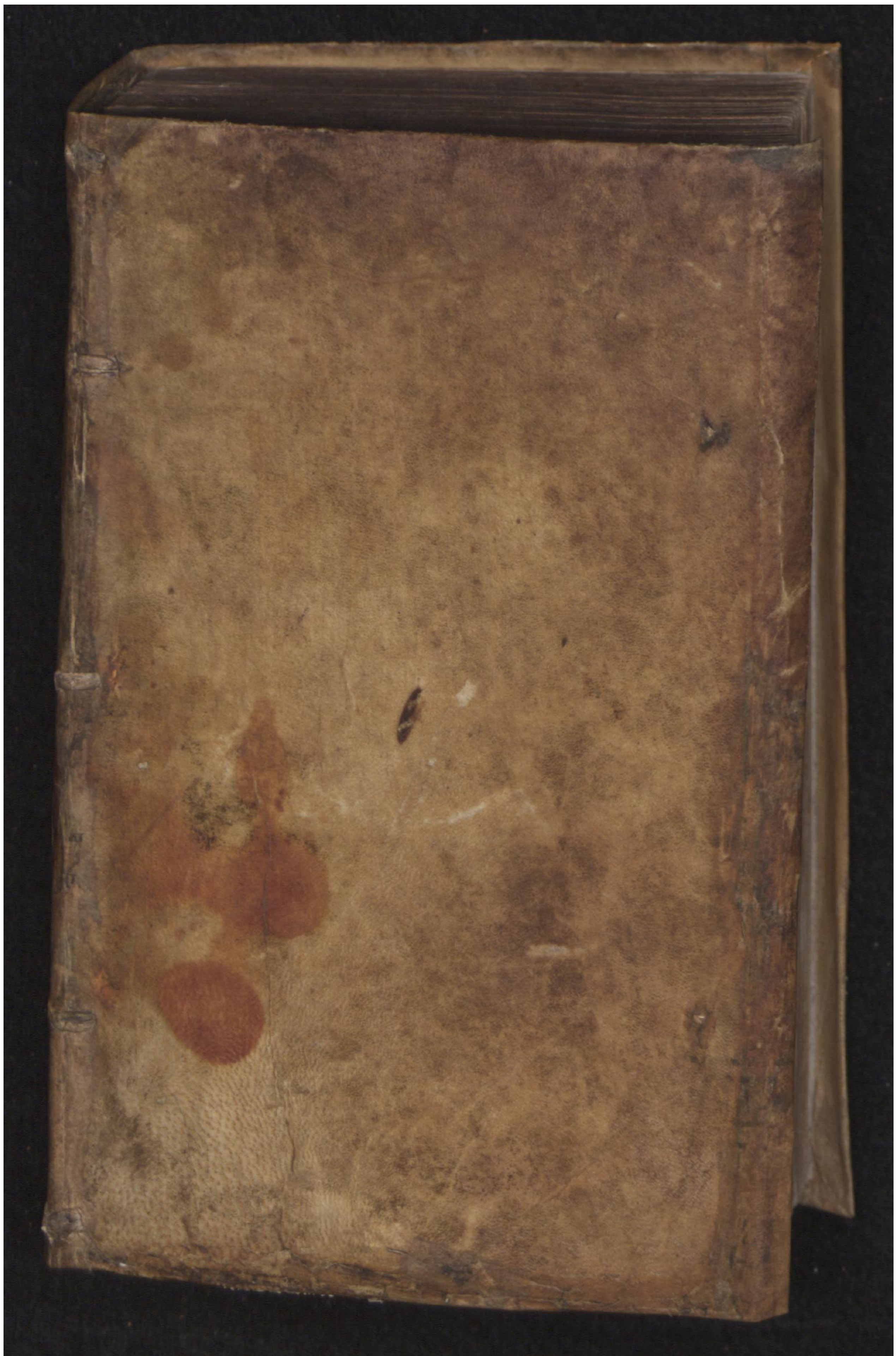
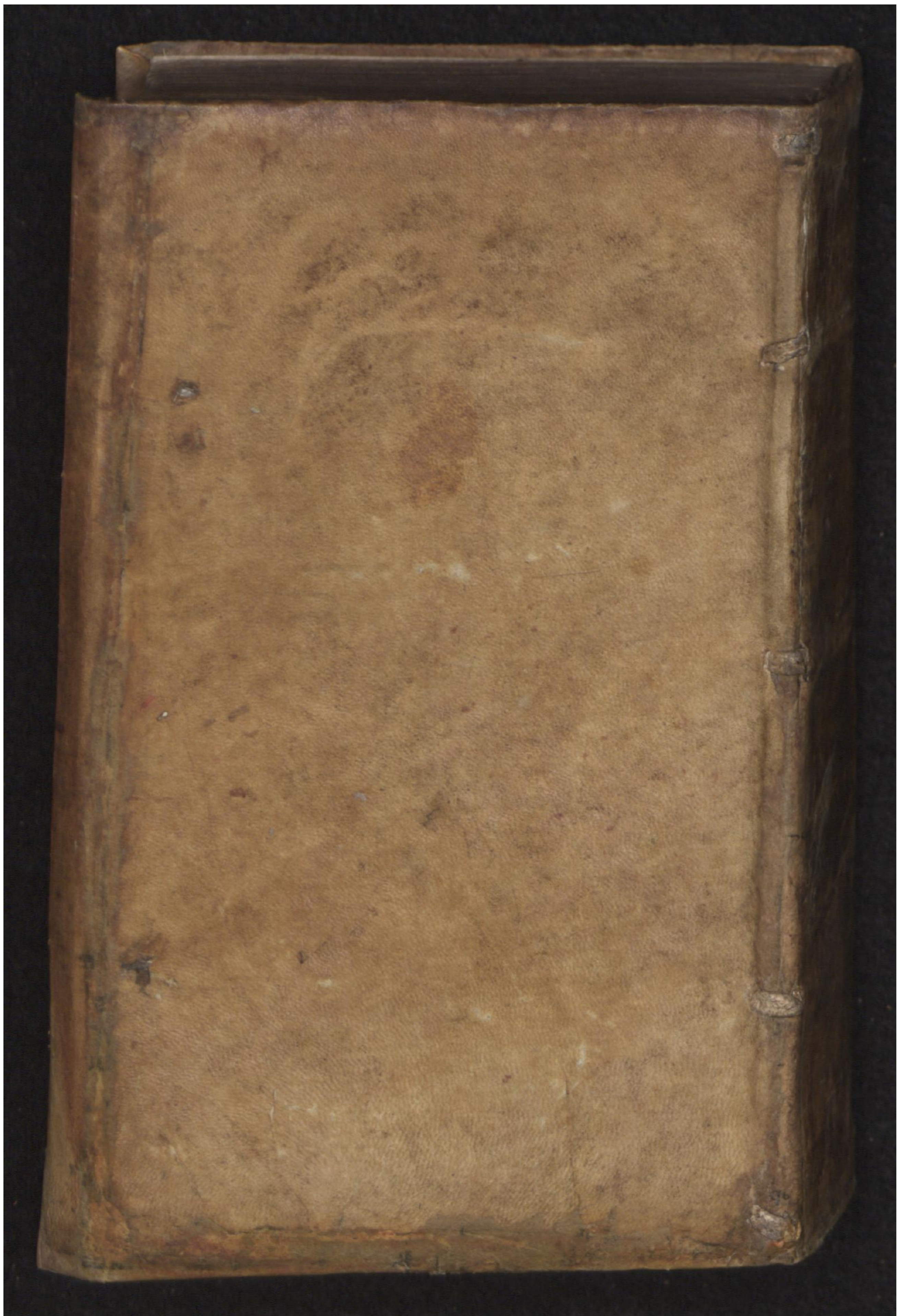

Ex libris Davidis Wetteri
Saungallensis

Ex libris Ioannis Iacobi
Strosen, A°.
1618.

3,- 48

omnia ad majorem Dei gloriam.

1 Thlr à 8 gr no.

DA BOX

Kb

Weigel

Ex Libris Abraha-
mi Schucani
[illegible]
die 15 Martij
[illegible]

O Deus omnipotens animam cum
corpore serva.
Quo possim studijs semp adesse meis.

Θεοῦ διδόντος μηδὲν ἰσχύει φθόνος
Καὶ μὴ διδόντος μηδὲν ἰσχύει πόνος.

Deo dante nihil valet invidia.
Et non dante nihil valet labor.

ἐὰν ᾖς φιλομαθής: ἔσῃ πολυμαθής
ἔσῃ πολυμαθής

Si discendi cupidus fueris multa
disces.

INS

NVI

narum

bus ex

Aposto

que pr

Acade

hensu

NICO

APVD

SYNTAGMA

INSTITVTIONVM CHRISTIANARUM,

perſpicuis aſſertionibus ex doctrina Prophetica & Apoſtolica congeſtis, (pleriſque propoſitis & diſputatis in Academia Aiſnienſi) comprehenſum.

NICOLAO HEMMINGIO Autore.

GENEVÆ,
APVD EVSTATHIVM VIGNON.
M. D. LXXVIII.

ORNATISSIMO

VIRO, DOCTRINA, PIETATE, VIRTVTE ATQVE sapientia excellenti, D. Ioanni Francisco Ripensi, artis medicæ Doctori eximio, Rectori Academiæ Haifniensis magnifico, & suo collegæ ac fratri in Christo charissimo.

NICOLAVS HEMMINGIVS.

RIA sunt homini, magnifice domine Rector, frater & collega charißime, in primis meditanda, Quomodo benè sapiat, Quomodo benè agat, &, Quomodo benè habeat. Ad hæc enim hominis natura fertur: hæc appetit: in his finem bonorum collocat. Huc pertinẽt tres illæ facultates animæ, à Deo Opt. Max. homini astructæ, γνωςικὴ, ἐπιθυμητικὴ, & θυμικὴ. Harum prima verum & bonum vt inquirat, satagit: nec quicquam illi satis est, priusquam ad verißmum & summum bonum peruenerit. Media verò & bono inuento se applicat, & in eo acquiescit. Postrema illud ipsum verum & bonum tuetur, & contrariis aduer-

¶.ij.

ſatur. Huc proinde quæcunque à maximis ingenijs acutiſſimè excogitata & perſcripta ſunt pertinent: huc ſcholaſtici labores, huc facultatum ac profeſſionum ordinatio referũtur: quibus hic ſcopus præfixus eſt, vt & ingentibus corporis animiq́ morbis remedium adferant, & hominem ad quietem, tranquillitatem & beatitudinem perducant.

Cæterùm, etſi omnium, qui in hoc ſtudio occupantur, laudandus eſt conatus: tamen euentus conatui & expectationi in omnibus peræque non reſpõdet. Nã, vt Pindarus ait: ἐπὶ μὰν βαίνει τι καὶ λάθας ἀτέκμαρτον νέφος, καὶ παρέλκει πραγμάτων ὀρθὰν ὁδόν γε ἔξω φρενῶν. *Hoc eſt, Accedit obſcura nubes obliuionis, & rectam viam rerum agendarum aufert ex mẽtibus. Tametſi autem Pindarus aliquid mali in naturam humanam ſuperueniſſe, quò impediuntur homines, quò minus* ἀρετὰν καὶ χάρματα, *que naturâ appetunt, aſſequãtur, rectè animaduertit: tamen malum illud & obſcuram illam obliuionis nubem monſtrare non potuit luce diuina deſtitutus. At Eccleſia Dei, & nouit illud malum, & habet remedium, quò illi malo medeatur. Malum ipſum eſt peccatum originis. Remedium mali eſt prædicatio Euangelij. Ideò Paulus ait: Poſtquã in ſapientia Dei non cognouit mundus, per ſapientiam,*

Deum:

Deum: placuit Deo, per ſtultitiā prædicationis, ſaluare credētes. Hoc eſt, Poſtquā in hac mundi fabrica, quæ eſt veluti ſpeculum quoddam ſapientiæ Dei, non cognouerūt homines, per lumen rationis ac demōſtrationes, Deum, vt par erat, viſum eſt Deo ex gratuita ipſius bonitate per ſtultam coram mundo prædicationem, de Chriſto crucifixo, ſaluare credētes. Tametſi itaque magna laus eſt Sapientiæ, quā profitentur illi qui Philoſophi nominātur: & profecto magnus ipſius vſus eſt, in vita œconomica, politica, addo etiam in Eccleſia: tamen plurimùm differt humana illa Sapientia ab illa, quā Paulus ſtultitiam, iudicio mundi, ſed Dei Sapientiam, vero iudicio, nominat. Nam ſiue autores ſpectes vtriuſque Sapientiæ, ſiue cauſſas certitudinis attendis, ſiue effecta ſcrutaris, apparebit quantum Dei Sapientia ſapientiam principum huius mundi, excellat.

Primùm autores diſcreti ſunt. Deus eſt autor Sapientiæ Eccleſiæ: homo eſt inuentor Sapiētiæ, quam Paulus ſapientiam nunc mundi, nunc principum huius mūdi appellat. Verùm ſi quis obijcit humanam Sapientiam à Deo eſſe qui facultates naturæ indidit, quibus inuenta, locupletata & aucta eſt Sapiētia hæc, quam Philoſophiam nominamus: huic viciſſim obijcio véφος ἀτέκμαρτον λάθας (cuius Pindarus memi-

nit) ex quo factum est, ut sæpissimè extra viam aberrent Philosophi. Vt ergo Deus & homo distant in infinitum inter se, & bonitate & dignitate: (ut alia taceam) ita sapientia Dei, bonitate & dignitate sapientiam hominum excellit. Hoc discrimen notat Paulus, in hunc modum Corinthijs scribens: Porrò sapientiam loquimur inter perfectos, Sapientiam autē non seculi huius, neque principum seculi huius, qui abolentur: sed loquimur sapiētiam Dei in mysterio absconditam, quam præfinierat Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit. Hic habemus descriptam veram sapientiam, quæ nō hominum sed Dei est. Si ergo sapiētia Dei est, non est contemnenda nec reijciēda in tertiā classem Scientiarum, quasi inferior multùm esset sciētijs humanis ἀγνοίᾳ proxima. Si sapientia Dei est, caueat puluis & cinis, ne mensura sensuum & rationis eam metiri velit. Si est in mysterio recondita, non est noua & nuper nata, sed ante mundi cōstitutionem à Deo concepta & destinata in salutem & veram hominis beatitudinem. Si est in gloriam nostram, eò pertinet ut nos perficiat, & ad gloriam veram æternæ beatitudinis perducat, ut Deo iuncti perfecto amore, optimè habeamus.

Secundùm discrimen inter Philosophicam sapien-

ſapientiam & diuinã, à cauſsis certitudinis petendam eſſe propoſuimus. Philoſophia iactãt lumen rationis: proferunt κριτήρια, quibus quaſi manu ducũtur à notis ad ignota: amuſsim philoſophicam immotam eſſe gloriãtur. At Dei ſapientia lumen Dei prætendit, experientia Sanctorũ cõprobatur, arrhabone Spiritus cõfirmatur, & multis demõſtrationib. Spiritus firmiſsima eſſe conuincitur: adeò, vt eius reſpectu humana ſapiẽtia omni ferè teſte carere videatur.

Diſcrimen tertium ab obiectis petimus. Philoſophica Sapientia, etſi de Deo diſſerit: tamen nec naturã Dei, nec diſtinctionem ὑφισταμένων in vna ſimpliciſsima natura, nec voluntatẽ rectè intelligit, ſed cũ Deo philoſophatur, in horrendas tenebras incidit: id quod videmus omnibus philoſophis, qui Euãgelij cognitione deſtituebantur accidiſſe, qui, cùm ſibi ſapere videbantur ἐματαιώθησαν καὶ ἐμωράνθησαν, vt Paulus loquitur.

Effecta quoq; variant. Quid efficit Philoſophia aliud, quàm vt hominẽ pædagogia quadam in officio contineat? quàm vt hominẽ in arcana naturæ introducat? quàm vt ſermonem regat? Quid? An nõ hæc magna ſunt? Permagna eſſe fateor, & veſtigia quædã diuinitatis, cũ Paulo agnoſco. Sed ſapientia Dei, ſi pædagogiã ſpectamus ſpiritualem, quæ locum habet in

familia Dei, sola nos regit & perficit ita vt & benè sapiamus, & benè agamus, & benè habeamus. Nam philosophia etsi multa præclara de virtute habet, digna quæ cognoscantur: tamen nec vnde proficiscantur Christianæ virtutes, nec quæ sint, nec quomodo fiant, nec quò tendant, rectè & sine errore monstrat. Siquidē sola pietas, quam profitetur sapiētia Dei est principium, fundamentum, formatrix, dux & gubernatrix omnium virtutū quæ Deo probantur. Principium, quia ab ea manant, vt à fonte riuuli. Fundamentum, quia super ea tanquam ædificium veræ virtutes extruuntur. Formatrix, quia fides quæ percipitur ex sapientia diuina facit vt virtutes sint, quæ ex mandato fiunt. Dux, quia regit eas, & cōtinet intra suos limites, ne euagētur, & in spectra virtutū conuertātur. Gubernatrix, quia vt rectà ad finem verum ferantur, videlicet ad gloriam Dei, ædificationem Ecclesiæ, tranquillitatem vitæ, & vtilitatem proximi, facit.

Porrò, si quis ex ijs, quæ diximus, de excellentia virtutū, quas sapientia Dei docet, velit inferre abijciendā esse eam humanæ sapientiæ partem, quæ doctrinam de virtutibus cōtinet, ille sanè haud rectè iudicat. Nequaquā enim ideò abijciēda est philosophia in doctrina virtutum, vt quidā (opinione sua docti) autumāt,

quòd

quòd imperfectior ſit: ſed vt lumen adhibendum eſt illi ex doctrina cœleſti: ita illuminata vtiliter ſeruit Eecleſiæ Dei. Quemadmodum enim non adÿciendum eſt cuprum, quòd aurum ſit illo longè præſtantius & nobilius. Habet enim cuprum ſuum vſum, modò auro relinquat ſuũ præcium. Et rurſus aurum indiget interdum cupro, vt id quod inde efficitur fiat ſtabilius. Sic doctrina Eccleſiæ de virtutibus, etiamſi longè excellit philoſophiam: tamẽ multum in ædificio tabernaculi Dei, cognitione virtutum philoſophicarum, tanquam exoticis quibuſdam theſauris iuuatur. Quare qui illam Philoſophiæ partem, quæ doctrinã de virtutibus continet, contemnit, dignus eſt potiùs flagris quàm refutatione, præſertim, cùm videamus Paulum Apoſtolum non raròdicta Philoſophorum & Poëtarum de virtutibus mutuatum eſſe.

Iam ad eam partem humanæ ſapientiæ veniamus, quæ naturas rerum ſcrutatur. Hìc profectò fatendum eſt eam Philoſophiæ partẽ, qui rerum naturas rimatur, magnum adminiculum adferre ÿs, qui in Schola Chriſti verſantur. Multa enim in Moſe, Prophetis, Pſalmis, Euangelicis ſcriptis occurrunt, quæ ſine humana ſapientia de rerum naturis & proprietatibus, intelligi non poſſunt. Quod qui negat, ei

ſanè helleboro opus eſt: vt interim ſileam, eum ingratum eſſe Deo, qui dona ipſius in Philoſophis non agnoſcit & veneratur.

Quantum autem ad ſermonem attinet, Philoſophia facit vt ſermo ſit & emẽdatus & rectus, & elegãs. Quò profectò beneficio humanæ ſapientiæ Eccleſia Dei carere non poteſt, niſi muta eſſe velit. Quid de theoria dicam quam Epiphanius in Scripturæ ſacræ interprete requirit? certè qui ſine dialectica hanc accedit, profectò ὥσπερ ὄνος πρὸς λύραν accedit. Vt taceam theoriam planè ἀχαλίνωτον eſſe ſine dialectica & in præcipicia agere. Quomodo enim ſine dialectica collationes inſtituet? Quomodo ordinem intelliget & monſtrabit alÿs? Quomodo genera, ſpecies, & differentias inueniet? Quomodo definitiones extruet? Quomodo diuiſiones faciet? Quomodo rationes ordinabit & iudicabit? Quomodo antilogias ſoluet?

At ſi quis Enthuſiaſta obiecerit Apoſtolos fuiſſe rudes harum rerum, Igitur neque iam requiri in doctoribus Eccleſiæ, ſed ſufficere Spiritum S. Etſi ſpiritus Chriſti doctor veritatis ſemper eſt implorandus, vt nos doceat, & in veritate dirigat: tamen diſcernendum eſt inter miraculoſam inſtructionem: qualis fuit Prophetarum: deinde Apoſtolorum, qui die Pentecoſtes per Spiritum S. plenè ſunt edocti de

mysterio

mysterio Euangelij: deinde paucorũ aliorum: & Ordinariam, qualis est eorum qui successerunt Apostolis. Hanc cõmendat Paulus suo discipulo, cùm ait: Attende lectioni neque potest hæc ordinaria instructio, quã requiro in interprete Scripturarum, vtiliter fieri, sine rerum multarum notitia, quæ ex philosophia petenda est. Proinde vt & rectè sapiamus, & benè agamus, opus est nobis & philosophia & Theologia: illa quidem, vt ministra: hac verò, vt imperatrice. Quando ergo humana sapientia quæ Philosophia dicitur submittit se diuinæ sapientiæ, id est, Theologiæ, eíque seruit, vtilissimum est ipsius ministerium. Verùm si, vt Agar ancilla dominari voluit Saræ heræ suæ, ita Philosophia incipiat dominari Theologiæ: vt meretrix de familia Dei eyciẽda est. Neque aliud vult Paulus cùm hortetur Colossenses, vt caueant ne quis se decipiat, & à recta via abducat, per inanem philosophiam, manifestè opponens inani philosophiæ, veram & piè seruientem dominæ suæ, hoc est diuinæ sapientiæ. Porrò, qui rectè sapit & benè agit, is etiã benè habet, animo saltem. Corporis enim morbis destinata est ars medica, quæ ex media philosophia nata, obseruatione & experiẽtia aucta & confirmata est. Quam qui nõ magnifacit, donum Dei contemnit, & Spiritui sancto resistit, qui

iubet, vt medicum in honore habeamus.

Hactenus exposuimus quæ sunt homini imprimis meditanda, videlicet quomodo benè sapiat, benè agat, & benè habeat, & ostendimus præstantissimorũ hominum ingenia in ijs tradendis & transferẽdis in vsus hominum elaborasse. Quorum exemplo & nos pro modulo ingenij nostri aliquid adferre conati sumus, & hoc Syntagma assertionum de præcipuis nostræ religionis articulis, euulgamus, vt studijs eorum qui benè sapere, benè agere, & benè habere cupiunt, cõsulamus. Deus faxit vt omnia in ipsius laudem, in ædificationem Ecclesiæ, & salutarem instructionem eorum qui hæc lecturi sunt, cedant.

Quòd autẽ, magnifice domine Rector, frater, & collega charissime, hoc Syntagma sub tuo nomine in lucẽ prodire voluerim, has habui caussas. Primùm enim quia longo tempore in hac Academia vnà viximus, vera amicitia & summa familiaritate coniuncti, volui hoc testimonium amoris mei erga te publicè extare, quo vterque nostrum tanquã symbolo quodam, de vinculo familiaritatis mutuæ, qua deuincti sumus, admoneamur. Deinde, vt tua autoritate, summo magistratu in nostra Academia magna cum laude fungentis studiosa iuuentus excitata, hoc Scriptum, in eorum potissimùm

mùm vsum euulgatum, legat libentiùs. Adhæc vt signum sit meæ gratitudinis erga collegas meos omnes, potissimùm propter amplissimum illud munus, quo me nuper honorarũt, te & rectore & suasore. His benè & feliciter vale, cũ collegis meis & fratribus charissimis. Oro autem æternum Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt dulcissimo vinculo sui spiritus in vero amore nos coniungat, regátque singulos, vt omnes nostros conatus eò referamus, vt qui nõstræ fidei cõmissi sunt proficiant in vera sapientia, pietate & virtute, quò nobiscum sani sint & animo & corpore, Amen.

Ex musæo nostro, primo Aprilis.
Anno Domini, 1574. Ætatis autem meæ, sexagesimo primo.

*

CATALOGVS LOCO-rum, in hoc Syntagmate conge-storum & explicatorum.

Præfixus numerus seriem locorum, posterior paginarum indicat.

XXXVI.

Catalogus Locorum secundæ partis, in qua leges Decalogi explicantur.

RELIGIONIS VERÈ EVAN-gelicæ pictura, versibus expressa.

Quænam agè tam lacero vestita incedis amictu?
RELIGIO, summi vera Patris soboles.
Cur vestis tam vilis? opes contemno caducas.
Quis liber hic? Patris Lex veneranda mei.
Cur nudum pectus? decet hoc candoris amicam.
Cur innixa cruci? Crux mihi grata quies.
Cur alata? homines doceo super astra volare.
Cur radians? mentis discutio tenebras.
Quid docet hoc frænum? mentis cohibere furores.
Cur tibi mors premitur? mors quia mortis ego.

DEVS.

1 DVPLEX de Deo hominum est institutio, Vniuersalis vna, quæ omnium hominũ est, Peculiaris altera, quæ filiorum Dei est propria.

2 Vniuersalis Dei instructio, Natura & Demõstratione, ex operibus Dei desumpta, nititur. Vt enim Natura magistra, omnes sani homines intelligũt Deum esse: ita opera Dei, & vnum esse Deum clamãt, & eundem æternum, omnipotentem, sapientem, bonum, misericordem, veracem testantur.

3 Huic cognitioni Dei naturali, duplex finis est propositus, proprius vnus, alter accessorius.

4 Proprius quidem finis bipartitus est, videlicet veri Dei vera noticia, & Dei cogniti verus cultus. Accessorius verò accedit hominum culpa, nimirũ vt sint inexcusabiles, vt qui nihil prætendere posint, quin iure sint damnabiles, quotquot Deum non agnoscũt, vel agnitum non glorificant veris cultibus.

5 Etsi igitur fatendum est, mẽtem humanam quasdam de Deo prolepses veras habere: tamen cùm istæ prolepses, hypothesibus & actionibus accommodari incipiunt, ipsa Διάνοια toto aberrat

cœlo, id quod cum experientia teſtatur Apoſtolus, Rom. 1.

6 Et tametſi Opera Dei ſatis euidentem demonſtrationem de Deo ſuppeditant, quantum quidem ad lucem Dei attinet: ſenſus tamen humanus, verbo Dei deſtitutus, deficit, antequam aſſequatur, aut quis ſit Deus, aut quæ ſit eius voluntas, vt in Socrate, qui iudicatus eſt ſapientiſsimus, videre eſt.

7 Sibi igitur relicta ratio, à vero Deo aberrat, adeò, vt nec eſſentiam, nec diſtinctionem perſonarum, nec beneficia erga Eccleſiam, ſalutariter intelligat.

8 Quare Philoſophi, etſi multa diſputarunt de Deo acutè, multáſque gnomas prodiderunt veras: tamen ſalutarem Dei noticiam nō ſunt aſſecuti. Nam iuxta Pauli dictum, cùm ſe putarunt ſapientes, ſtulti facti ſunt, vt qui pro vero & ſolido cultu Dei, ſpeciem eius amplexati ſunt, ſuis dialogiſmis, vt Paulus loquitur, decepti.

9 Contra verbum Dei rhetoricātur, imò nugantur potius, qui ſanctis Patriarchis, Regibus & Prophetis, annumerant Scipiones, Fabios, Fabritios & alios quoſdam, qui verbum Dei non didicerunt, ſed potius pro ludibrio habuerunt.

10 Vano enim & erroneo nitūtur fundamento, cùm aiunt: Gentes, lege naturæ: Iudæos, lege Moſaica: & Chriſtianos, lege Chriſti, ſaluari, ſomniantes qualemcunque diſciplinam morum, ſalutis meritum eſſe.

11 Siquidem vnica ſalutis via eſt Ieſus Chriſtus. Qui hac in cœlum non tendunt, ad inferos detruduntur, vt qui ſub ira Dei manēt damnati.

Firmum

Firmũm enim eſt dictum illud Iohannis 3. Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum.

12 Neque tamen hæc naturalis Dei noticia, pijs eſt inutilis, imò mirum in modum eos erigit, confirmat & conſolatur. Nam dum cœlos narrare gloriam Dei vident, ipſi rapiuntur, non ſolùm in admirationem potentiæ & ſapientiæ Dei: verumetiam de æterno Chriſti regno cum Dauide, cogitant, in quo Chriſtum, Solem iuſticiæ, venerantur, Prophetas, pios reges, Apoſtolos, &c. tanquam ſtellas ſuſpiciunt, non ſine ingenti animorum voluptate.

13 Altera Dei noticia, quam propriam filiorum Dei dixi, duobus firmiſsimis fundamentis nititur, nempe verbo Dei infallibili, & teſtimonio verbo addito. Quod enim verbo exponitur, id teſtimonio, tanquam maieſtatis diuinæ ſigillo, confirmatur & obſignatur.

14 Verbum diſertè pronunciat vnũ eſſe Deũ, qui eſt pater æternus, & filius coæternus patri, & Spiritus ſanctus coæternus patri & filio. Teſtimoniũ patefactionis in baptiſmo Domini idem verbum confirmat & obſignat.

15 Cùm ergò talis omninò ſit cogitandus Deus, qualis per verbũ & teſtimoniũ nobis proponitur, & oporteat omninò pios de Deo quærere ex eius verbo, de Deo cogitare cum eius verbo, de Deo loqui per eius verbũ: Vt vnũ æternum Deum: ita in vna diuina & indiuidua eſſentia Dei, tres hypoſtaſes ſeu perſonas, patrem & Λόγον, & Spiritum ſanctum confiteri par eſt.

16 Nam cùm ſcriptura vnum ſolum Deum agnoſcit, & eadem patrem Deum fatetur, qu

non ſit filius: & filium Deum veneratur, qui non ſit pater: & Spiritum ſanctũ Deum colit, qui nec pater ſit, nec filius: diſcernit vtique tria hyphiſtamena, in vna indiuidua diuina natura.

17 Non eſt igitur aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus, quia vna indiuidua & diuina eſt natura, licet alius ſit Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Nam nec Pater Filius eſt, nec Spiritus ſanctus Pater aut Filius.

18 Hinc piè Fulgentius aduerſus Hæreticos: Cùm vnum Deum audis, Patrem, & Filiũ, & Spiritum ſanctum, vnam naturam iſtius ſummæ Trinitatis, intellige: Cùm Trinitatẽ audis, tres perſonas illius ſummæ Trinitatis, agnoſce.

19 Proinde, etſi Pater, & Filius, & Spiritus S. idem ſunt eſſentialiter, vt qui ſunt ὁμοούσιοι, non συνούσιοι aut ταυτούσιοι: tamen realiter diſtinguuntur, & ſuas diſtinctas proprietates interiores & exteriores habent.

20 Interiores quidẽ proprietates ſunt: quòd ſolus Pater ingenitus gignit Filium: ſolus Filius naſcitur ex Patre: ſolus Spiritus ſanctus procedit ab vtroque. Exteriores verò proprietates ſunt, mittere & mitti. Pater mittit: Filius miſſus eſt, & aſſumpſit naturam humanam, in qua & victima factus eſt: Spiritus ſanctus mittitur in corda hominum, vt in ijs accendat nouam lucem & iuſticiam.

21 Neque hæ exteriores proprietates infringunt regulam Auguſtini, qui dicit Opera trinitatis ad extra eſſe indiuiſa, modò eam intelligamus, ſeruata cuiuſque perſonæ proprietate: vt, Pater creat, Filius creat, Spiritus ſanctus creat:

Pater

Pater ſaluat, Filius ſaluat, Spiritus ſanctus ſaluat, ſed ſeruatis proprietatibus perſonarum.

22 Proprietates, quibus Deus à creaturis diſtinguitur, inter alias hæ ſunt. 1. quòd in vna indiuidua natura ſint tres hypoſtaſes. 2. quòd Deus ſit eſſentia æterna. 3. quòd ſit creator & ſaluator. 4. quòd ſit in mundo & ſupra mundum. 5. quòd ſit in nullo loco, & in omni loco.

23 Præterea, cùm varia prædicata in ſcripturis tribuantur Deo, obſeruandæ ſunt eorum differentiæ, quarum prima eſt, quòd quædam negatiuè, quædam affirmatiuè de Deo dicuntur. Vt Negatiua quid non ſit Deus indicant, qualia ſunt ingenitus, immenſus, ineffabilis, ἄναρχος: ita affirmatiua ad deſcriptionem Dei pertinent, non quòd vlla nomina ſatis explicant diuinam naturam, ſed vt talem nobis delineent, qualem intellectus noſter eum poteſt apprehendere.

24 Affirmatiua prædicata ſunt multiplicia. Quædam enim eſſentialiter Deo tribuuntur, ſeu ad ſe dicuntur, vt loquitur Auguſtinus: quædam relatiuè: quædam per ſimilitudinem, vt ſunt ea quæ ad actionem, paſsionem, locum, ſitum, tempus, habitum referuntur: quædam ex tempore & relatiuè ſimul, vt, Dominus, creator, refugium, donatus, datus, miſſus: quædam ex tẽpore ſine relatione, vt, humanatus, incarnatus.

25 Eſſentialiter tribuuntur Deo voces quæ Categoriis ſubſtantiæ, quãtitati & qualitati ſubiiciuntur, vt, Deus omnipotens, bonus, &c. de his ſunt duæ regulæ obſeruandæ.

26 Prima, Quòd iſta varia attributa Dei, non diuerſitatem in eſſentia, aut vllum accidens ſi-

gnificant, (in Deum enim nullum cadit accidēs) ſed vnam eandémque eſſentiam notant, quæ effectuū ratione in creaturis, varias ſortitur appellationes. Nam ſecundum eſſentiam non diſtinguitur bonitas à iuſticia aut omnipotentia, ſed ſolùm reſpectu effectorum.

27 Secunda, Quicquid propriè ad ſe dicitur Deus, & de ſingulis perſonis dicitur, patre & filio & Spiritu ſancto, & ſimul de ipſa Trinitate, non pluraliter, ſed ſingulariter, dicendum eſt. Siquidem non aliud eſt Deo eſſe, aliud magnum eſſe, aliud bonum eſſe. Quare vt vna eſſentia eſt diuina: ita vna magnitudo, vna bonitas, & ſic de aliis.

28 Quæ relatiuè dicuntur nomina, non commeant. Qui enim eſt Pater, non eſt Filius, nec Spiritus ſanctus. Etſi autem Pater dicitur ad Filium, & Filius ad Patrem, ſecundum aliquid, vt vocant: non eſt tamen accidens Patri, quòd Pater ſit, nec Filio, quòd Filius ſit, quia & ille ſemper Pater, & hic ſemper Filius exiſtit.

29 Quæ per ſimilitudinem dicuntur, vt Sedere ſuper Cherubin, amictum eſſe abyſſo, aſcendere, deſcendere, pœnitere & ſimilia, nequaquam accidentia in Deo eſſe, conuincunt, ſed tantùm Deus ſe accommodat captui humano, per huiuſmodi imagines, & ſuam prouidentiam teſtatur, quò noſtra fiducia ſuſcitetur & creſcat.

30 Hanc Dei notitiam, inauguratio Chriſtianiſmi, quæ fit per Baptiſmum, requirit. Iubemur illic baptizari in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & vnius Dei, qui eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, fidei nos committamus,

mus, eúmque ſolùm colamus.

31 Hanc quoque Symbolum, quod Irenæus traditionem Apoſtolicam vocat, efflagitat. In eo enim ſymbolo duo proponuntur, Hiſtoria, & Fidei profeſsio. Hiſtoria primo loco, vnum Deum Chriſtianis commendat. 2. tres enumerat perſonas. 3. perſonales differẽtias exprimit. 4 Opera communia Trinitatis proponit. 5. Peculiares in Eccleſia actiones perſonarũ in Trinitate, attingit. Fidei (quæ in noticia hiſtoriæ, & fiducia miſericordiæ poſita eſt) profeſsio, Chriſtianum ab omnibus mundanis ſectis ſeparat.

32 Cæterùm huic noticiæ Dei, idem quidem finis propoſitus eſt, qui & naturali Dei noticiæ. Verùm quia hæc noticia ſalutaris eſt, habet eius finis plures partes. Primùm enim hæc noticia cò pertinet, vt rectè formet iudicium noſtrum de Deo, qui vult à nobis agnoſci talis, qualem ſe ſuo verbo & teſtimonio patefecit. Deindè, vt rectè de creatione iudicare diſcamus, quæ eſt opus totius Trinitatis. Tum, vt rectè de reparatione generis humani cogitemus. Prætereà vt articuli fidei noſtræ, perſpicui ſint & illuſtres. Adhæc, vt rectè de Deo edocti, ſolicitè in hac vita ambulemus corã ipſo, in vero timore, fide & vera inuocatione, (eſt enim inuocatio in hunc ſolũ Deum dirigenda, qui eſt vnus in eſſentia, trinus in perſonis) & in futura vita, perpetuò eius conſpectu beati fruamur.

33 Porrò, cùm hæc ex verbo Dei, & confeſſione Catholicæ Eccleſiæ, aſſerimus, damnamus ſimul & execramur omnes hæreſes cum his aſſertionibus pugnantes.

34 Imprimis autem execramur Epicureorum ἀθεΐαν, cum Græcorum πολυθεΐα, & Manichæorum deorum iugo, cúmque omnium Philoſophorum (quos patriarchas hæreticorum rectè appellat Tertullianus) aberrante à verbo Dei ſententia.

35 Damnamus quoque Nouatianos & Sabellium, qui tametſi vnicam eſſentiam diuinam rectè agnouerunt: perperam tamen vnam tantùm perſonam, cæcæ Philoſophiæ ductu præcipitati, docuerunt.

36 Arium prætereà execramur, qui etſi rectè tres perſonas agnouit: impiè tamen tres eſſentias ſtatuit, quarũ alia eſſet Patris, alia Filij, alia Spiritus ſancti: Patris quidem increatam agnoſcens, ſed reliquas ſacrilegè in creaturarum ordinem redigens.

37 Similiter & Donatiſtas execramur, qui filium Dei minorem Patre, & Spiritum ſanctum minorem Filio imprudenter aſſeruerunt.

38 Deinde, cum his hæreſiarchis, damnamus etiam impium & impuriſsimum nebulonem, Michaëlem Seruetum, qui rabioſè contemtis ſanctorum patrum conſilijs, Arij, & aliorum Fanaticorum hominum damnatas hæreſes, reuocare conatus eſt, quem iuſtè accuſatum à D. Iohanne Caluino, meritò Geneuates affecêre ſupplicio.

CREATIO.

1 REATIO propriè est primaria illa rerum productio siue formatio, qua Deus æternus Pater domini nostri Iesu Christi, vnà cum Filio æterno & Spiritu sancto, produxit ex nihilo, sua diuina potentia, & formauit cœlum & terram, & quicquid in illis continetur, visibile & inuisibile, vt ipse à creatura rationali agnoscatur & celebretur: vt qui res omnes sapienter creatas, nunc sua bonitate & paterna prouidentia, complectatur. Definitio

2 Hæc descriptio plures habet partes, quarum singulæ diligentius perpendendæ & excutiendæ sunt, quò in maiorem Opificis admirationem rapiamur, & rebus ab optimo Deo conditis, in ipsius gloriam, cum gratiarum actione, vtamur.

3 Sunt autem hæ partes. 1. Quis creat? 2. Vnde creat? 3. Quid creatum est? 4. Quis creationis finis? 5. Quæ rerum gubernatio & administratio? De his partibus ordine dicendum est.

4 Cùm audimus, vnum æternum Deum rerum creatorem esse, iuxta verbum Dei infallibile, vt munimur non solùm aduersus errorem Aristotelis, qui sine demonstrationibus, & falsò, asseruit mundum esse ἄναρχον, fortè vt præceptoris sui Platonis dogma, de principio mundi, euerteret, verumetiam aduersus Manichæos, qui duos rerum formatores finxerunt, vnum bonum, alterum malum: Ita, qui rebus creatis & ipsi creati vtimur, admonemur de gratitudine erga opificem, & legitimo rerum creatarum vsu.

5 Hic æternus Deus,non ex præiacente materia, vt finxit Plato,ſed ex nihilo produxit creaturas. Qui autem materiam Deo coæternam fingunt,hi & Deum, ſenſuum ſuæ rationis menſura,ſacrilegè metiri conantur, & Materiam diuina Natura præditam eſſe,tacitè fingunt, cùm nihil æternum dici poſſit,niſi idem ſit Deus.

6 Res creatas & productas,Moſes per ſynecdochen cœlum & terram vocat. Vt enim ipſum cœlum & terram condidit:ita omnium rerum, quæ in illis continentur,opifex eſt.

7 Tametſi autem hac breui diuiſione, periocha omnium rerum abſoluitur: tamen vt magis admiremur opificis ſapientiam, omnipotentiam & bonitatem,vtile eſt, & aliarum rerum creatarum ordines aſpicere.

8 Primùm igitur hic ordo conſideretur, quòd quicquid Deus creauit,vel eſt ſpirituale tantùm, vel corporale tantùm, vel vtriuſque particeps. Vt autem quod ſpirituale tantùm eſt,ſupremum dignitatis locum occupat, & id quod corporale tanrùm, infimum: ita quod eſt vtriuſque particeps, vt eſt ſupra corporalia omnia: ita proximum eſt ſpiritualibus.

9 Hæc triplicia rerum genera ad bonitatis ſuæ participationem produxit Deus: quorum Primum, continet inuiſibiles & angelicas ſubſtantias: Medium, viſibilia atque corporalia, vt ſunt elementa,animalia, cœlum, &c. quorum admirandum ordinem,motum & virtutem, præclaræ illæ artes,Phyſica, Aſtronomia & Medicina, rimantes, inde opificis ſapientiam, potentiam & bonitatem mõſtrant.In tertio rerum genere ipſe

homo

homo eſt, vt qui ex ſpirituali & corporali natura conſtat.

10 Nec iſte ordo rerum creatarum, quem Phyſici eruditè ponunt, eſt negligẽdus. Dicunt enim, rerum eſſe quatuor gradus, quorum Primus & infimus, eſt earum rerum quæ ſunt tantùm, vt Elementa, lapides, metalla: Proximus, rerum quæ ſunt & viuunt tantùm, vt Plantæ, herbæ, frutices: Tertius, rerum quæ ſunt, viuũt & ſentiunt ſimul, vt Animalia, bruta: Quartus, rerum quæ intelligunt, vt Angeli & homines.

11 Porrò, in his rebus, pulcherrima ſpecierum varietas, facultatum ac virium proprietas, vt nobis ſummam ſapientiam & bonitatem Opificis monſtrant: ita nihil eſſe fruſtrà conditum clariſſimè oſtendunt. Ex quo efficitur, quòd quicquid conditum ſit, nequaquam debeat ſuarum facultatum vſum ſibi ſoli retinere, ſed benignè aliis communicare.

12 Vt enim Deus ſuæ bonitatis participes fecit creaturas: ita viciſsim res ſic condidit, vt aliæ aliis ſua communicent dona, in omnium communem vſum collata, & Opificis gloriam.

13 Hinc Sol ſuum lumen communicat Lunæ, & Luna rurſus ſuas virtutes impertit rebus inferioribus, & ſic de aliis.

14 At ſi qua creatura hanc Dei ordinationem violet: bonitatis rationem amittit, & reatu coram Deo obſtringitur. Hinc eſt, quòd homo in peccatum lapſus, omnium maximè hunc diuinum ordinem perturbat.

15 Quicquid enim creatum eſt, etſi ratione Efficientis cauſſæ & Materiæ, bonum ſemper exi-

ſtit:tamen,cùm in ſuo ordine Opifici non ſeruit, contra ordinem diuinum ruit, & peccato inuoluitur, vt videmus in angelis lapſis & hominibus.

16 Etſi autem finis creationis & rerum creatarum,ex iis,quæ dicta ſunt,in genere intelligi poteſt:tamen is paulò diſtinctiùs eſt repetendus.

17 Creationis quidem finis eſt, quem Salomon ponit his verbis: Omnia operatus eſt Iehoua propter ſemetipſum, Hoc eſt,vt ipſe in eis agnoſcatur,laudetur & glorificetur.

18 Verùm ſi res creatas ſpectes, triplex earum finis eſt ſpectandus,nempe, Status, actionis, & ordinis, quorum Primus, Secundo: & vterque Tertio,deſtinatur.

19 Quantum autem ad ſtatum cuiuſlibet rei attinet,finis eſt,vt quælibet res incolumitatē ſuam abſque incommodo tueatur. Vt,finis herbæ eſt, vt creſcat,abūdet humoribus, vireſcat & floreat. Equi, vt, ſine freno, laſciuus feratur in campis. Hominis,vt ſit mens ſana in corpore ſano, abſq. omni mœrore & ærumnis.

20 Ad hunc ſtatum hominis tuendum, Deus contulit homini triplicia bona, vt Aliis alatur, Aliorum miniſterio vtatur, Alia ad honeſtam voluptatem conuertat. Voluptas autem, quam Epicuri ſchola tuetur,cū hominis dignitate pugnat.

21 Secundus finis actionis eſt, quem eruditè Phyſici ex duobus principiis colligunt. Primùm enim,cum Theologis fatentur,nihil fruſtrà conditum eſſe,ſed ad certum vſum: quia omnia,quæ fecerat Deus, erant valde bona. Deinde, quia Deus ſingulis ſpeciebus rerum indidit peculiares facultates,inde rectè concluſerunt,cuiuſlibet

rei

rei actiones, quæ procedunt à propriis eius facultatibus, esse finem eius rei.

22 Hoc Lemmate cōstituto, finem hominis (vt de aliis rebus, quas Physici sibi excutiendas assumunt, taceam) hoc modo saniores Philosophi colligunt.

23 Duæ sunt facultates in homine, quæ eius propriæ sunt, nempe, facultas inquirendi, & facultas eligendi: quarum, illa inquirit veritatem: hæc, honestatem meditatur.

24 Facultas inquirendi veritatem, quadruplici vtitur instrumento, Mente, Ratione, Phantasia, Sensu. Verùm quia, lapsu hominis in peccatum, deprauata est Mens & Ratio, quantum ad res diuinas attinet, opus habet homo doctrina cœlesti, sine qua in salutarem Dei cognitionem, ad quam & conditus & regenitus est, minimè peruenire potest.

25 Facultas eligendi honesta, expedita quidem fuit ante lapsum. Sed nunc ad salutares actiones, coniungendæ sunt tres caussæ: Verbū, quod monstrat veras actiones: Spiritus sanctus, intus mouens, & voluntas, Spiritui sancto obtemperans.

26 Hinc efficitur, quòd, si actionem spectes, duplex sit finis hominis: nempe, veritatis inquisitio agnitióque, & virtutis electio. At, cùm summa veritas sit noticia Dei, & summa virtus sit Deum vero cultu celebrare, sequitur quod finis hominis sit agnitio Dei & cultus.

27 Hinc Scriptura pronunciat, ideò conditum esse humanū genus, & deinceps ideò redemtum, vt sit templum Dei, Deum celebrans: Sicuti & Dominus testatur, cùm ait: Hæc est vita æterna,

vt te verum Deum agnoſcant, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum.

28 Finis, quem ordinis appellaui, rectè aſsignatur à Stoicis Deus ipſe, qui omnia dicunt hominis cauſſa facta, homines verò Dei: nempe, vt ad ipſum omnia referant, & eum celebrent.

29 Nam hac conditione, Deus res creauit: vt inferiores gradus rerum ſeruiant ſuperioribus, donec ad Deum ventum fuerit, qui eſt finis bonorum. Quare, vt tres primi rerum ordines ſeruiunt homini: ita quartus, in quo ſunt angeli & homines, Deo ſeruire debent.

30 Vt igitur ſuum ordinem vniuerſæ creaturæ ſeruant, ſeruientes homini: ita homo, cùm Deo non ſeruit, contra ſuam dignitatem facit, & ordinem Naturæ rerum peruertit.

31 Propter has rerum fines, Deus, qui condidit res, Idem eaſdem, paterna cura, & prouidentia, complectitur.

PROVIDENTIA.

1 PROVIDENTIA Dei eſt, cùm ſapientia, tùm actio Dei, quibus ſuſtētat, gubernat, & moderatur omnia à ſe condita, in ſui nominis gloriam.

2 Huius prouidentiæ modi, tres ſunt. Primus eſt vniuerſalis, quo dirigit Deus omnes creaturas, iuxta conditionem & proprietatem, quas ſingulis, dum formauit eas, dedit, & nunc eas ſua cura complectitur, vt ſtet incolumis naturæ ſtatus.

3 Hæc vniuerſalis Dei operatio, nequaquam prohibet, quo minus ſingulæ creaturæ, tùm in cœlo, tùm in terris, qualitatem ſuam & naturam

retineant,

retineant, propriámq. inclinationem ſequantur.

4 Vnde Auguſtinus rectè dicit, Deum res conditas ita adminiſtrare, vt eas propriis motibus agere ſinat. Nam hoc ipſum prouidentiæ opus eſt & naturam, & inclinationem, modúmque naturæ agendi, ſuſtentare.

5 Secundus prouidentiæ modus eſt ſpecialis, quo Deus moderatur omnia, & addicit creaturas in obſequium ſuum, vt maximè expedire & conducere ſibi videtur.

6 Hac prouidentia, tonitrua, gelu, grandinem, ſiccitatem, tempeſtatē, ſerenitatem, abūdantiam, famem, bellum, pacem, exiliū efficit Deus: vt hæc ſint bonitatis, iuſtitiæ & iudicij ſui inſtrumenta, prout nunc ſeruos ſuos iuuare, nunc ſontes punire, nunc pios caſtigare conſtituit: ídque iuxta ſuas promiſsiones & minas, non ex Stoica neceſsitate.

7 Hoc ita eſſe, conuincunt prophetæ Dei, Eſaias, Ieremias, Hoſeas, Amos, Abacuc, Hagæus, quorum ſententiis potius acquieſcendum eſt, quàm ſtultis imaginationibus hominum, qui vel fatali neceſsitate, vel caſu, omnia ferri falsò autumant.

8 Tertius modus prouidentiæ eſt peculiaris, quo Deus viuit & regnat in Eccleſia Chriſti, fideles erigit & fouet, operatur velle & perficere, inſpirat precandi affectum, & efficit, vt in præceptis ſuis ambulemus, iuxta promiſsionem quæ habetur, Ezechiel. 36.

9 Vt autem cogitatio prouidentiæ Dei ſit nobis gratior, cùm finis, tùm eius vſus, diligenter eſt perpendendus.

10 Finis duplex eſt, Prior, vt nos totos Deo

cōmēdemus, eum timeamus, inuocemus & præ dicemus. Posterior, vt in rectè factis securè cōtemnamus quicquid vel mūdus vel Satā minatur.

11 Vsus autem gubernari potest duabus regulis, quarum prior est, quòd tam in præteritum quàm in futurum consideranda sit prouidentia Dei. Posterior, quòd Deus interdū mediis, nonnunquam etiam contra omnia media, aliquando absq. mediis, suam prouidentiam exequatur.

12 Si ad tempus respicis præteritum, Diuinæ prouidentiæ ascribes, quicquid vel prosperi vel aduersi tibi contigit, Sed diuersimodé. Si enim quid prosperi contigit, habes occasionem Dei celebrandi, idque exemplo Sanctorum. Si quid aduersi contigit, duo facienda sunt. Primùm cogita cum Iob: Vt Domino placuit, ita factū est. Deinde, actæ vitæ subeat memoria, vt ex pœnis tibi inflictis, peccata tua agnoscas, & emenderis.

13 In tempus futurum, hoc modo est reputanda prouidentia Dei, vt semper ad comminationes & promissiones respicias. Honora, inquit, parentes. Huic præcepto obtemperanti benè erit. Qui autem non obtemperat, pœnis subiacebit.

14 Porrò si per media nobis prospicit Deus, accipienda sunt quidem illa media vt organa Dei, & diuinæ prouidentiæ instrumenta, sed Deo gratias agemus, agnito beneficio, & organa amplectemur, vt Dei manum, per quam nobis sua beneficia porrigit.

15 Si absque mediis nos iuuat, quemadmodum Mosen & Eliam absq. pane aluit, verbo Domini hoc ascribemus, iuxta illud: Nō in solo pane viuit homo, sed ex omni verbo quod ꝓcedit ex ore Dei.

16 At ſi contra media nobis proſpicit Dominus,hoc eſt, cùm nulla obſtacula prouidentiam diuinam impedire poſſunt,ſicuti viris qui erãt in camino Babylonico accidit,prædicabimus Deũ, & omnib.hominib.patefaciemus eius bonitatẽ.

17 Huius prouidentiæ exemplum conſpicitur illuſtre hodie in Eccleſia,contra quam portæ inferorum,& conciliabula hominum præualere nõ poſſunt. Et,vt alia taceam, vnum illum Prophetam Dei,Martinum Lutherum, Satan vt leo rugiens,& vniuerſus orbis furibundus, non potuit lędere vel in minimo capitis pilo.

18 Etſi autem hoc nõ eſt vniuerſale, quòd ſuos ita miraculosè ſeruet Deus:tamen cùm fit,agnoſcenda eſt Dei prouidentia cum gratiarum actione: Sin autem ſecus viſum fuerit diuinæ prouidentiæ, etiam id in explorationem & ſalutem Sanctorum fieri,ſtatuendum eſt.

19 Breuiter hîc tres regulæ teneantur,quarum maximus erit vſus in tota vita.

20 Prima,Retineatur fides & bona conſcientia quæ non poſſunt eſſe niſi coniunctæ,etiamſi fides natura prior eſt.

21 Secunda,Cauendum ne vel in proſperis efferaris,vel in aduerſis ſuccumbas:quod Chriſtianæ fortitudinis opus eſt.

22 Tertia, Submittas te ſapienti prouidentiæ Dei, in vero timore, inuocatione, gratiarum actione & obedientia.

23 Porrò, hîc quæritur,cùm Deus omnia ſua prouidentia gubernat, adeò vt nihil poſsit ipſius voluntati reſiſtere: Quî fiat,quòd multa videantur fieri contra ipſius voluntatem?

24 Duplex modus voluntatis Dei eſt, videlicet, Decreti puri, & permiſsionis.

25 Voluntas decreti puri ſemper permanet immota. De hac dictum eſt: Voluntati eius quis reſtitit?

26 Voluntas permiſsionis pendet ex ordine prouidentiæ Dei, tantum abeſt, vt cum prouidentia pugnet.

27 Eſt autem ordo prouidentiæ diuinæ, vt Deus conſeruet modum agendi, quem dedit rebus à ſe creatis, cùm eas primùm creauit.

28 Nunc autem, cùm alias res ita creauit, vt naturaliter agant, alias, vt voluntariè: certè cùm res voluntariè agentes feruntur liberè, Deus ſuum opus conſeruat, videlicet modum agendi iis in creatione attributum.

29 Hæc Dei voluntas, permiſsionis dicitur, quæ relinquit angelis & hominibus liberam προαίρεσιν, quam ſi non haberet homo, nec præceptio nec prohibitio locum haberet.

30 Addo, quòd nec virtutis laus vlla eſſet, nec ſcelerum iuſta pœna, ſi voluntatis nulla eſſet libertas.

31 Hinc ergo fit, quòd tam multa contra ordinem diuinum ferantur, quę tamen prouidentiam diuinam non effugiant.

HOMO.

1 HOMO creatura Dei, conſtans corpore & anima rationali, Vt ad imaginem Dei cum libera voluntate eſt conditus: ita præſes creaturarum inferiorum ordinum eſt conſtitutus, vt Deum agnoſcat,

gnoſcat, & agnitum celebret cum ſanctis angelis in omni æternitate.

2 Hæc definitio quia extructa eſt ex verbo Dei, nullo modo labefactari poteſt. Etſi enim hominis vires diminutæ ſunt, per lapſum primorum parentum: conuenit tamen definitio homini, qualis primùm eſt creatus.

3 Neque enim ſimpliciter conſiderandus eſt homo, cuius ſtatus pro diuerſitate conditionum ipſius mirabiliter variat. Eſſe autem ſtatum hominis quadruplicem, verbo Dei clarè oſtenditur, cuius diuerſitatis reſpectu, etiam de eius viribus iudicandum erit.

4 Primus etenim hominis ſtatus fuit innocentiæ, in quo homo creatus purus ab omni peccato fuit, & Deo plenam obedientiam præſtare potuit. Habuit enim homo in hoc primo ſtatu imaginem Dei, integritatem, εὐταξίαν omnium viriũ, verbum, & ſacramentum duplex, nimirum immortalitatis & probationis.

5 Imago Dei, quæ in homine relucebat, gratuita erat. Ad hanc enim ipſum Deus formauit. Hæc imago erat quædam conformitas & ſimilitudo, quæ Adamo erat cum Deo: qua iuſticiam & ſanctitatem Dei, quaſi in ſpeculo repræſentauit Adam. Nam libertate ſuæ voluntatis potuit, & iudicare quæ recta erant, & velle quæ rectè iudicauit, & exequi quæ voluntas imperauit. Quare rectè ante lapſum αὐτεξούσιος dici potuit.

6 Erat præterea hæc imago teſtimoniũ, quòd homo fuit conditus ad immortalitatem, & perpetuam cũ Deo ſocietatẽ, in qua re finis hominis

principalis eſt poſitus.

7 Hinc eſt, quod Sapientiæ 2. ſcriptum eſt: Deus creauit hominē ad immortalitatem, eúmq; ad imaginem propriæ ſimilitudinis fecit, hoc eſt, propriæ naturæ. Vt ſicut ille eſt immortalis: ita eum ornauit eadem gloria. Ea cùm ſit propria ipſius Dei: ſingulari eius beneficio, homini communicata eſt. Item Sapien. 6 Immortalitas facit vt proximè ad Deum accedamus. Hac ergo ſimilitudine homo Deo coniungitur.

8 Integritas autem, qua præditus fuit Adam ante lapſum, fuit mentis perfectè intelligentis, & rectiſsimè iudicantis: cordis iuſtiſsimè & ordinatiſsimè appetentis: & virium animi & corporis promtiſsimè exequentiū, quæ mens perfectè iudicauit, & voluntas imperatrix rectè imperauit.

9 Εὐταξία, omnium virium pulcherrima harmonia fuit, qua mens nihil cogitauit, cor nihil appetiuit, corpus nihil executum eſt, niſi quod Deo probabatur. Hæc harmonia mentis, cordis, corporis, cum voluntate Dei, ſummum hominis decus fuit, in quo & iuſticia originalis poſita erat.

10 Verbum habuit, quod præceptum, prohibitionem, & comminationem continebat. Præceptum erat: Ex omni arbore Paradiſi comedes. Prohibitio: De arbore autem ſcientiæ boni & mali ne comedas. Comminatio: Quocunque die de arbore iſta comederis, morte morieris.

11 Huic verbo appoſitum erat à Deo, Sacramentū duplex: immortalitatis vnū, videlicet, Arbor vitæ: Alterum, probationis, ſcilicet, Arbor ſciētiæ boni & mali. Quemadmodū enim Arbor ſcientiæ boni & mali exitio fuit Adamo: (nō quidem

dem ſua natura. Bona enim Dei creatura erat: ſed propter mãdati Dei, quod violare nefas erat, trãſgreſsionẽ) ita, ſi pcepto obtẽperaſſet, fructus Arboris vitæ, Sacramẽtũ fuiſſet illi immortalitatis.

12 Secũdus ſtatus hominis eſt, in quem Adam, violato præcepto diuino, eſt detruſus, vt in eo, ſuæ inobedientiæ iuſtas pœnas lueret. Atque hic ſtatus omnium miſerrimus eſt. Amiſit enim imaginem Dei, integritatem & ἀταξίαν, adeò vt totus corruptus ſit, & maledictioni ob ſuam tranſgreſsionem obnoxius.

13 Tertius ſtatus hominis, eſt Gratiæ & benedictionis, qualis fuit Adami poſtquã promiſsione erectus eſt: & qualis Abrahæ, poſtquã verbo Dei credidit: deniq. qualis eſt omniũ, qui Spiritus ſancti gratia per ſemen immortale regenerãtur.

14 In hoc ſtatu imago Dei reparari incipit, dũ homo regeneratus veram pietatem & ſanctitatem meditatur. Et quemadmodum in hac vita regeneratio non perficitur, perficienda in extremo die: ita hîc imago non plenè reparatur. Sed tum demum plena & perfecta erit, quando ſimiles filio Dei erimus in omni æternitate.

15 Quartus ſtatus hominis, erit Gloriæ, in quo donabitur homo immortalitate, ídque reſſuſcitatis corporibus, quando reddet vnicuique Deus iuxta facta ſua.

16 In hoc ſtatu recuperabit homo, imaginem Dei plenam, qua conformis erit Deo in vera iuſticia & ſanctitate, in omni æternitate.

17 Verùm quod de erecto hominis corpore Xenophon, & poſt illũ Ouidius, dicunt, memorabile eſt. Hac enim figura formati humani corpo-

ris asserunt homines admoneri rerũ cœlestium, vt Deũ, qui in cœlis habitat, colant & venerẽtur.

18 In animæ humanæ fabrica, mirabile opificium Dei conspicitur. Nam cùm eam formarit duplicibus facultatibus præditam γνωστικοῖς & ὀρεκτικοῖς: satis indicat hominem formatum esse ad noticiam recti, & electionem boni, vt in his duabus rebus totus occupetur.

19 Hinc finis hominis rectè statuitur, Noticia summi boni, & eiusdem electio ac fruitio. Vnde Christus: Hæc est vita æterna, vt te agnoscant verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

PECCATVM.

1 CVM Moses ait: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis, vt faciat ea: quænam sit vera peccati ratio, manifestissimè ostendit.

2 Nam ex hoc dicto sequitur: omne quod Deus præcipit, cùm non fit: & omne quod Deus prohibet, cùm fit, peccatum esse, quo transgressor obnoxius maledictioni redditur.

definitio peccati

3 Quare peccatum rectè definitur esse inobedientia aduersus Deum, seu defectio à lege & voluntate Dei, cui coniuncta est ad maledictionem obligatio, donec fiat remissio.

4 In hac definitione, inobedientiæ vox, latius accipitur. Nam interdũ complectitur defectum, corruptionem, & inclinationem: interdum cum his actionem quoque pugnantem cum lege & voluntate Dei.

5 Ioan-

5 Ioannes, cùm ait: Peccatum ἀνομία: omnia quæ recensui complectitur. Est enim ἀνομία quicquid est in nobis, vt defectus, corruptio, inclinatio: & quicquid fit à nobis, vt omnis actio, interna & externa, cum lege Dei non congruens.

6 Hoc breuiter & benè expressit Ambrosius hisce verbis: Peccatũ est legis diuinæ p̄uaricatio.

7 Porrò, cùm lex Dei homines obligat, aut ad obedientiã, aut ad pœnã: duo in peccati ratione concurrere necesse est, quorũ prius, Theologi veteres vocarunt Materiale, posterius Formale.

8 Materiale est vel defectus, vel corruptio, vel inclinatio, vel actio, vel hæc omnia simul. Formale est ipse reatus ad quẽ obligatur Legis transgressor, nimirum, vt iuxta Legis sententiam, pœnam luat.

9 Esse sine timore Dei materiale est. Hanc inobedientiam obnoxiam esse maledictioni, formale huius peccati est.

10 Etsi autem in omnibus hominibus est defectus, corruptio, inclinatio, & actio, pugnantes cum voluntate Dei: tamen non est in omnibus plena peccati ratio.

11 In omnibus infantibus & adultis, qui non sunt participes promissionis gratiæ, plena est peccati ratio. Nam & in eis est defectio à lege Dei, & sunt maledictionis sententiæ subiecti.

12 At in infante, ex Christianis parentibus nato, est defectus & corruptio, quæ sunt materiale peccati in infante. Sed formale peccati, quod est reatus, non est in Christiano infante. Misericordia enim Dei absolutus est à reatu: quæ absolutio, Baptismi obsignatur sacramento.

13 In Paulo conuerso fuit defectus, corruptio, inclinatio & actio, pugnantes cum lege Dei, quæ fuerunt materiale peccati in Paulo. Verùm non fuit in eo formale peccati. Reatus enim ipsi in Christum credenti, condonatus fuit.

14 Atque hac sententia loquitur Ioannes, cùm ait: Si dixerimus, peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. Et, Qui natus est ex Deo, non peccat. Prius enim dictum de materiale, posterius de formale peccati intelligendum est.

15 Postquam autem de peccati ratione in genere dictum est: Nunc eius varia genera sunt spectanda, quorum obseruatio: & nos nostrarum sordium admonebit, & quàm gratum nobis esse debeat beneficium Christi, à peccatorum sordibus nos abluentis, commonefaciet.

16 Prima itaq. partitio peccati hæc est, quòd aliud sit originale, aliud actuale. Illud parens, hoc misera est proles: Illud fons impurus, hoc riuulus fœtidus: Illud camarina pessima, hoc pestis lethalis.

17 Originale autem peccatum est, cùm defectio & corruptio humanæ naturæ, propagata ab Adam in eius posteros, tùm reatus, quo nascentes, propter Adæ lapsum, rei sunt iræ Dei & mortis æternæ, donec fiat remissio.

18 Hæc definitio vtrumque complectitur, Materiale scilicet & Formale peccati originis, à qua non dissentit illa Anshelmi eruditissima definitio, per priuationem contrarij formata. Ita enim ait: Peccatum originis, carentia est iusticiæ originalis, debitæ inesse.

19 Iam cùm certum est, iusticiam originalem (cuius carentia est peccatū originis) duo comple-

cti,

ĉti, nempe integritatem omniũ virium in Adam, & approbationẽ, qua Deo acceptus erat Adam: ſequitur, quòd peccatum originis, ſit defectus, corruptio, & reatus.

20 Qualis autem ſit defectus, & qualis corruptio peccatum originis, rectius ſciri non poteſt, quàm ex integritatis partitione. Nam cùm integritas humanæ naturæ, fuit imago Dei, obedientia & ἀταξία omnium virium, mentis, cordis & corporis erga Deum: ſequitur quod iſte defectus & corruptio, ſit inductio imaginis Dei, & ἀταξία omnium virium, mentis cordis & corporis.

21 Hoc peccati genus à Paulo inhabitãs peccatum dicitur, propterea quòd in carne noſtra maneat perpetuò vſque ad mortem, & propagatur ab vno Adamo in omnes, vnde fit quòd omnes naſcamur, vt Paulus ait, filij iræ.

22 Porrò, de ratione reatus, hoc tenẽdum eſt. Diſcernendum eſt inter perſonam Adæ & naturam Adæ. Nõ ſum particeps perſonæ Adæ, quare nec reus ſum propter perſonam Adæ. Particeps ſum naturæ Adæ, quæ humana natura in omnes homines propagata eſt, idcirco naturæ reſpectu reus ſum non minus, quàm ſi ipſe peccaſſem.

23 Atque hæc poſſunt hac ſimilitudine vtcúmq. declarari. Sicut in vna perſona, multa ſunt diuerſa membra, quæ omnia ſunt rea, dum perſona fit rea: ita in vna natura humana, multæ ſunt perſonæ, tanquam eius membra. Quare natura humana rea, in primo homine, omnes perſonæ reæ ſunt, quæ naturæ communis veluti membra exiſtunt.

24 Atque hinc eſt quod Paulus Epheſ. 2. ait: Natura omnes filij iræ ſumus. Hoc eſt, Quia rea facta eſt natura in primo homine, nos omnes ab eo propagati, rei ſumus, vt eiuſdem naturæ participes.

25 Huc etiam querela Dauidis pertinet: Ecce in iniquitatibus cõceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

26 Hîc Dauid nequaquam accuſat parentes ſuos, nec thorum coniugalem culpat, ſed retrò reſpicit, & conqueritur de vicioſa natura, in nos, à primo homine Adam, propagata talis, qualis facta eſt propter Adæ tranſgreſsionem.

27 Porrò, qui extenuant peccatum Adæ, quo tota natura cõtaminata eſt & rea, non iuſta menſura peccatum originale metiuntur, in quo plurima peccata grauiſſima concurrunt, quæ in filiis Adæ, ſe manifeſtè produnt.

28 Primùm enim in peccato Adæ fuit horribilis dubitatio, de veritate Dei. Secundò, amiſſa eſt fides, cùm non credit Deo minanti pœnas. Tertiò, curioſitate peccauit. Quæſiuit enim alienam ſapientiam, relicto Deo. Quartò, ſuperbus eſt factus, vt qui voluerit magnificri & Deus haberi. Quintò, peccauit ἀποστασία qua antetulit Diabolum Deo. Sextò, ingratus erat, expulit enim Spiritum ſanctum in ſe habitãtem. Septimò, homicidium commiſit, qui & ſe & ſuos poſteros occidit. Octauò, contemſit Deum, dum ipſius mandatum contra conſcientiam violauit.

29 Hæc omnia & plura concurriſſe in peccato Adæ, oſtendunt eius fructus, in poſteris Adæ, qui non aliundè veniant, quàm à primo fonte

peccati

peccati venenato.

30 Porrò, hoc virus propagatum, etsi manet in omnibus hominibus, vsque ad mortem: tamen plurimum pro diuersitate hominum, vi & efficacia variat.

31 Nam in non renatis manet materialiter & formaliter simul. In renatis autem materialiter tantúm. In non renatis habitat & regnat simul. In renatis habitat quidem, sed non regnat. In non renatis fertur cæco impetu per suas concupiscentias. In renatis freno spiritus repressum domatur, & gladio spiritus magísque mortificatur.

32 Hactenus quid ex verbo Dei sentiendum sit de peccato originis diximus. Nunc nonnihil de erroribus quorundam attingamus. Quidam Deum autorem faciunt peccati originis, contra manifestam Scripturam, quæ Diabolo, & hominis liberæ voluntati & electioni hoc malum attribuit. Monachi negant esse peccatum, sed tantùm fomitem, contra Pauli vocem qui dicit nos nasci filios iræ. Pelagiani negant peccatum originis ab Adam propagari in posteros, contra Pauli assertionem, Roman.5. Anabaptistę nullos natos fuisse in peccato originis post Christũ exhibitum, insulsè nugantur, cùm pœnæ peccati originis in infantibus manifestè conspiciantur.

33 Porrò, actuale peccatũ, fructus peccati originis, est omnis cogitatio, affectio, locutio, actio, pugnans cũ volũtate Dei, vnde homo obstringitur nouo reatu, & fit reus iræ Dei & mortis æternæ.

34 Seu, vt breuius dicam, Peccatum actuale, est omnis cõmissio & omissio, pugnans cum lege

& voluntate Dei, maledicta & damnata à Deo.

35 Cùm autem omnis Legis transgresio mereatur mortem, & obliget hominem ad æternas pœnas: sciendum est meritum mortis triplex esse, videlicet, irremisibile, remisibile, & veniale.

36 Meritum mortis irremisibile est peccatum in Spiritum sanctum, quòd est voluntaria veritatis euidenter cognitæ renũciatio, & rebellio ex odio veritatis nata coniuncta cum Tyrannica, Sophistica, & Hypocritica veritatis oppugnatione. De quo aliâs plura.

37 Meritum mortis remisibile est quæuis Legis diuinæ transgresio, quæ fit à sciente & volente contra conscientiam. Hoc peccatum remittitur, si transgressor illud peccare desinat, & confugiat ad propitiatoriũ: alioqui minimé. Proindè ab euentu, & non à natura, remisibile dicitur.

38 Veniale meritum mortis est, cùm ipsum peccatum inhabitans in Sanctis, tùm mala eius desideria quæ excitat, & impedimenta quæ adfert conantibus piè viuere. Hoc peccatũ veniale dicitur, ob veniam, qua indulget propitius Pater iis, qui contra ipsum fide & spiritu luctantur. Nam in non conuersis nullum est veniale peccatum.

39 Hinc clarè liquet, quomodo vetus distinctio, qua peccatum in mortale & veniale distinguitur, intelligi debeat. Non enim vllum peccatum dicitur veniale sua natura, Sed ex euentu, & ob veniam, quemadmodum dictum est.

40 Quicquid enim Deus præcipit cùm non fit, peccatur mortaliter, & quicquid prohibet Deus, cùm fit, peccatur mortaliter, si naturam

peccati & non Gratiam condonantis reſpicis.

41 Etſi autem fatendum eſt, contra Stoicorum Paradoxon, Alia peccata aliis eſſe grauiora: tamen omnia idcirco naturâ ſunt mortalia, quia Legis diuinæ ſunt tranſgreſsiones, iuxta dictum: Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.

42 Hæc maledictio tantiſper durat, donec ad Chriſtum peccati expiatorē ventum fuerit. Qui enim in Chriſtum credit, fide iuſtificatus eſt, hoc eſt, abſolutus à reatu peccati, vt nō amplius propter illud reus habeatur coram Deo, & obnoxius damnatoriæ Legis ſententiæ.

43 Proinde vera abſolutio in Eccleſia perpetuò durans, nihil aliud eſt quàm ſolutio & liberatio ab obligatione damnatoria propter peccatū, quam abſolutionē omnis qui credit in Chriſtum, habet. Ita enim Ioannes ait: Qui credit in Filium habet vitam æternam. Quod ſi vitam æternam habet: profectò liber eſt obligatione mortis æternæ.

44 Hæc ergò perpetua Eccleſiæ abſolutio, ſolo Chriſti merito nititur, quādo videlicet, peccator confugit ad propitiatorium vnicum, Ieſum Chriſtum, iuxta illud: Iuſtificati illius gratia, per redemtionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus ἱλαστήριον per fidem in eius ſanguine.

45 Hæc noſtra aſſertio de perpetua Eccleſiæ abſolutione, nequaquam conuellit abſolutionem Eccleſiaſticam, quam vtilem diſciplinæ partem in Eccleſia iudicamus. De qua ſuo loco diſputabimus.

PROMISSIO REPA-
rationis.

1 PROMISSIO reparationis & ſalutis per Chriſtum cōſequendæ, voce Dei proponitur Gene.3 Inimicitias ponā inter te (alloquitur Dominus ſerpētem) & ipſam mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen eius, ipſum conteret tibi caput, & tu mordebis calcaneum eius. Hoc eſt, Chriſtus filius virginis deſtruet opera tua, & te victo, liberabit ſuos à ditione tua, & tu more ſerpentum, qui inſidioſè aggrediuntur & mordent incautos, inſidiaberis ei, & mala quæcunque poteris, inferes.

2 Hanc promiſsionem Adam altius perpendens, multiplicem in ſe continere doctrinam haud obſcurè intellexit, cuius ſingulas partes abſque dubio per totam vitam piè & prudenter meditatus eſt.

3 Intellexit enim hinc, duo regna eſſe eáque potentiſsima, nempe Chriſti & Satanæ, longè diuerſiſsimis ſtudiis occupata.

4 Intellexit Chriſti regnum & Satanæ ſibi inuicem aduerſari, ita vt nulla vnquam inter ea ſtabiliri poſsit conſenſio.

5 Intellexit fore maxima certamina inter iſta regna, nec prius à certamine quietem futuram eſſe, quàm Chriſtus victor, regnum Satanæ penitus aboleret.

6 Intellexit perpetuā Eccleſiæ in hoc mundo perſecutionem, à Satana & eius membris imminere.

7 Intellexit Diabolum callidè insidiaturum esse Ecclesiæ, cùm in doctrina, tùm in moribus, vnde & scandala varia & perturbationes & cædes orirentur.

8 Intellexit, quòd quemadmodum Satan regnaturus esset per peccatum, malectionem & mortem: ita Christus suum regnum esset administraturus per Remissionem peccatorum, Benedictionem & Vitam.

9 Intellexit tandem futuram gloriosam victoriam Ecclesiæ, vt nullas amplius à Satana timeret insidias, abolito extremo hostium morte.

10 Intellexit huius reparationis promissionem fide amplectendam & retinendam esse, qua fide iustificatus homo, Deo verum cultum præstaret, certa fiducia promissam salutẽ expectans.

11 Vt autem huius promissionis memoria maneret firmior, & ad posteritatem Adæ perueniret: addidit Dominus suo verbo externũ Symbolum, sacrificandi ritum.

12 Semper enim ab ipsis mundi initiis, hunc ritum in homine instituendo seruauit Deus. Primùm verbis illi animum voluntatémque suam aperuit. Deinde quò clariùs id exprimeret, quod erat verbis ac oratione cõplexus, Symbola quædam adiecit, quorum vsu atque consuetudine, in eius verbi exercitatione versaretur homo.

13 Sacrificiorum itaque crebra iteratione inculcabatur promissio, vnde fides, in promissum humani generis reparatorem Christum, accendebatur, alebatur, & conseruabatur.

14 Tametsi autem statim orta est contentio, inter liberos Adami, de sacrificiis & cultu Dei:

Abel tamen verbum promiſſionis rectè intelle-
ctum retinuit, cùm Cain contrà, oblitus promiſ-
ſionis, ſolummodò ſuum factum admiratus eſt,
& magnifecit. Atque ita ſe Satanæ imperio ſub-
iecit ac fratrem innocentem occidit.

15 Abel, ciuis regni Chriſti fidelis, aſpiciens
ſuam victimam, eámque cruentam, admoneba-
tur ſui reatus, (ſanguis enim Symbolum reatus
fuit) admonebatur promiſſionis factæ ſuo patri,
de ſemine, quod futurum erat victima pro pec-
cato. Hanc promiſſionem fide amplectens, iuſti-
ficatur & regeratur Abel, atque ita Deo verum
cultum ex fide præſtitit.

16 Ad eundem modum ſancti Patriarchæ,
Seth, Enos, Enoch & alij ante Diluuium, pro-
miſſionem de Meſſia, Verbis & Symbolis con-
ſeruarunt & propagarunt.

17 Poſt diluuium, multiplicatis hominibus, &
latè ſparſis per orbem, iterum ſuam promiſſio-
nem inculcat Dominus, dum promittit benedi-
ctionem in ſemine Abrahæ, quam promiſſionem
Abraham fide recipiens, iuſtus coram Deo repu
tatus eſt, iuxta dictum: Credidit Abraham Deo,
& imputatum eſt illi ad iuſticiam.

18 Huic promiſſioni, non nouo ſenſu, ſed no-
ua verborum forma, propoſitæ, adiecit Domi-
nus externũ ſigillũ, Circumciſionẽ, qua iuſticia,
fidei patri noſtro Abrahamo obſignata fuit.

19 Retinuit ergò Abraham olim inſtitutum
ſacrificandi ritum, quo admonebatur promiſ-
ſionis primis parentibus factæ, cum nouo Sym-
bolo, quod iteratæ promiſsionis teſtimoniũ fuit.

20 Hanc promiſſionem, cum ſuo externo ſi-
gillo,

gillo, retinuerunt posteri Abrahæ, vsque ad promißionis complementum.

21 Porrò, constituta certa & peculiari populi Dei politia, plura sacrificiorum genera sunt addita, inter quæ Agnus Phase, & sanguis Testamenti, præcipua fuerunt: cùm, vt populus Dei istis adminiculis retineretur in cultu Dei, tùm, vt vmbræ quædam extarent veritatis in Christo Iesu exhibendæ.

22 Huc illud Ioannis: Lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

23 Vt enim Moses iram & maledictionem monstrauit, & vmbras quasdam futurorum bonorum exhibuit: ita Christus gratiam & fauorem Dei adferens, compleuit in veritate, quod vmbræ obscurius præfigurabant.

24 Nam postquam venit plenitudo temporis, emisit Deus filium suum natum ex muliere, factum sub Lege: vt eos qui sub Lege erant redimeret, vtque adoptionẽ filiorum acciperemus.

25 Hic ergò verus Meßias, Deus & homo, promißionem cõpleuit. In cuius rei memoriam & certitudinem, duo instituit huius rei testimonia, Baptismum & cœnam Dominicam.

26 Cæterùm solenne præconiũ manifestati Christi, in quo promißiones olim Patribus factæ, ac sæpius per Prophetas inculcatæ, aptißimo & dulcißimo vocabulo, Euangelium, Apostoli appellarunt.

27 Etsi autem hoc vocabulum, prius fuit apud Scriptores profanos in vsu, significás quemuis felicem, optatum, & faustum nuncium: tamen

hanc generalem significationem, Κατ' ἐξοχὴν Apostoli aptissimè accommodarunt ad præconium manifestati Christi, qui vitam & salutem gratis offert, & credentibus eandem donat, & obsignat.

28 Hic proinde gratiæ, reconciliationis, salutis, & vitæ nuncius, quo nihil homines ob peccata sua maledicti & damnati, felicius, optatius & faustius audire possunt, rectissimè Euangelium dicitur.

29 Quemadmodũ enim latronibus, propter sua latrocinia adiudicatis rotis, acerbissimo & maximè probroso supplicij generi, nihil lætius, nihil iucundius, nihil denique optatius contingere potest, quàm vt à sententia damnatoria liberati, iam gloria Regia, & libertate gaudeant: ita hominibus reis iræ æternæ, maledictionisque ob sua peccata, quid melius, quid felicius, quid optatius quàm audire se à damnationis sententia absolutos, inter filios Dei censeri & esse?

30 Hinc illud apud Lucam Domini dictum: Sic scriptum est, & sic oportuit pati Christum, & resurgere ex mortuis tertia die, & proclamari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum, coram omnibus Gentibus.

31 Hæc breuis Christi concio clarissimam Euangelij definitionem suppeditat, nimirum quòd Euangeliũ sit vniuersalis prædicatio pœnitentiæ & remissionis peccatorum in nomine Christi.

32 Huc & illud vltimum Christi mandatum ad Apostolos: Euntes in mundũ vniuersum proclamate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.

33 In hoc Christi mandato, primùm indicatur, quàm latè pateant beneficia Christi, nempe, ad mundum vniuersum, non ad peculiares quasdam in mundo nationes. Deinde significatur, quomodo eadem beneficia offerantur: nempe, per prædicationem Euangelij. Proclamate, inquit, Euangelium. Tùm ostenditur quibus offerantur, cùm ait: Omni creaturæ: qua voce significat, quòd nemo mortalium sit exclusus à Christi beneficiis, si modò sibiipsinō defuerit. Postremò indicatur quomodo oblata beneficia accipiātur, & quomodo reiiciantur. Vt enim sola fide recipiuntur: ita diffidentia reiiciuntur.

34 Ex his omnibus, quæ dicta sunt, simul consideratis, vt nobis sit gratior & dulcior hic nuncius salutaris, pleniorem quandam descriptionem Euangelij colligemus, eámque in suas partes retexemus.

35 Euangelium est doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à maledictione Legis, ab ira Dei, à morte æterna, & proclamatur remissio peccatorum, pax & reconciliatio cum Deo, salus & vita æterna, omnibus credentibus in Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum: ídque propter eiusdem victimam, sine meritis nostris, secundum promissionem olim Patribus factā: vt perpetuò gloria bonitatis Dei prædicetur, vtque porrò dignos Euangelio fructus edant per Christum liberati, tandémque vitæ fruantur æterna.

36 Hęc descriptio primùm discernit inter Legem & Euangelium. Lex peccatum ostendit: Euangelium gratiam. Lex morbū indicat: Euan-

gelium remedium. Lex mortis miniſtra eſt: Euangelium vitæ. Lex iuſticiam hominis requirit, cum interminatione damnationis, ſi quis Legis iuſticiam non habuerit: Euangelium iuſticia aliena credentes ornat, & à damnatoria Legis ſententia iuſtificatum fide abſoluit.

37 Vt ergò in Lege proclamatur ira Dei, peccati virtus, maledictio & mors: ita in Euangelio annunciatur pax cum Deo, peccati abſolutio, benedictio, vita æterna: ídque gratis abſque omnibus humanis meritis & operibus.

38 Hinc Paulus: Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & trãſtulit in regnum Filij dilecti ſui, in quo habemus redemtionem, per ſanguinem eius, remiſsionem peccatorum. Per remiſsionem peccatorum intelligendum eſt, quicquid cum ea, ex gratia Dei, coniunctum eſt, vt iuſticia, redemtio, ſalus, vita, pax.

39 Quoniam autem magna pars mundi ruit præceps in damnationem, ob ſua ſcelera, & Euangelij contemtum: deſcriptio noſtra duo genera hominũ indicat, quorum alij credunt Euangelio, alij Euãgelium contemnunt. Vt enim illi ſaluantur: ita hi iuſtè damnantur, vt qui noluerunt ſalutem gratis oblatam accipere.

40 Hinc Apoſtolus: Euangelium eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. Credenti enim imputatur fides in iuſticiam, hoc eſt, Qui credit, iuſticiæ Christi imputatione iuſtus coram Deo reputatur. At non credentem maledictionis ſententia ad æterna ſupplicia obligat.

41 Non ergò operantis meritum: ſed credentis donum eſt iuſtificatio & ſalus. Vt enim ei qui

qui operatur, nō imputatur merces ex gratia, ſed datur ex debito: ita non operanti, ſed credenti in eum, qui iuſtificat impium imputatur fides eius ad iuſticiam, Rom. 4.

42 Qualis autem fides illa ſit, quæ beneficia Chriſti per Euangelium oblata, recipiat, Paulus, propoſito Abrahami exemplo docet: ac ſumma huc redit, quòd fides ſit fiducia promiſſæ ſalutis propter Chriſtum.

43 Vt enim Chriſtus pro peccato noſtro ſatisfecit, factus pro nobis peccatum: ita ſuam obedientiam, ne Legis damnemur ſententia, nobis donat: vt, non ſolùm liberati à peccato, verùm etiam Chriſti iuſticia ornati, appareamus in conſpectu Dei iuſti.

43 Hæc Euangelica gratia multis, & parabolis, & exemplis paſsim in Scripturis pingitur: vt in ſeruo debitore 10000. talentorum: in duobus Debitoribus, & Peccatrice, Luc. 7. In Paulo, Cornelio, Dauide, & multis aliis.

44 Hæ imagines & exempla, Vt gratuitum eſſe docent beneficium redemtionis: ita qualeſnam oporteat eos eſſe, qui Euangelio credunt, & iuſtificati fide ſunt, clarè oſtendunt.

45 Seruo debitori condonauit Dominus ex mera miſericordia totum débitum, quod ſoluendo non erat: Sed eundem, durum in conſeruos, ad pœnas reuocat. Peccatrix fide iuſta, non deſinit officioſa erga Chriſtum eſſe.

46 Nam tametſi ſine operibus & meritis noſtris, gratia iuſtificationis & ſalus contingit: tamen à gratia hac, donatio Spiritus ſancti, & regeneratio ſeparari non poſſunt. Nam Regeneratio

inseparabile iustificationis accidens est.

47 Quapropter duo genera hominũ hîc impingunt, Iusticiarij & Epicurei. Illi quidem, propterea quòd ex operibus merita salutis, & caussas iustificationis faciunt. Hi verò, quia de gratuita iustificatione & salute gloriantes, se omni turpitudini prostituunt, & cupiditatum carnis se seruos constituunt.

48 Vterque error pestilens est, & confutatur finibus aduentus Christi in mundum, & Euangelij. Nam vt Christus venit in mundũ, vt destruat opera Diaboli: quod sanè facit, vincendo Diabolum, expiando peccatum, infundẽdo gratiam, & consummando opus redemtionis, quod futurum est in resurrectione: ita finis Euangelij prædicati est, vt glorificemus Deum, vt fructus fidei edamus, vt vincamus mundum, vt tanquam sacerdotes noui, induamus iusticiam & sanctitatem, & seruiamus Deo omnibus diebus vitæ nostræ, hostias gratas Deo per Christum offerentes.

49 Quàm sit huiusmodi obedientia in renatis necessaria, tota Scriptura docet, omnium Sanctorum exempla comprobant: natura fidei euincit: energia Spiritus, quo impelluntur fideles, attestatur: gratia adoptionis indicat. Breuiter, Regni Christi ratio ostendit.

MEDIATOR.

1 HIc tria ordine exponenda sunt: videlicet, cur necesse fuerit Mediatorem Dei & hominum esse Deum: Cur oportuerit eundem esse hominem: Quòd,

Quòd, & cur ſit vna perſona in duabus naturis ſubſiſtens.

2 Quòd neceſſe fuerit Mediatorẽ eſſe Deum, duæ grauiſſimę ſunt cauſſæ: videlicet, Magnitudo mali, quo premebatur natura humana, & impotentia ſeu infirmitas creaturæ, ad reſtituenda bona, quæ per peccatum amiſſa erant.

3 Magnitudo mali cernitur in quatuor potiſſimum: videlicet, in Peccati grauitate, in iræ diuinę iuſticia, in potentia mortis, & in Diaboli tyrannide crudeliſſima.

4 Peccati grauitas maior eſt, quàm vt eius onus ſuſtinere poſſit finita potentia, qualis eſt angelorum & hominum. Nam cùm infinitus reatus ſit, propter infinitum bonum offenſum, videlicet Deum, cuius Maieſtas læſa erat per peccatum primorum parentum: neceſſe fuit vt hoc peccatũ, aut infinitis pœnis puniretur, iuxta normam iuſticię Diuinæ, aut pro eo ſatisfieret iuſticiæ Diuinę. Verùm quia hęc ſatisfactio debuit eſſe pretium infinitæ bonitatis, & æquiualens, non potuit ab vlla, imò ne ab omnibus creaturis ſimul, fieri. Quare neceſſe fuit expiatorem peccati Deum eſſe. Solus enim Deus, vt eſt infinitus: ita ſolus infinitum malum ſuperare, aboleréque potuit.

5 Iræ diuinæ iuſticia proportionem vindictæ ad offenſam poſtulabat. Cùm ergò offenſa erat infinita: fuit & ira infinita, quam pura creatura ſuſtinere, placaréque nõ potuit. Quare neceſſe fuit, vt Mediator, qui irã Dei placaret, Deus eſſet. De hac ira loquitur Paulus, Ro.1. Reuelatur ira Dei de cœlo, ſuper impietatẽ omnium homi-

num. Quòd autem hæc tolli non poſsit ſine Mediatore, docet hoc dictum Baptiſtæ apud Ioannem, Qui nõ credit in Filium, ira Dei manet ſuſuper eum. Quòd autem hæc ira Dei ſit immenſa & infinita propter peccatum: (in quo concurrunt hæc mala, contemtus Maieſtatis diuinæ, ſuperba contumacia aduerſus legem Dei, indigna imaginis Dei, ad quam conditus erat homo, conſpurcatio, imitatio Satanæ hoſtis Dei, fœda defectio à caſtris Dei ad Diabolum, & intolerabilis ingratitudo, &c.) cognoſcitur ex pœna primorũ Parentũ, ex pœna ſecuta in omnibus poſteris Adæ, ex cõminationibus diuinis, ex calamitatibus, quibus premitur humanum genus, ex tyrannide Diaboli in homines, ex ſignis iræ Dei in cœlo, in terra, in mari, ex magnitudine æternarum pœnarum, quas luent, qui non conuertuntur. Denique ex pretio infinito, ſoluto pro redẽtione pœnæ peccati. Quis hîc non videt impoſsibile fuiſſe iram Dei tolli, niſi per Mediatorem, cuius eſſet infinita potentia?

6 Potentia mortis máior fuit quàm vt ab vlla creatura ſuperari potuerit: adeò quòd Plinius dixerit, ſed falſò, ne Deo quidem poſsibile eſſe mortuum excitare. Nunc autem cùm munus præcipuum eſt Mediatoris, deſtruere mortem: neceſſe fuit, vt potentia Diuina polleret, qua vt vitam conferre: ita mortem abolere poſſet. Non eſt enim apud illum, vt Angelus ait, impoſsibile omne verbum.

7 Tyrannis Diaboli crudeliſsima, ſub qua captiuũ tenebatur genus humanũ propter peccatũ, etiã erat opprimenda à Mediatore. Quàm autem hoc

hoc fuerit impoſsibile humanæ Naturæ, Hiſtoria mundi cum omnium hominum experientia, teſtatur. Quare neceſſe fuit Mediatorē eſſe Deū, qui tyrannidem Diaboli ſua opprimeret potentia. Hinc perſpicuum eſt, quòd ad magnitudinem mali, quo premebatur genus humanum, tollendam, requirebatur, vt Mediator eſſet Deus.

8 Hîc iuxta cogitetur magnitudo amoris in æterno Patre & Filio & Spiritu ſancto, erga genus humanum. Pater Filio ſuo non pepercit: ſed voluit eum ſubiici pœnis, vt nos ab æternis pœnis liberaret. Filius volens & obediens Patri, factus eſt victima, reatū peccati in ſe deriuans. Spiritus ſanctus ipſe vult in cordibus reconciliatorum habitare, & motus diuinæ volūtati cōgruentes in iis accendere. Hæc in nobis excitabunt fidem, inuocationem & gratitudinem erga Deum: & muniēt animos noſtros aduerſus terrores mortis, aduerſus Diaboli tyrannidem, &c.

9 Secunda cauſſa cur oportuerit Mediatorem eſſe Deum, eſt impotentia & infirmitas creaturæ, ad reſtituenda bona, quæ per peccatum amiſimus, Etſi autem vna voce imaginis Dei, hæc bona comprehenduntur: tamen plura ad eius reparationem neceſſariò requiruntur: quæ Paulus enumerat, 1. Corinth. 1 Cùm ait: Chriſtus natus eſt nobis à Deo Sapientia, Iuſticia, Sanctificatio, & Redemtio, vt qui gloriatur in Domino glorietur. Hæc quatuor bonorum genera nulla creatura aut finita potētia reſtituere hominibus potuit quemadmodum de ſingulis ordine videbimus.

10 Primùm itaq. ſapientiam debuit Mediator reſtituere, non qualis eſt mundi, quæ certis ter-

minis clauditur, ſed quæ abſcondita eſt à principibus ſeculi huius. Quæ ſanè ſapientia à Zacharia definitur eſſe ſcientia ſalutis, in remiſsionem peccatorum per viſcera miſericordiæ Dei noſtri. De hac ſapientia loquitur Ioannes, cùm ait: Deũ nemo vidit vnquam, ſed Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit nobis.

11 An non Ioannes Baptiſta miſſus eſt, Zacharia teſte, ad dandam hanc ſapientiam? An non per Angelos & Prophetas potuiſſet Deus hominibus hanc reuelare ſapientiam? Aliud eſt dare ſapientiam ſeu docere, vt miniſtri, aliud eſt eſſe ſapientiam, hoc eſt, efficaciter præſtare, vt corda hominum percipiant ſalutarem ſapientiam. Vox quidem hominis ferit aures corporis: At filius Dei, qui eſt ipſa Dei ſapientia, animum hominis replet ſapientia ſalutari. Nam tum demum verbum Prophetarum fructum adfert, quando Verbum Deus cor aperit, & inſtillat veræ ſapientiæ ſemina. Quod ſanè, non eſt creaturæ vllius, ſed Creatoris ſolius. Ex quo ſequitur opportuiſſe Mediatorem eſſe Deum.

12 Secundo loco oportuit Mediatorem iuſticiam reſtituere. Nam ſine perfecta iuſticia nemo poteſt in conſpectum Dei prodire. Verùm perfectam iuſticiam, quæ ſufficiat omnibus, nemo poteſt conferre, niſi Deus. Siquidem duo requiruntur, vt homo ſit perfectè iuſtus coram Deo: quorum primùm eſt liberari ab iniuſticia & peccato, quæ mala in mundum homines ſecum adferunt. Alterum, donari & ornari plena legis diuinæ (quæ eſt menſura iuſticiæ, quæ coram Deo valet) obedientia. Neutrum horum præſtitiſſet

Media-

Mediator nisi Deus esset.

13 De priori suprà diximus, vbi ostendimus enormitatem peccati, & iusticiam iræ diuinæ. De altero, quod est donari & ornari iusticia quæ satisfaciat legi Dei, manifestum est quòd nullius creaturæ iusticia, cùm sit finita, posit sufficere infinitis hominibus in salutem: quod sanè in Mediatore requiritur. Siquidem, vt sufficienti expiationis victima pro peccatis satisfacere, atque adeò omnem reatum tollere: ita obedientia sua erga Legem, omnes iustos coram Deo sistere, qui in ipsum credunt, debuit. Ita enim Paulus ait, Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. Talem proinde Mediatoris iusticiam, hoc est, infinitam esse oportuit: vt infinitis hominibus sufficeret. Quare necesse erat, vt Mediator noster sit verus Deus.

14 Sanctificatio tertio loco sequitur, quam Mediator adferre debuit, quòd sanè cùm nulla creatura præstare potuit, Deum oportuit esse Mediatorem. Siquidem solius Dei est, dare Spiritū sanctificatorē, sine quo, ne inchoari quidem, nedum consummari potuit sanctificatio nostri.

15 Porrò, cùm sanctificatio opponitur peccato, & in peccato sunt duo, videlicet, Formale, vt reatus, & Materiale, vt vitiosæ qualitates & actiones: duplex erit sanctificatio. Vna quæ opponitur reatui, quæ est expiatio peccati per Christi sanguinem: Altera opponitur vitiosis qualitatib. & actionibus, quæ est, segregatio hominis à profanitate Gentium, per mortificationem carnis: & coniunctio eiusdem hominis cum Deo,

per viuificationem Spiritus.

16 Hæc sanctificatio vocatur etiam à Paulo Philip.3. Circuncisio spiritualis. Nos, inquit, circuncisio sumus, qui spiritu Deum colimus, & in Christo gloriamur, & non in carne confidimus. Proinde circuncisio spiritualis est amputatio fiduciæ carnis, cui succedit gloriatio in Christo, & purus colendi Deum affectus. Atque hæc reuera est sanctificatio illa, quam Deus & homo, Mediator noster, adfert.

17 Redemtio, quam postremo loco collocat Paulus, primum requirit perpetuam præsentiam Mediatoris in Ecclesia, latè per mundum sparsa. Sed quis potest, simul & semper in tot locis præsens esse, nisi sit Deus? Secundo loco requirit custodiam Ecclesiæ, videlicet, vt Mediator sit custos, non solùm Ecclesiæ totius, verumetiam singulorum membrorũ, aduersus infinitas technas Diabolorum & hominum. Quod sanè diuinæ potentiæ esse, manifestum est. Tertiò, requirit vt Mediator inspiciat corda, ne fallatur externa hypocritarum larua. Iam autem, cùm solius Dei sit intueri corda hominum, & intimos affectuum recessus contemplari, & hoc Mediatoris est officium: certè oportuit Mediatorem esse Deum. Quarto, requirit, vt vbique audiat gemitus se inuocantium, & in Spiritu & veritate precantes exaudiat: quod sanè solius diuinæ virtutis est. Quintò requirit, vt in extremo die exuscitet mortuos, vt prodeant ex terræ puluere omnes homines, inde vsque ab Adam ad vltimum. Sed quid ad tantum opus valent omnium creaturarum vires? Sanè, omnes angeli & omnes homi-

nes

nes ſuis viribus, ne vnum excitarent mortuum, nedum omnes,ídque in ictu oculi. Sextò & vltimò requirit, vt Mediator conferat reſſuſcitatis, qui in vera fide obierant,æternam vitam,perpetuam gloriam,& conformitatem cum Deo. Sed quantum hoc opus ſuperat creaturarum vires, nemo non videt,niſi qui & mente & ſenſu caret. Cùm igitur Mediatoris ſit, tantis bonis Eccleſiam ſuam ornare,quæ conferre nemo poteſt,niſi ſit Deus, Profectò neceſſe fuit Mediatorem Deum eſſe.

18 Breuiter, vt omnia vno verbo concludam, Si Mediator Deus non eſſet, ſaluator non eſſet, ſed potius ſaluatore indigeret. Et Ioannes Caſſianus: Audi loquentem ad paſtores de Dei ortu, angelum Dei. Natus eſt,inquit, hodie vobis ſaluator, qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Ne ſolum vtique in Chriſto hominem intelligeres, & Domini & Saluatoris nomen adiecit, Scilicet, vt quem ſaluatorem eſſe cognoceres, Deum nequaquam eſſe dubitares. Et cùm ſaluandi virtus non niſi diuinæ competeret poteſtati, diuinæ eſſe eum potentiæ, non ambigeres, in quo potentiam ſaluandi eſſe didiciſſes.

19 Hactenus cur neceſſe fuerit Mediatorē eſſe Deum dictum eſt. Nunc ſecundo loco,vt propoſuimus,dicendum erit, cur oportuerit eūdem eſſe hominem. Et poſſunt quatuor cauſſæ ex Scripturis aptè numerari,quæ ſunt Iuſticia Dei,Reſtitutio imaginis Dei amiſſæ per peccatum, Adoptationis ratio,& Reſurrectionis certitudo.

20 Iuſticia Dei requirebat, vt inobedientia

commiſſa in carne noſtra, in eadem ſarciretur: Congruebat enim ordini diuinæ iuſticiæ, vt cùm genus humanum primùm peccaſſet in vno Adamo, aliquis in humano genere à peccato immunis, pœnam ſolueret, quæ eſſet pretium pro cæteris. Ideò ergo Dominus noſter aſſumpſit humanam naturã & homo factus eſt, veluti perſonam ipſius Adæ referens: (cuius etiam nomen illi tribuitur) vt pœnam peccati in carne, in qua admiſſum fuerat, perſolueret. Ideò Paulus ait: Si vnius delicto mors regnauit per vnum (ſcilicet Adam) multò magis abundantiam gratiæ, donationis & iuſticiæ accipientes in vita regnabunt, per vnum Ieſum Chriſtum. Item: Sicut per inobedientiam vnius multi conſtituti ſunt peccatores: ita per obedientiam vnius multi conſtituentur iuſti. Item: Quia per hominem mors, per hominem etiam reſurrectio mortuorũ. Item ad Heb. 2 Quoniam pueri ſunt participes carnis & ſanguinis, ipſe quoque conſimiliter factus eſt particeps carnis & ſanguinis, vt per mortem aboleret eum qui mortis habebat imperium, hoc eſt, Diabolum. Huc & illud Irenæi dictum: Oportebat eum, qui inciperet occidere peccatum, & mortis reum redimere hominem, id ipſum fieri, quod erat ille, id eſt, hominem. Et Auguſtinus: Caro occæcauerat te, caro te ſanat: quoniam ſic venit Chriſtus, vt de carne vitia carnis reſtingueret.

21 Reſtitutio imaginis Dei, ad quam homo fuit conditus, fieri debuit, per naturalem imaginem Dei. Vnde Athanaſius: Congruebat Filium aſſumere humanam naturam, vt hæc perſona, quæ eſt ſubſtantialis imago Patris, reſtitueret imaginem

maginem Deì in nobis.

22 Adoptionis noſtri ratio idem poſtulabat. Ideò enim venit filius Dei, aſſumta humana natura: vt nos filios Dei faceret. Voluit ergo nobis naturæ ſocietate iungi, & frater noſter fieri: vt nos ipſius mēbra effecti, filij Dei fieremus. Nam ideò filij Dei ſumus, quia in Chriſto qui eſt naturalis filius Dei, ſumus per fidem. In hoc enim ſolo dilecti ſumus, & filij. In hanc ſententiam loquitur Irenæus: Filiorum, inquit, adoptionis eius nō participes poſſemus eſſe, niſi per Filium eam quę eſt ad ipſum, recepiſſemus ab eo communionem, niſi verbum eius communicaſſet nobis, caro factum.

23 Reſurrectionis noſtri certitudo, vis & efficacia in hoc ſita eſt, quòd Mediator noſter ſit homo. Vnica enim ſpes & certitudo, quam de reſurrectione corporum habemus, eſt, quòd Chriſtus Mediator noſter, carnem noſtram aſſumpſerit. Nam caro, quam nūc corruptioni obnoxiam circumferimus, iam ſuſcitata eſt in Chriſto vt in primitiis, & in poſſeſsionem regni cœlorum ingreſſa, ibíque immortalis eſt facta. Virtute igitur ſocietatis, quam habemus cum Chriſto, excitabimur in extremo die, & donabimur, etiam ſeccundum carnem immortalitate. Hiſce quatuor rationibus demonſtratur, ſummè neceſſarium fuiſſe Mediatorē Dei & hominum, verū hominē eſſe.

24 Tertio loco propoſuimus, quòd Mediator qui eſt Deus & homo, ſit vna perſona, & cur hoc fuerit neceſſarium. Quòd ſit vna perſona Mediator noſter, hæc dicta confirmant: Et verbum caro factum eſt. Quo dicto ſignificatur vnio

diuinæ & humanæ naturæ, & non confuſio, aut mutatio. Nam factum eſt, refertur ad compoſitionem ſeu vnionem extremorum, ſcilicet Verbi & carnis, & non ad extrema compoſitionis. Dicitur enim Verbum factum non abſolutè, ſed reſpectu carnis aſſumtæ. Ad Rom. 1. Filius Dei natus eſt ex ſemine Dauid, ſecundum carnem, & declaratus eſt Filius Dei per potentiam. Ad Rom. 9. Ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, Qui eſt ſuper omnia benedictus in ſecula.

25 In his dictis Pauli, Secundum, eſt diſtinctiua particula, qua diſtinguuntur naturæ vnius & eiuſdem perſonæ. Luc. 1. Quod ex te naſcetur Sanctum, Filius Dei vocabitur. Ad Galat. 4. Poſtquam venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum natum ex muliere. Philippen. 2. Dedit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, & omnis lingua confiteatur quòd Dominus ſit Ieſus Chriſtus ad gloriam ſui Patris.

26 Hæc dicta teſtantur quod Chriſtus ſit vna perſona, in qua ſunt duæ naturæ, non mutatæ aut confuſæ, ſed perſonaliter vnitæ.

27 Quod autem ex Damaſceno & Gregorio Nyſſeno adfertur de deificata natura humana, dextrè accipiendum eſt. Dicitur enim natura humana deificata, non quidem per conuerſionem ipſius in diuinam: ſed per coniunctionem humanæ naturæ ad diuinam in vnam hypoſtaſin.

28 Quod autem neceſſarium fuerit, vt Mediator eſſet vna perſona, & non duæ, vt ſunt duæ diſtinctæ naturæ: hæ ſunt rationes.

29 Prima. Mediator noſter Deus & homo vna perſona eſſe debuit, vt Deum & homines vnum faceret. Iungitur ergo Patri vera diuinitate, & homini vera humanitate, vt ita vtroſque copulet.

30 Secunda, Mediator inter partes diſsidentes nihil efficiet, ſi vni adhæret, & ab altera diſsidet. Quare oportuit vt Mediator quadam neceſsitate vtrique parti iunctus ſit. Deo ergo, qui offenſus erat peccato noſtro, vera diuinitate eſt iunctus Mediator noſter. Homini autẽ vera humanitate ſociatus eſt, vt poſſet coniungere aduerſas partes, ſocietate quam habuit cum vtriſque: iuxta illud Irenæi lib. 3. cap. 20. vbi agit de cauſsis cur verbum Dei caro fieret. Oportuerat, inquit, Mediatorem Dei & hominum propter ſuam ad vtroſque cognationem in amicitiam & concordiam vtroſque reducere, & facere vt Deus aſſumeret hominem, & homo ſe dederet Deo. Et Theodoretus, Quemadmodum qui duos quoſpiam, manus inter ſe conſerentes, vult reconciliare, ſe medium interponens, & hunc quidem dextra, illum verò ſiniſtra tenens: ad amicitiam deducit & coniungit: ita ipſe cùm diuinam naturam humanæ vniiſſet, inuiolabilem, & quæ diſſolui non poteſt, pacem conciliauit.

31 Tertia, Si non eſſet Mediator vna perſona, opera redemtionis in humana natura peracta, nequaquam eſſet ſufficiens pretium pro peccato, quo infinitum bonum eſt offenſum. Mors ſiquidem debebatur pro peccato. Verùm, purus Deus mortem ſentire non potuit, nec ſolus homo ſuperare potuit: factus eſt ergo Deus homo: vt homo & Deus, & deberet, & poſſet ſatisfa-

cere pro morte æterna humano generi debita.

32 Assumpsit proinde æternus Dei filius humanam naturam in vnionem personalem, vt opera in humana natura peracta, infinitæ essent virtutis & meriti. Siquidem ex indiuidua naturæ diuinæ & humanæ, in vna persona, vnione, est dignitas infinita, perfectio absolutissima, & inæstimabile pretium sanguinis, mortis, atque adeò omnium actionũ & passionum Christi, in sanctissima eius humanitate. Inde est potentia & virtus delendæ iniquitatis, & potestas remittẽdi peccata, iustificandi, viuificandi & saluandi credentes.

33 Etsi autem Christus in sola carne passus est: tamen Passio personæ tribuitur, propter illam arctissimam duarum naturarum vnionem in vna persona. Atque hoc vult Cyrillus, cùm ait: Quoniam corpus, quod proprium eius factum est, passum est, propterea Verbum ipsum pro nobis passum dicitur. Atque hinc est quod omnia in Christo habeantur diuina, immensa, inæstimabilia & saluifica opera, & beneficia redemtionis.

COMMVNICATIO idiomatum.

1 IDIOMATA in Christi persona sunt proprietates, quibus naturæ, videlicet diuina & humana, & integræ saluæque manent, & distinguuntur vna ab altera.

2 Est enim idioma quod vni naturæ ita proprium est, vt non sit alterius reipsa.

3 Diuer-

3 Diuerſæ igitur cum ſint naturæ: diuerſa habeant idiomata eſſentialia, neceſſe eſt.

4 Neque ex perſonæ vnitate confundenda, ſed ex naturarum diuerſitate diſtinguenda ſunt in vno Chriſto idiomata.

5 Saluis igitur naturis diuerſis, maneant idiomata diſtincta: & idiomatis confuſis, confundantur etiam naturæ, neceſſe eſt.

6 Cùm ergo hæc enunciatio: Deitas eſt humanitas: ſit abſurda & falſa (diuerſiſsimæ enim ſunt naturæ) fieri non poteſt, vt ea quæ ſunt huius propria, illi attribuantur, ſine errore & confuſione naturarum.

7 His ita poſitis, diſtinctius idiomata naturarum Chriſti explicemus.

8 Idiomata ergo diuinæ naturæ ſunt duplicia. Quædam enim ſunt ἀκοινώνητα, id eſt, incommunicabilia, quæ reipſa non communicantur, hoc eſt, neque induntur creaturis, neq. creaturæ aliquas proprietates inde mutuantur. Qualia ſunt hæc: eſſe æternum, eſſe immenſum, eſſe infinitum, eſſe incircumſcriptum, per ſe exiſtere.

9 Nihil enim præter ſolum Deum eſt æternum, eſt immenſum, eſt infinitum, eſt ἀπερίγραπτον, per ſe exiſtens.

10 Quædam ſunt κοινωνητὰ, id eſt, communicabilia, quæ tametſi vt ſunt, ita manent quoque vnius Deitatis propria, alioqui communia effecta, non amplius idiomata dici poſſent.

11 Nam τὸ κοινὸν & ἰδίωμα ita opponuntur, vt nec alterum alteri, nec ambo tertio alicui, propriè & reipſa tribui poſsint.

12 Huius generis ſunt exiſtere, ſapientem

eſſe, bonum eſſe, purum eſſe, ſanctum eſſe, potentem eſſe, &c.

13 Hæc enim etſi reipſa ſunt Dei propria: tamen vſus & virtutis reſpectu, item qualitatis ac ſimilitudinis cuiuſdam tenuis ratione, communicari dicuntur: quam ob rem etiam κοινωνητὰ appellantur. Vt cùm dicitur: homo exiſtit: homo eſt beatus: virgo eſt pura: qui credidit eſt ſanctus: Rex eſt potens.

14 Hæc attributa, etſi Dei re ipſa ſunt idiomata: tamen Deus bonus & amans ſuæ creaturæ, radios quoſdam harum ſuarũ proprietatum communicat creaturis.

15 Idiomata humanæ naturæ Chriſti ſunt in triplici diſcrimine: quædam enim ſunt temporaria: quædam perpetua: quædam poſt reſurrectionem & triumphum Chriſti acceſſere.

16 Tẽporaria idiomata humanæ naturæ Chriſti fuerunt infirmitatis: atque ideò durarunt ſolummodo vſque ad mortem: vt fatigari, eſurire, dormire, triſtari, lacerari, angi, & multa huius generis. Hæc omnia cum morte depoſuit, ea enim ad tempus aſſumpſerat, vt nobis ſimilis per omnia, excepto peccato, inueniretur.

17 Pertinebant igitur iſta ad tempus exinanitionis, qua Filius exinaniuit ſeipſum vſq. ad mortem crucis.

18 Non quòd Diuinitas, ſui ipſius reſpectu, & ſeorſim, ſit exinanita, ſed quatenus carni ſeſe vniuit. Non enim vt in naturam humanam participatio gloriæ, ita diminutionis ignominia in diuinam cadit naturam.

19 Perpetua idiomata naturæ humanæ ſunt, quibus

quibus ſublatis naturam humanam ſimul tolli neceſſe eſt.

20 Fieri enim non poteſt vt vlla res ſine ſuis eſſentialibus proprietatibus conſiſtat. Sunt enim eſſentiales proprietates, quæ eſſentiam ipſam ſeu naturam conſtituunt.

21 Huius generis ſunt, occupare certum locum, ſecundum Petrum Apoſtolum Act. 3 περίγραπτον eſſe, ſecundum Nazianzenum & Iuſtinum, Loco teneri, ſecundum veri corporis modum, vt Auguſt. loquitur. In certo ſpacio eſſe, & finitum eſſe, ſecundum Vigilium. Breuiter tota pia antiquitas cum vniuerſæ ſcripturæ conſenſu, veritatem humanæ naturæ in Chriſto agnoſcit & confitetur.

22 Idiomata humanæ naturæ poſt reſurrectionem, præter illa, quæ perpetua eſſe cum tota Scriptura & puriori antiquitate diximus, ſunt omnia quæ coniuncta ſunt cum conſeſſu eius ad dexteram Patris: videlicet, quòd Chriſtus depoſita omni infirmitate, in eum gloriæ gradum ſit euectus, quo ſupra omne nomen, vt Paulus loquitur, id eſt, dignitatem & eminentiam, emineat, carne ipſius iam plenè à Deitate, σωματικῶς in ea inhabitante, glorificata, non in ſua eſſentia, neque in proprietatibus eſſentialibus abſorpta, quod ſanè non eſſet glorificari, ſed aboleri potius humanam naturam. Atque hoc eſt quod Iuſtinus ait: Corpus Chriſti particeps factum eſt, non naturæ Deitatis, ſed diuinæ dignitatis.

23 Quod autem quidam humanam naturam Chriſti, poſt reſurrectionem, ita maieſtate Deificatam eſſe contendunt, quòd ſuas proprietates

eſſentiales non retineat, manifeſta refutantur Scriptura.

24 Scriptura enim vtriuſque meminit: videlicet, maieſtatis & loci, ſeu ſitus carnis Chriſti poſt aſcenſionem. Ita enim autor Epiſtolæ ad Hebræos ait: Sedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis.

25 Si ergo quæris, quid acciderit Chriſtó poſt aſcenſionem? reſpondet: Sedet ad dexteram Maieſtatis. Si vlterius quæris, vbinam ſedet? reſpondet, in excelſis, hoc eſt, vt Paulus ad Epheſ. 4. interpretatur, ſupra omnes cœlos.

26 Verùm ſi obieceris, omnia eſſe plena Maieſtate gloriæ Chriſti. Reſpondeo, Sit anathema, qui vel aliud ſentit vel dicit.

27 Diſcernendum interea eſt, inter Maieſtatem ſimpliciter, & thronum Maieſtatis, quem in cœlo eſſe Scriptura pronunciat Hebr. 8. Qui conſedit ad dexteram throni Maieſtatis in cœlis. Huc facit illud Auguſtini, tractatu 50. in Ioannem: Quoniam verum eſt quod ait: Ecce ego vobiſcum ſumvſque ad conſummationem ſeculi, & abiit: & hic eſt. & rediit: & nos non deſeruit. Corpus enim ſuum intulit cœlo, Maieſtatem non abſtulit mundo. Et Cyprianus lib. 6. cap. 14. Hîc animaduertendum eſt, quòd etſi corporis ſui præſentiam hinc ſubduxerit, Maieſtate tamē diuinitatis ſemper adeſt, ſicut ipſe à diſcipulis abiturus pollicetur: Ecce vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.

28 Hoc ipſum de veritate humanæ naturæ Chriſti, docet modus aduentus Chriſti ad iudicium. Veniet, (ait ipſe Filius hominis) in gloria ſua, & omnes

omnes ſancti Angeli eius cum eo, & ſedebit ſuper thronum gloriæ ſuæ. Item, Videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram potentiæ Dei, & venientem in nubibus cœli. In hac maieſtatis gloria ſedens, ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos verò à ſiniſtris. Non ergo gloria maieſtatis tollit localitatem aut circumſcriptionem carnis Chriſti, ſicut impurus Eutyches docuit.

29 Qui localitatem & circumſcriptionem carnis Chriſti, exiſtimant non poſſe ſtare cum Vnione perſonali, ſed ſeparari Diuinitatem à carne: craſsiſſimè impingunt, ſomniantes infinitatem finitam eſſe. Neque neceſſe eſt, ea quæ vnita ſunt, æquè omnibus partibus patere.

30 Teneatur ergo hoc Antiquitatis teſtimonium, quod eſt apud Damaſcenum lib. 3. de fide cap. 7. Deitas eſt incircumſcripta, non coextenſa carne eius cum incircumſcripta eius diuinitate.

31 Quamuis itaque non ſecundum vtramque naturam: tamen ſecundum inſeparabilem perſonæ vnitatem, totus præſens eſt.

32 Retineamus ergo conſtanter articulos fidei noſtræ, de vero Chriſti aſcenſu in cœlum: & de reditu eiuſdem ad iudicium, iuxta teſtimonium angelorum Act. 1. Hic Ieſus, qui aſſumtus eſt à vobis in cœlum, Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum.

33 Iam videamus κοινωνίαν ἰδιωμάτων, id eſt, communicationem proprietatum. Verùm priuſquam eam definiemus, nominum quorundam, quorum noticia ad huius myſterij declarationem neceſ-

ſaria videtur, diſcrimen tenendum eſt, quod eſt quintuplex.

34 Primum, Quædam ſunt naturarum propria: vt Deitas, humanitas, caro, diuinitas, diuina natura, humana natura.

35 Hæc enim ſolummodo naturas declarant, niſi quòd carnis nomen interdum concretè accipiatur per Synecdochen, vt in illo dicto Ioannis: Verbum caro factum eſt.

36 De his tenenda eſt regula: Quæ natura diſtincta ſunt, eorum quoque idiomata & actiones diſtingui oportet.

37 Cùm ergo Deitas, ſeu natura diuina, ita diſtincta ſit ab humana natura, vt nunquam poſſit eſſe, aut fieri humanitas, ſeu humana natura: ſequitur idiomata & actiones harum diſtinctarum naturarum minimè confundi aut alienari poſſe, niſi ſimul confundantur naturæ, quæ tamen inconfuſè vnitæ ſunt.

38 Secundum, Quædam ſunt propriæ perſonæ in natura diuina ab omni æternitate, quibus Filius à Patre & Spiritu ſancto diſtinguitur, vt Filius Dei, imago Dei, Deus de Deo, lumen de lumine. Item, Λόγος, οὐ ῥητὸς, ἀλλ' οὐσιώδης.

39 Tertium, Quædam ſunt communia perſonæ Chriſti cum Patre & Spiritu ſancto ab æterno: vt eſſe omnipotentem, æternum, increatum, infinitum, immenſum, incircumſcriptum, quæ æqualitatem, coæternitatem & identitatem naturæ docent.

40 Quartum. Quædã ſunt officij perſonæ Chriſti in duabus naturis ſubſiſtentis. Etſi enim hîc perſona tota agens eſt: tamen media actionum

ſunt

sunt naturæ ipsæ, quæ suis proprietatibus agunt & perficiunt opus redemtionis, quod est totius personæ Christi Dei & hominis.

41 Quintum, Quædam sunt communia naturis Christi & personæ, ab incarnationis tempore: videlicet, &, ea quæ sunt secundi & tertij ordinis, quæ diximus ab æterno Christo conuenire: &, ea quæ homini facto ex tempore attribuuntur: vt, Deus, Λόγος, Filius Dei, Dominus gloriæ, Homo, Filius hominis, Filius Dauidis, Semen mulieris.

42 Hæc, quia concreta sunt, naturas cum subiecto significant.

43 In his solis concretis locum habet κοινωνία ἰδιωμάτων. Obtinent enim concreta compositum significandi modum vt abstracta simplicem. Etsi aliâs denominationem capit persona à diuina natura, aliâs ab humana: tamen semper persona vna significatur.

44 Hoc discrimine nominum, quæ tribuuntur Christo, obseruato, faciliùs erit iudicare de communicatione idiomatum, quæ locum habet, vt diximus, solummodo in concretis, quibus persona significatur, vt abstractis naturæ.

45 Communicatio igitur idiomatum non sic dicitur respectu idiomatum inter sese, vt nonnulli putant, quasi hæc communicatio aut esset effusio proprietatum vnius naturæ in aliam, aut mutua idiomatum confusio. Nam si ita esset: & illa, quæ effunderet suas proprietates, aboleretur: & ea, quæ reciperet, alia fieret quàm erat antea. Atque ita Christus nec Deus nec homo esset, conflatis scilicet duabus naturis in vnam tertiam compositam.

46 Sed hæc communicatio idiomatum dicitur respectu personæ, de qua promiscuè prædicantur idiomata, vndecunque persona denominationem accipiat, hoc est, siue à diuina siue ab humana natura.

47 Proinde communicatio idiomatum, est talis pædicatio, in qua proprietates vnius naturæ tribuuntur non alteri naturæ, sed personæ denominatæ ab altera natura, propter vnionē duarum naturarum in vna eadémque persona.

48 Seu, vt clariùs fortè dicatur, Communicatio idiomatum, est communis prædicatio idiomatum de persona, vndecúnque denominatur, siue à deitate, siue ab humanitate.

49 Hinc rectè dicitur: Deus est homo, Deus est crucifixus, Deus acquisiuit sibi Ecclesiā suo sanguine, Deus est mortuus, Deus resurrexit. Et cōtrà: Hic homo est Deus, Hic homo condidit cœlum & terrā, Hic homo est vbique, Hic homo saluat, suscitat mortuos, dat vitam æternam.

50 Hîc enim Hominis nomine intelligitur persona, quæ est Deus & homo, etsi denominationem capit à natura humana.

51 Hæ ergò prædicationes verissimæ sunt, quia subiecta in his propositionibus sunt cōcreta, quibus duo significantur, videlicet, persona & naturæ. Proinde personę respectu veræ sunt istæ enunciationes. Siquidem persona illa, vna & eadem, est & Deus, & homo.

52 Si quæris, qualisnam sit hæc prædicatio? rectè respōderi potest, quòd sit realis. Nam si ea prædicatio est realis, cùm id inest verè in subiecto, & reipsa quod de eo predicatur: non video

cur

tur hæc prædicatio idiomatum de persona, realis dici non potest. Est enim reuera in persona, & Diuina & humana natura, cum suis essentialibus proprietatibus.

53 Verùm si hanc prædicationem verbalem dixeris, in multa absurdissima incurres. Negabis personæ in duabus naturis subsistentis vnitatem. Negabis manere saluas duas naturas in vna persona. Negabis concreta habere compositum significãdi modũ, hoc est, sua significatione complecti, & rem, & subiectũ, in quo res illa est, quę principaliter nomine concreti significatur.

54 Cùm ergò Patres, inter quos sunt Iustinus, Damascenus, & Gregorius Nyssenus, dicũt, carnem Christi deificatam esse, accipiendum est dextrè, iuxta piorum doctorum in Ecclesia interpretationem.

55 Non enim dicitur caro Christi deificata, eò quòd sit conuersa natura humana in diuinam, aut quòd sit facta ipsa diuinitas: sed quia coniuncta est humana natura ad diuinam, in vnioně personalem: & quòd sit facta Dei caro.

56 Vt enim natura diuina non potest in aliud conuerti, quoniam est incorruptibilis: ita nec aliud in eam conuerti potest, eò quòd sit ingenerabilis.

57 Ad hanc quæstionem Iustinus respondens ait: Μένει μὲν τὸ σῶμα, σῶμα, εἴπερ οὐ σῶμα θεὸς, μετείληφε δὲ θείας ἀξίας, οὐ φύσεως.

58 Neque tamen existimandum est, quòd hęc deificatio, pertineat ad communicationẽ idiomatum duarum naturarum, quæ est alternata, vt declarauimus, proprietatum vtriusque naturæ de

perſona, prædicatio. Sed ad excellentiam vnius naturæ, nempe humanæ in perſona Chriſti, qua humana natura antecellit omnibus creaturis, ſapientia, bonitate, puritate, ſanctitate, potentia, maieſtate & gloria.

59 Et tametſi hæc excellentia, manat à natura diuina in humanam, propter vnionem perſonalem, quemadmodum Nazianzenus indicat hiſce verbis: τὸ μὲν ἐθέωσε τὸ δὲ ἐθεώθη. Tamen ab vnione illa omnino diſtinguenda eſt, ne vel, cum Neſtorio, faciamus Chriſtum, diuinum hominem, atque ita imprudẽtes conſtituamus duos Filios, vnum Dei, alterum virginis, hoc eſt, duas perſonas, vt ſunt duæ naturæ: vel, cum Eutychete, ſomniemus vnam naturam ex duabus compoſitam, vt eſt vna perſona.

60 Hæc omnia incommoda facilè cauebimus ſi accuratè, quemadmodum iam oſtenſum eſt, diſtinguamus inter hæc tria, videlicet: Vnionem perſonalem, Communicationẽ idiomatum, & Donorum, quibus eſt ornata humana Chriſti natura, collationem, quam à Patribus deificationem dici oſtendimus.

61 Sed quid efficit illa κοινωνία ἰδιωμάτων? Primùm, contra Neſtorium, vnitatem perſonæ, in duabus naturis ſubſiſtentis confirmat. Nam niſi vna eadẽmque perſona eſſet Deus & homo, abſurdiſsima eſſet alternata illa idiomatum prædicatio. Cùm igitur Chriſtus dicit, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo: manifeſtè ex communicatione idiomatis diuinæ naturæ, quod tribuit Filio hominis, ſignificat eundem eſſe Deum & ho-

hominem,

minem, vnam videlicet personam, in duabus naturis subsistentem.

62 Denique hæc communicatio idiomatum, docet precium actionum Mediatoris in humana natura infinitum esse, quia persona vna eadémque, quæ est Deus & homo, est agens, adeò vt omnes actiones, siue mediâte humana natura, siue diuina, sint, & dicantur, Personæ actiones.

63 Hinc est illud dictũ Lyrani, Luc. 11. A Christo prouenit gratia & gloria, principaliter ratione deitatis, & instrumentaliter ratione humanitatis, quæ est organum coniunctũ ipsius deitati.

64 Caro igitur Christi viuifica est, quia est caro eius personæ, quæ est Deus. Obedientia hominis Christi est nostra iusticia, quia est obedientia eius personæ, quæ est Deus. Passio Christi in æternum est efficax ad sanctificandum credentes, quia est Passio personæ, quę est Deus. Oratio Christi omnibus prodest, quia est oratio personę quæ est Deus. Ad hunc modum iudicandũ est, de omnibus aliis actionibus Mediatoris.

65 Tametsi enim quædam actiones à diuina natura propriè proficiscuntur, & quædam ab humana natura fiunt: tamen omnes æqualiter dignitatem accipiunt à persona, quæ cùm Deus & homo sit, alia agit diuina, alia humana natura.

CHRISTVS SACERDOS.

1 DE Filio Dei, rege & pontifice nostro, quatuor tenere pios oportet 1. Quòd sit verus Deus. 2. Quòd sit verus homo. 3. Quòd admiranda sit cõiunctio duarum

naturarum, Diuinæ & humanæ, in vnionem personalem. 4. Quodnam sit personæ officium, quęque eius beneficia erga Ecclesiam.

2 Pontificem nostrum Iesum Christum, verum Deum esse, quintuplicia testimonia conuincunt, quorum autoritas tanta esse debet piis, vt nec à Diabolis, nec ab hominibus, sibi aliud persuaderi permittant. Quicunque enim hîc impingit, gratia Dei & salute excidit.

3 Primum testimonium, est ipsa vox Prophetarum & Apostolorum, qui Christum verum Deum pronunciant. Psalm. 68. ait de Christo: Iehoua nomen illi, Exultate in conspectu eius Et 1. Ioan. 5 Et sumus in Filio eius Iesu Christo, Hic est verus Deus & vita æterna. Huiusmodi Prophetarum, & Apostolorum pronũciata, sunt penè infinita.

4 Secundum, est cultus Christo mediatori nostro exhibendus. Nam, cùm vniuersa Scriptura veteris & noui Testamenti præcipit inuocare Christum, Et sancti Prophetæ & Apostoli, cũ tota Ecclesia, Christum adorant, Nemini dubium esse potest, Christum esse verum Deum. Creaturam enim inuocare, abominãda idolatria est voce Dei damnata.

5 Tertium, Opera Christi, testantur veram Christi diuinitatem. Cùm enim solus Deus creet, viuificet, exaudiat, saluet, & hæc opera Christo rectè tribuantur: sequitur, eum naturâ Deum esse.

6 Quartum, Confessio purę & Catholicę Ecclesię, quę in Symbolis, Apostolico, Athanasiano, & Ambrosiano, apertissimis verbis Filium Dei

vnum cum Patre Deum, in vera & æterna diuinitate, agnoſcit.

7 Quintum, Eſt munus Mediatoris, quod puræ creaturæ nullo modo conuenit, quemadmodum paulò pòſt declarabimus.

8 Hæc teſtimonia, vt veram noticiam diuinitatis Chriſti adſtruunt: ita fidem piorum confirmant, qua ſtatuunt Chriſtum omnipotentem eſſe, ideóque poſſe credentibus omnia quæ promittit in ſuo verbo præſtare, etiamſi tota rerum vniuerſitas contradicere videatur.

9 Secundum, quod tenendum dixi de Chriſto Mediatore, eſt, quòd ſit verus homo de virgine matre natus; quæ virgo rectè à ſanctis Patribus θεοτόκος dicta eſt. Nã Filius, quẽ genuit, ſecundum carnẽ, verum hominem, eſt etiam verus & æternus Deus.

10 Hinc fides piorum, de Chriſti affectu erga ſe, alitur. Nã qui adeò ſe humiliauit, vt ſe coniungeret naturæ ſocietate cum homine, abſque omni dubio humanis ærumnis & calamitatibus afficitur, vt eis adſit, qui in ſe viua fiducia recumbunt, & ſpiritu ei ſociantur.

11 Tertium, quod tenere oportet, eſt Vnio perſonalis, nimirũ, quòd Diuina & humana natura ita copulatæ ſeu potius vnitæ ſint in vnionem hypoſtaticam, vt & de eodem rectè dixeris: Hic eſt verus Deus: hic eſt homo verus & quę ſunt diuinæ naturæ, verè tribuantur homini propter vnionem perſonalem. Vt enim piè dixeris: Deus eſt crucifixus: ita Catholicè pronunciaueris: Homo Ieſus cœlum & terram condidit. Ideò enim prædicata commutantur, quia eſt

vnum ὑφιστάμενον.

12 Hanc cōmutationem prędicatorum vocarunt ſancti Patres Communicationem idiomatum, videlicet quia idiomata, hoc eſt, proprietates vnius naturæ, alteri communicentur & tribuantur in concreto.

13 Diuinæ naturæ idiomata ſunt, eſſe omnipotentem, eſſe creatorem, eſſe ſcrutatorem cordium: rurſus idiomata humanæ ſunt naturæ, edere, bibere, fatigari, triſtari, pati, mori, reſurgere.

14 Verùm hæc idiomata naturarum, communicantur hoc modo: Filius Mariæ eſt omnipotens: eſt ſcrutator cordium: Deus edit, bibit, fatigatus eſt, triſtatus eſt, crucifixus, mortuus eſt: Verbum factum eſt caro: nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo.

15 Hæ commutationes proprietatū ideò veræ ſunt, quia naturæ, Diuina & humana vnione perſonali ſunt vnitæ, vt non quemadmodum ſunt duæ naturæ, ſint quoque duæ perſonæ, ſed vna duntaxat.

16 Hinc fit, quòd multa tribuantur Chriſto, ſub appellatione diuinitatis, quæ ad humanitatē pertinent, & rurſus, multa ſub appellatione humanæ naturæ, quæ propria ſunt diuinæ naturę. Et ſæpè, quæ non ſunt, vel huius, vel illius naturæ, ſed perſonæ, tribuantur perſonæ, iam ſub appellatione Hominis, iam ſub appellatione Dei.

17 Cùm enim dicitur, Deus edit, bibit, fatigatur, moritur: rectè quidem dicitur, quia ea perſona quæ edit, bibit, fatigatur, moritur, eſt Deus.

Deus.Item quando dico:Homo eſt omnipotens, creator,ſcrutator cordiũ:verè dicitur,quia ea perſona quæ eſt omnipotẽs,creatrix , ſcrutatrix cordiũ,eſt verus homo. Similiter: Semen mulieris cõteret caput ſerpentis,&,Iehoua eſt iuſtificator noſter,vbi Perſonæ , illic quidẽ ſub appellatione humanæ naturæ, hîc verò ſub appellatione Diuinæ naturæ tribuitur officium redemtionis , quod neque Diuinæ naturæ,nec humanæ ſeorſim conuenit,ſed perſonæ. Quæcũque enim ad officium redemtionis pertinent , non naturis ſeorſim , ſed perſonæ tribuenda ſunt. Hinc illæ locutiones: Chriſtus eſt Mediator, paſtor,ſacerdos , redemtor,lux mũdi,via & veritas,reſurrectio, vita, &c.

18 Diſcernendæ ſunt igitur naturarum proprietates,proprietatũ communicationes,& appellationes officij,quæ ad totam perſonam referendæ ſunt.

19 Quare nec Stancarus rectè facit , cùm ea quæ perſonæ ſunt, ad naturam humanam refert. Nec Oſiander, qui officium Mediatoris ſoli diuinitati aſcribit.

20 Sequitur quod quarto loco propoſuimus ſpectandum in Chriſto, nempe Officium perſonæ,eiúſque erga Eccleſiã beneficia,ad quod ſanè Chriſtianæ religionis caput, omnia quæ ſuperiùs dicta ſunt, imò vniuerſa Scriptura referenda eſt.

21 Vt autem hanc partem explicatiùs proponamus,quæ ad Sacerdotium & Regnum Chriſti ſpectant,nobis ſunt excutienda. Quæ duo rectè explicata theſaurum beneficiorum Chriſti copioſiſsimum nobis ponunt ob oculos.

22 Hæc breuiter ſignantur,nunc appellatio-

ne Pastoris, nunc Sacerdotis, nunc Mediatoris, nunc Regis, quæ omnia, sub Sacerdotis & Mediatoris voce, explicare libet: ídque iuxta rerum consequentiam & ordinem.

23 Conditis cœlo & terra, reliquísque creaturis, Deus in medio principē posuit hominem, quem ornarat sua imagine, hoc est summa sapientia, iusticia, sanctitate & veritate, quam imaginē si retinuisset, æternum cum suis posteris beatus vixisset. Datum enim ei in certitudinem fuit Sacramentum immortalitatis, Arbor vitæ.

24 Verùm quia Dominus condiderat hominem ad certam obedientiam, adiecit præceptum, vt caueret à vetitæ arboris fructu, cui præcepto probationis, Sacramentum addidit, Arborē scientiæ boni & mali.

25 Huic hominis fœlicitati inuidens Satan, hominem aggreditur, verbum Dei calumniatur, malignè pellicit hominem, vt à Deo deficiat, verbum Dei, & eius Sacramentum pro ludibrio habeat.

26 Lapsus igitur homo contra Deum, reatu damnationis obstringitur, cum tota sua posteritate. Tales enim postea genuit, qualis ipse iā fuit, hoc est miser, peccator, damnatus, vt qui infinitum bonum offenderat, adeò, vt nulla creatura eam offensam mitigare potuerit. Requirebat enim iusticia Dei, vt æternas lueret pœnas, qui infinitum bonum offenderat.

27 Postquam itaque peccatores facti sumus, reíque mortis æternæ, propter peccatum: aut, æternum nobis fuit pereundum, aut, reconciliatio cum Deo offenso, facta compensatione iniuriæ, ineunda

ineunda erat: alterutrum norma iuſticiæ diuinæ efflagitabat.

28 Cùm ergò reconciliatio, cum iniuriæ cõpenſatione, requirebatur: neceſſarius fuit Mediator, qui ſe inter hominẽ & Deum interponeret, Deum offenſum placaret, facta ſimul iniuriæ compenſatione.

29 Iam autẽ cùm maior eſſet ira Dei, quàm vt eam ſuſtinere poſſet vlla creatura, & iuſticia Dei requireret, vt, quemadmodum per vnum hominem peccatum & damnatio in mundum intrauit: ita aliquis in humano genere capitali iudicio Dei ſatisfaceret: Λόγος Dei æternus humanam aſſumpſit naturam, vt fieret Mediator & Sacerdos, qui iram Dei placaret.

30 Huc pertinet prima Promiſsio poſt lapſum Adæ, de Semine mulieris, quod cõtriturum erat caput Serpentis, quod ideò ſemini mulieris tribuitur, quia humanam naturam in vnionem hypoſtaticam, æternus Λόγος aſſumpſit.

31 Quoniam autem in huius Sacerdotis noticia & fide, noſtri reconciliatio cum Deo, atque adeò ſalus, eſt poſita, pio ſtudio, ſacerdotij Chriſti ratio quærenda eſt.

32 Plana igitur & perſpicua ratio ſacerdotij Chriſti, in quinque horum capitum explicatione poſita eſt. Quorum primum eſt, vt ſciatur conditio perſonæ. Deinde, vt eius officium cum ſuis partibus perpendatur. Tùm, vt mutui fœderis ratio teneatur. Præterea, quàm diuturnum ſit hoc fœdus. Poſtremò, quæ ſit applicationis ratio.

33 Conditio duplex conſideranda occurrit in

persona huius Sacerdotis, naturarum videlicet, & qualitatis.

34 Conditio naturarum est, quòd hic Sacerdos sit Deus & homo, vna persona. Aliàs enim Mediator esse haud potuisset. Nam vt sua Diuinitate, Patri: ita nobis, humanæ naturæ societate, coniunctus est.

35 Huius coniunctionis caussas Irenæus explicans, in hunc modũ ait: Oportebat Mediatorem Dei & hominum, propter οἰκείωσιν, in amicitiam & concordiam reducere, & facere, vt Deus reciperet hominem, & homo restitueretur Deo.

36 Ex hoc etiam concluditur, quòd vnus esse debuerit Mediator siue Sacerdos, quemadmodum etiam Deus vnus est. Hinc Apostolus: Vnus Deus, vnus etiam Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus. Nam cùm is Mediator, caput erat futurus Ecclesiæ suæ, vnus vt esset necesse fuit.

37 Fœdè igitur errant, qui vel plures Mediatores inter Deum & homines docent, vel plura capita Ecclesiæ agnoscunt, quàm vnicum Dominum nostrum Iesum Christum.

38 Conditio qualitatis Sacerdotis Christi, ad Hebræos explicatur, quòd sit sanctus, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis.

39 Huiusmodi oportuit esse eum, qui peccatis hominum in se receptis, Legem condemnantem nos impleret, & eius capitali iudicio satisfacet.

40 Iam officium cum suis partibus considerandum est. Officium quidem est, Reconciliare

re

re nos Deo, ſatisfacere Deo pro peccatis noſtris, ac nobis ſua merita applicare, vt ipſi, eius iuſticia donati, iuſti in conſpectu Dei appareamus. Partes verò numerantur, Docere, orare, offerre. Iſta enim tria, ad complementum redemtionis per Mediatorem Chriſtum, referuntur.

41 Doctrina Mediatoris eſt, publicatio beneficij ipſius, nimirũ quòd velit recipere omnes pœnitentes, donare eos ſua iuſticia, viuificare ad vitam æternam, Verbo, Spiritu ſancto, & Sacramentis, in hac vita regere.

42 Oratio eius eſt, qua intercedit pro genere humano, & petit nos recipi, propter ſua merita, quemadmodum in Euangelio precatur: Pro eis ſanctifico me ipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate.

43 Oblatio Mediatoris, eſt eius paſsio quæ fuit & eſt ſacrificium propiciatorium, placans iram Dei, & ſatisfactorium pro culpa & pœna æterna.

44 In hac oblatione plura perpendenda occurrunt, ex quibus fides concipitur, fouetur, & alitur. Primùm, quòd Sacerdos & ſacrificium ſimul, ſit ipſe Chriſtus. Deinde, quòd Deo Patri obtulerit ſemetipſum, per æternũ Spiritũ. Tùm, quòd pro humano genere reconciliando Patri cœleſti, ſacrificiũ ſum peregerit. Poſtremò, quòd ſemel peracta victima, nunquam iteranda ſit: ſed maneat efficax in æternum. Nam vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificandos.

45 Porrò, quia Sacerdos, alicuius fœderis ſeu Teſtamenti ſponſor eſt & Mediator, qualénam ſit huius noſtri Mediatoris fœdus, ſcire oportet.

Illud enim fundamentum fidei Christianæ est.

46 Tametsi autem multa in hoc fœdere cōcurrunt: eius tamen præcipua membra sunt, Obligatio mutua inter Deum & homines, & fœderis seu Testamenti confirmatio.

47 Obligatio ex parte Dei est, quòd Deus promittat se propitium fore iniquitatibus nostris, fore Deum nostrum, scripturum leges suas in cordibus nostris, adoptaturum nos in filios, donaturum nos Spiritu sancto, ac tandem nos in gloriosum Christi regnum perpetuò possidendum introducturum.

48 Obligatio ex parte hominis est, quòd homo se vicissim committat fidei Dei, credat in ipsum, expectet bona promissa, ac ipsi suam vitam approbare satagat. Christus enim sacrificatus, omnibus obtemperantibus sibi factus est author salutis.

49 Confirmatio fœderis huius effusione sanguinis Christi Mediatoris, sancita est, in cuius rei testificationem & memoriam perpetuam, à Christo, in Ecclesia, duo Sacramenta ordinata sunt, toti Ecclesiæ communia: nempe Baptismus, & sacra Cœna corporis & sanguinis Domini.

50 Durare præterea Christi sacerdotis sacrificium in æternum, Testimonio Patris de ipso Typo, & Victimæ præstantia, concluditur.

51 Testimonium Patris & promissio, est in Psal. 110. Iurauit Dominus, & nō pœnitebit eum, tu es Sacerdos æternus.

52 Typus durationem figurans, est Melchisedech. Nam secundum ordinem Melchisedech, est à Patre sacerdos constitutus, qui neque initiū

dierum

dierum, neque vitæ finem habens, aſsimulatus eſt Filio Dei, manet Sacerdos in æternum.

53 Præſtantia victimæ eſt, quòd ſemel ingreſſus Chriſtus in ſancta, ſatifecerit pro omnibus mundi peccatis, inueneritque redemtionem perpetuò duraturam, & nunc appareat vultui Dei pro nobis.

54 Applicatio ſacrificij Chriſti Mediatoris, fit per fidẽ. Sic enim Paulus ait: Quem Deus conſtituit Propitiatorem, per fidẽ in ſanguine eius.

55 Vt enim nobis ipſe Chriſtus ex mera gratia & φιλανθρωπίᾳ, ſua beneficia offert: ita nos viciſsim oblatam gratiam, cordis brachiis, hoc eſt, fide apprehendere, & tenere debemus.

56 Cùm autem hanc gratiã, qua regeneramur in nouos homines, fide poſsidemus, in regales Sacerdotes, vnctione Spiritu: conſecramur, vt iuſticia & ſanctitate induti, hoſtias offeramus Deo gratas, per Chriſtum Mediatorem vnicũ. Nam, vt ipſe noſtras conſcientias ab operibus mortuis emundat: ita nos viciſsim, excuſſo peccati iugo, Deo viuenti ſeruire debemus.

57 Nequaquam enim Filius Dei miſſus eſt, & aſſumpta humana natura factus eſt victima, vt iam omnibus furoribus opinionum & libidinum indulgeamus: imò ideò, ingẽti miſericordia nos liberauit, vt deleat peccatum & mortem, vt nos viuificet, ac ſibi viuificet, ac ſibi aſsimilet, quemadmodum Paulus ait: Nos autẽ retecta facie gloriam Domini in ſpeculo intuemur, & in eandem imaginem transformamur, ex gloria in gloriam, tanquam ex Domini Spiritu.

58 Ex his, quæ hactenus fuſiùs, ſecundum re-

rum consequentiam, dicta sunt, duas colligemus definitiones, quò res vniuersa summatim comprehẽdi posit: Vnã Sacerdotis Christi: Alterã, noui Testamenti, cuius sponsor est Christus.

59 Mediator itáque siue Sacerdos, est persona vna, Deus & homo Iesus Christus, mundus & purus ab omni peccato, amans hominum, ex decreto Dei Patris proferens Euangelium, offerens seipsum semel pro hominibus, & persoluens λύτρον, & applicans sua merita credentibus, in æternam redemtionem, pro quibus & interpellat apud Patrem.

60 Nouum Testamentum est pactum Dei cum hominibus, sancitũ sanguine Christi, in quo, vt Deus promittit se ignoturum peccatis hominum, propter Filium & Mediatorem: ita homo vicissim, fidei Dei se committit, credit in Deum, promittítque ipsi obediẽtiam, renunciatis Satana, Mundo & Peccato.

61 Hæc doctrina de Mediatore, est summa sapientia Ecclesiæ, quam non norunt, qui vel operibus hominem iustificari contendunt, vel sanctos Mediatores inuocant, vel Papale sacrificium mundo obtrudunt, cum suo impuro Canone, vel denique, qui vlli rei, principium, medium, consummationem salutis attribuunt, præterquam soli Mediatori & eius victimæ.

62 Etsi autem ex dictis constat, vnum esse summum Sacerdotem & Mediatorem Iesum Christum: tamen ab hoc vno & vero pontifice, Christiani hanc dignitatem accipiunt, vt & Filij Dei fiant per adoptionem, & Sacerdotes per communicationem.

63 Per Christum enim pontificem habemus ius verbum Dei docendi, accipimus ius inuocandi, præterea potestatem offerendi, sed Εὐχαριστικὸν sacrificium, & non Expiatorium, quod solius Filij Dei est.

64 Christianorum autem sacrificia sunt, Spiritus contritus, sacrificium iusticiæ, sacrificium laudis, hostia beneficentiæ & communionis, hostia rationalis propriorum corporum. Breuiter omnis obedientia & crux, cui viua in Christum fides prælucet.

GRADVS AD CONuersionem.

1 PRIVSQVAM viua & salutaris fides, (qua fit conuersio) in corde hominis concipiatur & nascatur, quatuor in homine præcedant necesse est.

2 Primum, est Peccati cognitio in mente. Secundum, iustæ iræ Dei in peccatores, & meritæ damnationis in corde sensus. Tertium μεταμέλεια cum qua cruciatus in conscientia, propter peccatum commissum, & propter pœnas imminentes ex iusta ira Dei, coniunctus est, Quartum, Christi vera noticia & firma, in mente ex Euangelij prædicatione, concepta.

3 Hæc quatuor sunt veluti quatuor gradus, quibus gradatim conscenditur ad veram & salutarem conuersionem, quæ fit per fidem. De quibus ordine dicemus.

4 Primus itaque gradus est, Peccati cognitio.

Hanc consequitur homo ex Lege Dei: Per Legem, ait Paulus, est cognitio peccati.

5 Est enim Lex Dei, regula iusticiæ, quæ monstrat, quid iustum, quid iniustum sit, qui Deo placeat, quidque displiceat.

6 Hinc fit, vt quicquid sit in nobis, vel fiat à nobis, non congruens cum regula, hoc est, cum Lege Dei, sit peccatum, quo Deus horribiliter offenditur.

7 Ad hanc ergo Regulam, vitam & actiones suas, interiores & exteriores, explorabit homo, & ex ea iudicabit de factis suis: peccatáne sint, an non.

8 Verùm, ne quis errore fallatur in accommodatione & vsu huius regulæ, duo tenebit: Vnum, ꝙ quicquid aduersetur charitati Dei, & charitati Proximi, prohibeatur Lege Dei, & pugnet cum regula iusticiæ: & contrà, Quicquid congruit cũ charitate Dei & proximi, præcipiatur, tametsi expressè verbis Legis non videatur interdictum aut præceptum.

9 Nam Lex ex his duobus principiis concluditur: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis virib. tuis, &, Diliges proximum tuum, sicut teipsum.

10 Alterum, quod tenendum est, est, quòd Lex sit spiritualis, vt quæ postulet puram, perpetuam, perfectam & spiritualem obedientiam, ex quo intelligere in promtu est, quòd nullus homo natus iuxta Naturæ legem, valeat Legem Dei implere.

11 Nam hominis natura & Legis conditio, ita sibi aduersantur, vt nũquam in hac vita inter eas con-

conuenire (vt deberet fieri) poſsit. Id quod Paulus conqueritur, cum ait: Lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis, venditus ſub peccatum.

12 Hinc intelligimus omnes homines reos eſſe coram tribunali Dei, vt tranſgreſſores ipſius ſanctiſsimæ Legis, & non poſſe, ne incipere quidem, nedum præſtare vllam obedientiam, iuxta Legis mentem, priuſquam regeniti fuerint, & facti noui homines per fidem.

13 Secundus gradus eſt, Senſus iræ Dei & iuſtæ damnationis in corde hominis, propter peccatum, quo reus eſt homo coram Deo.

14 Quoties enim homo cogitat ſuum peccatum, ſimul debet intueri iram Dei aduerſus ſe, & cogitare de pœna quam meruerat propter peccatum.

15 Huius iræ Dei ſenſus in corde hominis propter commiſſa peccata, creſcit ex harum rerum cogitatione.

16 Primùm, cogitandum de Lege lata primis noſtris parentibus in Paradiſo, videlicet, Quando comederis de Arbore iſta, morte morieris. Hîc Dominus toti Adamo minatur mortem, ſi Legem latam violauerit, hoc eſt, minatur mortem non ſolùm perſonæ Adami, verùm etiam naturæ Adami, quam nos omnes habemus, qui nati ſumus ex Adam iuxta communem naſcendi legem. Atque ideò eiuſdem, cuius & Adam, c
demnationis rei ſumus, qui ab eo originem on-
tra-
ximus, Pſal. 51. Paul. Rom. 5.

17 Deinde, Senſus iræ Dei & iuſtæ noſtræ damnationis creſcit ex cogitatione ſententiæ, quem Deus in monte Sina adiecit ſuæ Legi, vi-

delicet, Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro Legis, vt faciat ea.

18 Hæc maledictio venit ex iusta ira Dei in omnes, & infert æternas pœnas omnibus iis, qui non, per Liberatorem Iesum Christum, ex hac Legis sententia eximuntur.

19 Tertiò, sensus iræ Dei & iustæ condemnationis hominis propter peccatum, crescit ex Chirographo Dei in cordibus nostris: quod Chirographum est conscientia hominis, quæ testatur de damnatoria sententia, primùm in Paradiso, Deinde in Lege proposita.

20 De vtraque sententia, videlicet, Conscientiæ & Legis Dei, loquitur Ioannes, 1. Ioannis 3. Si, inquit, condemnet nos cor nostrum, maior est Deus corde nostro, qui nouit omnia.

21 Quoties ergo sentimus cruciatum in conscientia nostra propter peccatum, cogitabimus esse pœnam diuinam, & præmonitionem quandam æternarum pœnarum propter peccatum, nisi nobis per Christum succurratur.

22 Quartò, Sensus iræ Dei, & iustæ nostræ pœnæ, etiam crescere debet ex signis iræ diuinæ, quæ sunt duplicia.

23 Quædam enim simul minantur puniúntq. vnde maxima ira Dei in peccatores intelligitur. Huius generis signa sunt, Pestis, annonæ caritas, fames, bellum, & variæ plagæ, quibus Deus vel integra Regna, vel aliquos saltem homines, aliis in admonitionem punit, in ostensionem futuri iudicij.

24 Quædam non statim puniunt, sed minantur,

tur, & imminentes pœnas quaſi prædicunt, De huiuſmodi ſignis minantibus, multas habemus Hiſtorias, tùm profanas, tùm ſacras.

25 Egeſippus ſigna comminãtia, quæ præceſſerunt euerſionem Ieruſalem, recitat. Chriſtus Dominus Matth, 24. enumerat ſigna præceſſura extremum diem, quibus ſubiungit hanc grauiſſimam admonitionem: Videte ne quis vos ſeducat.

26 De his tenendæ ſunt duæ regulæ. Prima, quicquid non fit vſitatè, etiamſi naturales cauſſas habeat, aliquid ſignificat.

27 Etſi ergo cometæ, inundationes aquarum, horrendæ & inuſitatæ tempeſtates, habent ſæpè naturales cauſſas, quas Mathematici monſtrant: tamen experientia & Hiſtoriæ docent, non ἄσημα eſſe, quæ ita inuſitatè fiunt.

28 Altera regula: Signa minantia, annexam conditionem habent duplicem: videlicet, Iudicij ſeu pœnæ, ſi non reſipiſcimus, ſignis admoniti: Miſericordiæ, ſi vera pœnitentia confugimus ad Deum, petentes veniam.

29 Exemplum in Propheta Iona habemus illuſtre. Per hunc enim Deus minatur exitium Niniuitis, poſt 40. diem à tempore concionis Ionæ. Sed quid accidit? Audita hac comminatione, agnouere Niniuitæ ſuum peccatum & iuſtam iram Dei, & conuerſi ſunt in vera pœnitentia ad Deum, petiuerunt veniam in planctu & ieiunio. Horum ergo pœnitentia motus Deus, illis pepercit, & non puniuit, iuxta comminationem Prophetæ.

30 Horum exemplum ſi hodie multæ Gen-

tes imitarentur, Deus etiam, misericordiæ suæ memor, parceret iis, quibus iam variis & inusitatis portentis, minatur pœnas.

31 Tertius gradus, qui veram conuersionem, quæ fit per fidem, præcedit, est μεταμέλεια, dolor ob peccatum in conscientia. Vt enim secundus est, Sensus iræ Dei, quo verè statuimus Deum irasci peccato: ita hîc μεταμέλεια & dolor ob peccatum, est, quo compungimur ob culpam nostram, & vellemus nos nunquam peccasse & offendisse Deum: vnde concipitur in nobis per Spiritum sanctum (qui ideò Spiritus timoris dicitur, Rom. 8.) dolor, odium peccati, & fuga peccati.

32 Quòd autem huiusmodi μεταμέλεια & dolor in corde, præcedat salutarem pœnitentiam, quæ est conuersio hominis ad Deum per fidem in Iesum Christum, præter alia multa, sequentia testimonia confirmant.

33 Actor. 2. Postquam displicuisset Iudæis factum suum, & compuncti essent corde ob peccatum suum, quærunt: Quid faciemus viri fratres? Respondet Petrus, μετανοήσατε, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum. Hîc apertè vides, quòd & μεταμέλεια, seu dolor ob peccatum, præcedat, μετάνοιαν. Et quòd prædicatio τῆς μετανοίας, sit propria Euangelij: & sit conuersio ad Deum per fidem in Iesum Christum: id quod verba hæc declarant: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum, hoc est, Baptizamini, vt habeatis testimonium

Dei,

Dei,quòd vobis conuersis,id est, credentibus in Christum,sunt remissa peccata.

34 Matth. 21. Vos videntes οὐ μεταμελήθητε, vt crederetis ei,id est, non μεταμελείᾳ ducti estis, vt conuerteremini ad Deum,per ipsius prædicationem.

35 2.Corinth.7.etiam clarissimè docet, quòd dolor ob peccatum seu contritio, præcedat salutarem pœnitentiam,id est,conuersionem:Dolor inquit, secundum Deum operatur μετάνοιαν salutarem, hoc est, præparat hominem, vt se ad Deum conuertat per fidem, ne in suis peccatis pereat.

36 Porrò,odium & abominatio peccati ex eo venit.Primùm,si cogites, summam voluptatem Diaboli esse, videre hominem, qui est conditus ad imaginem Dei, potiùs se velle imitari quàm Deum, potiùs suam imaginem quàm Dei gestare.Deinde,si cogites, quemadmodum suprà diximus,quàm horrendè peccatum Deum offendat, vt quòd expellat Spiritum sanctum de corde hominis,& faciat ex templo Dei, habitaculum Diaboli. Tertiò, si cogites, quantum damnum tibi afferat peccatum, & quantum aliis noceat malo exemplo. Postremò, si, vt par est, cogites, quàm turpe & abominabile sit peccatum, quod castissimos Dei angelos fugat. Hæc quatuor meritò cor hominis ad dolorem propter peccatum, ad odium & fugam peccati, commouere deberent.

37 Quartus gradus, qui viuam & salutarem fidem proximè pręcedit,est Christi vera cognitio, quæ aliũ de haberi nequit, quàm ex prædicatione

Euangelij. Siquidem Euangelium docet, cur Christus in mundum venerit, quis sit, quid fecerit, & quomodo sit affectus erga miseros peccatores, qui ad se veniunt.

38 Venit in mundum, missus à Patre, vt liberet miseros peccatores à tristissimo peccati onere. Ita enim Ioannes ait: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Et ipse dicit: Veni in mundum vocare peccatores ad pœnitentiam. Item, Veni saluare quod perierat. Et Paul. ait: Certus est sermo & omnium approbatione dignus, quòd Iesus Christus venit in mundum, peccatores saluos facere.

39 Est verus Deus, qui potest quicquid vult, & vult, quicquid suo verbo promittit. Est verus homo, assumta in vnionem personalem nostra natura, vt eam reddat participem Diuinæ naturæ & gloriæ. Est vna persona Deus & homo, vt sciamus omnia opera ipsius esse infiniti precij & æstimationis.

40 Passus & mortuus est pro peccatis nostris, impleuit Legem: vt sua obedientia nobis imputata, iusti habeamur coram Deo. Hic orat pro te apud æternum Patrem, vt omnis qui venit ad illum & credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

41 Denique ita affectus est erga quemlibet peccatorem, quòd velit ipsum in gratiam recipere, quantumuis enormiter peccauerit: modò ad ipsum venire non recusauerit. Venite, inquit, omnes qui laboratis & onerati estis, ego refocillabo vos.

42 Hunc suum affectum, in multis magnis pec-

peccatoribus conſpiciendum exhibuerat: vt in Magdalena, in latrone, & in multis aliis.

43 Breuiter, vt venit in mundum propter peccatores: ita reuera vult omnium peccatorum ſalutem: ſed per fidem, vt ipſe ait: Qui videt Filium (id eſt, agnoſcit Filium eſſe ſaluatorem mundi) & credit in illum, habebit vitam æternam, & ego ſuſcitabo illum in vltimo die.

44 Atque ita habemus, quid veram & ſalutarem fidem præcedat, antequam concipi & naſci poſsit in cordibus noſtris.

45 Ex tribus primis gradibus intelligimus, quæ maneat nos damnatio, niſi liberemur à peccatis noſtris: vnde oritur compunctio cordis.

46 Ex quarto intelligimus, remedium aduerſus peccatum eſſe propoſitum in Ieſu Chriſto. Nam qui in ipſum credit, habet remiſsionem peccatorum & vitam æternam.

47 In his cogitationibus, per Spiritum ſanctum excitatur in corde ingens deſiderium promiſſæ in Chriſto gratiæ, quod deſiderium eſt veluti quidam fidei conceptus.

48 Et cùm ad hoc deſiderium, fiducia cordis in promiſsionem gratiæ accedit: fides in corde naſcitur.

49 Hinc concluditur, quòd viua, ſalutaris & Chriſtiana fides, ſit ingens deſiderium gratiæ promiſſæ in Chriſto, & firma fiducia in Chriſtum quòd velit ex gratia remittere peccatum, & vitam æternam donare credenti gratis, abſque omnibus operibus & meritis humanis.

50 Is qui in hunc modũ credit, habet remiſſionem peccatorũ, ex merito mortis Chriſti. Eſt iu-

stus, iustitia Christi sibi imputata, Est Filius Dei, Est reconciliatus cum Deo, Est nouus homo, Habet accessum ad Deum, Stat in gratia & fauore Dei.

51 Quando fides ita est concepta & nata in corde hominis, cùm sit initiò tenera & perexigua, debet quotidie crescere, & incrementa assumere, per ardentem inuocationem Dei, vt cum Dauide ores: O Domine, confirma quod in nobis es operatus: Spiritu tuo sancto confirma me: dirige me in tua veritate. In huiusmodi seria & ardenti inuocatione, sentitur responsum Spiritus sancti in corde precantis, per læticiam cordis & consolationem aduersus peccatum & mortem. Hæc enim lætitia & consolatio in corde, est testimonium Spiritus, quòd simus filij Dei, & iam incoauerimus vitam æternam.

SALVTARIS POENITENTIA.

1 CVM dicimus Euangelium esse prædicationem pœnitentiæ & remissionis peccatorum in nomine Christi: Apostolico significato, id est, propriè, vocem Euangelij accipimus, & non (sicuti quidam contendunt) pro toto ministerio Legis & Euangelij: ac si prædicatio pœnitentiæ pertineret ad Legem, & prædicatio remissionis peccatorum ad Euangelium.

2 Immotum enim stat hoc discrimen Legis & Euangelij, quòd vt Lex prædicat peccantibus dam-

damnationem : ita Euangelium pœnitentibus salutem.

3 Prædicatio ergo pœnitentiæ quæ ad salutem ducit,& prædicatio maledictionis, non sunt eiusdem,hoc est,nec Legis seorsim,nec Euangelij. Longè enim inter se diuersa sunt, ostendere remedium aduersus morbum,& in certum interitum hominem ducere.

4 Cùm Dominus dicit : Conuertimini ad me & salui eritis. Item : Nolo mortem peccatoris, Conuertimini & viuite. Non est Legis concio, quæ hanc damnatoriam sententiam absque misericordia sonat:Maledictus omnis qui non manserit in omnibus,quæ scripta sunt in libro Legis: sed ipsissima Euangelij vox. Non enim hîc auditur tonitru damnantis Legis, sed suauissima compellatio misereutis Dei,qui reuertentibus vitam promittit.

5 Cum his consonat vox Christi : Oportet prædicari pœnitentiam & remissionem peccatorum in nomine meo. Item : Non veni vocare iustos,sed peccatores ad pœnitentiã.Itẽm Act.5. Petrus hoc ipsum testatur,cum ait: Hunc principem & saluatorem exaltauit Deus dextera sua, ad dandam pœnitentiam Israeli,& remissionem peccatorum.

6 Qui ergo dicunt Legis esse munus prædicare pœnitentiam : nec vim Legis rectè considerant:nec virtutem mortis & resurrectionis Christi rectè perpendunt, vt interim taceam,eos magnam iniuriam Christo facere, in cuius solius nomine pœnitentia est prædicanda.

7 Sed clamant,isto pacto Legẽ tolli,& locum

dari Antinomis. Vtrumque falſum eſt. Nam & Legem fatemur ea peccata mōſtrare,ad quorum pœnitentiam nos inuitat Euangelium,& agnoſci mus Legem Dei, quam vſitatè Decalogum appellamus,eſſe normam vitæ Chriſtianæ vnicam.

8 Magna eſt ſanè inſulſitas, ex eo inferre Legis eſſe prædicare pœnitentiam,proptereà quòd monſtret peccatum. Nam Lex, dum monſtrat peccatum,vulnerat,occidit,damnat,nec vnquam ſonat hanc vocem: Reſipiſce & ſaluus eris, ſed potius, morte æterna morieris. Euangelium autem, dum inuitat ad pœnitentiam, vulneri paratum eſſe remedium indicat, iuxta illud: Agite pœnitentiam, appropinquat enim Regnum cœlorum.

9 Præterea eius eſt inuitare ad pœnitentiam, cuius eſt ſpem veniæ facere, hoc cùm ſit ſolius Euangelij, errant qui Legis eſſe dicunt munus prædicare pœnitentiam.

10 Sed dicunt qui διαλεκτικώτεροι eſſe volunt: Lex prædicat pœnitentiam per ſe, Euangelium verò per accidens. Vtrumque inſulſè dicitur. Verùm ſi illam dialecticam diſtinctionem retinere lubet, ita potiùs dicendum eſt: Lex eſt prædicatio pœnitentiæ, at non per ſe, ſed per accidens, hoc eſt, quatenus deducit nos in cognitionem peccatorum, quorum iubet nos pœnitere Euangelium. Euangelium autem eſt prædicatio pœnitentiæ per ſe,quia pœnitentibus proponit Chriſtum, & offert gratuitam remiſsionem peccatorum.

11 Hoc etiam fine prædicationis pœnitentiæ confirmatur. Ideo enim prædicatur pœnitentia, vt gra-

vt gratiæ ſit locus. Conuertimini, inquit, filij auertentes, & ego ſanabo auerſiones veſtras.

12 Nemo, vt exiſtimo, negabit Baptiſmum eſſe Sacramentum Euangelij & non Legis. Sed ipſe Baptiſmus nihil aliud eſt, quàm aſpectabilis concio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum, in nomine Chriſti. Perperam igitur faciunt, qui quod proprium eſt Euangelij, Legi attribuunt.

13 Hinc ergo effectum eſt, quòd Lex per ſe prædicet tranſgreſſoribus mortem & damnationem: Euangelium verò pœnitentibus vitam & ſalutem, & ab omni reatu abſolutionem.

14 Rurſus obiicient fortè, Iudam egiſſe pœnitentiam, ad quam non ipſum vocauit Euangelium, ſed Lex. Egit quidem ipſe pœnitentiam ad deſperationem & damnationem, ſed ea non prædicatur in nomine Chriſti, ſed ſuggeritur à Diabolo, vt homo reus pereat. Ad hanc non inuitant nec Prophetæ, nec Apoſtoli, nec vlli ſinceri miniſtri: imò, vt hæc caueatur, ad Euangelicam inuitant pœnitentiam, quæ in ſcriptura μετάνοια dicitur, & non μεταμέλεια, qualis Iudæ fuit.

15 Poſtquam iam oſtenſum eſt Euangelij proprium eſſe prædicare pœnitentiam, nunc declarandum eſt, quænam ſit vera ratio ſalutaris pœnitentiæ.

16 Vna itaque hæc ratio eſt veræ pœnitentiæ, vt audita inuitatione ad pœnitentiam, ex animo doleamus admiſſa peccata, quæ Deum à nobis abalienarunt, & expectemus condonationem peccatorum propter victimam Filij Dei, & certam concipiamus fiduciam remiſsionis pecca-

torum, iuxta verba Symboli: Credo remisſionem peccatorum: ſimul proponentes nos velle omnem offenſam Dei in poſterum cauere, deponendo veterem hominem, & induendo nouum.

17 Hanc eſſe vnicam rationem ſalutaris pœnitentiæ coram Deo, multæ Propheticæ & Apoſtolicæ conciones, & exempla Sanctorum oſtendunt.

18 Paulus Epheſ.4.ita ſcribit, Vos autem non ita didiciſtis Chriſtum. Siquidem ipſum audiſtis, & in ipſum eſtis edocti, vt deponatis, ſecundum priſtinam conuerſationem, Veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum concupiſcentias erroris, Renouemini autem ſpiritu mentis veſtræ, & induatis nouum hominem qui ſecundũ Deum creatus eſt.

19 Paulus his verbis, vt alia teſtimonia omittamus, ſatis oſtendit veram ſalutaris pœnitentiæ rationem eſſe quam poſui, quæ hac breuiſſima definitione concludi poteſt. Pœnitentia vera eſt conuerſio hominis ad Deum, per fidem in Ieſum Chriſtum, qua fit nouus homo, iuxta voluntatem Dei viuens.

20 Hæc diſtinctiùs intelliguntur enumeratis partibus veræ pœnitentiæ, quæ vſitatè nominantur: Contritio, Fides, & Noua obedientia. Hæ ideò partes dicuntur, quia ordine præcedunt finem conuerſionis, qui eſt ſeruire Deo in iuſtitia & ſanctitate vera.

21 Contritio eſt pauor conſcientiæ ob peccatum admiſſum, quæ tum demùm vera fit ex agnitione peccati & ſenſu iudicij Dei, quando proponitur

nitur victima Christi peccati expiatrix.

22 Hæc contritio quatuor proprietates seu effectus habet. Primùm enim agnoscit peccatum, quod contra normam iustitiæ Dei commissum est. Deinde agnoscit iustam iram Dei & maledictionem ob peccatum. Tertiò, seriò dolet ob admissum peccatum. Postremò, detestatur & abominatur peccatum.

23 Hæc Euangelica contritio differt à Iudæ contritione, cui factum non displicuit propter suam turpitudinem, & propterea quòd erat violatio normæ iustitiæ Dei: sed propter metum pœnæ. Voluit enim proditionem suam, cùm facta esset, esse infectã, & ideò dicitur μεταμεληθεὶς, hoc est, sollicitus & anxius factus propter suum factum, adeò quòd tristitia sit absorptus: non μεταγονηθεὶς, qua voce significatur vitæ & consilij mutatio in melius.

24 Fides est notitia & assensus promissæ & expetitæ misericordiæ, & in eandem firma fiducia, non autem vacillans opinio.

25 Hæc fides habet partes has, Primam, Agnitionem Mediatoris & intercessoris Iesu Christi apud Patrem. Secundam, Fiduciam Mediatoris agniti, & imputatæ credenti iustitiæ Mediatoris. Tertiam, Consolationem conscientiæ aduersus terrores peccati & Legis. Quartam, Incoationem nouæ vitæ.

26 Hæc Euangelica fides differt à fide Legis. Fides enim Legalis talis est qualis promissio. Promissio autem Legis habet annexam conditionem impletæ Legis, quæ cùm à nemine præstari potest, fit & irrita Legis promissio, do-

nec ventum fuerit ad Christum, & fides ruit quæ legales promissiones respicit. Verùm quia fides Euangelica accipit quod gratis offertur, manet firma: qua credens iustus & acceptus est Deo.

27 Noua obedientia necessario nexu cum fide coniuncta est. Hæc absoluitur quatuor partibus, Pietate erga Deum, Charitate erga homines, sanctimonia & puritate vitæ, & diligentia in officio. Ideò enim fide regeneramur, vt piè, iustè & temperanter viuamus.

28 Hæc obedientia à fide profecta, multum differt ab ea, quæ qualiscunque præstatur ab impiis, iuxta externam Legis literam. Nam hæc literalis, vt ita dicam, obedientia, fecit quidem, vt Paulus esset irreprehensibilis coram hominibus, cuius tamen cor, priusquam conuersus est ad Christum, mansit impurum. Defuit enim Paulo ante conuersionem fides, & Christi spiritus, sine quibus obedientia erga Legem placere nequit.

29 Hæc pœnitentiæ membra, si in illustribus exemplis conspiciantur, magis & animos mouebunt, & erunt in promtu tanquam veræ pœnitentiæ pictæ quædam imagines, quæ in oculos incurrunt quodammodo, & deinde in animum transferuntur.

30 Peccatrix, Luc. 7. audito Euangelio Christi, quo inuitantur homines ad pœnitentiam, lacrymis testatur pauorem conscientiæ ob peccatum, & odium peccati: fidem suo ad Christum accessu indicat: nouam vitam, officiosa erga Christum, declarat.

31 Latro

31 Latro in cruce, voce & confeſſione publica ſuum teſtatur peccatum. Ex fide Chriſtum inuocat, atque gratitudinis erga Deũ, & charitatis erga proximũ teſtimonia edit, atque ita mortificatur carne,& viuificatur ſpiritu.

32 Etſi autem vna eſt ratio veræ pœnitentiæ: tamen eiuſmodi ſunt plures. Eſt enim pœnitentia impij,& eſt pœnitẽtia pij. Vtraque & priuata & publica eſſe poteſt.

33 Pœnitentia impij eſt conuerſio impij ad Deum, videlicet, cùm impius audiens Euangelium inuitare homines ad pœnitẽtiam, ſe coram Deo proſternit in vera agnitione peccati, concipit fiduciam in Mediatorem & meditatur pietatatem erga Deum & charitatem erga proximũ. Exemplum illuſtre eſt in Publicano, Lucæ 18. & in Debitore 10000. talentorum, pulcherrima pictura.

34 Pœnitentia pij eſt, qua pius deplorat ſua occulta peccata, & lapſus alios, qui vel ex infirmitate, vel ignorantia contingunt, erigit ſe fiducia Chriſti, petens remiſsionẽ, & aſſiduè creſcit in mortificatione Veteris hominis & excitatione Noui. Hæc pœnitentia in multis Pſalmis deſcribitur & præcipuè in 15.

35 Vtraque priuatim & publicè fieri poteſt. Priuatim fit, cùm ſoli Deo te aperis: Publicè, cùm accedit publica pœnitentiæ profeſſio.

36 Verùm de publica ſciendum eſt, quòd ſit duplex, Vnius,& Totius cœtus Eccleſiæ: ſed modus diuerſus eſt propter circunſtantias.

37 Publica enim pœnitentia totius cœtus eſt, quando ſolennis inſtituitur pœnitentiæ profeſ-

ſio, indicta à magiſtratu gubernatoribus Eccleſiarum, qualis fuit pœnitentia Niniuitarum, & in noſtris Eccleſiis ſæpè eius exempla vidimus.

38 Huius finis eſt deprecatio iræ Dei & præſentium ſeu impendentium malorum, propter admiſſa ſcelera. Abſoluitur agnitione peccati & iuſtæ iræ Dei, fiducia Chriſti, meditatione pietatis in poſterum, & inuocatione ſobria & ſeria.

39 Publica vnius eſt, cùm aliquis, poſtquam receptus eſt in Album ciuium Eccleſiæ, ita ſuis moribus Eccleſiam offendit, vt ſenatus Eccleſiæ eum excludere de Eccleſiaſtico cœtu cogatur, ſicut accidit Corinthio, qui nouercam polluerat.

40 Hæc publica pœnitentia eas partes requirit, ex quibus Eccleſia colligere poteſt eum, qui offenderat, verè reſipiſcere, & meditari pœnitentiam ſeriam.

41 Hinc eſt, quòd veteres huius pœnitentiæ tres numerant partes, contritionem, confeſsionem & ſatisfactionem.

42 Contritio fuit aſsiduus dolor excluſi à cœtu Eccleſiaſtico propter ſuam culpam, qui dolor depræhendebatur ex lacrymis pœnitentis & petentis redire in gratiam cum Eccleſia. Exemplũ eſt inceſtuoſus Corinthius.

43 Confeſsio erat publica corã Eccleſia criminis admiſsi agnitio & deteſtatio: non fuit enumeratio ſecretorum ſcelerum, ſed tantùm eius delicti cuius arguebatur, expoſitio & deploratio.

44 Satisfactio conſtabat duabus rebus. Vna, vt reus publicè à Parocho verbis caſtigaretur, in aliorum exemplum: quã ob cauſſam Græci, hanc ter-

tertiam partem pœnitentiæ publicæ, vocarunt ἐπιτίμιον, quemadmodum ex Basilio apparet. Altera, vt reus sua voce & lacrymis, peteret veniam supplex ab Ecclesia, quam offenderat: quo facto satisfiebat Ecclesiæ, adeò quòd Ecclesia lapsum fratrem in gratiam reciperet, ac eũ postea omni officio prosequeretur oblita offensæ. Atque hac de caussa Latini hanc partem vocarunt Satisfactionem.

45 Hæc bono consilio instituta erant & conseruabant Politiam Ecclesiasticam sancta disciplina, quæ iam maxima ex parte non sine magno detrimento Ecclesiæ Christi collapsa est.

46 Hoc cùm non animaduerterent posteriores, hanc pœnitentiam publicam fecerunt vniuersalem, non discernentes inter eam pœnitentiam, quæ Deo fit, & eam quæ fit Ecclesiæ propter lapsum aliquem quo ipsa offensa erat.

47 Hinc factum est, quòd Papistæ dicant, tres esse pœnitentiæ salutaris, quæ fit coram Deo, partes: Contritionem, confessionem & satisfactionem, neque vllam aliam pœnitentiam agnoscunt.

48 Contritionem requirebant sufficientem, cùm nulla possit esse sufficiens: & hanc fingebãt remissionem peccatorum mereri: quod sanè in Filium Dei summè contumeliosum est.

49 Confessionem vocabant, enumerationem peccatorum corã sacerdote, & hanc necessariam ad absolutionem docebãt, cùm tamen nusquam extet præceptum diuinum, de enumeratione singulorum, & enumeratio omnium sit impossibilis, sicut scriptum est: Delicta quis intelligit?

50 Satisfactionẽ vocabant opus, quo fingebãt compensari pœnas æternas seu Purgatorij. Hoc figmentum vnico hoc dicto satis refellitur. Frustrà colunt me mãdatis hominum, vt interim taceam nullum errorẽ in Ecclesia fuisse magis con tumeliosum in Christum, vnde tam immensum errorum Chaos emersit. Hinc Regnum Antichristi stabilitum est, hinc Missæ, hinc Indulgentiæ, hinc pingues culinæ monachorum & sacrificulorum.

51 Cùm huiusmodi sit doctrina Antichristi, hoc est, Papæ & Papistarum, decet omnes pios eam detestari, & gratias Deo agere, quòd lucem suam accenderit, ad quam istæ Diabolicæ tenebræ euanescant.

52 Non minus Catharorum impium dogma est detestandum, qui negarunt post Baptisma lapsis in manifesta scelera remitti peccata: qui error manifestè pugnat cum promissionibus Euan gelij & exemplis illustribus. Nam & Petrus post tristem lapsum receptus est à Christo, & incestus apud Corinthios pœnitens recipitur à Paulo: & multa alia in scripturis exempla extant.

53 Hoc tamen summo studio cauendum est, ne vel perseueremus in delictis contra conscientiam, vel scimus securi, quasi parum esset Deum peccatis nostris offendere. Nam vt extant multa exempla misericordiæ Dei in peccatores, qui sunt recepti in gratiam, vt Adam, Manassis, Dauid, Petri, incesti, &c. Ita etiam horrenda exempla iudicij Dei in peccatores, qui non sunt reuersi per pœnitentiam, (vt sunt Cain, Esau, Saul, Iudas & innumeri alij) admonebunt nos timoris Dei,

Dei in cuius conſpectu nos ambulare cogitandum eſt.

54 Omnium igitur tutiſſimum conſilium eſt illud Prophetæ: Indicabo tibi ô homo quid ſit bonum,& quid requirat Iehoua abs te:vtique facere iudicium, & diligere miſericordiam, & humiliare te ad ambulandum cum Deo tuo.

IVSTIFICATIO HOMINIS.

1 PAVLVS docturus Romanos quænam ſit iuſtitia, qua coram Deo homo conſiſtere poſſit, duplicis iuſtitiæ mentionem facit quarum altera hominem iuſtum fieri neceſſe eſt,qui ſalutis æternæ hæreditatem adire voluerit.

2 Harum vnam iuſtitiam ex Lege,alteram,iuſtitiam abſque Lege appellat:illam hominis: hãc Dei eſſe pronuncians.

3 Quòd autem nemo mortalium iuſtitia Legis coram Deo iuſtificari poſſit, firmiſſimis demonſtrationibus aſtruit : inter quas hæ ſex ſunt præcipuæ.

4 Prima ſumitur ab ipſa natura humana,quæ eſt impura & contagione peccati fœdata. Iam cùm quicquid ab impuro fonte manat, impurum eſſe neceſſe ſit:quî fieri poteſt,vt ex natura impura prodeat pura erga Deum obedientia, & plena erga homines dilectio? Cecidimus, inquit Propheta, quaſi folium vniuerſi,& iniquitates noſtræ quaſi ventus abſtulerunt nos.

5 Secunda ſumitur ab experientia vniuerſali

omnium hominum, & à proprio conſcientiæ in omnibus hominibus teſtimonio. Nec minus certa eſt hæc vniuerſalis experientia, nec minus certum eſt conſcientiæ teſtimonium, quàm certum eſt per experientiam, ignem eſſe calidum, & aquam humidam.

6 Tertia ſumitur à iuſto Dei iudicio punientis omnes homines. Iam autem cùm nemo puniatur à iuſto iudice, niſi qui reus ſit, & omnes homines, etiam infantes, diuinitus puniantur morbis & morte: ſequitur omnes homines reos eſſe, & neminem coram Deo ſua obedientia erga Legem iuſtum eſſe.

7 Quarta ſumitur à Scripturæ teſtimoniis. Scriptura enim nullum iuſtum eſſe Legis operibus, & ne vnum quidem, affirmat. Si iniquitates obſeruaueris Domine (inquit Dauid) quis ſuſtinebit?

8 Vt autem fortiùs concludat Scriptura, neminem operibus iuſtificari poſſe, adimit homini tria, quæ ad iuſti actionem, & plenam Legis obedientiam requiruntur: videlicet, intelligentiam, voluntatem bonam, & vires præſtãdi ſpiritualem iuſtitiam, qualem lex Dei requirit.

9 Quinta ſumitur à qualitate Legis, & qualitate hominis, quæ ſibi inuicẽ aduerſantur. Lex enim ſpiritualis: homo, carnalis. Hinc illa Pauli querela iam iuſtificati: O me infelicem, quis liberabit me de corpore mortis huius?

10 Sexta ſumitur à neceſsitate victimæ filij Dei: Si iuſtitia eſt per Legem, Chriſtus fruſtrà mortuus eſt. Prioribus quinque vtitur Apoſtolus in Epiſtola ad Romanos: Sexta in Epi-

ſtola

ſtola ad Galat. cap. 2.

11 Ex his demonſtrationibus Paulus infert hanc concluſionem: propterea ex operibus Legis nullus homo iuſtificabitur in conſpectu Dei.

12 Hac confecta & demonſtrata concluſione videlicet, quòd nullus coram Deo iuſtificari, hoc eſt, iuſtus fieri per opera Legis queat, aggreditur alteram iuſtitiæ formam, quam diuerſiſsimam à iuſtitia Legis facit.

13 Ponit autem has differentias, vt ſuprà admonui: Ex Lege: Abſque Lege. Iuſtitia enim Legis, eſt ex lege, videlicet, cùm legi obediẽtia hominis ſatisfit: iuſtitia Euangelij eſt iuſtitia abſque Lege, quo ad hominẽ iuſtificãdum attinet. Qua differentia Paulus apertè docet, quòd opera hominum neque ſint principium, neque cauſſa, neque materia, neque forma, neque conſummatio iuſtitiæ Euangelicæ, qua credentes iuſtificati cõſiſtunt coram Deo.

14 Hac conſtituta differentia inter iuſtitiam Legis & iuſtitiam Euangelij, lõga expoſitione docet Apoſtolus, qualis ſit res iuſtitia Euãgelij, quę teſtimonium habet à Moſe & Prophetis.

15 Summa autem huc redit, quòd ea iuſtitia non ſit in nobis qualitas, ſed donum potiùs, quo condonantur credenti peccata, quo imputatur credenti Chriſti iuſtitia, quo credens acceptatur ad vitam æternam, gratis propter Chriſtum.

16 Vt ergò Legis iuſtitia eſt ex operatione hominis, atque ideò hominis dicitur: ita Euangelij iuſtitia eſt ex dono Dei, atque ideò iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti ab Apoſtolo nominatur.

17 Hinc conſtat, quòd iuſtificatio, de qua Euangelium concionatur, ſit hominis credentis in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſtitiæ Chriſti, & acceptatio iuſtificati ad vitam æternam, gratis propter Chriſtum.

18 Vt autē hæc iuſtificationis doctrina à pijs faciliùs intelligatur, definitionem poſitā in ſuas partes quaſdam retexam: quæ ſunt quinque.

19 Prima eſt, quòd ſit mentio fidei, quæ propriè loquendo, non eſt id quo iuſtificamur, ſed tantùm inſtrumentum, ac veluti manus, qua iuſtitia gratuita per Euangelium oblata, accipitur. Ideò fides non magis meretur iuſtitiam, quàm manus leproſi meretur eleemoſynam ſibi à pio homine porrectam.

20 Qualis autem res ſit fides, meliùs doceri non poteſt, quàm propoſito exemplo fidei Abrahami, cuius fidem imitari omnes oportet, qui cupiunt iuſtitiæ Euangelicæ, atque adeò ſalutis æternæ participes fieri.

21 Abrahamo proponitur voce Dei hæc promiſſio. In ſemine tuo (hoc eſt in Chriſto) benedicentur omnes cognationes terræ. Item: Ero Deus tuus & ſeminis tui. Hanc promiſſionem Abraham intelligit: huic aſſentitur: expetit etiam toto pectore promiſſam benedictionem. Et quia ſtatuit Deum, & veracē eſſe, & omnipotentem, firma fiducia recubuit in promiſſionem factam, dans Deo gloriam: nihil motus rationibus quas contrà obiecit ſenſus & ratio.

22 Hinc efficitur, quòd fides vera ſit notitia, & aſſenſus, & expetitio miſericordiæ promiſſæ: & in eum, qui promiſit, fiducia firma.

23 Etſi

23 Etſi autem Diaboli, & multi impij habent notitiam & aſſenſum promiſſionis gratiæ: tamen quia Diaboli promiſſionem non habent, & impij homines viua carent fiducia, non habent veram & iuſtificantem fidem, quæ propria eſt filiorum Dei.

24 Publicanus in Euangelio, & Latro in cruce nouerunt hanc promiſſionem Euãgelij, quòd Chriſtus venerit in mundum ad ſaluandos peccatores. Huic notitiæ non ſolùm aſſentiũtur, verumetiam expetunt promiſſam gratiam, ac viua fiducia in Chriſtum, quem veracem eſſe & omnipotentem per diuina eius opera didicerant, recubuerunt. Eadem ratio eſt fidei etiã in aliis piis.

25 Deinde ſecundo loco in definitione fit mẽtio abſolutionis à peccato, quæ eſt prima pars iuſtitiæ Chriſtianæ. Huc illud Dauidis dictum: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates. Beatus cui Dominus non imputauit peccatum.

26 Eſt autem abſolutio à peccato, liberatio hominis credentis ab obligatione mortis æternæ & damnationis ob peccatum.

27 Quòd huiuſmodi abſolutio cõtingat credenti in Chriſtũ, teſtatur Chriſtus cùm ait: Qui credit in Filium, habet vitam æternã. Qui autem vitam æternam habet, eum à morte & damnatione liberatum eſſe manifeſtum eſt.

28 Tertio loco in definitione noſtra fit mentio imputationis iuſtitiæ Chriſti. Huius enim obedientia, noſtra fit iuſtitia, quando eum credimus.

29 Hoc comprobatur dicto Pauli, 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt

nos fieremus iuſtitia Dei in ipſo. Hoc eſt, Deus Pater Chriſtum Filium, qui nō fuit peccator, fecit reum noſtro nomine, tanquam omnia noſtra peccata perpetraſſet, vt nos fieremus iuſti ipſius iuſtitia coram Deo.

30 Ad eum ergò modum iuſti ſumus coram Deo, qualiter Chriſtus fuit peccator. Vt enim is perſonam noſtram quodammodo ſuſcepit, quò reus noſtro nomine fieret, & tanquam peccator iudicaretur, non ob propria, ſed aliena delicta, cùm purus foret ipſe, & mundus ab omni culpa, pœnámque ſubiret, nobis non ſibi debitam: ita nos nunc iuſti ſumus in ipſo, non quia operibus noſtris ſatisfaciamus iudicio Dei, ſed quoniam cenſemur iuſti Chriſti iuſtitia, quam fide induimus, vt noſtra fieret.

31 Idem docetur Rom. 5 hiſce verbis: Quemadmodum per inobediētiam vnius hominis (Adami) peccatores conſtituti ſunt multi: Sic etiam per obedientiam vnius (Chriſti) iuſti conſtituentur multi.

32 Huc accedit dictū Auguſtini: Noſtra delicta ſua delicta fecit, vt ſuam iuſtitiam, noſtram iuſtitiam faceret.

33 Quarto loco in definitione, fit mentio acceptationis iuſtificati ad vitam æternam. Nam ideò abſoluimur à peccato, ideò imputatur nobis iuſtitia Chriſti: vt accepti ſimus Deo, tanquā dilecti filij in Chriſto Ieſu.

34 Hæc acceptatio nō pertinet ad ruinas huius vitæ, ſed ad æternam vitam, qua donabuntur omnes in Chriſto iuſtificati. Nam hos ita habet Pater caros in dilecto, vt æterna beatitudine eos

donare decreuerit.

35 Postremo loco in definitione annectitur: Gratis propter Christum. Gratis quidem, vt omnia humana merita excludātur: Propter Christum verò, vt beneficium redemtionis soli filio Dei acceptum feratur.

36 Hinc apparet cur sancti Patres, Augustinus, Basilius, Ambrosius, Bernardus, & multi alij vtantur particula, Sola: affirmantes sola fide nos iustificari. Nam voce, Sola, significant nullum esse in nobis meritum iustitiæ: sed nos sola fide eam nobis verbo ablatam accipere. Non excludit ergò particula, Sola, caussas iustitiæ, quæ extra nos sunt, sed tantùm vnam facultatem in nobis ponit, qua illam iustitiam apprehendimus.

37 Etsi hæc doctrina iustificationis solidis nititur testimoniis Scripturæ & exemplis: tamen multi omnibus ætatibus, astu Satanæ, contra ipsam exorti sunt errores: quorum præcipuos recensebimus, & firmis rationibus, sed breuissimè, refutabimus.

38 Primus error est Libertinorum veterum & recentium. Hi cùm audiunt hominem gratis iustificari aliena iustitia, nempe Christi, & humana merita & opera non esse caussas iustificationis: securitatem carnalem docent, quasi iustificatis fide quiduis liceret.

39 His ita responsum volumus. Etsi reuera beneficium est gratuitum, & iustificatio distinguenda est ab operibus nostris: tamen cum iustificatione coniuncta est regeneratio & sanctificatio seu noua obedientia.

40 Paulus enim apertè dicit: Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Et Chriſtus: Bona arbor facit bonum fructum. Qui ergò ſtatuit, hominem iuſtum eſſe fide, cuius mala & flagitioſa eſt vita, ſenſu communi deſtitutus eſſe videtur.

41 Vtrumque igitur tenendum eſt, quòd & iuſti ſimus imputatione iuſtitiæ Chriſti, & iuſtificati debitores ſimus Deo, vt non viuamus ſecundum carnem, ſed ſecũdum ſpiritum. Si enim, inquit Apoſtolus, ſecũdum carnem vixeritis moriemini

42 Diſcernendum eſt itaque inter cauſas iuſtificationis, & qualitates ſeu proprietates iuſtificati. Cauſſa iuſtificationis eſt ſola gratia in Chriſto: qualitas iuſti ex gratia, & proprietas eſt, vt iuſtitiæ fructus edat, iuxta illud: Qui facit iuſtitiã, iuſtus eſt.

43 Hinc manifeſtum eſt, quòd horribiliter errent, qui negant bona opera eſſe neceſſaria in iuſtificatis. Etſi enim non ſunt neceſſaria, vt merita iuſtificationis: tamen neceſſaria ſunt, vt fidei fructus, & Nouæ creaturæ propriæ actiones. Siquidem finis iuſtificationis in hac vita eſt, vt ſeruiamus Deo per iuſtitiam, Rom. 6. Poſt hanc vitam, ſalus animæ: & vita beata poſt reſurrectionem.

44 Neque tamen recipimus illorum orationem, qui dicunt, bona opera neceſſaria eſſe ad ſalutem: propter ambiguitatem. Nam ſi ſic eam interpreteris: Opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt cauſſa ad effectum: planè falſa eſt. Verùm ſi ſic eam accipis, vt ſit ſenſus: Opera ſunt neceſſaria ad ſalutem, vt iter intermedium: vera eſt. Verùm quo-

quoniam propositiones dogmaticæ debent esse certæ & perspicuæ, sine ambiguitate: iustè à quibusdam fratribus est improbata.

45 Secundus error pugnās cum vera sententia de iustificatione, est Pharisaicus & Papisticus. Pharisæi enim & Papistæ non intelligentes iustitiam gratuitam, duplici errore implicātur. Vno, quòd iustitiā in operibus collocent. Altero, quòd traditionum suarum obseruationem, iustitiā esse contendant.

46 Hunc errorē, quia manifestè pugnat cum verbo Dei, non est quòd eum multis refellamus. Dauid aperte clamat: Domine ne intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et Dominus post Esaiam dicit: Frustrà me colunt docentes doctrinas hominum.

47 Quòd autem suæ sententiæ patrocinium quærant ex Iacobo, nihil est. Spiritus idem locutus est per vtrumque, qui mentiri aut fallere nescit. Paulus dicit, hominem iustificari sine operibus. Iacobus dicit hóminem iustificari ex operibus. Vtrumque verum est, rectè intellectum, iuxta scopum disputationis vtriusque.

48 Paulus enim, cùm dicit, hominem iustificari absque operibus, loquitur de effectione iustitiæ. At cùm Iacobus dicit hominem iustificari ex operibus, loquitur de declaratione iustitiæ. Iustificari enim apud Paulum est iustum fieri: apud Iacobum, est iustum declarari. Ille loquitur de principio, vnde sit res: hic, vnde cognoscatur.

49 Tertius error est Iudaicus & Papisticus. Iudæi enim & Papistæ existimant iustitiam Chri-

ſtianam cõſtare fide & operibus ſimul, tanquam partibus iuſtitiam Chriſtianam conſtituentibus.

50 Hic etſi magnus & peſtilens eſt error: tamẽ magis ſpecioſus eſt, quàm ſuperior. Sed facilè refutari poteſt. Nam cùm conſtat obedientiam Chriſti eſſe iuſtitiam noſtram cuius pars nec fides noſtra exiſtit, nec opera noſtra: quis compos mentis, Chriſtianæ iuſtitiæ faciet partes, fidem & opus hominis?

51 Paulus quoque hũc errorem refutat, Rom. 10. his verbis: Teſtificor enim illis quòd zelũ Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam. Ignorantes enim Dei iuſtitiam, & propriam iuſtitiam quærentes ſtabilire, iuſtitiæ Dei non ſubiecti fuerunt. Finis enim Legis Chriſtus in iuſtitiã omni credenti.

52 Hîc Paulus manifeſtè reiectionis Iudæorum cauſſam ponit, quòd voluerint & ſuam iuſtitiam, hoc eſt, ſua opera, partem iuſtitiæ facere, & ſimul iuſtitiam amplecti, quæ eſt ex fide.

53 Rationem huius rei ſubiungit: quia Chriſtus eſt finis Legis in iuſtitiam omni credenti. Non eſt dubium quin Legis finis (hoc eſt, extremum quòd quærit Lex) ſit illos iuſtificare, qui eã obſeruant. Quo minùs aſſequatur Lex, impedit non ipſius Legis impotentia, ſed carnis noſtræ vitioſitas, cui demùm ita medetur Chriſtus, vt eius iuſtitia gratis nobis per fidẽ imputata finem Legis conſequamur, per illum ſcilicet iuſtificati: qui quia pro nobis Legẽ impleuit, factus eſt nobis iuſtitia, 1. Corinh. 1.

54 Hoc etiam cõfirmatur Rom. 4. Operãti, inquit, merces non imputatur ſecũdum gratiam,

sed

ſed datur ſecũdum debitum : at credenti in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius in iuſtitiam.

55 Hîc Apoſtolus duplicem iuſtitiam ponit, quarum vna ab altera eſt diuerſa. Nam habent contrarias cauſſas. Fidei enim iuſtitia, qua iuſtificatur credens, imputatur & gratis donatur : ſed operum iuſtitia non eſt gratuita : vt quæ pendeat ex operum merito.

56 Ex his liquet Chriſtianam iuſtitiam non conflatam eſſe ex fide & operibus, ſed eſſe ipſiſſimam Chriſti iuſtitiam credentibus imputatam, ſicuti ſuperiùs oſtenſum eſt.

57 Quartus error eſt recens Oſiandri, qui ſtatuit iuſtitia Dei eſſentiali, hoc eſt, iuſtitia, quæ eſt ipſa diuina eſſentia, homines iuſtos fieri, quẽ errorem, quia obedientiam crucis, qua Chriſtus peccatum noſtrum expiat, & obediẽtiam Legis, quam Dominus nobis credentibus imputat, extenuat, imò reiicit, non iudicamus dignum longiori refutatione, etiamſi magnos quoſdam patronos habeat.

EXTRVCTIO REGNI Chriſti.

1 POST lapſum primorum Parẽtum, Deus decretum edidit de reparatione generis humani, viámque monſtrauit, quomodo homines lapſi erigi poſſint, vt, è regno Satanæ vindicati, ciues regni Chriſti cenſeantur.

2 Nam cùm Adam lapſus cũ ſua poſteritate,

erigere se nequiret: Deus, porrecta manu, illum erexit, facta promissionis seminis contrituri caput serpentis, hoc est, demoliturí opera Satanæ: vt ita homo in pristinũ statum restitutus, Deum per Christum perpetuò celebret.

3 Cùm hoc reparationis mysteriũ scire perutile sit: illud in quatuor partes distributum explicare conabimur, cui breuẽ regni Christi descriptionem subiiciemus. Nam huic erigendo mysterium reparationis destinatum est.

4 Partes autem mysterij reparationis, hæ sunt spectandæ. 1. De gradibus actionis diuinæ in reparationis mysterio. 2. De modo reparationis. 3. De officio hominis qui reparandus est, eiúsque officij partibus. 4. De salutis nostræ, hoc est, reparationis certitudine.

5 Quinam gradus sint actionis Dei in hominis reparatione, Paulus ostendit his verbis: Quos præsciuit, eos & prædestinauit conformes imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus inter multos fratres: quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & glorificauit.

6 Hîc Paulus quinque actionum gradus in Deo enumerat. Primùm enim præsciuit Deus, quos vult in gratiam propter Christum recipere, vult autem omnes eos recipere, qui fide ad Christum confugerint, quantumuis impij antea fuerint, & infinitis peccatis cõtaminati. Vt enim lapsus fuit vniuersalis: ita etiam promissio gratię absque discrimine statuum, personarum & nationum omnibus facta est.

7 Deinde prædestinauit & ordinauit, quos præsci-

præſciuit, ad vitam æternã conſequendã, abſque omni ipſorum merito, ſola gratia per Chriſtum reparatorem.

8 Tertiò, præſcientiam & electionem per vocationem patefacit. Nam cùm Chriſtus mandat diſcipulis his verbis: Ite in mundum vniuerſum, proclamate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit, qui verò non crediderit cõdemnabitur. Satis declarat conſilium ſuum eſſe, vt omnes obtemperantes voci Euãgelij, ſint ſalutis per Chriſtũ partæ, hæredes.

9 Quarto loco, vocatos, iuſtificat, hoc eſt, eos, qui ad Euangelij vocem agunt pœnitentiam, & promiſsioni gratuitæ credunt, abſoluit à peccato, Chriſti iuſtitiam imputat, & acceptat gratis propter Chriſtum ad vitam æternam. Neque enim hæc iuſtificatio eſt, aut actio hominis, aut paſsio, aut vlla affectio, ſed eius, quæ eſt Chriſti propria, iuſtitiæ imputatio.

10 Quinto loco, glorificat iuſtificatos, hoc eſt, donat beata immortalitate. Hæc glorificatio eſt plena hominis reparatio, ſcopus vltimus miniſterij Euangelici.

11 Modus reparationis ad Galat. 4. his verbis deſcribitur: Vbi venit plenitudo temporis, emiſit Deus Filium ſuum, natum ex muliere, factum ſub Lege, vt eos qui ſub Lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum acciperemus: quia autem eſtis filij, emiſit Deus Spiritum Filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba pater.

12 Initium ſalutis facit Apoſtolus charitatem illam Patris cœleſtis immenſam, qua Filiũ ſuum dedit. Hoc ipſum & Dominus teſtatur, cùm ait:

Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, &c. Deinde redemtionem nostri factam per oblationem Christi asserit. Cum hac coniuncta est adoptio, Spiritus sancti donatio, ac inuocatio.

13 Officium nostrum eiúsque partes, tametsi ex dictis intelligi possunt: tamen vt distinctiùs teneantur, Matthæi 13. pulchrè depingi videntur, quemadmodum ex antithesi colligitur. Prima ergo officij nostri pars est oculis videre, hoc est, sentire nostram miseriam, & damnationem intelligere. Secunda, verbum reconciliationis audire & cognoscere, in quo remedium proponitur. Tertia, verbum illud ipsum amplecti, eíque assensum præbere. Postrema, conuerti ad Dominum vera pœnitentia, ac ita, per totam vitam, fructus dignos pœnitentiæ facere.

14 In certitudine de reparationis effectu tria sunt spectanda: Ius Christianorum de salute consequenda: Securitas Christianæ mentis de iure salutis: Discrimen inter eos, qui hoc ius habent, & alios.

15 Ius adeundi hæreditatem vitæ immortalis, triplex habent fideles, Electionis, redemtionis & promissionis. Electio fundata est in filio Dei Domino nostro Iesu Christo. Quare hoc ius infallibile est. Redemtio est satisfactio pro peccato, quæ facta est per Sanguinem Christi, qui est sufficiens λύτρον pro peccatis omnium hominum. Promissionis verbum sæpissimè Scriptura repetit: Qui credit in Filium, habebit vitam æternam. Hoc triplici iure, fideles suas mentes confirmabunt,

firmabunt aduersus omnes tentationes, vndecunque veniant.

16 Securitas Christianarum mentium, residet in charitate adoptionis: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternam. In veritate promissionis, Qui enim promisit Deus immutabilis est: Cœlum & terra citiùs transibunt, quàm vnum iota de ipsius promissione: in facultate promissi præstandi. Ad hanc respexit Abraham, cùm tota rerum natura videretur reclamare promissioni diuinæ.

17 Discrimen inter eos, qui ius habent cœlestis ciuitatis, & alios, duplex est, Internum & externum. Internum est, quòd qui ius ciuitatis cœlestis obtinet, habeat arrhabonem Spiritus, hoc est, fidem, motus excitatos à Spiritu sancto, bonam conscientiam, siue, vt breuiùs dicam, qui retinet fidem & bonam conscientiam, habet notas, quæ testantur de iure ciuitatis cœlestis. Contrà, qui hæc non habent adhuc extra familiam Dei sunt. Externum, Interni effectus est. Qualis enim animus est, talis relucet in externa vita & moribus. Nam, iuxta Christi dictum: ex fructibus arbor cognoscitur.

18 Quicunque ergo iuxta carnem viuunt, & desideria carnis faciunt, vt nec spiritum Christi habent, nec fidem: ita adhuc sunt in suis peccatis, & reparatio in ipsis nequaquam est inchoata.

19 Hîc nõ attenditur ratio diuitis & pauperis, nobilis & ignobilis, clari & obscuri, sacerdotis

& laici,domini & serui,masculi & fœminæ. Sed, vt omnes,qui Christo fide & spiritu adhærent,vnum in ipso sunt:ita qui fide & Christi spiritu vacui inueniuntur, serui sunt Satanæ, quantumuis externa religionis larua se inter filios Dei vendicent. Honestus ille aulicus Iohan. 4. inter ciues regni Christi fuit, cùm interim superbus Pharisæus,Satanæ erat mancipium.

20 Regnum Christi triplex est,Potentiæ,gratiæ & gloriæ.Potentia vicit Diabolum & peccatum,vt esset locus gratiæ: per gratiam in fidelib. dominatur,vt viam ad gloriam præparet.

21 Regnum potentiæ,est quo potenter dominatur omnibus creaturis in cœlo,in terra,&apud inferos.Hoc illi commune est cum Patre & Spiritu sancto.Vt enim hæ tres personæ vnus Deus est:ita vnum,potentiæ regnum:cui nemo resistere potest.

22 Regnum gratiæ,est quo per spiritum & verbum regnat in piorum animis. Huius regni fructus est iustitia, pax, gaudium in Spiritu sancto. Neque venit hoc regnum cum vlla externa obseruatione,hoc est, cum externo quopiam maiestatis splendore.

23 Etsi autem hoc gratiæ regnum, externam & mundanam pompam non agnoscit:tamen habet suam quandam peculiarem rationem in erectione,propagatione,conseruatione,ordine,dominio,seruitute.

24 Erigitur ab ipso summo architecto Deo, vt Psal. 2. docet. vnde mens pia fiduciam concipiet,nunquam fore,vt hoc Regnum vllis Satanæ machinis aboleatur.Concutitur quidem: sed inuictum

uictum tamen manet. Hoc regnum Christus erigit sceptro verbi sui, quod vbicunque purè sonat, ibi hoc gratiæ regnum est.

25 Propagatur præterea per Verbum, per pios Euangelij ministros, per sanctos Reges & principes, cuiusmodi fuerunt Dauid, Ezechias, Iosias, Ioannes Fridericus, Christianus tertius & alij multi: quales Deus subinde excitare solet, vt sint propagatores sui regni, ac nutritores Ecclesiæ Christi. Atque hi in beata vita vt splendor firmamenti æternùm splendebunt.

26 Huic regno propagando student quoque pij patresfamiliâs, Consiliarij regnorum Deum timentes, imò quilibet in suo statu & ordine, quando vita, operibus, consilio, Christi gloriam quærit.

27 Conseruatur hoc regnum ab eodem qui illud erigit, hoc est, Deo: vnde fiducia concipienda est, de eius firmitudine & stabilitate contra portas inferorum.

28 Ordo in hoc regno non est Politicus & Tyrannicus. Non vnus aliquis præest vt in Monarchiis mundi: sed sunt in eo docentes & discentes, sine dominio vnius in alterum. Omnes pij in hac vita potestati politicæ eminentiori subiectos se esse sciunt, cui & honorem debitum præstant, modò nihil imperatur, quod cum scelere perficitur. Tùm enim sequenda est Regula: Oportet Deo magis obedire, quàm homini.

29 Dominium in hoc gratiæ regno vnius Christi est: idque ἀνυπεύθυνον. Hic enim solus in suo regno dominatur, nec obnoxius est ad redden-

dam alicui ſuperiori rationem ſuæ adminiſtrationis.

30 Sceleratus Papa, qui, ab impiiſsimo Phoca, difficulter admodum dominium in Eccleſiam impetrauit, iſto facto ſatis oſtendit, ſe non Chriſti ſeruum eſſe, ſed aduerſarium, hoc eſt, Antichriſtum. Nec eſt alius Antichriſtus expectandus, quàm iſte filius perditionis Papa: quem Filius Dei iam cœpit conficere gladio oris ſui, & tandem tollet omninò è medio, per ſuum, omnibus piis expectatum aduentum, iuxta doctrinam Pauli.

31 Reſtat ſeruitus præſtanda Regi Chriſto in ſuo regno, quam definit ſanctus ille rex Dauid, cùm inquit: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Zacharias in ſuo carmine, collocat hanc ſeruitutem in iuſtitia & ſanctitate: quibus nos decet ſeruire Regi Chriſto, omnibus diebus vitæ noſtræ.

32 Regnum Chriſti glorioſum, ad quod via eſt regnum gratiæ, ſpectatur dupliciter. Primùm enim conſideratur in ipſo Chriſto Rege: qui poſtquam ſurrexit à mortuis, glorioſè ſuum regnum occupauit, captiuam ducens captiuitatem aſcendendo in cœlum, vbi ſedet ad dexteram Dei Patris, vnde & redibit iudicatum viuos & mortuos.

33 Deinde ſpectatur Chriſti glorioſum regnum in Chriſti myſtico corpore, quod eſt Eccleſia. Qua ratione tùm demùm perficietur hoc Chriſti regnum glorioſum, vbi reſſuſcitatos mortuos adduxerit ad æternum Patrem. Tùm enim, vt pij perpetuo conſpectu Dei & ſanctorum Angelorum

gelorum fruentur : ita impij, qui gratiæ Christi regno aduersabantur in hac vita, perpetuis flammis cruciabuntur.

34 Hinc ergo admoneantur omnes: Impij quidem, vt cùm adhuc in via sunt, resipiscant maturè, ne subitus eis superueniat interitus: Pij verò, vt constanter vsque ad finem perseuerent, expectantes beatam illam spem & illustrem aduentum gloriæ magni Dei ac seruatoris nostri Iesu Christi. Huic sit Regnum, gloria, benedictio, robur in secula seculorum, Amen.

LEX DIVINA.

1 ETsi vox Legis plura complectitur in Scriptura: nos tamen hîc solā eam partem intelligi volumus, quam & à numero præceptorum, Decalogum, & à communi eius vsu, Moralem legem appellamus.

2 Hæc diuina Lex, quæ & naturæ dicitur, vnà cum primis hominibus nata est: quæ illorum animis impressa, & Deum colendum, & homines diligendos esse dictat.

3 Eadem rectissima via est ad vitam. Nam si in eius obedientia perstitissent primi Parentes nostri, æternùm vixissent beati: quia iusti. Verùm, quia eam violarunt, cessit eis & posteris ipsorum in mortem. Atque ita mandatum, (vt Paulus ait) quòd institutum erat ad vitam, facit ad mortem. Huc illud Domini ad Legisperitum interrogantem, quid faciat, vt

vitam consequatur æternam: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.

4 Lapsis primis parentibus, ita natura hominum deprauata est, vt obedientiam, quam requirit Lex, præstare minimè valeat. Id quòd non solùm arguit vniuersalis experientia, & Scripturæ testimonia testantur: verumetiam noua via in cœlum monstrata, qui est Dominus noster Iesus Christus, euincit. Nam si ex Lege est iustitia, (ait Paulus) Christus frustrà mortuus.

5 Etsi autem hæc Lex præstari non potest in hac vita: tamen nec frustrà per Mosen repetita est, nec eius vsus est vulgaris.

6 Hæc igitur Lex, rursus commendata est populo Dei, tribus de caussis. Quarum prima est, vt legis Naturæ autoritas hac noua publicatione cõfirmaretur. Secunda, vt quæ per consuetudinem peccandi, & sceleratorum multitudinem latere cœperant, manifestarentur: ne quis ignorantiam prætenderet. Tertia, vt constaret certa Deum colendi ratio: ne pij, Ethnicis & Pharisaicis superstitionibus, à vero Dei cultu, abducerentur.

7 Quod autem hæc Lex exarata sit in tabulis lapideis, Symbolicum est. Nam Deus isto Symbolo, non solùm monet, tantam nostrorum cordium duritiem esse, vt non prius Lex Dei in ea inscribi possit, quàm Deus ea suo digito adaptauerit, legémque suam ipse iis inscripserit: verumetiam significari voluit, nulla vetustate abolendam esse obedientiam, quæ in hac Lege requiritur.

8 Huius Legis vsus in hac vita triplex est: Externus, internus, spiritualis.

9 Primùm vſum ideò externum voco: quia ad externum hominem in hac vitæ conſuetudine pertinet. Regit enim hæc Lex externos mores: ſicuti aliæ leges Oeconomicæ & Politicæ, quales traduntur à Philoſophis & Iureconſultis.

10 Hac externa diſciplina nequaquam ſatiſfit Legi Dei, quæ ſpiritualis exiſtit: ſed tantùm vitantur pœnæ ciuiles. Magiſtratus enim non punit eos, qui hanc externam diſciplinam ſeruant: ſed honore potiùs obſeruatores ornat & præmiis, quia ad pacem publicam conſeruandam facit.

11 Hypocritæ tamen & Phariſæi, in hac Legis ſuperficie hærent: & ſe ea iuſtos eſſe coram Deo falsò gloriantes, alios tanquam iniuſtos deſpiciunt & condemnant: quemadmodum Euangelica docet hiſtoria.

12 Iuxta hanc Legis ſuperficiem Paulus vixit irrepræhenſibilis ante conuerſionem, dum in Phariſaiſmo excelluit ſupra omnes æquales ſuos. Quo ſanè tempore peccatum in eo mortuum fuit: ſicuti ipſe de ſe teſtatur, inquiens: Sine Lege, peccatum mortuum eſt: Ego autem viuebam aliquando ſine Lege.

13 Donec enim homines tantùm externam faciem Legis intuentur, vt Phariſæi & hypocritæ, dicuntur eſſe ſine Lege, ſcilicet, reuelante & damnante peccatum: & dum ſunt ſine Lege, peccatum in ipſis mortuum dicitur: quia ignoratur: non apparet: nec irritantur eius παθήματα per Legem.

14 Secundum vſum Legis ideò internum voco: quia conſcientiam hominis ferit, oſtendens,

arguens, & damnans peccatum, producens hominem ad tribunal Dei, eúmque maledictionis sententiæ subiiciens.

15 De hoc interno Legis vsu ante conuersionem ad Deum, concionatur Apostolus, Rom. 7. Et in illustri exemplo generalem doctrinam proponit, ostendens in seipso vim Legis reuelantis & damnantis peccatum.

16 Veniente, inquit, mandato, peccatum reuixit, & ego mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum quod erat ad vitam, ad mortem facere. Nam peccatum, occasionem adeptum, per mandatum decepit me, & per ipsum occidit.

17 Pulcherrimè in hoc paradigmate Legis vsus, de quo agimus, ostenditur. Primùm, inquit, Veniente mandato peccatum reuixit, hoc est, postquam sensi mentem Legis, vita mea ad normam Legis examinata: me transgressorem Legis agnoui, & depræhendi me reum coram tribunali Dei.

18 Nam & peccatum, quod anteà latebat vt mortuum, iam per Legem agnitum, in conscientia mea reuixit: ac affectiones peccatorum, quæ sunt per Legem, vigebant magis in membris meis.

19 Hanc hypothesin si ad thesin traduxeris, hæc generalis doctrina emerget. Lex Dei, vbi homo cœperit suam vitam ad eius normam exigere, peccatum anteà veluti mortuum delitescens excitat: ac in conscientia hominis, affectus peccatorum, qui latuerunt anteà, vigent magis magisque.

20 Sequi-

20 Sequitur deinde: Ego autem mortuus ſum, hoc eſt, me morte & damnatione dignum intellexi: propterea quòd Deo obedientiam perpetuam & perfectam, iuxta Legis præſcriptum non præſtiterim.

21 Ex peccati ergo cognitione homines in agnitionem iræ Dei, & iuſtæ ſuæ damnationis ducuntur: vt, velint nolint, fateantur ſe mortis ſententiæ obnoxios eſſe.

22 Et inuentum eſt, inquit, mihi mandatum, quod inſtitutum erat ad vitam, ad mortem facere: hoc eſt, depræhendi mandatum, quod datum erat, vt qui ei obediret, vitam conſequeretur, cedere mihi in mortem, propterea quòd eius tranſgreſſor inuentus ſum. Vt enim obedientibus vita promittitur: ita præuaricatoribus mors eſt vt ſtipendium propoſita.

23 Hinc patet, promiſſiones legales annexam habere conditionem implendæ Legis: & commi nationes pertinere ad eos, qui vel in minimo Legem violauerint.

24 Huius rei ratio ſubiungitur his verbis: Nam peccatum occaſione ſumta, decepit me per mandatum, ac per ipſum occidit me: quaſi diceret: quòd mortuus ſum Legis miniſterio, id nequaquam vitio Legis factum eſt: ſed peccati potiùs & innatæ corruptionis culpa. Hoc peccatum per mandatum me decepit, & vt latro quiſpiam, me è via abductum occidit & ſpoliauit.

25 Hinc concluditur generalis doctrina, Non eſſe culpam Legis reuelantis peccatum, ſi ex agnitione peccati per Legē, euadimus deteriores:

ſed eſſe vitium peccati habitãtis in carne noſtra. Nam magis æſtuat & inflammatur in nobis peccatum, quando accedit vox Legis prohibentis, & damnantis peccatum.

26 Hunc vſum Legis internum, Apoſtolus Corinthiis ſcribens, indicat his verbis: Lex eſt miniſterium mortis, hoc eſt, facit vt ex agnitione peccati, intelligamus nos morte dignos.

27 Eſtque diligenter conſiderandum cuius mortis ſit miniſterium Lex: cùm mors ſit multiplex. Eſt enim miniſterium mortis hominis, hoc eſt, damnationis hominis ob Legis tranſgreſsionem: Non eſt miniſterium mortis peccati, ſed potiùs vitæ peccati iuxta Apoſtolum: Veniente mandato peccatum reuixit, & ego mortuus ſum. Etſi id ſit vitio carnis, vt dictum eſt.

28 Hinc patet manifeſtè, Legem non prædicare veniam pœnitentibus: ſed pœnam tranſgreſſoribus. Pœnitentiæ enim prædicatio, medicinam lethali adhibet vulneri, quod inflixit peccatum, & Lex reuelauit.

29 Quòd autem quidam contendunt, Legis eſſe proprium arguere peccatum, rectiſsimè quidem id faciunt, vt qui vendicant Legi ſuum proprium officium contra Antinomos, qui duo ademerunt Legi Dei: Vnum, quòd non per Legem ſit agnitio peccati: Alterũ, quòd Lex non ſit norma vitæ Chriſtianæ. Verùm cùm inde effici putant Legis eſſe proprium prædicare pœnitentiam, grauiſsimè impingunt. Nam quod Euangelij eſt proprium, falsò Legi attribuunt.

30 Ego quidem non dubito præcipuam conſolationem afflictorum in hoc ſitam eſſe, quòd certò

certò ſibi perſuadeant, Euangelium eſſe vniuerſalem prædicationem pœnitentiæ, & remiſsionis peccatorum in nomine Ieſu Chriſti: ſicuti ipſe Dominus Euangelij ſummam complexus eſt, Luc.24.

31 Duo enim facit Euangelium: monſtrat remedium, & oſtendit quibus remedium applicatur. Maledictionis ſententię omnes homines obnoxij ſunt: ſed Euangelium monſtrat Chriſtum, qui Legi ſatisfacit, & transferens in ſe noſtram culpam, abſoluit à reatu pœnitentes.

32 Cùm autem quidam excipiunt, & dicunt pœnitentiæ vocem propriè pro contritione accipi, falluntur. Nam conuerſio Prophetis, & μετάνοια Euãgeliſtis, ſunt ſynonima: niſi quòd μετάνοια notat conuerſionis formam: videlicet, quòd non ſit quæuis de loco in locum reuerſio: ſed mentis mutatio, in qua regeneratur homo, & fit noua creatura, ac ſimul fide iuſtitiam Chriſti apprehendit.

33 Diligenter igitur diſcernendum eſt inter accuſationem peccati & prædicationem pœnitentiæ, hoc eſt μετανοίας. Illa Legis eſt, & præparat ad hanc. Hæc Euangelij eſt, in remiſsionem peccatorum.

34 Hanc noſtram aſſertionem, de accuſatione peccati, & prædicatione pœnitentiæ, niti Prophetica & Apoſtolica autoritate manifeſtum eſt. Quare qui eam conuellere conantur, Prophetis & Apoſtolis bellum faciunt.

35 Ieremias cap.14. vt iniquitatum notitiam, ad compunctionem impellere teſtatur, quæ iniquitatum notitia, aliunde eſſe non poteſt, quàm

ex Lege. Per Legem enim agnitio peccati:ita cognitionem fœderis, conuersionis, hoc est, pœnitentiæ fundamentum esse affirmat. Si ergo fœdus, Euangelij est proprium : cur non etiam prædicatio pœnitentiæ, quæ in fœdere fundatur?

36 Hoc apertiùs adhuc Threnorum 2. ostenditur, vbi Propheta in hunc modum loquitur: Prophetæ tui non aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiam prouocarent. Est ergo argutio peccati, non prædicatio pœnitentiæ: sed ad eam tantùm præparatio quædam, summè necessaria in hoc humani generis veterno.

37 Petrus Apostolus Actor. 2. ad eundem modum discernit inter accusationem peccati, & prædicationem pœnitentiæ, vbi etiam compunctionem à pœnitentia separat. Primùm enim arguit peccatum per Legem, obiiciens Iudæis ingratitudinem erga Deum, & homicidium innocentis Christi, hoc est, violationem primæ & secundæ Tabulæ. Deinde, cùm ad hanc concionem corde compuncti Iudæi dicunt Apostolis: Quid faciemus viri fratres? Petrus respondit, *μετανοεῖτε*, hoc est, conuertimini, seu resipiscite, seu pœnitentiam agite. An non hîc Apostolus apertè discernit inter accusationem peccati, compunctionem, & *μετάνοιαν*? Háncne opponit terroribus Legis, & commeritæ damnationi, tanquam antidotum efficacissimum?

38 Constanter igitur vt accusationem peccati tribuimus Legi: ita prædicationem pœnitentiæ, propriam esse Euangelij deffendimus: & in hac assertione propriissimè vtramque vocem & *μετανοίας* & Euangelij accipimus.

39 Fateor

39 Fateor quidem pœnitentiæ vocabulum durius esset: attamen, quia eo vsa est Ecclesia tot seculis pro eo quod Græcè est μετάνοια, potiùs sensum vocis, quàm originem respicere oportet: ne quis etiam ad Iudæ μεταμέλειαν, hanc vocem referat: quod planè Sycophanticum iudico.

40 Restat tertius vsus Legis, quem ideò Spiritualem appello, quia pertinet ad homines spiritu Dei renatos. His præscribit certam viuendi regulam, iuxta quam viuere contendant, vt Deo ex fide spiritualem cultum præstent.

41 Hîc maximam luctam experiuntur fideles, dum Spiritus in illis condelectatur legi Dei, séque ad eius normam componere studet: & caro contrà peccatis stimulis agitatur contra Spiritum, vt non, quod volunt faciant renati, sed quod nolunt malum, hoc agant. Sub hac lucta ingemiscentes Sancti, cupiunt liberari de corpore mortis huius, vt tandem liberè possint Deo præstare obedientiam iuxta Legem.

42 Tametsi autem non possunt renati vel exuere peccatum inhabitans, vel Deo plenè iuxta Legem obedire: tamen nulla est iam eis metuenda condemnatio: quia sunt in Christo Iesu, & non ambulant secundum carnem, sed secundum Spiritum.

43 Reliquis autem omnibus, qui non sunt in Christo, & qui ambulant secundum carnem, manet certa damnatio, donec resipiscant.

44 Ex his facilè soluitur quæstio, de abrogatione legis Decalogi, quæ nunquam abolebitur, quoad doctrinam attinet: sed tantùm, quantum

ad eius damnatoriam ſententiam pertinet: à qua ſoli ſunt liberi, qui ſunt in Chriſto Ieſu, & ambulant ſecundum Spiritum. Nam ſpiritus Dei teſtatur eos filios Dei eſſe.

EVANGELIVM.

1 VANGELIVM propriiſsimè definitur vniuerſalis prædicatio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum in nomine Chriſti.

2 Pœnitentiæ vocabulum hîc accipio cum veteri interprete pro μετανοίᾳ, non pro μεταμελείᾳ, quam eodem pœnitentiæ nomine vertit interpres.

3 Verùm hoc eſt perpetuum diſcrimen apud Euangeliſtas, quòd μεταμέλεια, ſignificat diſplicentiam cum dolore, ob factum commiſſum: μετάνοια verò ipſam conuerſionem peccatoris notat, quæ conuerſio fit per fidem in Chriſtum.

4 Poteſt autem μεταμέλεια eſſe ſine μετανοίᾳ, vt in Iuda fuit. Sed nunquam poteſt μετάνοια habere locum, niſi præcedat μεταμέλεια: ex quo factum eſt vt prima pars pœnitentiæ, id eſt, conuerſionis, habeatur. Ordine enim præcedit conuerſionem, ſicut nouitas vitæ ſequitur, quæ eſt iuſtificationis finis in hac vita. Rom. 6.

5 Vt autem doctrinam Euangelij apertiùs intelligamus, definitionem poſitam, in ſuas retextam partes, examinabimus.

6 Partes autem hæ ſunt. 1. quidnam offerat

Euangelium. 2. quibus offerat. 3. qua cum conditione offerat. 4. cuius tandem merito offerat.

7 Quídnam offert Euangelium? Remiſsionem peccatorum. Quàm autem lætum ſit hoc nuncium, tum demùm intelligemus, ſi quid præcedat remiſsionem peccatorum, & quid cum remiſſione peccatorum coniunctũ ſit, & quid conſequatur, attenderimus.

8 Quid remiſſionem peccatorum præcedit? Peccatum, reatus, ira Dei, maledictio, triſtiſſima ſeruitus ſub Satana, & obligatio ad æternas pœnas. Scriptũ eſt enim: Maledictus omnis qui non mãſerit in omnibus, quę ſcripta ſunt in libro Legis, vt faciat ea.

9 Dum ergò Euangelium prædicat remiſſionem peccatorum, ſimul prædicat liberationem à peccato, à reatu, ab ira Dei, à maledictione, à triſtiſſimo ſeruitute Diaboli, & ab obligatione ad æternas pœnas.

10 Quis vel hominum vel Angelorum ſatis prædicauerit hoc beneficium? A tantis enim malis liberari, eſt à ſempiterna miſeria liberari.

11 Quid eſt coniunctum cum remiſſione peccatorum? Iuſtificatio, regeneratio, adoptio, libertas, liber ad Deũ acceſſus, & arctiſſima quædam cum Deo coniunctio.

12 Iuſtificatio eſt, qua habentibus remiſsionem peccatorum, imputatur Chriſti obedientia, vt ſit eorum iuſtitia, qua iuſti apparent in conſpectu Dei, adeò vt iam non ſint ſub Lege, ſed ſub Gratia.

13 Regeneratio eſt, qua Spiritus ſanctus iuſtificatos regignit, vt ſint nouę creaturæ: in qua mo-

tus excitat Spiritus ſanctus ſibi ſimiles, & congruentes ad Legem & voluntatem Dei.

14 Libertas eſt, qua manumiſsi ſumus à veteri ſeruitute, & facti ſumus liberi.

15 Adoptio eſt, quòd iuſtificati iam ſint Dei filij, exemti à poteſtate Diaboli, qui efficax eſt in filiis contumaciæ, hoc eſt, in iis, qui non habent remiſsionem peccatorum.

16 Liberum acceſſum ad Deum habent qui filij adoptione ſunt facti. Poſſunt enim Deum inuocare, & offerre ipſi, ſacrificia grata per Chriſtum Ieſum.

17 Arctiſsima cum Deo coniunctio inde eſt, quòd habentes remiſsionem peccatorum, ſint membra Chriſti, illi Spiritu ſancto iuncti, vt palmites viti, & membra corpori.

18 Hinc eſt quod Ioannes definit Eccleſiam, Sãctam κοινωνίαν cum Patre, & cum Filio eius Ieſu Chriſto.

19 Quid conſequitur remiſsionem peccatorum? Immortalitas, gloria ſempiterna, fruitio Dei in omnem æternitatem, ſecuritas. Breuiter, conſtans beatitudo & felicitas.

20 Hæc quãta bona ſint æſtimare eſt ex collatione malorum, quæ manent non habentes remiſsionem peccatorum: quæ ſunt, Mors æterna, non carens ſenſu, ſed fruitione Dei, qui vera vita eſt: Sempiterna miſeria, cruciatus corporis, vermis conſcientiæ, ſocietas cum Diabolo & angelis eius in omnem æternitatem.

21 Qui ergò mala quæ præcedunt remiſsionem peccatorum, & quàm dulcis ſit remiſsio peccatorum, & quid cum ea coniunctum ſit, & quid

eam

eam tādem excipiat in æterna vita, intelligit, cur prædicatio remiſsionis peccatorum, dicatur Euangelium, hoc eſt, bonus ac lætus nūcius, ignorare non poteſt.

22 Quibus offert Euangelium remiſsionem peccatorum? Peccatoribus, iiſque omnibus abſque diſcrimine ordinum, conditionū & nationū.

23 Sic enim Veritas dicit: prædicate Euangelium omni creaturæ, intelligens per Omnem creaturam, omnes homines cuiuſcūque ordinis, conditionis, & nationis.

24 Idem ait: Oportet prædicari remiſsionē peccatorum in omnes gentes, hoc eſt, omnibus gentibus: ídque in hunc finē, vt gentes fiant participes bonorum quæ offert Euangelium.

25 Paulus ſimiliter dicit: Certus eſt ſermo, quòd Ieſus venit in hunc mundū peccatores ſaluos facere. Item: Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Vnus enim eſt Deus, & vnus Mediator Dei & hominum.

26 Qui ergò negant gratiam eſſe vniuerſalē, corrumpunt doctrinam Euangelij, & Chriſto ſe opponunt: & miſerè ſeipſos & alios ſeducunt, concluſiunculis ſuis perperam ex Scriptura conſtructis capti.

27 Qua cum conditione offert Euangelium remiſsionem peccatorū omnibus peccatoribus? Cum conditione pœnitentiæ, hoc eſt, ſi conuertantur per fidem ad prædicationem Euangelij. Ideò ait: Oportet prædicari pœnitentiam.

28 Conditio pœnitentiæ & fidei eadē eſt. Nā per fidem fit conuerſio. Ideò Dominus mandato de prædicando Euangelio inter omnes gētes

addit: Quiſquis crediderit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

29 Hæc cōditio ſæpiſsimè inculcatur in Scripturis: Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in illum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Ergò non credens peribit. Qui enim non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum.

30 Vt autem conditio fidei requiritur, vt applicetur beneficiū, hoc eſt, remiſsio peccatorum: ita conditio perſeuerantiæ neceſſaria eſt, vt retineatur acceptum.

31 Ideo autor Epiſtolæ ad Hebræ. dicit: Participes Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium fiduciæ eius, vſque ad fidem, firmum tenuerimus. Item: Qui perſeuerauerit vſque ad finem, hic ſaluus erit.

32 Hæc perſeuerantiæ conditio euertit dogma eorum, qui ſentiunt hominem, qui ſemel cœpit credere, non poſſe amittere fidem: quaſi fides eſſe poſsit, vaſtata conſcientia, & expulſo de corde Spiritu ſancto, qui vbicūque ſit, efficax eſt.

33 Porrò cùm fides ſit voluntatis, ceptum eſt quæri, Quomodo ſe voluntas habeat in conuerſione, ſeu in apprehenſione quæ fit per fidē: paſſiuéne, an actiué?

34 Vt ad hanc quæſtionem rectè reſpondeatur, conferenda ſunt plura Scripturæ teſtimonia, qualia ſunt hæc: Hic eſt Filius meus dilectus, hunc audite. Pœnitentiam agite, & credite Euangelio. Deus operatur in nobis & velle & perficere. Spiritus adiuuat infirmitates noſtras. Exu-

ſcita

ſcita donũ quod in te eſt. Cõtendite intrare per anguſtam portam. Quoties volui filios tuos cõgregare, & noluiſti? Vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis. Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei.

35 Hæc & ſimilia teſtimonia vnà conferenda ſunt, & non vnum aliquod ex illis ita arripiendum eſt, vt cætera Sophiſticâ eludantur.

36 Mandatũ eſt vt audiamus vocem filij Dei. Huic mandato obtemperare poteſt hominis voluntas. Verùm quia, dum verbum auditur, voluntas per ſe aſſentiri non poteſt Spiritus ſanctus adeſt, & mouet voluntatem, vt verbo aſſentiatur.

37 Hæc voluntas non habet ſe, vt ſaxum, quod violenter trahitur: ſed vt poteſt aſſentiri Spiritui ſancto mouenti: ita ſua contumacia poteſt Spiritui ſancto reluctari.

38 Deinde, conuerſus & regenitus habet perpetuum opitulatorem Spiritum: vnde poteſt & debet voluntas pijs exercitijs ſe magis magíſque excitare. Poteſt etiam Spiritum ſanctum contriſtare, & relabi in priores ſordes.

39 Quare vt crebræ Prophetarũ exhortationes, lectio, meditatio, Sacræ cœnæ vſus, alacritati voluntatis excitandæ ſeruiunt: ita comminationes & ærumnæ præſentis vitæ, voluntatem veluti refrenare debent, ne Spiritum ſanctum expellat.

40 Habet ergò voluntas hominis ſe, cùm in conuerſione, tùm poſt conuerſionem: partim paſſiuè: partim actiué.

41 Abraham accipiens mandatum de ma-

ctando filio, omnia, libera voluntate, mãdato Dei postposuit. Quod factum cùm Deus prædicat, satis ostendit voluntatem Abrahæ non se habuisse vt saxum, sed verè elegisse obedientiam erga Dei mandatum.

42 In voluntate siquidem est προαίρεσις, qua ipsa potest, pluribus monstratis, alia præ aliis eligere.

43 Sequitur quod quarto loco proposuimus, cuiusnam merito Euangelium offerat remissionem peccatorum pœnitẽtibus? Ad quod respondet Dominus, cùm addit: In nomine meo.

44 Hæc locutio, In nomine meo, vnum excludit, alterum includit. Excludit meritum hominis pœnitentis: & includit meritum Christi passi pro nobis & resuscitati.

45 Porrò triplex meritum Christi est, videlicet mortis, obedientiæ & intercessionis.

46 Meritum mortis Christi abolet peccatum, iuxta illud: Ecce agnus Dei qui tollit peccatum mundi.

47 Quicunque ergò aliunde, quàm à merito mortis Christi, quærit peccati expiationem: puritatem Euangelij corrumpit, & mortem filij Dei extenuat. Nullum enim vnquam peccatum aboleri potest, nisi virtute sanguinis Christi. Ideò autor Epistolæ ad Hebræ. ait: Christus semel oblatus est, ad multorum exhaurienda peccata. Item: Sanguis Christi emundat conscientias ab operibus mortuis. Item: Sine effusione Sanguinis nulla fit remissio.

48 Meritum obedientiæ Christi, qua videlicet Legi Dei satisfactum est nobis confert iustitiam.

tiam. Nam Christus suam obediẽtiam nobis imputat, qua iusti appareamus in conspectu Dei.

49 Ita enim Paulus scribit: Christus est finis Legis in iustitiam omni credenti. Item: Quemadmodum vnius inobedientia multi sunt constituti peccatores: ita vnius (Christi) obedientia, multi sunt constituti iusti.

50 Qui ergò in alia quauis re collocãt iustitiã, qua iusti sumus corã Deo, quàm in obediẽtia Christi credenti imputata, abolent Euangelium, & Christi beneficium non, vt par est, æstimant.

51 Meritum intercessionis est, quo reconciliamur Deo. Christus enim solus est Mediator Dei & hominum, & solus intercedit, solúsque exauditur.

CONVENIENTIA ET DISCRIMEN *Legis & Euangelij.*

1 CVM idem Deus sit autor & Legis & Euangelij, fieri non potest, vt sibi Lex & Euangelium repugnent: modò finis principalis & vltimus vtriusque doctrinæ, rectè consideretur.

2 Idem enim planè requirit Deus, & Lege & Euãgelio, si finem spectemus vltimum videlicet, plenam, perfectam, & spiritualem iustitiam, quæ est via vitæ æternæ. Nam sine perfecta iustitia, hoc est, integra obedientia erga Legem Dei, nemo vitam ingreditur.

3 Verùm si modus quæritur, quo peruenitur ad finẽ Legi & Euangelio communem, ma-

ximum diſcrimen inter Legem & Euangelium apparebit.

4 Deus ſiquidem Lege ſua requirit, vt homo ipſe Legem operibus impleat, quò operibus Legis iuſtificatus, vitam ingrediatur.

5 Hoc Deum velle ſua Lege, promiſsio benedictionis Legi addita, indicat. Præterea ſententia illa: Qui fecerit ea, viuet in eis. Idem confirmatur verbis Domini, dicẽtis: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

6 Verùm quoniam conditio Legi addita: Si fecerit ea homo, viuet in eis, hominis eſt impoſſibilis (nemo enim mortalium, iuxta cõmunem naſcendi Legẽ natus, Legi Dei perfectam obedientiam præſtare poteſt) omnes homines ſententiæ damnatoriæ Legis primùm in Paradiſo latæ, deinde hominum mentibus impreſſæ, & de nouo promulgatæ in monte Sina, ſubiacent, donec finem Legis, hoc eſt, perfectam iuſtitiam cõſequantur, qua conſiſtere coram tribunali Dei iuſti iudicis poſſint.

7 Cùm igitur homo finem Legis ſuis viribus aſſequi haud poteſt: Deus ex mera ſua bonitate, Euangelium proponit de Filio ſuo, qui factus homo, Legem impleuit perfectè, adeò vt ſententia Legis perfectè iuſtus iudicatus ſit: teſte ipſius glorioſa reſurrectione.

8 Hanc ſuam iuſtitiam, quæ eſt Legis perfecta obedientia, Filius Dei (cuius omnes actiones & paſſiones infiniti ſunt valoris) omnibus in ſe credentibus imputat, vt habeãt ex imputatione, quod Lex requirit, hoc eſt, plenam & perfectam iuſtitiam, quæ eſt via ad beatitudinem.

9 Hoc

9 Hoc autem ita esse Paulus sæpè ostendit. Rom.5. Vnius (scilicet Christi) obedientia, iusti constituentur multi. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iustitia Dei in eo. Hoc est, ipse factus est reus nostro peccato, & nos facti sumus iusti ipsius iustitia. Quod Augustinus rectè intellexit, cùm diceret: Nostra delicta sua delicta fecit, vt suam iustitiam nostram iustitiam faceret.

10 Sed quid clariùs dicto illo Pauli Rom.10? Christus est finis Legis in iustitiã omni credenti, hoc est, omnis qui credit, habet quod Lex requirit, nempe iustitiam, non quidem à se factam, sed sibi imputatam, qua perfectè iustus coram tribunali Dei apparet.

11 Huius iustitiæ imputatæ credenti, illustre paradigma Paulus se ipsum statuit Philippen.3. quum ait: Existimo omnia damnum esse propter eminẽtiam cognitionis Christi Iesu Domini mei, propter quem omnium iacturam feci, & arbitror, vt σκύβαλα, vt Christum lucrifaciam, & comperiar in eo non habens meam iustitiã, nempe quæ est ex Lege, sed eam quæ per fidem est Christi, iustitiam, inquam, quæ est ex Deo per fidem.

12 Hîc Paulus disertè distinguit inter iustitiam Legis & Euangelij. Legis iustitia est, cùm homo ipse Legem præstat. Euangelij iustitia est, cùm Deus imputat iustitiam credenti, quæ imputata iustitia, est obedientia Legis à filio Dei præstita, quam ipse imputat, & gratis donat in se credentibus. Promissio enim Euangelij, cõditionem fidei requirit.

13 Est ergò hæc iustitia hominis credētis, donum Christi. Nam si homo ipse potuisset iustificari Lege: Christus non mortuus fuisset, vt Paulus docet, Gal. 2.

14 Habemus ergò, & in quo conueniant Lex & Euāgelium, si finem respicimus, nempe in eo, quòd vtraque doctrina requirat iustitiam, viam vitæ æternæ, & in quo discrepent, videlicet in modo obtinendæ istius iustitiæ. Lex enim requirit ab homine propriā hominis iustitiam, quam ipse facit: Euangelium offert alienam, nempe Christi, fide accipiendam, vt isto pacto legi Dei satisfiat.

15 Papistæ autem, vt hanc dulcissimam doctrinam & mysterium solo verbo Dei Ecclesiæ reuelatum, de modo obtinendæ iustitiæ quā Lex requirit, obruant, clamant nos Deum Tyrannidis accusare, vt quem Legem impossibilem dedisse doceamus. Sed ipsi potiùs repræhendendi, qui non rectè discernunt inter Deum & Tyrannum, qui in Legibus suis, omnibus caussis differunt, ita prorsus, vt in nulla conueniant.

16 Nam, si caussam efficientem & finalē spectes: in Deo, efficiens est iustitia: finis autem, misericordia. (Matt. 18.) In Tyranno, efficiens malitia est: finis, crudelitas. Si materiam & formam consideras: Deus, sancta, iusta & salutaria ex fide facienda in gloriam Dei imperat: Tyrannus contrà, profana, iniusta, perniciosa.

17 Præterea Lex & Euangelium etiam in hoc conueniunt, quòd vtraque doctrina peccatū arguat, etsi diuersimodé. Vtrumque enim rectè dicitur. Lex arguit peccatum: Euangelium arguit pecca-

peccatum: ſed illa, per ſe & propriè: hoc, ex conſequenti & per accidens.

18 Lex enim cùm dicit: Maledictus omnis, qui non manſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro Legis, manifeſtè omnes homines peccati arguit, eóſque reos coram tribunali Dei peragit, donec prodeant Chriſti ornati iuſtitia. Euangelium autem, quoties Chriſtum nominat panem vitæ æternæ, lucem mundi, ſaluatorem in ſe credentium, donatorem vitæ æternæ, agnum Dei tollentem peccata mundi: toties ex conſequenti ſequitur, omnes argui reos peccati, & damnari, qui ad Chriſtum non confugiunt, & in eum non credunt. Quod Iudæi optimè ex cōcionibus Chriſti intellexerunt. Ex quo factum eſt, quòd tam rabioſè ſe Chriſto oppoſuerint, vt qui eorum peccata eis ob oculos poſuerit.

19 Adhæc differunt Lex & Euangelium etiam hoc modo: Lex prædicat iram & maledictionem: Euangelium contrà, Gratiam & benedictionem. Lex monſtrat culpam & pœnam: Euangelium prædicat remiſsionem culpæ, & abſolutionem à pœna. Lex morbum & ægrotum: Euangeliū medicum & remedium indicat.

20 Æternæ enim maledictioni Legis, Euangelium opponit prædicationem μετανοίας, id eſt, pœnitentiæ, ſeu, conuerſionis, & promiſsionem vniuerſalem & gratuitam de remiſsione peccatorum, & de acceptatione coram Deo, & vitam æternam propter Filium Dei, Mediatorem.

21 Quia igitur ſolum Euangelium nouit remediū cōtra maledictionē Legis, ſolum etiā prędicat pœnitentiā in nomine Chriſti: & non Lex,

quæ nihil planè de remedio contra maledictionem,& mortem æternam nouit.

22 Facientibus quidem Legem, quales nulli sunt, benedictionem promittit Lex: non autem facie͂tibus Legem, quales omnes sumus, nobis relicti malectionem minatur, neque vltra hos terminos se Lex extendit.

23 Hinc iam intelligi potest, quid sit iustificare, Legis sententiâ, & quid iuxta Euangelium. iustificare Legis sententiâ, est Deum defendente Mose, & propria hominis conscie͂tia excusante, hominem Legis obseruatorem, seu, impletorem, innocentem dicere, iustum pronuntiare ac vitæ æternæ, & benedictum à Deo, adiudicare. Atque hoc pacto solus Christus, Deus & homo, iustificatus est.

24 Iustificare, iuxta Euangelium, est Deum, intercedente Sacerdote Christo, hominem pœnitentem à reatu absoluere, propter λύτρον solutum à Christo, iustum pronuntiare propter iustitiam Christi illi imputatam, ac vitæ æternæ, vt Filium dilectum in dilecto gratis propter Christum, adiudicare.

25 Quicunque igitur prædicationem pœnitentiæ, non subiiciunt soli Eua͂gelio, confundunt has diuersas actiones, tempore & ordine distinctas: Accusare peccatum, & prædicare pœnitentiam: nec rectè perpendunt discrimen Legis & Euangelij.

26 Pœnite͂tia enim cùm pro μετανοίᾳ ponitur, vsu veteris interpretis, propriissimè est conuersio hominis ad Deum, per fidem in Iesum Christum, quæ, vt sequitur compunctionem ob peccatum:

catum:ita causa est nouitatis vitæ. Hoc plurima Scripturæ testimonia conuincunt. Luc.16. πιςεύειν & μετανοεῖν pro eodem ponũtur. Paulus distinguit dolorem secundum Deum à pœnitentia, cùm dicit: Dolorem secundum Deum operari μετάνοιαν ad salutem. Christus μεταμέλειαν præcedere conuersionem affirmat. Baptista, nouitatem vitæ vocat fructum pœnitentiæ dignum. Petrus μετάνοιαν compunctioni subiicit, & ante nouam obedientiam collocat.

27 Hæc testimonia clarissimè ponũt ob oculos quid sit pœnitentia, seu, μετάνοια, nempe, conuersio hominis agnoscentis irã Dei propter peccatum, ad Deum, per fidem in Iesum Christum.

28 Verùm cùm tres nominantur pœnitentiæ partes, Synecdoche est, cuius hæc est ratio. Contritio necessariò præcedit conuersionem quæ fit per fidem, & nouitas vitæ necessariò comitatur conuersionem. Quare vt omnia complecterentur doctores Ecclesiæ, bono cõsilio tradiderunt tres esse partes pœnitentiæ, ídque respectu finis, qui est in hac vita seruire Deo in iustitia & sanctitate vera.

29 Harum partium prima, Contritio, (id est dolor cordis, ex agnitione peccati, & sensu iustæ iræ Dei, & iustæ damnationis nostræ conceptus) antecedens pars pœnitentiæ rectè dicitur.

30 Secunda, formalis, videlicet, cõuersio per fidem, seu, fides ipsa, (quæ est lætitia cordis ex agnitione misericordiæ Dei, & fiducia remissionis peccatorum propter meritũ Christi, per Spiritum sanctum, ad prædicationem Euangelij, excitata) rectè appellatur.

31 Tertia, consequens pars dici potest, Noua obedientia, quæ est alacritas cordis ad obediendum Deo, à Spiritu adoptionis accensa.

32 Etsi autem agnitio peccati ex Lege est: tamen prædicatio pœnitentiæ non est Legis, sed Euangelij propria. Siquidem agnitio peccati, seu, dolor ob peccatum, non est ipsa pœnitentia, seu, conuersio, sed parasceue quædam ad pœnitẽtiam, seu, pars, vt diximus, antecedens, quæ Deo non placet, priusquam fide temperetur. Quod cùm fit, sacrificium Deo gratum existit, iuxta illud: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Item: Cor contritum & humiliatum Deus non despicies.

33 Porrò cùm Papistæ vtrumque, hoc est, Decalogum & Euangelium, Legem operum definiunt, vt illa sit imperfectior, hoc perfectior Lex, vt quæ non tantùm manũ, verumetiam animum cohibeat: satis declarant se nunquã didicisse quid sit Euangelium.

34 Neque enim ex interpretatione Legis, qua Christus corrigit corruptelas Pharisaicas, efficient, quòd Christus sit nouus legislator: neque quia ait: Hoc est præceptum meum vt diligatis vos inuicem, definiuisse Euangelium putandus est: sed cùm dicit: Oportet prædicari pœnitentiam & remissionem peccatorũ in nomine meo, in omnes gentes, Euangelium propriissimè definit.

35 Discernendum est igitur, inter doctrinam de Christi beneficio proprio quæ est Euangeliũ de pœnitentia & remissione peccatorum, & de officio nostro debito, quod est ex fide præstare Deo nouam obedientiam.

36 Hæc noua obediētia Deo præstanda, cultus Dei Spiritualis est, & sacrificiū ipsi gratissimum, cuius quidem materiam Lex: formam verò Euangelium monstrat.

37 Est autē forma veri cultus Dei, opus quodlibet lege Dei præceptum ex fide fieri, in gloriam Dei principaliter: cuius tamen intermedij fines, plures esse possunt, quorum regula, Fides & charitas esse debent.

OBEDIENTIA NOVA.

1 OBEDIENTIA propriè est mādati superioris prōta & debita executio.

2 Obedientia noua dicitur, quæ est nouorum hominum qui per fidē & Spiritum Dei nati sunt filij Dei, vt Deo seruiant in iustitia & sanctitate vera.

3 Hîc ergò duo ante omnia tenēda sunt. Primum, Vbi nullum est mandatum, ibi nulla obedientia. Secundum, vbi non præcedit noua natiuitas, obedientia præstari nequit, nisi seruilis.

4 Duo sunt quæ renatū ad obedientiam Deo præstandam meritò flectere debent, Obligatio, & finium excellentia.

5 Obligationis obedientiæ erga Deum quatuor sunt modi.

6 Primus, obligamur vt creatura creatori. Est enim æternum debitum gratitudinis (quæ in obedientia posita est) creaturæ erga creatorem.

7 Secundus, obligamur vt serui Domino. Si Dominus ego sum sum, vbi timor meus?

8 Tertius, obligamur vt filij patri. Si pater ego ſum, vbi honor meus? Cùm ergo nos ſumus filij Dei, non ſolùm creatione, verumetiam regeneratione: par eſt, vt Deum tanquam patrẽ optimum, vera obedientia colamus.

9 Quartus, obligamur vt grati erga benefactorem. Cùm ergo Dei beneficia erga nos ſunt omnium maxima, debetur illi profectò maxima gratitudo, quæ in mandati ipſius promta executione cernitur.

10 Gradus obedientiæ erga Deum in genere ſunt duo, videlicet, Dilectio Dei, & dilectio proximi. Horum ſinguli habent gradus inferiores iuxta Decalogi præcepta.

11 Dilectio Dei concipitur ex notitia paterni affectus in Deo erga nos: naſcitur ex fiducia Chriſti: creſcit per Spiritum fidei: roboratur cogitatione cumuli beneficiorũ Dei, corporalium & ſpiritualium: cernitur in obedientia ſub cruce, & in ſanctitate vitæ, quæ tametſi perfecta præſtari nequit: tamen placet, quia filij ſumus.

12 Dilectio proximi habet cauſſas, Mandatum Dei, vinculum naturæ & gratiæ, & neceſsitatem conſequentiæ. Qui enim dicit ſe Deum diligere, & proximum ſuum odit, mẽdax eſt: & charitas Dei in eo non eſt.

13 Finis obedientiæ eſt adeò multiplex, vtilis & neceſſarius, vt qui eo non mouetur, ne homi nis quidem titulo dignus ſit, nedum filij Dei. Diſtingui autem poſſunt fines commodè hoc modo.

14 Primus, vt fideles ſua obedientia teſtẽtur ſe renunciaſſe Satanæ hoſti Dei, ac Deo ſe ſubie-

ciſſe

ciſſe ad obediendum ipſi per iuſtitiam & ſanctitatem veram, in ipſius gloriam, iuxta ſtipulationem in Baptiſmo factam.

15 Secundus, vt fideles teſtentur ſe eſſe ſocios caſtiſſimorum ſpirituum in cœlo, qui Deo ſemper aſſiſtunt, vident eius faciem parati ad imperata ipſius exequenda. Ob hanc cauſſam fideles orantes dicunt: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra.

16 Tertius, vt fideles teſtentur ſe eſſe ſocios omnium timentium nomen Dei in terra cum Dauide, qui ait: Socius ſum omnium timentium nomen Domini, & cuſtodientium mandata eius, Pſal. 119.

17 Quartus, vt fideles, cùm ſint templum Dei, offerant in eo holocauſtum & thymiama, & ornent cornua Altaris frondibus & floribus obedientiæ.

18 Quintus, vt opera obedientiæ in filiis Dei & fratribus IeſuChriſti ſint veluti συνθήματα quædam militaria, quibus Chriſtiani teſtentur ſe militare ſub vexillo Ducis ſui Ieſu Chriſti, contra peccatum & Diabolum.

19 Sextus, vt bona opera ſint fulcra bonæ conſcientiæ, quæ fidei quoddam propugnaculum eſt, ne ipſa patiatur naufragium. Vaſtata enim conſcientia per contumaciam erga Deum, fidei fit naufragium, vt Paulus docet.

20 Septimus, vt alij inuitentur exemplo. Ideò ſcriptum eſt: Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt cùm videant veſtra bona opera, glorificent patrem veſtrum, qui eſt in cœlis.

21 Octauus, vt obedientes præmia temporalia

& æterna conſequantur, iuxta promiſſionem: quam promiſsionem non ſolùm licet, verumetiam oportet intueri,& ſcire Deum non eſſe vanum in ſuis promiſsis.

22 Porrò, huic noſtræ ſententiæ de obedientia erga Deum, tria genera hominum aduerſantur. Quidam enim plus tribuunt obedientiæ hominis, quàm par eſt: quidam plus, quàm decet, adimunt, quidam planè deſtruunt.

23 Plus tribuunt obedientiæ hominis Papiſtæ quàm par eſt, cùm fingunt opera eſſe cauſſas iuſtificationis corám Deo, & merita vitæ æternæ. Vtrumque pugnat cùm Paulo, qui docet obedientiam erga Deum, eſſe finem iuſtificationis: & vitam æternam, donum Dei per Ieſum Chriſtum.

24 Plus adimunt obedientiæ quàm par eſt, qui clamant eam nō cohærere cū fide, nec eſſe neceſſariam: cùm tamen Chriſtus,& Paulus dicant nos debitores eſſe: & natura fidei ſit, per dilectionem operari: ſitque nota diſcipulorum Chriſti, ſe mutuò, exemplo Chriſti, diligere.

25 Deſtruunt rationem veræ obedientiæ Monachi, cùm mandata hominum definiunt obedientiam erga Deum, qua Deus colitur, contra Eſaiam & Chriſtum, qui teſtantur Deum non coli mandatis hominum.

26 Ex hoc falſo principio extruxerunt Miſſas, Indulgentias, inuocationes mortuorum, & alias multas ſuperſtitiones, quas cultum Dei definiūt: quod probare difficiliùs ipſis erit, quàm Oceanum cribro exhaurire.

27 Præſertim, cùm iſta omnia pugnent cum obe-

dientia erga Deum, & inobedientiæ ſeu contumaciæ ſint ſubiicienda.

28 Eſt enim inobedientia contra Deum, quadruplex: videlicet, non facere imperata: facere imperata, ſed non debito modo ac ordine: facere contra interdictum: & comminiſci cultus, præter mandatum Dei.

CVLTVS DEI.

1 HOMINES ad prædicationem Euangelij (quæ eſt pœnitentiæ & remiſſionis peccatorum in nomine Chriſti) conuerſi & ſpiritualiter renati, Deo ſpiritualem quẽdam cultum debent, quem ſoli credentes & intelligunt & præſtare poſſunt.

2 Philoſophi quidem omnibus ætatibus ſe torſerunt, in tradenda huius cultus ratione: & quidam ex illis, vt Socrates, Plato, Xenophon, &c. multas præclaras gnomas reliquerunt: ſed nullus eorum ſcientiam colendi Deum veram monſtrauit.

3 Nam, etſi principia quædam huius cultus naturæ lumine viderunt Philoſophi: tamen, priuſquam ad rem deuentum eſt, in horribiles demerſi tenebras, & ſe, & ſuæ doctrinæ ſectatores miſerè deceperunt: ac à vero Deo aberrantes, creaturas & Dæmonia coluerunt, ſicuti cum hiſtoria mundi Paulus Apoſtolus teſtatur.

4 Verùm de tenebris iſtis ſuam Eccleſiam educit Dominus, prætenſa verbi ſui lucerna, ſicuti ſanctus ille rex Dauid teſtatur, cùm inquit: Lucer

na pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis.

5 Huius lucernæ ſplendore, quæ ad ſubſtantiam huius diuini cultus pertinent, inquirere operæprecium eſt: nec vel cum Philoſophis vmbras inanes ſectemur: vel de vno errore in alium cum Monachis. ſpreta lucerna cœleſti, feramur.

6 Sunt autem quatuor, quibus probè ex verbo Dei perceptis, ſolida cultus Dei ſcientia haberi poteſt. 1. Regula, ad quam tanquam ad Lydium lapidem exigendus eſt cultus Dei. 2. Fundamentum. 3. Definitio ſeu ratio. 4. Cultus Dei in ſuas quaſdam formas ſectio.

7 Regula cultus Dei generalis eſt hæc: Nullus cultus Deo acceptus eſt, niſi quem ipſe Deus proprio ſuo verbo ordinat, ac homini commendat.

8 Hanc regulam vox Dei apud Eſaiam, & Dominus in Euangelio confirmat, cùm inquit: Fruſtrà colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Et Paulus clarè damnat omnes ἐθελοθρησκείας, hoc eſt, cultus quos homines, bona, vt dicunt, intentione excogitant. Huc accedit quòd Paulus diſertè pronunciat, impoſſibile eſſe placere Deo ſine fide. Et rurſus, Quicquid non eſt ex fide, peccatum eſt.

9 Hanc ergo regulam teneant pij, & quiduis potiùs patiantur, quàm vt ſinant eam ſibi vlla Diabolorum, aut hominum tyrannide, hypocriſi & Sophiſtica eripi. Nam ea amiſſa, omnis ſuperſtitionis & idololatriæ ianua eſt aperta, & regnum Chriſti inuaditur.

10 Vſus huius Regulæ eſt multiplex. Primùm enim, ea ſtabilitur autoritas Legiſlatoris Dei.

Nam

Nam vt in Republica, vbi liberum eſt cuilibet condere Leges pro ſuo arbitrio, autoritatem ſupremi Domini vileſcere neceſſe eſt: ita etiam in Eccleſia Dei autoritas contemnitur, quando alij alios cultus Eccleſiæ obtrudũt. Quare cùm hanc autoritatem ſibi ſoli vendicat Dominus in primo præcepto: caueat puluis & cinis, ne ſibi honorem diuinæ maieſtatis vſurpet.

11 Deinde, hæc regula liberat nos ab errore Ethnico, Phariſaico & Papiſtico: ne cum illis, ſine modo, ſuperſtitiones & ἐθελοθρησκείας cumulemus.

12 Præterea, nos animat hæc regula, ad audacter contemnendas, & deteſtandas omnes Paparum, ac Monachorum legulas ac reges, quas volunt Eccleſiæ obtrudere, cum infinitis penè cultus generibus, de quibus vox Dei nullum planè verbum habet. Quare vtut ſpecioſæ ſunt humanę leges, de cultibus, quos ignorat verbum Dei, ſecurè à piis omnibus contemnantur ac vitentur, non ſecus atque ſerpens, qui in Paradiſo decepit Euam.

13 Donec enim ſteterit vox Dei, & regula, quam ſequimur: fieri non poteſt aliud, quàm vt omnes cultus, quos non tradit verbum Dei, ſint cultus Dæmoniorum, quemadmodum & Paulus teſtatur.

14 Sequitur ſecundo loco fundamentum cultus Dei, quod in quouis homine, volente Deum ritè colere, iactum eſſe oportet. Huius fundamenti duæ ſunt partes: Cognitio Dei, & Cognitio noſtri.

15 Cognitionem Dei conſequimur duabus re

bus, nimirum verbo & teſtimonio. Hæ enim duæ res coniunctæ, docent nos, quòd Deus ſit fons omnis virtutis, iuſtitiæ, ſapientiæ, veritatis, ſalutis: quòd Deus ſit ad iuuandum promtus ſua natura: quódque illi ſoli omnis gloria ſit tribuenda.

16 Quòd autem hæc Dei cognitio ſit pars fundamenti cultus Dei, teſtatur ipſe Deus, Eſaię 19. Cognoſcent Ægyptij Dominum in die illo, & facient ſacrificia & oblationem, vouebúntque vota Domino, ac reddent.

17 Cognitio noſtri, quam dixi alteram partem eſſe fundamenti cultus Dei, ex trium rerum contemplatione petenda eſt: nimirum ex fine creationis: ex virium præſentium æſtimatione: ex facilitate lapſus in peccatum.

18 Finis, docet officium, quod eſt referre imaginem Dei in ſyncera pietate, & iuſtitia vera. Vires præſentes docent, quòd præſtare Deo debitam obedientiam minimè valeamus. Lapſus frequentes, nos admonent fragilitatis noſtræ & infirmitatis.

19 Harum rerum conſideratio non hypocritica, facit, vt omnem gloriandi materiam abiiciamus, & nos ſoli diuinæ bonitati committamus, omni fiducia ſalutis coniecta in filium Dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Nam ipſe fons ille eſt, de quo Pater cœleſtis vult nos aquas ſalutis haurire.

20 Tertio loco propoſui cultus Dei definitionem certam tenendam eſſe, qualis eſt hęc: Cultus Dei eſt opus mandatum à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter

21 In hac definitione ſunt tria, quæ neceſſariò coniuncta ſunt in vero Dei cultu: Opus præceptum, Fides, Celebratio Dei. Nam ſi vnum ex his demſeris, actio quantumuis ſpecioſa; non habet rationem cultus Dei.

22 Opus præceptum, eſt materia cultus Dei, ſine qua cultus Dei eſſe non poteſt. Verùm ſi quis peregrinam materiam ſubſtituat, cultus Dei non erit. Vt inuocatio Sanctorum eſt opus, Celebrare miſſam eſt opus, Roſarium peragere eſt opus: ſed quia à Deo non ſunt præcepta, non poſſunt eſſe materia cultus Dei, ſed impiæ potiùs ſuperſtitionis.

23 Secundum, quod neceſſariò requiritur in ratione cultus Dei, eſt fides. Nam opus præceptum non eſt cultus, niſi fides ſit eius effectrix. Caſtus fuit Xenocrates, caſtus fuit & Ioſeph, vtrique caſtitas erat præcepta: ſed quia ille fide vacuus erat, eius caſtitas non fuit cultus Dei: huius verò, quia fides prælucebat, cultus Deo gratiſsimus, qui in gloriam Dei in tota Ægypto ceſsit. Similiter Dauidis militia cultus Dei fuit: Scipionis, minimé.

24 Quòd autem fides neceſſariò requiratur, vt quæ formet opus, multæ ſunt rationes. Prima, Nullum opus placet, niſi priùs perſona placeat: placet autem fide. Secunda, Opus non placet niſi ſit iuſtum. Nunc autem vt perſona iuſtificatur fide: ita opera, quæ facit iuſtificatus, iuſta habentur propter fidem. Tertia, Fides facit, vt voluntarium ſit noſtrum obſequium, & non veluti coactum minis legalibus, quod in cultu Dei requiritur. Quarta, Fides facit vt opus

externum ſit ſpiritualis cultus. Oportet enim omnem Dei cultum ſpiritualem eſſe. Quinta, diffentiam facit fides inter cultum verum Dei, & alias omnes ſuperſtitiones. Sexta, Fides tegit defectus operum, & infirmitates multas, quibus alioqui contaminaretur cultus Dei.

25 Proinde omne opus cui non prælucet fides, ſiue præceptum ſit, ſiue liberum: impurum, ſuperſtitioſum, carnale eſt. Impurum, quia ex impuro corde proficiſcitur: Superſtitioſum, quia non regitur fide: Carnale, quia ſpiritu Chriſti deſtituitur.

26 Phariſæus in Euangelio liberalis fuit in pauperes, fuit caſtus, fuit ſobrius, ex iuſtè partis vixit. Hæc, ſi præceptum tantùm conſideres, præclara fuerunt omnia: ſed quia vacuus erat fide, omnia iſta ſunt impuritate animi contaminata, atque ideò, abominabilia coram Deo. Contrà autem Cornelij aulici eleemoſina, caſtitas, ſobrietas, iuſtitia, placuerunt Deo, vt ſpiritualis cultus. Nam prælucebat fides.

27 Hinc facilè eſt iudicare, quid ſit ſentiendum de operibus, quæ Papa vt cultum Dei, Tyrannide, Sophiſtica, & hypocriſi tuetur: qualia ſũt, Monaſtica vita, vota impuri cœlibatus, aqua luſtrali aſpergi, inungi vnguento pontificio, inuocare Sanctos, peregrinari ad loca longinqua religionis ergô, adorare reliquias Sanctorum, miſſare pro viuis & mortuis, circumgeſtare panem, reponere panem intra cancellos vt adoretur, & eius generis penè infinita: quæ omnia ſunt apertiſſimi characteres Antichriſti.

28 Huiuſmodi itáque Papalia opera qui ponit

nit in cultu Dei, quid ſit cultus Dei nunquam dicit. Nam nihil in iis eſt, quod ad cultus Dei rationem pertinet. An non apertè contra regulam ſupra traditam pugnant? An non omnibus partibus deſtituuntur, quæ requiruntur in vera cultus Dei ratione? Quare iſta relinquamus Satanæ Toparchæ, hoc eſt, Antichriſto: & nos ſequamur facem verbi Dei, quæ ſola nos veram viam cultus ſalutaris monſtrat.

29 Tertium definitionis cultus Dei membrum fecimus, vt opus præceptum, ex fide factum, tendat in celebrationem gloriæ Dei. Vt enim à fide proficiſci debet omnis cultus Dei: ſic tendat in gloriam Dei principaliter neceſſe eſt: ita vt gloria Dei ſit vltimus finis operis.

30 Hoc confirmatur Eſaiæ dicto: Omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Et Dominus apud Matth. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt glorificent Patrem veſtrum cœleſtem. Huc & illud Auguſtini aduerſus Iulianum: Noueris itaque non officiis, ſed finibus, à vitiis diſcernendas eſſe virtutes. Officium autem eſt, quod faciendum: finis verò, propter quod faciendum eſt. Cùm itáque facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, ſed non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur.

31 Etſi autem vltimus & principalis finis cultus Dei, eſt gloria Dei: tamen nihil prohibet gradus eſſe mediorum finium, qui vltimo deſtinantur. Dauid militat, vt defendat ciues: defendit ciues, vt incolumis ſit Reſpublica: vult incolumem rempublicam, vt doctrina religionis

conſeruetur,& propagetur:ídque ideò, vt Deus glorificetur.

32 Poſtremum quod ſpectandum in cultu Dei propoſui, eſt eius in ſuas formas ſeu potiùs modos ſectio. Hæc ſectio ideò obſeruanda eſt diligentiùs, quia non ſolùm oſtendit quàm latè pateat cultus Dei: verumetiam errorem eorum confutat, qui ociosos homines, propterea quòd non attingant rempublicam, ſolos Deum in ſuo ocio colere exiſtimant: quaſi non multò meliùs militi, iudici, marito, &c. pateret via ad colendum Deum, quàm ocioſo ventri, qui fumos auro commutat.

33 In vniuerſum itaque cultus Dei duplex eſt: Internus & externus, quorum poſterior ſine priore, cultus rationem non habet. Prior, eſt animi: poſterior eſt corporis.

34 Vterque Deo iuſtè debetur. Nam quoad animam, creauit hominem ad imaginem ſuam, & corpus finxit ex limo terræ, ac omnes vires contulit, ac conſeruat. Huc illud Pauli: Glorificate Deum in corpore veſtro, & in ſpiritu veſtro, quæ ſunt Dei.

35 Vt internus cultus eſt motus cordis purificati fide, congruens cum Lege Dei: ita externus eſt actio externa, quæ motu cordis regitur, congruens ad normam voluntatis Dei. Vterque differentias recipit iuxta gradus præceptorum Decalogi, & diſcrimina vocationum in ſtatibus à Deo approbatis, hoc eſt, in Oeconomico, politico, & Eccleſiaſtico. Hi enim tres ſtatus, ſoli approbantur à Deo, cum omnibus artibus & officiis, quæ faciunt ad eorum incolumitatem conſer-

ſeruandam.

36 Hæc varietas cultus diuini, non euertit quod ſuprà tradidimus, videlicet, quòd omnis cultus Dei ſit ſpiritualis. Hæc enim differentia non ſumitur à qualitate operis, ſed à qualitate animi, qui agitur ſpiritu Dei. Propter hunc ſpiritus motum, omne opus factum ex fide in celebrationem Dei, dicitur & eſt, ſpiritualis cultus.

37 Solos enim hos cultores requirit Pater cœleſtis, teſte Filio, qui eum colunt in Spiritu & veritate, hoc eſt, qui veris motibus Spiritus ſancti aguntur ad præſtandam Deo obedientiam, cùm communem cum omnibus piis, tùm propriam cuiuſque in ſua vocatione.

BONA OPERA.

1 NECESSE eſt rectè doceri Eccleſiam Chriſti de bonis operibus, & eorum de neceſſitate. Nam vbi hîc erratur, magnas tenebras in reliquis doctrinæ partibus ſequi manifeſtum eſt.

2 Sex autem quæſtiones ſunt, quæ ex verbo Dei rectè explicatæ, clarè docebunt quid ſit piè ſentiendum de bonis operibus, & omnes errores, cùm veterum, tùm recentium apertè refellent.

3 Quæſtiones autem hæ ſunt. Prima, Quænam opera docenda ſint & facienda. Secunda, Quomodo fieri poſſint. Tertia, Quomodo placeant. Quarta, Quænam ſint cauſſæ bonorũ operũ. Quinta, Cur promiſsiones additæ ſint bonis

operibus. Sexta, Quoniã omnes homines habent peccatum, meritò etiam quæri poteſt, quorum hominum obedientia placeat, & quorum non.

DE PRIMA QVAEſtione.

4 Cùm quæritur quæ opera docenda & facienda ſint, duo inprimis perpendere oportebit: Qui nos ſimus, quibus benè agendi incumbit neceſſitas, & quiſnam ille cui, bene operando, placere ſtudebimus.

5 Cùm nos intuemur, noſtra corruptio nobis in mentem veniet, qua noſtra mens ita obſcurata eſt, vt nec quid Deo placeat, nec quid ipſi diſpliceat per nos intelligamus. Quare extremę erit inſaniæ, ſi nos velimus opera excogitare, quibus nos Deum colere ſine eius mandato ſtatuerimus, præſertim cùm ipſe dicit: Fruſtrà me colunt mandatis hominum.

6 At ſi Deum intuemur, eius maieſtas nobis in mentem veniet, quæ nos meritò reuerentiæ erga ipſum admonebit, ex quo fiet, vt hoc ſolùm illi placere ſtatuamus, quod ipſe ſuo præſcribit nobis verbo.

7 Huc illud Ezechielis: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus veſter, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Et illud Ieremiæ: Speculatorem dedi te domui Iſrael: audiens ergo ex ore meo ſermonem, annunciabis eis ex me.

8 Hinc manifestè concluditur, nec alia opera docenda aut facienda esse, quàm quæ nobis verbo suo Deus commendat, quorum Epitome est Decalogus.

9 Hæc conclusio euertit omnia Papistarum & hypocritarum deliramenta, qui Ecclesiæ Christi suas obtrudunt traditiones: quarum multæ, manifestè pugnant cum voce Dei, & sunt doctrinæ, vt Paulus loquitur, Dæmoniorum.

DE SECVNDA QVAEstione.

10 Postquam mens pij hominis edocta est, quænam opera sint facienda, mox in hac humana fragilitate quærit, Quomodo fieri possint? Hîc cùm alij aliter respondeant, necesse est id quærere, in quo mens pia tutò acquiescere potest.

11 Christus dicit discipulis suis: sine me nihil potestis facere. Loquitur enim de salutaribus actionibus, quæ dici bona opera possunt. Et Paulus dicit, sine fide impossibile esse placere Deo. Et idem: Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.

12 Ex hisce testimoniis luce clariùs patet, quòd hæc ordine requirantur, vt bona opera fieri possint. Primùm, Christi cognitio. Secundò, Fides, quæ est viua in Christum Mediatorem fiducia, qua homo sola iustificatur. Tertiò, Viuificatio, quæ fit cùm Christus, ad prædicationem Euangelij, Spiritum suum in nos effundit: sine quo persimiles sumus arido ramo. Cùm autem in Christum credimus, nouæ vires acquiruntur,

iuxta illud: Qui ſperant in Dominum, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current & non laborabunt, & ſi laborabunt, non deficient.

13 Sine ergò notia Chriſti, fiducia in Chriſtum & viuificatione per Spiritum ſanctum, ne inchoari quidem poſſunt bona opera, nedum fieri aut conſummari.

14 Damnandus ergò error eorum eſt, qui vel à profanis Ethnicis fieri bona opera poſſe, quæ Deo placeant, exiſtimant: vel puris naturalibus, vt loquuntur, & vi liberi arbitrij præſtari Deo obedientiam clamitant: vel bona opera hominum in cauſis iuſtificationis hominis coram Deo numerant. Nam fieri non poſſe bona opera, niſi à iuſtificatis oſtendunt dicta quæ adduximus. Quare Papiſtæ, qui hominem coram Deo operibus iuſtificari contendunt, manifeſtè confundunt ordinem cauſſarum & effectuum.

DE TERTIA QVAEſtione.

15 Poſtquàm pius edoctus eſt, quomodo fieri poſsint bona opera, proximè quærit, quomodo placeant. Ad quam quidem quæſtionem in genere dico, ea placere in conuerſis, à quibus ſolis etiam fieri poſsint.

16 Vt autem hæc quæſtio determinetur diſtinctiùs, quatuor ordine ſunt ſpactanda. Primùm enim ſtatuendum eſt de perſona, quòd ea fide reconciliata & iuſta ſit propter Chriſtum gratis.

Dein-

Deinde fatendum est, quòd persona fide iusta nondum Legi satisfacere posit. Nam hærent etiam in piis multa interiora peccata. Tertiò, persona iustificata cum Paulo & Dauide deplorabit hanc immunditiem: repugnabit malis affectibus qui subinde etiam in sanctisimis suboriuntur: precabitur veris gemitibus cordis, ne Deus sibi sordes, quibus inuoluitur, imputet. Quartò, Etsi has suas sordes agnoscit persona fide iusta: nihilominus statuet, quòd & Deus postulet inchoatam obedientiam, & quòd placeat hæc inchoata obedientia propter Christum, iuxta illud Petri: Offerte hostias spirituales acceptas Deo propter Christum, qui & propitiator est, & nunc pro nobis interpellat.

17 Hinc proinde & hoc sequitur, quòd nostra obedientia non placeat, vel propter dignitatem operis in se, vel ob perfectionem, vel propter ordinem & statum hominis. Non enim magis placet Apostoli Petri opus quàm Cornelij aulici. Quare manifestus error Monachorum est, qui putant sanctitate ordinis & status opus commendari.

DE QVARTA QVAEstione.

18 Multi non pesimi, cùm audiunt hominem coram Deo fide sola iustificari absque operibus (vt ambrosius loquitur) Mosis & naturæ, quærunt caussas bonorum operum, quibus homines meritò ad bene operandum accendi & impelli debent. Ad quam quæstionẽ ex scripturis respon

deri oportet, quæ tres caussas grauissimas bonorum operum subinde inculcat, quæ sunt: Necessitas, Dignitas, Præmium. De quibus sigillatim quid sentiendum sit, breuiter indicabo.

19 Necessitas quintuplex statui potest. Mandati, debiti, fidei, conuersionis, & vitationis pœnarum, quarum quælibet tanta est, vt nos meritò ad bene operandum impelleret.

20 Necessitas mandati est, quòd necesse sit, vt creatura obtemperet creatori. Cùm ergo Deus seriò & seuerè obedientiam erga se mandat: quis non videt bonorum operum studium piis esse necessarium? in præceptis inquit, meis ambulate: & Paulus: hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.

21 Necessitas debiti, Rom. 8. indicatur his verbis: Debitores sumus non carni, sed spiritui: non sumus nostri iuris, sed eius qui redemit nos suo sanguine, 1. Cor. 6.

22 Necessitas fidei, scilicet retinendæ & fouendæ, commẽdatur piis à Paulo: Si quis, inquit, suorum, & maximè domesticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior. Item, milita militiam honestam, habens fidem & bonam conscientiam, quam quidam dum repulerunt, circa fidem naufragium passi sunt.

23 Necessitas conuersionis hoc dicto confirmatur: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Cùm igitur fit conuersio, simul viuificatur homo fide, per Spiritum sanctum. Nam conuersioni regeneratio cõiuncta est, quæ est incoatio nouæ vitæ, quæ est noua lux, sapientia, & renouatio imagi-

nis

nis Dei in iustificatis.

24 Necessitas vitandi pœnas cõfirmatur Dauidis testimonio. Propter iniquitatem, inquit, corripis filios hominum.

25 Dignitas in hoc sita est, quòd credentes, sint filij Dei. Dedit enim omnibus qui credunt, hunc cœlestem honorem, vt sint filij Dei: quòd sint templum Spiritus sancti viuẽtis: quòd Christus in credentibus habitet: quòd Pater, Filius & Spiritus sanctus ad ipsos veniat, & in ipsis mansionem faciat: quòd Christi sint membra.

26 Econtrariò cogitetur quantũ scelus sit, si filij Dei imaginem hostis Dei referant Quantum periculum sit, templum Dei Satanę fœtore conspurcare: quàm immane sit, Spiritum sanctum è suo exturbare hospitio.

27 Filiorum ergo Dei cùm sit proprium, patrem imitari cœlestem, qui dicit: Sancti estote, quia ego sanctus sum: Et Paulus ait nos ad Sanctitatem vocatos: quis non videt, quòd sanctos summum deceat sanctimoniæ studium?

28 Præmium præstitæ obedientiæ sepiùs in Scripturis promittitur pijs: Vnde Moses, in istis molestiis, quas tulit vltra quadraginta annos, respexisse ad remunerationem scribitur.

29 Etsi autem fide promissionis sola, se iustũ coram Deo statuit Moses: tamen extra iustificationem, etiã ad alias promissiones respexit Nam cùm Deus obediẽtibus suæ voci promittit præmium: debet pius promissionem fide amplecti, & expectare mercedem promissam.

30 Verùm hoc interea cauebit pius, ne cum Agamemnone iactet sua opera, & eorum di-

gnitate nitatur: ſed potiùs gratiam promiſsionis intueatur, ſtatuátque ſibi non dari mercedem, propter operis valorem, ſed propter promiſsionem ex gratia.

31 Hæ cauſſæ bonorum operum quas recenſuimus ſatis oſtendunt, quòd & bona opera ſint neceſſaria, & quòd qui bonorũ operum ſint expertes, potiùs porcis Epicuri, quàm gregi Chriſti ſint annumerandi.

DE QVINTA QVAEſtione.

32 Cùm opera à piis facta non ſolùm debita ſint ſeruorum officia, verumetiam imperfecta & contaminata, quæri meritò poteſt, Cur Deus bonis operibus tam magnificas promiſsiones adiecerit? Quare huius rei cauſſas inquirere operæpreciũ eſt: vt iis cognitis magis ad benè operandum excitemur. Poſſũt autẽ cauſſæ quinq. ſtatui.

33 Prima, vt promiſsiones completæ, ſint teſtimonia prouidentiæ Dei. Vult enim ſciri Deus, & bona corporalia res eſſe à ſe creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari & conſeruari, iuxta dictum: Ipſe eſt vita tua & longitudo dierum tuorum. In diebus famis ſaturabuntur, diuites eſurierunt, timenti autem Dominum nõ deerit vllum bonum.

34 Secunda, vt ſint teſtimonia quòd Deus etiam in hac vita velit ſeruare Eccleſiam. Huc illud: Pietas habet promiſſionem præſentis vitæ & futuræ.

35 Tertia, Deus nõ ſolùm vult neceſsitatem

corpo-

corporalem esse commonefactionem de fide, inuocatione, spe, gratiarum actione: verumetiam hæc bona vult fide peti & expectari, & in hac petitione & expectatione, fidem, spem, patientiam & cæteras virtutes crescere.

36 Quarta, vult Deus promissiones de necessariis huius vitæ, esse commonefactiones de promissione gratiæ. Nã fidem, qua agnoscit Filium, & accipit reconciliationẽ, oportet semper prælucere in petitione corporalium rerum: & quidẽ propter Filium, cæteræ promissiones æditæ & ratæ sunt. Hæc omnia comprehenduntur in dicto: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

37 Quinta, vult Deus sciri vtrumque, & Ecclesiam subiectam esse cruci, & tamen inter ipsa pericula mirabiliter seruari in hac vita: vt vniuersa admiranda conseruatio Ecclesiæ, & omnes mirandæ liberationes sint testimonia præsentiæ Dei in Ecclesia: vt dicitur Num. 14. Vt sciant Ægyptij, quòd tu Domine sis in hoc populo. Iosue 3. Sciatis quòd Dominus Deus in medio vestri sit. 1. Reg. 17. Vt sciat omnis terra quòd sit Deus in Israël. Esaiæ 37. Ecce nunc Dominus Deus saluabit nos de manu Zennacherib, vt cognoscant omnia regna terræ, quòd tu solus sis Dominus.

DE SEXTA QVAESTIONE.

38 Cùm omnes homines habeant peccatum, rectè quæritur, quorũ obedientia placet & quorũ

non? Præſertim cùm ſcriptum ſit: Deus peccatores non exaudit.

39 Hæc quæſtio ſoluitur, adhibita diſtinctione duplicis peccati. Eſt peccatum, quod fit à volente & ſciente contra conſcientiam, quale in Chriſtianis eſſe non poteſt. Eſt peccatum, quod non fit contra conſcientiam. Huius generis ſunt vitioſi affectus, peccata ignorātiæ, omiſſiones, & ſuborientes interdum dubitationes, quibus peccatis ſancti repugnant, & credunt ea deleri propter Chriſtum.

40 Quicunque peccatis prioris generis indulgent, abiiciunt fidem & vaſtant conſcientiam. Quare illorum opera ſunt abominationes coram Deo. Verùm qui poſteriori generi obnoxij ſunt, & retinent tamen fidem & bonam conſcientiam, illorum obedientia propter Chriſtum, cuius renati ſunt Spiritu, placet, & eſt cultus Deo gratiſſimus.

OPERA CHARITATIS.

1 QVONIAM in proximis noſtris aſſertionibus, de bonis operibus in vniuerſum, & eius cauſis diſſeruimus: hîc libet quoddam certum genus operū, videlicet charitatis erga proximum proponere: quò magis piorum animi permoueātur ad charitatis opera ſibi mutuò præſtanda.

2 Hîc tria mihi expendenda videntur. Primùm, quibuſnā rationibus impelli & permoueri quiſque debeat ad præſtādum proximo ex charitate officium. Deinde, quæ genera operum charitatis

tatis sint præcipua. Tùm quæ regulæ spectentur, ad quas opera proximo præstanda, sunt exigẽda.

3 Etsi autem rectè obedientiæ erga Deum quintuplex statuitur necessitas, nempe, Mandati, debiti, fidei, conuersionis & vitationis pœnarũ: tamen in hoc certo operum genere, tria vtiliter considerãda puto, quorum cogitatio nos ad prę-stãda proximo charitatis officia impellet, illa autem tria hæc sunt: Efficiens, obiectum, finis.

4 Efficientia tria. Primum, mãdatum Dei, cui omnes creaturas parêre oportet. Deus enim & Legem dilectionis impressit animis hominum, & serium mandatum edidit. Dilige proximum tuum sicut teipsum. Hæc dilectio si vera est, ex corde syncero manat, ore comprobatur, & opere, cum res postulat, consignatur.

5 Secundum efficiens, est fides. Hæc enim, vt Apostolus testatur efficax est per charitatẽ. Nã dum credens donatur Spiritu Christi, non potest fieri, quin pro natura istius Spiritus ducatur. Quisquis etenim Spiritu Christi donatus est, Christi quoque affectus quodãmodo inducit. Hinc Dominus certam suorum notam tradidit: In hoc cognoscent homines, quòd sitis mei discipuli, si vos inuicem dilexeritis.

6 Tertium efficiens est, exemplum Christi. Non enim tantùm spiritu Christi ducuntur fideles, verumetiã intuentur suum ducem Christum, & nihil ducũt pulchriùs, quàm in omni vita eum, tanquam normam quandam vitæ, sibi proponere. Qualis enim Dominus, talis & seruus esse solet.

7 Huc illud cuiusdam Patris: Omnis Christi

actio, nostra est instructio. Quòd sanè dictum vt verissimum est: ita multa absurda continet, si eidem instructionis generi accommodetur.

8 Vt itaque rectè applicari possit ad nostri instructionem, illud obiter declarandũ duxi. Actio Christi est triplex, Miraculosa, piacularis, & moralis. Harum quælibet nostra est instructio, sed diuersimodé.

9 Miraculosa enim Christi actio instruit nos de veritate verbi Christi, vt eum veracem esse sciamus, non instruit nos, vt ipsum imitemur agendo. Quis enim potest imperio morbos pellere? Quis potest voce mortuos excitare? Quis sine fame ieiunabit totos 40. dies & noctes? Qui proinde hoc genus actionum imitari velit, simia potiùs, quàm discipulus Christi censendus est: præsertim si peculiaris ratio non accesserit, vt in Prophetis & Apostolis.

10 Piacularis actio adeò Christi est propria, vt qui eius vel minimam portionem sibi vendicauerit, in Christum sit contumeliosus. Christus enim solus natus & datus est nobis, vt sua piaculari actione nostrum peccatũ expiet. Impius ergò, crudelis & sacrilegus est Papa, qui suos vnctos & rasos, missando & cantillando, peccatum expiare putat.

11 Moralis Christi actio instruit, & imitationem requirit. Vult enim Christus, vt in formanda vita ipsum imitemur. Hinc illud: Exemplum meum do vobis. Item: Diligite vos inuicem, sicuti ego dilexi vos.

12 Etsi autem dilectionis mãdatum, si Legẽ in se spectes, natum est cum natura, & postea

Lege

Lege Mosis promulgatum: tamen propter formam hanc nouam, Sicut Ego dilexi vos, à Christo nouum datum appellatur.

13 Quicunque igitur Christum, vt donum, veneratur: debet etiam ipsum, vt exemplum, imitari. Nam qui contrà facit, & dono excidit, & se discipulum Christi mẽtitur, Etsi hæc imitatio non in perfectione, sed in conatu posita est.

14 Obiectum charitatis, est proximus nostro opere & auxilio indigens. Hic corde, lingua & opere iuuãdus est. Ita enim Lex dicit: Dilige proximum tuum, &c.

15 Christus interrogatus à Pharisæo, quisnam suus esset proximus pulcherrima imagine respondit, & Pharisæum (qui tantùm inter proximos numerabat eos, qui vel de se essent benemeriti, vel qui alioqui aliqua singulari necessitudine essent sibi deuincti, nihil minus statuens, quàm alienigenas, & nihil de se boni meritos, pro proximis habendos) deducit eò, vt spontè confiteatur, quod anteà nõ statuit, Affirmat enim Samaritanum, qui Iudæo saucio opẽ tulit, veri proximi officium præstitisse.

16 Hinc patet omnem hominem proximum nostrum agnoscendum esse, qui nostra ope & auxilio indiget. Etsi societatis seu proximitatis non sunt semper iidem gradus, pro quorum diuersitate variat non parum obligatio.

17 Duplex enim proximitatis ratio est. Vna est naturalis, alia spiritualis. Illa quidẽ nobis cõmunis est cũ omnibus hominibus, nõ solùm piis, verumetiã Ethnicis, Turcis & Iudæis. Hæc verò filiorum Dei est propria, & magis obligat.

18 Naturalis illa proximitas tribus constat. Primùm enim homo homini proximus est ratione creationis. Omnes enim simul in vno Adam creati sumus, quantum quidem ad substantiæ nostræ originẽ attinet. Deinde, homo homini proximus est ratione similitudinis. Nam omnes & homines sunt, & ad imaginem Dei primùm creati. Tùm respectu communis vitæ & humanæ societatis, in qua vnus alterius opera indiget. In hac vitæ societate multi sunt particulares gradus, partim ex affinitate & cognatione, partim ex similitudine officiorum, partim ex alia quauis necessitudine.

19 Hæc naturalis hominũ inter se copulatio, meritò monere nos deberet charitatis mutuæ, id quod etiam Philosophi saniores viderunt. Nam ideò ratione & sermone præditos esse homines docẽt, vt possit alter alteri, quod rectum bonum esse nouit, sermone explicare: vt ita mutuis officiis inter se coalescant, ac se inuicem iuuent.

20 Spiritualis societas est tantùm Christianorum inter se. Huius quadruplex est necessitas. Prima, est regenerationis. Nam ex eodem semine verbi diuini nati sunt filij Dei. Secunda, est mystici corporis. Nam mẽbra sumus vnius corporis, cuius caput est filius Dei saluator noster. Tertia, est vocationis communis, qua ad vnitatẽ Spiritus in vinculo pacis vocati sumus, Ephes. 4. Quarta, est futuræ gloriæ & communis hæreditatis cœlestis, qua vnà fruemur in omni æternitate.

21 Hæc Spiritualis copulatio & coniunctio satis arguit, quomodo Christianos erga se inuicem affectos esse deceat. Quid pulchrius, quàm

filios Dei ſe mutuo amore complecti? Quid cõuenientius quàm membra eiuſdem corporis ſe inuicẽ charitate fouere? Quid ſuauius, quàm donatos eodẽ Chriſti ſpiritu vnanimes eſſe ac ſtudere communi commodo? Quid dignius, quàm cogitatione futuræ gloriæ & æternæ ſocietatis cum æterno Deo & Sanctis omnibus angelis & hominibus, excitari ad mutuam beneuolentiam?

22 Qui hoc duplici humanæ ſocietatis vinculo, Naturali & Spirituali, non permouetur, ne hominis quidem titulo eſt dignus, nedum Chriſtianus dicatur.

23 Iam ſpectentur fines operum charitatis, qui ſunt quatuor. Primus, gloria Dei. Nã Deus, cùm vltrò citróque certant beneficiis ſui Filij, glorificatur & prædicatur. Secundus, refocillatio mutua membrorum eiuſdem corporis. Tertius, ædificatio aliorum. Nam cùm alij alios intuẽtur ſtudioſos eſſe fraternæ charitatis, incitãtur exemplo. Quartus, remuneratio. Deus enim promiſit remunerationem ei, qui vel hauſtum frigidæ aquæ dederit diſcipulo Chriſti.

24 Dominus Luc. 6. quatuor genera operum charitatis, quæ perpetuò piis in cõſpectu eſſe debent, ſuis commendare videtur.

25 Primum eſt, corde non iudicare perperam de proximo, ſed candidè potiùs de ipſo ſentire, ſempérque meliora de ipſo ſperare. Neque tamen hæc eò pertinent, vt fideles prorſus cæcutiant, & nihil diſcernant inter Paulum & Neronem. Sed tãtùm affectum charitatis poſtulant, vt fideles amanter affecti erga ſe inuicem, ſe ipſos frenent & non titillentur cupiditate in aliena vi-

tia,plus quàm requirit pietas,inquirendi.

26 Secundum est, ore non condemnare, sed potiùs benignè de proximo loqui,& sine calumniis,omnia in meliorē partem interpretari. Hîc tamen nec verum testimonium contra criminosos ferre,nec sontes ex verbo Dei & Legibus,iuxta vocationis nostræ rationem cōdemnare, prohibemur.

27 Tertium est peccanti in nos & deprecanti culpam cōdonare offensam. Ita enim ait Dominus: Remittite & remittetur vobis. Huius dicti sensus est,facturum esse Dominum,vt qui se facilem humanū & æquum præbuerit fratribus, eandem sentiat erga se clementiam aliorum,vt benignè & amicè ab ipsis tractetur.

28 Quartum, indigentibus fratribus adesse consilio & opere. Consilio, quoties illis à recta via aberrare contingit. Opere, aliàs egentibus dando largiùs eleemosynam, aliàs mutuando hilariter, etiamsi simile officium ab ipsis non expectemus.

29 Mutuare enim cum expectatione similis officij,vulgare officium est,etiam inter Ethnicos & peccatores. Quod etsi in se malum non est: tamen aliquid vltrà requirit Dominus ab iis, quos in suam familiam recepit.

30 Regulæ quas in præstandis operibus charitatis intuebuntur fideles,sunt tres: Verbum, Fides, Charitas ipsa. Hæ enim tres regulæ modum continent præstandorum officiorum.

31 Verbum sit hoc,exempli gratia: Bibe aquā de cisternis tuis & fluenta de medio putei tui: fontes tui deriuentur foràs, sint tibi soli & non alienis

alienis tecum. Hoc Solomonis dictum tria continet præcepta. Primum, de vſu facultatum, videlicet, quòd quilibet debeat, ſuis facultatibus vti in ſuum commodum, prout ratio ſui ſtatus requirit. Secundum, de liberalitate erga indigentes. Non vult vt ſolus omnia deuores, ſed vt nonnihil conferas in vſus aliorum. Tertium, de facultatum poſſeſsione. Non vult vt ita profundas res tuas, vt ipſe poſteà turpiter egeas, ex nimia profuſione ad mendicitatem redactus.

32 Fides intuetur & mandatum Dei & promiſsionem. Mandato quidem vrgetur ad charitatis officia fideles. Promiſſione verò paterna allicitur, vt hilariter præſtet officium quod debet.

33 Charitas mutuis afficitur commodis & incommodis: gaudet cum gaudentibus: dolet cum dolentibus: & membrorum συμπάθεια quadam ad ſuccurrendum indigentibus & affectis membris, excitatur.

34 Quicunque ergo fide præditus eſt, & verbũ Dei veneratur, facilè ex charitatis fonte ſcientiam hauriet communicationis mutuæ & officiorum, quæ ſibi mutuò debent eiuſdem corporis membra.

VOCATIO.

TSI omnes pij vnam communem vocationem habent, nimirum, vt ſint ciues regni Dei, Deum celebrantes: tamen vt alia membra eiuſdem corporis, alias habent functiones: ita in Eccleſia quæ

est in hoc mundo, aliam alij habent vocationem.

2 Vocationem autem hîc definimus, legitimam functionem officij alicuius, certæ personæ propriam, vt est vocatio ad gubernandum, consulendum, docendum, iudicandum, discendum, operandum, &c.

3 In huiusmodi functionibus seu vocationibus personalibus, opus est singulari prudentia, ne vel in dexteram, vel in sinistram nimiùm deflectamus: quod cùm fit, incidimus in iudicium Dei, & opus Dei facimus fraudulenter. Quinque ergo colligam veluti puncta, quo quilibet respicere debet in sua vocatione ne aberret.

4 Primum vocatio habeat verbum Dei. Nō enim potest legitimum esse, de quo verbum Dei non extat: cùm ex eo solo sciamus, an vocatio nostra seu functio, sit approbanda, nécne.

5 Vt autem hîc non fluctuet conscientia, hæc tenenda est regula: Omne officiū faciens ad conseruandos, iuuādos, & ornandos status, à Deo ordinatos, Vt Oeconomicum, Politicum, Ecclesiasticum, primo & quarto Decalogi præcepto mandatur. Atque ideò in se legitimum, licitum & sanctum est. Huc si accesserit iusta & ordinaria vocationis designatio, fit etiam officium legitimum personæ respectu, & præterea cultus Dei in conuersis. Requiritur proinde, vt vocatio sit legitima & ratione officij præstandi, & respectu personæ officio fungentis.

6 Secundum, Sint actionum in vocatione regulæ, Fides & Charitas. Fides quidē Deum respiciat, moneátque ne quis vel in officio cōmittat, quo gloriā Dei lædat: vel omittat, quod requirit

quirit officij ratio : vel faciat ſegniter, quod vocatio requirit. Charitas verò proximũ intueatur, moneátque ne quis alteri ſit iniurius:hoc eſt, ne vel curioſè aliena inquirat, ſuo neglecto officio: vel inuideat iis qui fortunatiores & præſtantiores videntur:vel contemnat eos, quos ſe inferiores putat,ſeu,qui viliorem vocationem videntur adepti quàm ipſe : vel dolo vllo aut fraude circumueniat proximum in officio & vocatione:vel ſit πλεονέκτης, quouis iuſtitiæ aut iuris titulo. Sed potiùs requirit charitas,vt in ſua quilibet vocatione maneat quietus, & propria agat, adeóque omnia referat ad vinculum ſanctæ ſocietatis.

7 Tertium,Perpetuò reſpiciatur ad verbum, quo nititur cuiuſque vocatio. Hinc enim,ſi quid aduerſi inciderit,conſolatio petenda eſt.

8 Quartum, Vocatio ſemper ad gloriam Dei, & vtilitatem reipublicæ in qua quis viuit, referatur.Hinc enim ſuauiſſimus percipitur fructus,videlicet, tranquilla & bona conſcientia.

9 Quintum,Felix in vocatione ſucceſſus tribuatur ſoli Deo,& ab eo expetatur. Is enim cùm manum applicat, iucundiſsimus percipitur laboris fructus.Hinc moneatur vnuſquiſque, vt ſemper leuatam ad Deum mentem habeat,à quo petat ſucceſſum.

10 His iactis fundamentis, non ſolùm diligentia in vocatione creſcit:verumetiam profana & Ethnica cura abiicitur. Nam cùm Deus ſtatuitur σύνεργος noſter, facilè ſpes concipitur ſalutaris euentus.

VOTVM.

1 SCRIPTVRA votum apellat, non quamlibet promiſsionem quæ cuiuis fit, ſed eam ſolummodò quæ fit Deo, ídque ſpontè & religioſé.

2 Definitur autem rectè in hunc modum. Votum eſt ſpontanea, Deo facta, obligatio ad aliquid faciendum, vel omittendũ, quod illi gratum & acceptum fore conſtat, vel ex ſe, vel propter aliud.

3 Huiuſmodi votum non vnius generis eſt Eſt enim vnum omnibus illis, qui nomen Chriſto dederunt commune. Alterum priuatorũ eſt. Illud itaque, commune: hoc, priuatum ſeu ſpeciale, ſeu perſonale vocare licebit.

4 Commune Chriſtianorum votum eſt promiſsio illa ſolennis, qua in vnius Dei, qui eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus, nomen inauguramur, atque illi, reuunciato Satana cum operibus ſuis, omnem pollicemur obediẽtiam, nóſque totos illius fidei ac bonitati committimus.

5 Hoc votum commune nuncupatum, in Baptiſmo, Confeſsione, & cœnæ Dominicæ ſumptione confirmatur.

6 Purior Eccleſia, ſecuta Apoſtolorum tempora, quando Chriſtianorum infantes baptizari cœperunt, hunc morem habuit, vt inſtituti pueri in Catecheſi, producerẽtur publicè in conſpectũ Epiſcoporum, ac ibi interrogarentur de articulis fidei, ac votum illorum nomine factum in baptiſmo, propria voce confirmarent: & illa actio à parte, confirmatio cœpta eſt appellari.

7 Con-

7 Constabat autem ista actio Examine, Solenni voti in Baptismo nuncupati confirmatione, Precatione Episcopi, & Manuũ impositione.

8 Hic mos vtilissimus erat, & faciebat ad retinendam confessionem & concordiam. Neque enim facilè quisquam à doctrina, quam solenni voto confirmauerat, discedebat.

9 Verùm paulatim actio illa bono cõsilio instituta in ociosas ceremonias degenerauit. Primùm enim omissum est examẽ, quod ante omnia retinendum erat. Deinde additum est Chrisma. Præterea Sacramentum fecerunt ex cõfirmatione. Adhæc, superstitiosa certorum verborum recitatio adhibebatur lingua plerisque incognita. His enim verbis vsi fuerunt: Signo te signo crucis: confirmo te chrismate salutis in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti.

10 In nostris Ecclesiis, substantia confirmationis veteris retinetur, abolitis superstitionibus Papisticis. Nam Episcopi in visitationibus publicè examinant iuuentutem in articulis fidei, & in doctrina de Sacramentis. Deinde eam, doctrina & exhortationibus confirmant. Idem fit quoque priuatim à pastoribus, antequam admittantur, præsertim rudiores, ad participationem Cœnæ Dominicæ.

11 Iam cùm constet, nos in hoc voto communi & solẽni renunciasse Satanæ ac eius operibus, atque promisisse Deo omnem obedientiam: quis non videt, quàm sit necessaria obedientia erga Deum, ad quam præstandam, & præcepto, & voto hoc solenni sumus obstricti?

12 Quicunque ergò oppugnãt necessitatem

obedientiæ, hoc est bonorum operum, quæ Deus à nobis requirit, non solùm mãdatum Dei æternum turpiter contemnunt: verumetiam hoc votum in Baptismo nuncupatum fœdifragè infringunt, & homines rursus iugo peccati & Satanæ imperio subiiciunt.

13 Quare qui verè pij sunt & gaudent in Domino, perpetuò memores esse debent voti eius, quod in Baptismo vouerunt. Quo vt renunciarunt Satanæ: ita Deo per omnem vitam promiserunt obedientiam.

14 Præter hanc voti necessitatem, multiplex cogitetur necessitas, videlicet, mandati, debiti, fidei, conuersionis, regenerationis & vitationis pœnarum: & semper sit in conspectu dictũ Ioannis: Qui facit iustitiam, iustus est. Et hoc Pauli: Debitores sumus non carni, sed Spiritui.

15 Porrò votum in Baptismo factum, violatur omni voluntaria inobedientia erga Deum, interiori & exteriori. Ex quo fit, vt homo ita violans votum, excutiat Spiritum sanctum, & fiat reus mortis æternæ: donec rursus per pœnitentiam votum renouet.

16 Verùm qui vel ignorantia, vel infirmitate labuntur, retinent tamen fidem & bonam conscientiam: illis non imputatur peccatum. De iis dictum Ioannis intelligi debet: Qui natus est ex Deo, non peccat.

17 Quicunque ergo Christo in Baptismo nomen dederunt, ac illi militare se promiserunt, militent honestam militiam, retinentes fidem & bonam conscientiam: & non se propriis ratiocinationibus præcipitẽt in certum interitum.

18 Hæc doctrina non pugnat,vt quidam falsò opinantur,cum gratuita iustificatione: sed optimè cum ea consentit. Nam vt solus Christus statuitur nobis esse à Deo sapientia, iustitia, sanctificatio, redemtio, quem Christum sola fide apprehendimus: ita Spiritus Christi est, in iustificatis,vitæ nouæ autor. Huc illud Pauli: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Item: Quicunque spiritu Dei aguntur,hi sunt filij Dei.

19 Nemo igitur seipsum fallat vanis paralogismis, quasi Deus nostram obedientiam seriò non requireret, ac quasi fides esse posset absque suis germanis proprietatibus, & viuis iustitiæ fructibus.

20 Etsi autem fides in aliis est languidior, in aliis robustior: tamen si vera est, & non inanis fidei professio,studio bene operandi prædita est, & spiritu militat aduersus peccatum & Diabolum.

21 Languidior quidem fides sæpè videtur succumbere: quæ tamen prostrata mox se erigit,apprehensa dextera Dei,id est,Domino nostro Iesu Christo. Quare pij in dies proficiant in fide, quò magis magísque Spiritus imperium aduersus carnem roboretur ac confirmetur..

22 Priuatum seu personale seu speciale votum est, quod aliquis Deo sua sponte promittit. Vt mater Samuelis voto filium diuino ministerio addixit.

23 In huiusmodi personalibus votis, multa sunt timenda,vtpote,Superstitio, impietas,turpitudo,vanitas.Quare hîc singularis adhibenda est cura,ne nobis ipsis struamus laqueos periculosos.

24 Ne igitur temeraria ſint noſtra vota futura, quatuor in deliberationem venire debent, quorum ſingula diligenter examinanda ſunt, priuſquam votum nuncupemus. Horum primum eſt, Quiſnam ſit is cui nuncupatur votum. Secundum, Qui nos, qui vouere decreuimus. Tertium, Quæ res, quam vouere ſtatuimus. Quartum, Animus vouentium, ſeu finis.

25 Cùm itaque Deus ſit cui votum nuncupatur, diligenter ſpectandum, an votum ſit approbaturus. Primùm, hoc ex verbo Dei cõſtat, quòd Deus damnet omnes ἐθελοθρησκείας. Ita enim ait: Fruſtrà me colunt, docẽtes mandata hominum. Hinc petendũ eſt hoc conſolationis caput, quòd nihil omnino vouere liceat, niſi conſcientia priùs ſtatuat votum placere Deo. Hoc aliunde ſciri non poteſt, quàm ex ipſius verbo, quod requirit, vt in præceptis ipſius ambulemus, & non iuxta præcepta hominum.

26 Secunda deliberatio erit de nobis ipſis. Hîc diligenter noſtram conditionem conſideremus, caueamúſque ne votum vocationem noſtram impediat, atque ita impietatis aduerſus Deum arguamur.

27 Tertia deliberatio erit de re voti. Hîc tria ordine perpendenda ſunt. Primum, An res poſſibilis ſit, & in noſtra manu poſita. Secundum, An genus voti in communi voto includatur. Tertium, Anne ingrati videamur, contemnẽtes creaturas Dei, qui eas nobis contulit vtendas, pro commoditate noſtra, cum gratiarum actione.

28 Quarta deliberationis pars eſt, vt ſpectetur,

tur, quo animo quis votum nuncupet, vt eius verus finis conſpiciatur.

29 Omnis autem qui votum facit, aut reſpiciet ad tempus præteritum, aut ad futurum. Si ad præteritum reſpicit, votum aut erit exercitium pœnitẽtiæ, aut gratiarum actionis teſtimonium. Si ad futurum, eò pertinebit votum, vt vouentem cautiorem reddat, vtq. ſtimulis quibuſdam eum ad pietatis & vocationis officia excitet.

30 Hæ conſultationis partes in Papatu negligebantur: vnde factum eſt, vt multa ſint eorum vota, partim ſuperſtitioſa, partim impia, partim temeraria ac vana.

31 Monachus vouet religionem, quæ tantùm pendet ex humanis traditionibus, ídque in hunc finem, vt mereatur obſeruantia voti fauorem Dei. Hîc apertè contra primum & vltimum conſultationis caput, delinquit.

32 Carthuſianus vouet perpetuam abſtinentiam à carnibus. Quare, ita fit multipliciter reus. Primùm, contemnit creaturas Dei, quibus Deus mandat nos vti cum gratiarum actione. Deinde, valetudinem propriam lædit, & fit reus violati quinti præcepti. Præterea, hac abſtinentia vult mereri remiſsionem peccatorum: atque ita temerarius depræhenditur, vt qui omnia deliberationis capita neglexerit: ac ob impietatem, reus peragitur conculcati ſanguinis Chriſti.

33 Sacrificulus vouet caſtitatem perpetuam, quæ donum Dei ſingulare eſt, quod Deus donat non omnibus, ſed valde paucis. Quare tertium deliberationis caput præterit, & ſe inuoluit laqueo Satanæ.

34 De huiusmodi votis, quæ partim superstitiosa, partim impia, partim vana sunt, tenendum est dictum: In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias. Impia est enim promissio, quæ cum scelere adimpletur.

35 Sicut enim rectè rescinditur, quod incautè & temerario impetu iuratum est: ita votum temerarium non est seruandum. Nam qui, rectiùs edoctus, præstat quod incircumspectè promisit, duplicat peccatum.

36 Quare exemplum Dauidis imitari par est, qui votum suum, inconsideratè factum, infregit. Votum autem hoc erat: Verè, inquit, frustrà seruaui omnia quæ huius erant in deserto. Hæc ergo faciat Dominus inimicis Dauid, & hæc addat, si relinquero, de omnibus quæ ad Nabal pertinent, vsque ad manè mingentem ad parietem. Verùm hoc votum non implet, sed infregit, ductus pœnitentia temeritatis. Ita enim ait: Benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum meum: & benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne hodie irem ad sanguinem, vt vlcisce rer me manu mea.

37 Potest igitur Monachus rectius edoctus, superstitionem, quam vouit, rescindere: imò nisi hoc faciat, maiorem damnationem sibi accersit. Nam hæc conditio (quod & Monachi ipsi testantur) intelligitur in omni voto: Hoc Deo promitto me facturum, si illi placet. Proinde Monachus intelligens votum suum displicere Deo, agat pœnitentiam, & rescindat votum propter defectum conditionis implicitæ.

38 Simi-

38 Similiter Monacha, quæ vel impulſu parentum, vel temeritate, vouit caſtitatem extra matrimonium, abſoluitur à voto, propter defectum conditionis tacitæ. Nam & hanc inter conditiones generales nominat: Si potero. Si itaque non poterit, victa carnis imbecillitate, quærat honeſtum coniugium, & non ſectetur turpem cum Papiſtis libidinem.

39 Cùm autem Scriptura dicit: Vouete, & reddite: intelligendum eſt dictum de votis piis, quæ habent conditiones, quas ratio piorum votorum poſtulat.

40 Monachi, qui definiunt vota eſſe opera ſupererogationis, & nugantur factum cum voto magis meritorium eſſe, quàm ſine voto factum, deplorandi ſunt potiùs quàm refutandi. Apertè enim ſanguinem Chriſti conculcant.

41 Manifeſta ſiquidem impietas eſt, quòd doceant, voto religionis ſolui matrimonium. Nam hoc perinde eſt, ac ſi dicerent, opera Diaboli eſſe operibus & ordinationib. Dei præferenda. Quis quæſo poteſt hanc blaſphemiam audire?

42 Quare, vt Papiſtas relinquendos iudico, cum ſuis impuris votis: ita ſtatuo, fidelibus ſufficere illud ſolenne votum, quod vouerunt in Baptiſmo.

43 Verùm, ſi contigerit aliquando, priuatæ diſciplinæ cauſſa, aliquid vouere: fiat votum cum conditione, nec promittatur in perpetuum: ne nobis laqueos temeritate noſtra iniiciamus. Vt, Si honeſtus adoleſcens, quo expellat torporem, voto ſe aſtringat ad certas horas & lectiones: certum voti tempus præfiniat, & claudat votum iuſtis conditionibus.

1 DVPLEX peccatum committitur aduerſus Euangelium. Vnum, eſt contemtus Euangelij, videlicet, cùm quis, vel recuſat audire & diſcere Euangelium, vel alioqui ſegneſcit & non facit quotidianos progreſſus in fide & obedientia Euangelij. Alterum, eſt abnegatio Euangelij, videlicet, cùm quis, veritatis Euangelij, quam anteà complexus erat, & de qua erat certus, confeſsionem abiicit.

2 Vtrumque damnatur voce Euangelij: Qui non credit in Filium, ira Dei manet ſuper eum. Ἀπειθεῖν enim vtrumque ſignificat, videlicet, non credere, Et ſe alicui contumaciter opponere.

3 Sub poſterioris rationem venit Blaſphemia in Spiritum ſanctum, quam Chriſtus, Ioannes, & Epiſtola ad Hebr. irremiſsibilem eſſe pronunciant, non quidem ſubſtantia ſua. Nam gratia ſuperat peccatum, ſed circumſtantia certa.

4 Definitio huius Blaſphemiæ, quàm Scriptura etiam peccatum in Spiritum ſanctum vocat, & peccatum ad mortem, ex collatione Scripturarum inquirenda eſt & ſtatuenda: vt nullus conſcientiis relinquatur dubitandi locus.

5 Cùm animum per Scripturas circumfero, quinque ſe mihi offerunt excutienda, quæ ad huius peccati plenam rationem explicandam, pertinere videntur.

6 Primùm, occurrit dictum Ioannis, 1. Ioan. 5. Omnis ἀδικία peccatum eſt, ſed non ad mortem.

tem. Hîc Ioannes diſtinguit peccatum ad mortem, quòd aliàs dicitur peccatum in Spiritum ſanctum, à tranſgreſsionibus Legis diuinæ, ſiue ſint voluntariæ, ſiue inuoluntariæ, ſiue multæ, ſiue plurimæ. Dicit enim diſtributiuè: Omnis ἀδικία, id eſt, quælibet Legis tranſgreſsio eſt peccatum, ſed non ad mortem.

7 Hinc concludo, peccatum in Spiritum ſanctum non eſſe Legis moralis tranſgreſsionem vllam, nec vniuerſalem, nec particularem. Atque hæc concluſio in primis tenenda eſt contra multorum errorem, veterum & recentium Scriptorum, qui multis præbet occaſionem deſperationis.

8 Secundo, occurrit dictum Domini Matth. 12. Mar. 3. Luc. 12. Dominus enim, in iſtis locis, obiicit blaſphemiam in Spiritum ſanctum Iudæis, qui non ſolùm Chriſtum & eius Euangelium aſpernabantur, freti propriis iuſtitiis & ſacrificiis legalibus: verumetiam dicebant Chriſtum eiicere Dæmonia per Beelzebub, principem Dæmoniorum, & habere ſpiritum impurum.

9 Hinc concluditur, quòd materia ſeu generica differentia peccati in Spiritum ſanctum, ſit abnegare Chriſtum & eius ſanctum Euangelium aſcribere ſpiritui Satanæ opus, quod eſt Spiritus ſancti proprium: & fidere propriæ iuſtitiæ, dignitati, ſacrificiiſque legalibus.

10 Tertio, occurrit Paulus, qui fatetur ſe blaſphemum fuiſſe in Chriſtum, perſecutorem, & violentum: vt qui ſumma tyrannide & iniuria, oppreſſerit Chriſtum in ſuis membris, Vnde

à Domino illi obiectum eſt. Saule, Saule, cur me perſequeris? Hac confeſſione, Paulus complectitur omnia vitia, quæ Chriſtus obiecit Phariſæis.

11 Tribuit enim Paulus opera Chriſti Diabolo, quod eſt verè blaſphemum eſſe in Chriſtum. Nam detrahit Chriſto laudem veritatis, negat eius diuinam potentiam. Qua ratione nomen Chriſti inter homines ſupra modum læſit. Præterea plus quàm alij Phariſæi omnes, perſecutus eſt Chriſtum in ſuis membris, zelo legis Moſaicæ.

12 Etſi autem Paulus blaſphemus fuit in Chriſtum, & Euangelij ipſius perſecutor violentus: tamen ſe cōſecutum eſſe miſericordiam dicit, quòd ignorans hoc fecerit in incredulitate.

13 Significat igitur Paulus, duplicem eſſe blaſphemiam & perſecutionem Chriſti, atque eius ſancti Euangelij: quarum vnam, quæ ex ignorantia proficiſcitur, non eſſe peccatum in Spiritum, clarè indicat.

14 Atque ideò ipſe Dominus apud Matth. ait: Quiſquis locutus fuerit aduerſus Filium hominis, remittetur ei: intelligens eum, qui ex ignorantia hoc facit, & poſteà meliùs edoctus reſipiſcit.

15 Quartò, occurrit Domini dictum, Matth. 12. Quiſquis autem locutus fuerit aduerſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo neque in futuro.

16 Quomodo autem hoc Domini dictum accipiendum ſit, epiſtola ad Heb. cap. 6. hiſce verbis exponit: Impoſſibile eſt eos, qui ſemel fuerunt

runt

runt illuminati,gustauerúntque donum cœleste, & participes facti fuerunt Spiritus sancti, gustauerúntque bonum Dei verbum, & virtutes seculi futuri, si prolabantur, vt denuò renouentur per pœnitentiam,rursus sibi crucifigentes filium Dei,& ludibrio habentes.

17 Hoc dictum collatum cum verbis Domini, differentiam specificam peccati in Spiritum sanctum, suppeditabit: & rationem docebit, cur hoc peccatum dicatur præcipuè contra Spiritum sanctum.

18 Differentia specifica est, à Christo verè agnito,& ab Euangelio, per Spiritum sanctum illuminantem corda,cognito,deficere: Christum negare: eum persequi, & contumelia afficere, spreta ipsius victima.

19 Est ergo ratio appellationis, quod tales, scientes & volentes expellant Spiritum sanctum de cordibus suis: reiiciunt eius testimonium,per quem veritas Euangelij in eorum cordibus obsignata erat.

20 Quinto,cùm Epistola ad Hebræos ait:non est alia hostia reliqua pro peccato, circumstantiam, cur hoc peccatum dicatur irremissibile, ponit.

21 Quomodo enim is peccator per pœnitentiam renouari poterit, qui pœnitentiæ fundamentum abiecit,videlicet Christum ipsum? Renouatio enim fieri non potest, nisi per fidem in Iesum Christum.

22 Deinde peccator, qui per Christi hostiam saluari non vult, vbi inueniet aliam hostiam per quam saluabitur? Non enim est alia hostia pro

peccato, quàm Christi sola.

23 Putabant Pharisæi se, suis sacrificiis, posse abolere peccatum, & sine hostia Christi, se remissionem peccatorum posse consequi. Quod Paulus, consentiente tota Scriptura, dicit esse impossibile.

24 Dicitur proinde hoc peccatum irremissibile, non quòd sit potentius, aut maius, quàm gratia. Nam certissima est hæc Pauli regula: Gratia superat peccatum. Sed quia non est alia, quàm sola Christi, victima pro peccato, quam illi finaliter reiecerunt.

25 Ex his iam concludamus plenam definitionem huius peccati, quod vocant blasphemiam, seu peccatum in Spiritum sanctum.

26 Peccatum in Spiritum sanctum est voluntaria rebellio, aduersus Christum, rectè agnitum: defectio ab Euangelio, in corde hominis, per Spiritum sanctum illuminantem, obsignato: persecutio Ecclesiæ, cum fiducia propriæ iustitiæ aut dignitatis, spreta & abiecta finaliter Christi hostia, quæ sola peccati expiatrix existit.

27 Non igitur mirum est Dominum dixisse: Omnia peccata, quæ peccauerint homines, remittentur eis. Sed blasphemia Spiritus, non remittetur eis, nec in præsenti, nec in futuro seculo.

28 Hinc petenda est declaratio dicti ad Hebr. Voluntariè peccãtibus, post acceptam notitiam veritatis, non relinquitur pro peccato hostia.

29 Nam voluntariè peccantes vocat eos, qui renunciant Christo, quem agnouerunt, atq. eius hostiam abiiciunt, & ludibrio exponunt, vt Iulianus, &c.

30 Nequaquam igitur dictum Apostoli patrocinatur Donatistis, qui lapsis negarunt veniam. Nam inter lapsum in moribus, & lapsum renunciantium Christo verè agnito, eiúsque sancto Euangelio, maximum est discrimen.

31 Etsi autem horrendissima peccata, siue ex ignorantia, siue ex infirmitate, siue ex malitia, commissa contra præcepta Decalogi, digna sunt æterna morte: tamen pœnitentibus remittuntur. Cuius rei illustria habemus in Scripturis testimonia: vt Manassis, Dauidis, & multorum aliorum.

32 Perperam igitur faciunt Donatistæ, qui vnam voculam, Voluntariè, vrgent, non solùm contra tam clara testimonia, verumetiam contra σκοπὸν loci, & Apostoli mentem.

33 Quanquam autem particulares lapsus, vt ostendimus, non sunt peccatum in Spiritum sanctum: tamen cùm sæpè contra conscientiam perpetrantur, merentur desertionem, atque ita homines præparant ad blasphemiam in Spiritum sanctum.

34 Quare magno studio cauendi sunt lapsus voluntarij, & iterationes peccatorum, quæ fiunt vincula, quibus ligantur homines sub peccati imperio, & Diaboli tyrannide, vt postea, cùm velint, non posint eluctari.

35 Huc illud Gregorij: Cùm culpa in vsum venerit, etiam volens animus, vix resistet: quia quot vicibus prauæ frequentationis astringitur, quasi tot vinculis alligatur.

39 Verissimũ enim est quod dicit Augustinus: Consuetudine vitia roborata difficulter vincũtur.

Item, Consuetudine nimia, peccatum fit quasi naturale. Nam dum consuetudini non resistitur, fit necessitas.

37 Eadem siquidem ratio est morbi animi, & morbi corporis: vt de vtroque rectè videatur dixisse Poeta: - - serò medicina paratur, Cùm mala per longas conualuere moras.

LIBERVM ARbitrium.

1 MVLTI multa disputant de libero arbitrio, & se pluribus quæstionibus inuoluunt sine fructu: cùm tamen res per se facilis sit, modò Scripturam sequi velimus.

2 Scriptura enim manifestè tribuit voluntati libertatem eligendi. Proposui, inquit, vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem: elige ergo vitam, vt & tu viuas, & semen tuum. Et Christus dicit: Volui te congregare, & tu noluisti.

3 Cùm hoc dicimus, non conuellimus eorum sententiam, qui vel defendunt Liberum arbitrium, vel statuunt Seruum arbitrium, oppugnantes Liberum arbitrium. Nam horum sententiæ simul stare possunt, modò rectè discernantur.

4 Ordiamur ergo à definitione. Liberum arbitrium est voluntatis libertas, ad hoc vel illud inclinandæ, pro arbitrio.

5 Arbitrium autem, est iudicium, quod à ratione,

tione, tanquam arbitro, ſtatuitur. Si ergo arbiter, ratio, rectè iudicat: rectè eligit voluntas. Si malè iudicat, vel corruptus eſt: malè eligit voluntas.

6 Verùm, ne hîc vllo errore implicemur, diſcernemus primùm, inter arbitrium rectum, & prauum: deinde, inter προαίρεσιν, & executionem.

7 Ante regenerationem & illuminationem mentis per Verbum & Spiritum ſanctum, arbitrium, quantum ad ſpirituales res, quæ ſunt ſalutis, attinet, planè eſt prauum, quod Scriptura multis locis docet.

8 Vt in illo: Prauum eſt cor hominis ab initio, ſcilicet, ſtatim poſt lapſum primorum Parentum, & Paulus poſt Dauidem dicit, non eſſe quemquam, qui intelligat. Quid multis? Homo ſequitur φρόνημα carnis, ante illuminationem: & illud φρόνημα eſt inimicitia coram Deo.

9 Hinc eſt, quòd homo ſponte ſeruit prauis cupiditatibus, & liberè eligit noxia, pro arbitrio, ſiue errante ſiue corrupto.

10 Hoc vtcunque hac imagine pingi poteſt. Vt meretrix, pro arbitrio ſuo, minimè coacta, ſuis amatoribus ſe proſtituit, qua in re miſerè & perditè ſeruit, etſi volens & libens hoc faciat, ita voluntas, peccati concupiſcentiis miſerè ſe ſubmittit illis, volens & non coacta, ſeruiens ad omnem turpitudinem perpetrandam.

11 Hinc eſt, quod Lutherus, Seruum arbitriũ ſtatuat, hoc eſt, ſeruitutem voluntatis pro arbitrio prauo. Qui facit, ait Dominus, peccatum, ſeruus eſt peccati.

12 Cùm autem Lutherus Seruum arbitrium defendit, non tollit Liberum arbitrium, quatenus liberum, coacto opponitur: quod nemo potest facere, nisi simul opus Dei destruat, hoc est voluntatem in homine esse neget. Volūtas enim non fert necessitatem coactionis: sed quatenus liberum, seruo opponitur. Sponte enim homo seruit peccato ante regenerationem.

13 Cur autem Lutherus sic docuerit, habuit caussas grauissimas. Antagonistæ Lutheri, non solùm, de arbitrio differentes, errabant, cùm ex Aristotele dicant: Ratio deprecatur ad optima: verumetiam, executionem cum electione, non sine magno errore, confundebant.

14 Voluit ergo Lutherus docere: & arbitrium, prauum esse ante regenerationem, & voluntatem se sponte illi submittere, seruiréque prauis desideriis, & executionem, à iudicio & electione distinguendam esse.

15 Porrò, postquam hominis mens est illuminata verbo Dei, & homo Spiritus sancti gratia, per Spiritum sanctum regenitus est: nouum fit arbitrium, hoc est, nouum, à ratione rectè docta & reformata manu Dei, tanquam arbitro, iudicium statuitur, hoc est, rectum, iuxta normam voluntatis Dei.

16 Cùm pro hoc arbitrio nouo & recto, voluntas eligit vitam, & mortem auersatur, eligit benedictionem, & recusat maledictionem: non amplius seruit peccato, sed iustitiæ, in qua re summa est libertas.

17 Hinc est quòd quidam tribuant homini renato liberum arbitrium, quo videlicet, voluntas liberè,

liberè, pro arbitrio recto, voluntati Dei se submittit, eíque seruit. Deo enim seruire summa est libertas.

18 Sed semper tenendum est, quòd Lutherus propter caussas suprà enumeratas, Liberum opponit, Seruo, & non coacto, quemadmodum illi, qui libertatem voluntatis defendunt.

19 Cæterum exactè hîc distinguendum est, inter προαίρεσιν seu electionem, & executionem.

20 Προαίρεσις enim voluntatis est facultas, qua quod placet, eligit, & quod displicet, respuit. Executio est virium, quibus opus imperatum à voluntate, perficitur, vel non perficitur.

21 Inclusus in carcerem habet προαίρεσιν, qua vult & eligit liberationem, & qua respuit captiuitatem: vires tamen, quibus exequatur non habet. Ægrotus vult & eligit liberrimè sanitatem, & respuit liberrimè morbum: sed executio extra electionem posita est.

22 Paulus habet arbitrium rectum, & libertatem voluntatis pro arbitrio, hoc est, habet προαίρεσιν boni: sed corpus mortis huius est illi impedimento: ne perficiat bonum quod velit.

23 Nam cùm ait: Non, quod volo, hoc ago: sed quod odi, hoc facio, His verbis significat, & arbitrium suum rectum esse, & voluntatem liberam: sed executionem impediri.

24 Pij ergo, intelligentes virium præstandi imbecillitatem, ad Deum confugiant, ipsum orent, vt aliquid ipsi gratum faciant.

1 MIRANDVM sanè opificium Dei in hominibus est conscientia, quam quisque secum circumferens, testem & iudicem suorum factorum præsentem habet. Vnde prouerbialis ille sermo natus est: Conscientia, mille testes.

2 De hoc opificio Dei Paulus Rom.2.in hunc modum scribit: Ostendunt Gentes opus Legis scriptum in cordibus suis, contestante eorum conscientia, & intra sese rationibus excusantibus aut etiam accusantibus.

3 In hoc Pauli dicto quatuor veniunt perpendenda, quæ faciunt ad intelligendum hoc Dei opificium, de quo agimus. Primùm enim, cùm dicit: Opus Legis scriptum in cordibus Gentium, significat discrimen honestorum & turpium, natura notum esse. Deinde, cùm addit, Gentes hoc ipsum opus ostendere, ad experientiam prouocat. Dum enim Gentes religiones instituunt, dum puniunt turpia & iniusta facta, vt Deum colendum esse testantur: ita honestatem & iustitiam expetendam esse iudicant, ad quæ tanquam ad prima capita, tota Lex Dei reuocatur. Tertiò, cùm addit: Vnà testante eorum conscientia, coram interno testimonio conscientiæ Gentes sistit. Quartò, cùm inquit: Et inter se rationibus accusantibus aut excusantibus, qualisnam testis sit conscientia definitur. Nam cùm dicit: Gentes rationibus se nunc excusare, nunc accusare, apertè significat, conscien-

conſcientiam, naturalem quãdam eſſe Legis intelligentiam, qua, vt honeſta facta excuſantur & probantur: ita turpia accuſantur & improbantur.

4 Cum hac definitione conuenit & poetæ deſcriptio: Conſcia mens vt cuique ſua eſt, ita cõcipit intra Pectora, pro meritis, ſpémque metúmque, ſuis.

5 Verùm, vt hoc opus diuinũ cogitetur cum maiori admiratione, in gloriam Opificis: ſubtiliùs, quæ ad huius opificij fabricam pertinere videbuntur, inquiram.

6 Omnium primum hoc tenendũ eſt, quòd ſedes conſcientiæ ſit in præcipua parte hominis, videlicet, in mẽte ipſa, in qua tres facultates ſunt, veluti huius diuini opificij partes.

7 In mente, quæ ſedes eſt conſcientiæ, eſt primùm intelligentia, quam Philoſophi vocant cõtemplantem, à proprio eius officio. Nam in contemplatione occupatur, ac ſcientiarum omnium principia ſcrutatur.

8 In hac ergo intelligentia cõtẽplante collocatur συντήρησις ea, quæ propoſitiones, hoc eſt, Maiores in ſyllogiſmis practicis ſuppeditat, & à Paulo νοῦς appellatur.

9 Nã cùm hæc ſynterefis ſit cuſtos & conſeruatrix notitiarum, quæ nobis innatæ ſunt, de honeſtis expetendis & turpibus fugiendis: attendit ſemper quid expediat. Atque hanc ob cauſſam ſuppeditare ſyllogiſmis practicis propoſitiones dicitur, quales ſunt hæ: Honeſta expetenda ſunt: Turpia vitanda.

10 Deinde, in mente eſt intelligentia practica, quæ in actione poſita eſt. In hac parte mentis,

conſcientia collocatur. Atque hæc,aſſumptiones ſeruientes ſyllogiſmis practicis,pro actionum differentia,promit.

11 Adhæc,in mente eſt facultas iudicatrix de facto,hoc eſt,τὸ κριτήριον. Hæc facultas de præmio & pœna factorum pronunciat, iuxta honeſtè & ſecùs factorum gradus.

12 Syllogiſmus ita extructus vocatur practicus,propterea quòd de actione inſtituitur, & de actionis præmio & pœna iudicat. Hic ſyllogiſmus,interdum partis nomen ſibi vſurpat,& dicitur conſcientia.

13 Hunc ſyllogiſmum practicum, diuino ordine,ſequitur aut lætitia,aut trepidatio in corde, pro actionum varietate.Huic affectui haud rarò etiam tribuitur conſcientiæ nomen. Non enim inuſitatum eſt, idem nomen toti & partibus tribui.

14 Συντήρησις intelligentiæ in Hectore contemplantis,hanc ſuppeditat propoſitionem:Honeſta ſunt facienda eáque quæ laude digna ſunt. Conſcientia, quæ propriè eſt mentis practicæ, hanc ponit aſſumtionem: Defendere patriam, & pro ea fortiter mori(vt ego decreui) eſt & honeſtum,& laude dignum. τὸ κριτήριον concluſionem infert:Ergo defendere patriam & pro ea fortiter pugnare,eſt honeſtum & laude dignū.Hunc ſyllogiſmum in mente Hectoris ſecuta eſt lætitia, qua magis animatus eſt.

15 In Oedipo συντήρησις ſuppeditat hanc propoſitionē: Turpiſſima facta, maxima ſunt digna pœna Conſcientia apponit aſſumtionem. Incœſtus cū propria matre concubitus,eſt turpiſſimus.

Τὸ

Τὸ κριτήριον concludit: Igitur incœſtus cum propria matre concubitus, eſt pœna maxima dignus. Hunc ſyllogiſmum practicum in mente Oedipi tantus ſecutus eſt cruciatus, quòd pudore ſuffectus, ob ſceleris turpitudinem, ipſe ſibi oculos erueri t, ne Solē aſpiceret, dixerítque vicinis: Diſcedite à me, ne vmbra bonis noceat. Huc Oedipum potentem regem, adegit conſcientia ſola: qui antea Sacerdotem Tyreſiam rectè admonentem, ſuperbiſſimè contemſit. Etſi ſatis animoſè, ab eo viciſſim contemtus eſt.

16 Hactenus ex media Philoſophia deſumſimus deſcriptionem conſcientiæ: quam deſcriptionem mens ſana in omnibus hominibus, abſque controuerſia approbat. Nunc autem aliquid adiiciamus, quod ignotum eſt Philoſophiæ, & ſine quo doctrina de conſcientia eſt imperfecta, & planè deſperationis plena.

17 Regula triplex in mente contemplante conſideranda eſt: Vna, Naturalis: Legalis, altera: Tertia, Euangelica. De naturali regula, quā cum Philoſophis συντήρησιν appellamus, iam dictū eſt. quare de reliquis duabus eſt dicendum.

18 Legalem appello regulam, quam lex Dei ſuppeditat, quoties Deus vel mandat aliquid fieri, vel prohibet, ſiue id fiat catholicè, ſiue perſonaliter.

19 Deus mandat Sauli, vt aboleat Amalech cum omnibus ſuis, vt nihil prorſus de anathemate reſeruetur. Hoc mandatum regula erat, ſuppeditans Sauli maiorem ſyllogiſmi practici, ex qua regula, obiurgatus tandem à Samuele, hoc modo ratiocinatur: Mandato Dei inobediens,

iustè punitur. Ego Saul mandato Dei non obedi-ui, Ergo, iustè punior. Hunc practicum syllogiſmũ in Saule, deſperatio conſecuta eſt: vt in Cain, Iuda, & multis aliis.

20 In hoc ſyllogiſmo, vox Dei eſt loco συντηρήσεως, quæ Maiorem conſtituit: ſubſumit conſcientia Minorem: τὸ κριτήριον pronunciat ſententiam, quam ſequitur pœna.

21 Tertia regula eſt ignota rationi ac Legi, & eſt vox Euangelij, quæ pœnitentiam prædicat, & pœnitẽtibus offert remiſsionem peccatorum, iuxta illud: Conuertimini, & propitius ero iniquitati veſtræ. Et Dominus: Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Ex quo ſequitur, non perituros, quotquot egerint pœnitentiam.

22 Ex hac regula Dauid hunc ſyllogiſmum extruxit: Deus promittit veniam peccatoribus, qui pœnitentiam egerint. Ego reus homicidij & adulterij, pœnitentiam ago, & confugio ſeriò ad miſericordiam. Igitur Deus condonat mihi grauiſſimum peccatum, quo illum offendi. Hunc ſyllogiſmum in corde Dauidis conſolatio vera ſecuta eſt, & lætitia in Deo, qui peccatum iuxta promiſsionem remiſit. In concione Nathan cernitur vnus ſyllogiſmus, ex regula Legis: alter, ex regula Euãgelij. Vtriuſque affectus in corde Dauidis ſentitur: quod & voce declarat.

23 Ad eundem modum Manaſſe, Latro in cruce, Petrus, Paulus, & alij, conſcientia ſcelerũ proſtrati, contra Legis damnatoriam ſententiam Euangelij promiſsione ſe erexerunt.

24 Cæterùm, ne quis hanc Euangelicam regulam

gulam

gulam malè applicet, ſciendum eſt, quibus veluti fulcris nitatur, ne quis ſeipſum fallat, & abutatur Euangelij regula in propriam pernitiem.

25 Quicunque proinde hac Euangelij regula rectè vti velit, hæc quatuor abſque hypocriſi in ſe ſentiat. Primum eſt fiducia Chriſti, qua ſtatuitur eſſe remiſſum peccatũ, iuxta illud: Beati omnes qui confidunt in eo. Secundum, eſt pium & ſanctum propoſitum, quo abiicitur propoſitum peccandi. Qui enim propoſitum habet peccandi aliquando ſpiritum Chriſti non habet: quare nec fidem viuam, qualem requirit Euangelium, habere poteſt. Tertium, eſt ſingulare deſiderium totam ſuam vitam Deo approbandi. Huc enim deſiderium, veluti flamma quædam ardentis in corde fidei eſt. Quartum, eſt ſancta cura muneris ſibi demandati. Qui enim officium negligit, infideli (teſte Paulo) eſt deterior.

26 His quatuor veluti fulcris, conſcientia, mundata à mortuis operibus per ſanguinẽ Chriſti, ædificatur, fouetur, conſeruatur, comprobatur.

27 Differentiæ conſcientiæ, quibus alia dicitur bona, alia mala, ab effectu ſyllogiſmi practici ſumuntur, hoc eſt, à ſenſu iudicij Dei in hominibus, qui ſanè ſenſus, haud obſcurum iudicium eſt futuri iudicij. Bona conſcientia eſt, ex honeſtè actæ vitæ recordatione, lætitia, ſeu remiſsi pecati fiducia. In hac duorum affectuum συζυγία eſt, videlicet lætitiæ & ſpei. Mala cõſcientia eſt, ex turpiter actæ vitę recordatione, trepidatio ac pauor. In hac eſt etiam duorum affectuum συζυγία, videlicet, ægritudinis & metus.

28 Bona conſcientia, theſaurus eſt omnium optimus & precioſiſſimus. vnde Auſonius: Quænam ſumma boni? Mens quæ ſibi conſcia recti. Hanc Plato bonam nutricem ſenectutis nominat.

29 Mala conſcientia, res omnium triſtiſſima eſt. Quid enim triſtius eſſe poteſt, quàm nocte diéque ſuum geſtare in pectore teſtem?

30 Cæterùm hoc loco non inutile fuerit, cùm bonæ tùm malæ conſcientiæ diſcrimina recitare, quæ notat Bernardus. Sæpè enim fit, vt vis conſcientiæ, non, vt deceret, ſentiatur.

31 Conſcientia (inquit) alia bona & tranquilla: alia bona & turbata: alia mala & tranquilla: alia mala & turbata.

32 Bona & tranquilla conſcientia eſt, quæ ſtatuit remiſſum peccatum, & ſentit teſtimonium intus in corde. Bona, ſed turbata eſt, cùm homo quidem ſtatuit peccatũ remiſſum, ſed vehementiùs carnis importunitate ſollicitatur, vt haud rarò videatur ſuccumbere.

33 Mala & tranquilla eſt qua nihil peius, nihil infelicius. Hæc eſt, cùm homo adeò eſt immerſus in profundum peccati, vt de reſipiſcentia non cogitet: ſed tanquam cæcus de vno ſcelere in aliud feratur. Hanc Paulus cauterio reſectam dicit, vnde fit vt nõ ſentiatur, præſertim cùm res omnes ex voto ſuccedunt. Significat igitur Paulus quorundam hominum conſcientiam ita obduruiſſe vt callum obduxerit: deinde cancrum illã inuaſiſſe: poſtremò cauterio amputatã, vt iam planè abſque omni ſenſu eſſe videatur. Homines qui huiuſmodi conſcientiam habent, Paulus Epheſ.

Ephes 4. vocat ἀπηλγηκότας, vt qui omne συντηρήσεως iudicium amiserint, & quorum mens reproba sit facta: quæ mens reproba Rom. 1. inter pœnas contemti Dei numeratur. Est autē mens reproba, quæ probat improbanda, & improbat probanda, qualis est hodie in præcipuis mundi hominibus.

34 Mala & turbata conscientia, est qua sentitur peccati grauitas, quáque homo præmitur tanquam monte quodam imposito, vt eluctari non possit. Huiusmodi fuit conscientia Cain, Iudæ, Achitophel: & talis fit omnium in hora mortis, qui in hac vita sine pœnitentia vixerint, nisi fortè admodum pauci, veluti crura è faucibus lupi eripiantur.

35 Hoc testatus Plato est, etsi Ethnicus, ignarus verbi Dei. Ita enim in primo de republica ait: Quando aliquis vicinus morti videtur, inuadit ipsum subitò metus quidam, & cura eorum de quibus anteà non cogitauit: & sermones qui feruntur de inferis, nempe quòd illi qui hîc alios læserint, illic pœnas luere debeant. Hactenus quidem ridiculi & fabulosi sunt visi: at tunc torquent animum ægrotantis: atque ipse siue ex senectutis infirmitate, siue aliunde inferis vicinior, magis quæ illic aguntur considerat. Suspicione itaque atque metu plenus, animo versat ac pensitat, si quem læserit: ac si deprehenderit se multa iniustè fecisse in vita ex somnis, tanquam pueri, crebro excitatus, metuit, ac mala cum spe viuit.

36 Verùm ne quis desideret quicquam in nostra diuisione, addo & hanc sectionem, Quòd

conſcientia alia ſit bona, ſed falſò, alia ſit mala, itidem falſò. Vtrumque contingit vbi erroneum ſtatuitur principiũ. Monachus murmuratis ſuis preculis & celebrata miſſa, bonã conſcientiã habet, ſed falſò bonã. Alter neglectis preculis & miſſa, torquetur mala conſcientia, ſed falſò mala. Nã vterq. ex malo principio ſuam cõſcientiã extruit.

VETVS ET NOVVS HOMO.

1 CVM Paulus Apoſtolus iubeat, vt deponamus veterem hominem & induamus nouũ, modò ſalutis per Chriſtum partæ conſortes eſſe velimus: operæprecium eſt diligenter inquirere, quiſnam ſit ille vetus homo, quẽ deponi, crucifigi & exui vult Apoſtolus: & quiſnam ſit ille nouus, quem in locum veteris ſuccedere poſtulat.

2 Etſi autem rem ipſam facile eſt ex 4. cap. ad Eph. intelligere, vbi veterem hominem appellat veterem conuerſationem ſecundum cõcupiſcentias erroris: & Nouum qui ſecũdum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate vera: tamẽ ratio appellationis in iſta breuitate non ſatis perſpicitur: quare ex aliis Scripturæ locis declaratio petenda eſt.

3 Imprimis autem hoc conſtat, quòd Metonymia Hebraica, nomina ſubſtantiarum & ſubiectorum ſępiſſimè pro adiunctis, hoc eſt, pro qualitatibus in ſubiectis hærentibus, & pro actionibus qualitatum ponantur. Id autem fieri in oratione Paulina, vel ex eo manifeſtum eſt, quòd in eodem ſubiecto haud raro vetus homo & nouus oppona-

opponantur. 1. Cor. 15. opponitur terrenus homo & cœlestis: vbi nequaquam substantiarum diuersitas, sed qualitatum & actionum notatur differentia.

4 Nemini ergo dubium esse debet, quin hominis appellatione significetur qualitas, & ex qualitate manans actio.

5 Epitheta, veteris & noui, & caussarum respectum indicant, & imitationem seu diuersa studia significant.

6 Nam cùm Apostolus veterem hominem à nouo discernit, ad caussas huius differentiæ respicit. Caussa veteris hominis, est primus homo, de terra terrenus: ideóque vetus. Caussa noui hominis, est secũdus homo, de cœlo cœlestis: ideóque meritò nouus dicitur. 1. Cor. 15.

7 Deinde significatur his epithetis imitatio seu studium, vt vetus sit, quatenus imitatur primum hominem post lapsum: nouus verò quatenus hominem secundum exprimit.

8 Atque hoc est quod Apostolus ait: Qualis terrenus ille, tales & qui terreni sunt: & qualis ille cœlestis, tales & qui cœlestes sunt, & sicut gestauimus imaginem terreni, gestabimus etiam imaginem cœlestis.

9 Est & hoc obseruandum, quòd vetus homo & nouus aliàs opponuntur in diuersis subiectis, aliàs in iisdem: pro qua diuersitate, modus significandi non parum variat.

10 Cùm opponuntur in diuersis subiectis, tũc vt vetus homo vniuersam hominis naturã complectitur, sicuti homo in iniquitate cõceptus est, & in hanc lucẽ editus: ita nouus homo significat

regeneratum per fidem, quia homo per fidem filius Dei nascitur. Ioan. 1. Proinde hac comparatione vetus homo est. Ψυχικὸς homo, hoc est, non renatus, expers fidei & regnique Christi. Contrà verò, nouus homo est qui credit in Christum. Fides ergo hoc pacto separat nouum hominem à veteri.

11 Opponuntur & vetus homo & nouus in iisdem subiectis, qua ratione vetus homo dicitur, quicquid erroris & vitij remanet in regeneratis, quod carnis nomine apud Paulum designatur. Contrà, nouus homo, noua iustificatorum qualitas est, & motus & actio proficiscens ex fide & congruens cũ Lege Dei: & dicitur Spiritus à caussa & autore. Vt igitur prior comparatio à caussis: ita secunda ab effectis, petitur.

12 Vbicunque igitur Spiritus concupiscit & militat aduersus carnem, & caro aduersus spiritum: illic & vetus homo, & nouus, vnà sunt, sed dispari ratione. Nam donec imperium manet penes spiritũ, & caro reprimitur, crucifigitur, mortificatur, verè nouus homo adesse putandus est. Verùm cùm imperium plenum relinquitur carni, adeò vt homo secundum carnem viuat: nouus homo exulat, & homo sub ira Dei manet. Hoc confirmatur Pauli dicto: Si secũdum carnem vixeritis, moriemini. At si Spiritu, actiones corporis mortificaueritis, viuetis. Huius dicti rationem subiicit: Quotquot Spiritu Dei ducuntur, hi sunt Filij Dei.

13 Hactenus in genere ostendimus caussas appellationum veteris & noui hominis: differentias monstrauimus, & alterum ab altero cùm in diuersis

diuersis subiectis, tùm in iisdẽ distinximus. Nunc quò meliùs cognoscatur vterque, hoc est, vetus & nouus homo, veluti ἀνατομὴν quãdam vtriusque iustitiam.

14 In veteri igitur homine cõsideremus. Primùm, corpus ipsum. Deinde corporis membra. Præterea, effecta seu opera veteris hominis.

15 Corpus veteris hominis nunc à Paulo corpus peccati, nunc peccatum ipsum dicitur.: & est vniuersa natura vitiosa & deprauata. Hoc corpus circumfert secũ omnis qui natus est iuxta communem naturæ cursum, ex seminis maris & fœminæ commixtione: nec plenè mortificari potest, priusquam hoc mortale nostrum corpus ab anima relictum fuerit.

16 Membra veteris hominis sunt, facultates tùm animi, tùm corporis, quæ se peccato sistunt ad obediendũ ei in desideriis ipsius. Animi quidem: iuxta Pauli enumerationẽ, Mens, διάνοια, cor: corporis verò, vires corporis, & sensus omnes externi.

17 Mens, id est, τὸ ἡγεμονικὸν, adeò celebratum à Philosophis est ea facultas, qua homo lumine rationis cernit & iudicat honesta & inhonesta: quã Paulus in non renatis vanam esse pronunciat.

18 Διάνοια est facultas illa, per quam ratiocinamur & colligimus aliquid ex iis, quæ mens sine ratione quietè cernit. Verùm hãc in homine veteri excæcatam pronunciat Apostolus.

19 Cor complectitur affectus, voluntatem, concupiscentias. Hoc Paulus obduratum esse affirmat, adeò vt Deo non cedat, nec afficiatur vllis rebus diuinis.

20 Præter has internas facultates seu membra veteris hominis sunt παθήματα τῶν ἁμαρτιῶν, vt Paulus appellat, quæ existunt in membris nostris per Legem, antequam veniamus in communionem gratiæ. Neque tamen Lex harum affectionum effectrix est per se, sed tantùm κατ' ἀφορμὴν, vt Paulus sese interpretatur.

21 Est igitur mens in nō renatis, primum veteris hominis membrum, & veluti primus peccati, id est, natiuæ nostræ corruptionis administer, cui famulatur intelligentia, ad suggerendum cordi prauos motus. Hi postquam commouerint voluntatem, nascuntur ἐπιθυμίαι. Tum verò corpus, ab animo impulsum, huc & illuc transuersum rapitur: omnes sensus, adeóque omnia corporis membra tyranni arbitrio se sistunt, ad perpetranda omnia, quæ imperat. Et cùm voce Dei peccatum accusatur, eius παθήματα, inde occasione sumta magis vigent in membris non renatorum.

22 Hinc fructus pessimus profertur, & varius, quemadmodū Paulus Galat 5. testatur hisce verbis: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt, adulterium, scortatio, impuritas, proteruia, idololatria, veneficium, inimicitiæ, lis, æmulationes, iræ, contentiones, dissidia, hæreses, inuidiæ, cædes, ebrietates, commessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quòd qui talia agunt, regni Dei hæredes non erunt.

23 Habemus quid sit vetus homo, Quæ eius membra, Quæ actiones, &, Quis exitus. Verùm vt omnia in breuiorem summam contraham, vetus homo est peccatum regnās in mortali nostro corpore,

corpore, ita vt obediamus peccato in cupiditatibus corporis. Rom. 6.

24 In nouo homine ſpectentur, natiuitatis cauſſæ, modus, partes, noui hominis membra, actiones & ſigna teſtantia infallibiliter de hac noua natiuitate, ex quibus, quilibet ſcire poteſt, num ſit nouus homo in Chriſto, nécne.

25 In noui hominis natiuitate nihil craſſum, nihil carnale cogitandum eſt. Eſt enim arcana quædam ac ſpiritualis natiuitas, cuius cauſſæ & cognoſcendæ ſunt, & accuratè diſtinguẽdæ. Nam cùm nunc à Deo naſci, nunc è Spiritu renaſci, interdum per verbum, nonnũquam per fidem, rurſus per lauacrũ aquæ, interdum quoque per miniſtros Euangelij naſci dicimur: neceſſarium erit cauſſas has accuratè diſtinguere, ne confuſio harum cauſſarum errores pariat.

26 Hoc autem ante omnia tenendũ eſt, quòd ſicut opus creationis hominis, eſt totius Trinitatis: ita & recreatio ſeu regeneratio hominis, Deum autorem habet. Nam hoc mirãdum opus à nulla creatura fieri poteſt.

27 Vt ergo Deus Pater creauit hominem, & Deus Filius creauit hominem, & Deus Spiritus ſanctus creauit hominem: ita Deus Pater, Filius, & Spiritus ſanctus hominem peccato mortuum regenerant: ſed ſeruata cuiuſque perſonæ proprietate, hoc modo:

28 Vt Deus Pater creauit mundum, per Filium, in Spiritu ſancto: ita rectè dicitur: Deus Pater per Filium, in Spiritu ſancto regenerat hominem. Pater enim autor & fons eſt: Filius medium & meritum: Spiritus ſanctus vim ſuam exe-

rit in hominem,ac eum nouam creaturam efficit & conſeruat. Verùm quia Deus vtitur ad hāc noui hominis regenerationem, ſenſibilibus inſtrumentis: fit vt hęc natiuitas nunc verbo,nunc fidei, nunc Baptiſmo,nunc miniſtris Euangelij tribuatur:ſed diuerſimodé.

29 Vt Petrus Apoſtolus ſemen noui hominis naſcendi, verbum Dei ſtatuit:ita Ioannes per fidem naſci filios Dei affirmat. Nam ſicuti verbum promiſſionis eſt veluti ſemen Dei, ex quo filij Dei naſcuntur : ita fides, quæ eſt opus Spiritus ſancti, recipit ſemen:quo recepto hæc diuina peragitur natiuitas. Huc illud: Dedit Deus hunc honorem, vt filij Dei fiant, quotquot credunt in nomen eius.

30 Dignatur proinde adoptionis honore Deus eos, qui in Filium credunt, ſed quos ſuo Spiritu iam genuerat. Proinde, quod efficit Spiritus: hoc verbum offert: atque idem fides receptum declarat.

31 Quòd autem natiuitas hîc tribuatur nunc Baptiſmo, nunc miniſtris Euangelij, non pugnat cum ſuperioribus. Vt enim Baptiſmo tribuitur, tanquam Sacramento : ita miniſtris Euangelij, tanquam cooperariis Dei, non tanquam autoribus.

32 Cùm autem huius nouæ natiuitatis modum ignoraret Nicodemus, Dominus cū hac ſimitudine docet. Ventus,inquit, quò vult ſpirat, & ſonum eius audis, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat : ita eſt omnis qui genitus eſt è Spiritu,hoc eſt,Quemadmodum ignoratur, vnde veniat,aut quò vadat, ventus, ſed tamen eius ſonus

ſentitur,

ſentitur, dum ſpirat: ita modus regenerationis per Spiritum ſanctum, eſt nobis reconditus: ſed mox vbi regeniti ſumus, vis & effectus Spiritus ſancti in rebus regenitis, ſe profert. Nam huius Spiritus motus & ſtatus, in cordibus regenitorũ eſt fides qua ſola iuſtificamur, Timor Dei, Ardẽs amor, &c.

33 Partes huius nouæ natiuitatis, ſeu noui hominis, ſunt duæ, videlicet, Mortificatio, & Viuificatio: quæ quidem quotidianis incrementis opus habent, quò tandem perficiantur.

34 Vt mortificatio eſt communio & ſocietas mortis Chriſti, cuius virtute, verus homo caſtigatur, crucifigitur, occiditur: ita viuificatio eſt communio & ſocietas reſurrectionis Chriſti, cuius virtute viuificamur, vt nouam vitam viuamus. Quòd enim repugnamus peccato, virtute mortis Chriſti fit: & quòd militamus iuſtitiæ, virtute reſurrectionis Chriſti fit, quẽ poſſidemus fide, cum omnibus ſuis theſauris & beneficiis.

35 Membra huius noui hominis ſunt: mens, ſed reformata manu Dei, & noua luce perfuſa: intelligentia verbum Dei tanquam regulã, ſequẽs: affectus, ſed purgati per Spiritum ſanctum, ardentes tomore Dei: & voluntas conuerſa ad Deũ, & concupiſcentia Spiritus, quæ pugnat aduerſus carnem.

36 Hinc etiã intelligi poteſt, qualéſnam ſint actiones noui hominis, ſeu Spiritus, qui teſtatur de noſtra renaſcentia. Paulus autem, exempli gratia, has enumerat actiones Spiritus: Fructus Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia.

Aduerſus eos qui ſunt huiuſmodi non eſt Lex.

37 Porrò, Signa teſtantia de hac ſpirituali natiuitate, vnumquemque Chriſtianum tenere oportet: ne quis vel ſeipſum decipiat, vanitate: vel deiiciat, puſillanimitate. Sunt autem præcipua ſigna quinque.

38 Primum eſt, vera Chriſti cognitio: Hæc eſt, inquit Dominus, vita æterna, vt te cognoſcãt verum Deum, & Ieſum eſſe Chriſtum, quem miſiſti. Hæc cognitio in notitia & fiducia Chriſti eſt ſita.

39 Secundum eſt, duci ſpiritu Chriſti, & non carnis impetu ferri. Ita enim inquit Paulus: Qui ducuntur ſpiritu Chriſti, hi ſunt eius. Hic Spiritus vt eſt arrhabo hæreditatis promiſſæ: ita miſſus eſt in corda noſtra, vt nos ad precandum excitet.

40 Tertium, aſsidua ſpiritus aduerſus carnem lucta, & eiuſdem ſpiritus victoria ſuper carnẽ. Etſi autem hæc victoria difficulter acquiritur: tamen reuera parta eſt, quando peccatum in nobis non regnat, vt obediamus ei in cupiditatibus corporis.

41 Quartum eſt, patientia ſub cruce, quæ ſpei, quæ cum fide coniuncta eſt, indiuidua comes exiſtit.

42 Quintum, quotidie magis magíſque abundare in cognitione & omni ſenſu. Philip. 1.

SPI-

SPIRITVS ET litera.

1 QVI ex Pauli dicto: Litera occidit, Spiritus autem viuificat, Grammaticum Scripturæ ſenſum (quem literalem vocant) occidere, & allegoricum viuificare cõcludunt, pernicioſiſſimè errant.

2 Primùm enim iſta interpretatio contumelia Deum afficit, vt qui homines obſcuris ænigmatibus, in certam ipſorum perniciem, illudat & decipiat.

3 Deinde, eadem omnem doctrinæ cœleſtis certitudinem euertit. Nam ſi Grammaticus ſenſus, quem verba rectè intellecta ſuppeditant, eſt litera occidens: quæ quæſo certitudo eſſe poterit, præſertim cùm alij alias gignunt allegorias?

4 Idem error homines paulatim, à verbo nobis diuinitus tradito, ad humana ſomnia abducit. Vnde fit vt doctrinæ Dæmoniorum & humanæ traditiones in locum cœleſtis doctrinæ, quæ ſola ſalutaris eſt, ſuccedant.

5 Breuiter, Iſta erronea ſententia omnem ſalutis ſpem & omnem conſcientiarum conſolationem euertit. Quæ enim ſpes & quæ conſolatio, ex eo verbo eſſe poterit, quod inſtar Protei, in mille allegoriarum formas ſe flectit?

6 Proinde ſanis hominibus & piis, dubium eſſe non poteſt, quin afflatu diabolico factum ſit, vt genuinus verborum ſenſus, quem ſuppeditat grammatica, ſit iſtis doctoribus litera occidens: & contrà, ſomnium hominis ſit allegoria, adeóque Spiritus viuificans.

7 Similis prorſus contumelia fuit antiqui Serpentis, qui primos noſtros parentes, à ſenſu verbi Dei genuino, abduxit ad alias cogitationes pugnantes cum voluntate Dei in verbo reuelata. Nam cùm Deus ſua voce minatur mortem comedentibus de fructu vetito, Satan contrà dicit: Nequaquam morte moriemini, ſignificans verba Dei non eſſe accipienda eo ſenſu, quem grammatica promebat, ſed alio arcano & allegorico.

8 Proinde non minùs quam vox Satanæ, qua Eua decepta eſt, deteſtandus eſt error Origenis, qui ſcripturam totam in allegorias transformat. Et probanda eſt Epiphanij ſententia, qui affirmat non omnia diuina verba allegoriis indigere, ſed accipienda eſſe prout ſe habent, hoc eſt, eo ſenſu, quem voces rectè intellectæ conficiunt.

9 Abraham audit à Domino: Vade in locum quem monſtrauero tibi, atque ibi offer vnigenitum filium tuum Iſaac, quem diligis, in holocauſtum. Hîc, ſi Abraham præterito grammatico ſenſu, confugiſſet ad allegorias, nequaquam filium Iſaac, vinculis prius ligatum, mactare in holocauſtum properaſſet.

10 Quapropter in mandatis diuinis, in ordinationibus, in promiſsionibus, & comminationibus omnibus modis quærendus eſt, & retinendus genuinus verborũ ſenſus: niſi fortè ex grammatico ſenſu aliqua abſurditas ſequitur, aduerſus articulos fidei. Tunc enim adhibenda eſt theoria, iuxta Epiphanij conſilium, quæ ex ſcopi conſideratione, ex periſtaſi rerum, & ex collatione plurium ſententiarum, eruit (ſeruata analogia

fi dei) verum verborum ſenſum.

11 Etſi autem in veteri potiſsimùm teſtamento, multa ſunt typica & myſtica: tamen genuinus verborum ſenſus primùm tenendus eſt. Deinde ſymbolica ratio, potiùs quàm allegoria, eſt ſpectanda: quæ tantiſper probanda eſt, donec cum axiomatis primis Religionis conſentiat.

12 Quantum autem ad allegorias attinet, ſeruari hanc regulam perutile fuerit. Allegoria nulla recipiatur, quantumuis ſpecioſa fuerit, niſi quæ habeat facem clarã verbi diuini præeuntem.

13 Cæterùm, ne errore Papiſtico & nos inuoluamur, de Spiritu & Litera: primùm quæramus, quid Litera, & quid Spiritus abſolutè ſint. Deinde quid comparatè, videlicet, cùm Litera tribuatur Legi, & Spiritus Euangelio, quatenus opponuntur.

14 Quid autem ſint Spiritus & Litera abſolutè, ex ſequentibus licet colligere teſtimoniis. Rom. 2. Non circumciſio carnis, circumciſio eſt: ſed circumciſio cordis in Spiritu, & non in Litera. Circumciſio ergo cordis, eſt Spiritus: & circumciſio, quæ in carne tantùm eſt, eſt litera. 2. Corinth. 3. opponitur ſpiritus Dei viui, tabulis lapideis.

15 Hinc primùm firmiſsima demonſtratione concludo, Literæ & Spiritus vocabula, nequaquam ad expoſitionem pertinere, vt volunt cum Origene Papiſtæ: ſed potiùs ad vim quandam & fructum verbi in hominibus.

16 Hoc comprobatur & his Pauli verbis: Dum palàm ſit, vos eſſe epiſtolam Chriſti, inſcriptam non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabu-

lis lapideis,ſed in tabulis cordis carneis.

17 Præterea antitheſis literæ & Spiritus rectè perpenſa,omnem dubitationem tollit. Nam certum eſt,literam & ſpiritum, vt contraria, ab Apoſtolo opponi. Si itaque conſtiterit, quid propriè alterutra harum vocum ſignificetur:mox ex collatione contrariorum,quid ſibi velit reliqua, apparebit.

18 Cùm igitur Paulus ipſe Spiritui, in corde locum tribuit,atque eum definit eſſe viuum ſenſum,& ſcripturam Spiritus ſancti,viuificantis corda hominum: ſequitur literam eſſe quiddam expers viui ſenſus Spiritus in corde.

19 Proinde vt ſpiritus eſt, quod Spiritu Dei viuentis, in cordibus noſtris inſcriptum eſt: ita litera erit quicquid legitur, intelligitur, cogitatur, & fit, quantumlibet ſpirituale ſit, cùm animo noſtro non inhæret & viuit per Spiritum.

20 Quantum itaque ad rem attinet,quæ proponitur,intelligitur,cogitatur, non eſt differentia,inter Literam & Spiritum: ſed quoad animi affectus. Si enim animus ſpiritu Dei viuificantis excitatur ad pios & ſanctos motus & actiones: Spiritus eſt. Sin minùs, litera eſt inefficax ad vitam infundendam, & ſatis potens ad occidendum:non quidem verbi vitio,ſed hominis culpa.

21 Paulus vult hominem abundare in cognitione & ſenſu ſimul. Nam cognitio omnis,ſiue ſit Legis, ſiue Euangelij, ſine ſenſu, litera eſt occidens. Contrà autem, cùm ſenſus viuus in corde accedit,Spiritus eſt viuificans,& non ampliùs litera occidens.

22 Legis proinde cognitio, & opus Legis, ſi ſpiritu

ſpiritu Dei intus viuificante corda deſtituitur, litera eſt occidens, vt in Paulo cernimus nondum conuerſo. Is enim, etſi inculpatè coram oculis hominum vixerat: tamen ad extremum, ſe à Lege occidi, animaduertit.

23 Euangelij ſimiliter cognitio, confeſſio, & vſus Sacramentorum, ſine Spiritu intus corda renouante, litera eſt occidens.

24 Contrà, Legis cognitio, & opus Legis, quando Spiritus intus cor viuificat, Spiritus eſt, & non Litera, vt in Paulo eſt videre, qui conuerſus, condelectabatur Legi Dei, ſecundum interiorem hominem.

25 Euangelium ſimiliter creditum & efficax in corde, Spiritus eſt. Idem ſit de ſacrificiis & ſacramentis iudicium.

26 Sacrificium Cain, Decimæ Phariſæi, quia vitali ſpiritu in corde deſtituebantur, litera fuerunt. Contrà, Abelis munera, & Cornelij eleemoſynæ, quia corda eorum viuificabantur ſpiritu Dei, Spiritus erant.

27 Sic Paulus, circumciſionem, quæ in carne hæret ſine fide in corde, Literam vocat: & contrà, eandem, Spiritum nominat, cùm ſuum proprium finem aſſequitur, hoc eſt, cùm res in corde, ſigno externo reſpondet.

28 Fine enim præceptorum, ſignorum, typorum, atque adeò omnium operum ſublato, manet ſola Litera, quæ per ſe inutilis eſt.

29 Ratio locutionis, ſi quæritur, hæc eſt, Vt Spiritus vocabulum per Synecdochen accipitur, Nam & Spiritum ſanctum ſignificat, & motus viuos, in corde excitatos, ab eodem Spiritu: ita Li-

teræ vox, per Metalepsin transfertur, & significat, quod nudam Literam, sine motu Spiritus sancti in corde, consequitur.

30 Hactenus perspicuè ostendimus, quid absolutè sit Spiritus, & quid Litera. Nunc autem declarandum est, quid sibi velint, cùm litera Legi, & Spiritus Euangelio, à Paulo tribuantur: quæ sanè epitheti vici funguntur, ac si diceres Legem literalem esse, Euangelium autem spirituale.

31 Verba Pauli hæc sunt: Qui fecit, vt idonei essemus ministri noui Testamenti, non literæ, sed Spiritus. Litera enim occidit: Spiritus autem viuificat. Quod si mortis ministerium, literis informatum in saxis, fuit gloriosum: adeò vt non possent intueri filij Israel in faciem Mosis, propter gloriam vultus eius, quæ abolenda erat: cui non potiùs ministerium Spiritus, erit gloriosum? Nam si ministerium condemnationis, erat gloriosum: multo magis ministerum iustitiæ abundat in gloria.

32 Hîc Paulus manifestè legem Mosis, scriptam in tabulis lapideis, vocat literam occidentem: & contrà, Euangelium, Spiritum viuificantem.

33 Sed sciendum est, Legem quidem literam, Euangelium verò Spiritum appellari, non simpliciter. Nam vt Euangelium non semper est Spiritus: ita Lex non semper est litera: sed quatenus vnum alteri opponitur. Tunc enim verè & congruenter dicitur, Legis naturam esse, literaliter docere homines: Euangelij autem, spiritualiter: quia gratiæ Christi sit instrumentum.

34 Neque his obſtat, quòd Euangelium à Paulo alibi dicatur odor mortis ad mortem, & Chriſtus appelletur lapis offenſionis, & petra ſcandali. Nam id Euangelio non competit natura, quia omnibus eſt ſalutare: ſed hominum vitio, qui inſtrumentum regenerationis & reconciliationis repudiant.

35 Legis igitur perpetuum & inuiolabile accidens eſt, (quatenus à Chriſto ſeparatur) vt occidat. Quoniam, vt alibi dicit Apoſtolus, Quicunque ſub ea manent, maledictioni ſunt obnoxij. Contrà, Euangelij accidens eſt, per occaſionem occidere. Nam in eo reuelatur iuſtitia Dei ex fide in fidem: ideóque potentia Dei eſt, in ſalutem omni credenti.

36 Breuiter, Lex morbum oſtendit, ita vt nullam monſtret ſpem ſanationis: ſed potiùs cùm hominem relinquit in ſeipſo, morti eum neceſſariò adiudicat: ideóque meritò Litera occidens dicitur. Verùm Euangelium deſperatis remedium adfert. Quare pœnitentiam prædicat, & ad Chriſtum adducens, vitæ ianuam aperit: ideóque meritiſsimè, Spiritus viuificans, à Paulo dicitur.

37 Diſcernendum eſt igitur, inter fortuitum euentum, & perpetuum accidens: inter proprium officium rei, & occaſionem. Fortuitus Euangelij euentus eſt occidere, videlicet, cùm auditur, & non creditur. Vnde fit, vt per accidens, ſit Litera occidens: cùm eius tamen proprium officium ſit, viuificare: vnde Spiritus appellatio illi propriè competit.

38 Cæterum cùm Paulus ſe alióſque Euangelij

præcones, vocat miniſtros non Literæ, id eſt, Legis occidentis, Sed Spiritus, id eſt, Euangelij viuificantis: non abolet doctrinam Decalogi, ſed tantùm diſcernit inter miniſterium Moſis proprium, & proprium munus præconum Euangelij.

39 Etſi autem homines ad pœnitentiam ſeu conuerſionem (ad quam inuitat Euangelium) ſemper prædicatione Legis præparandi ſunt, Nam Legis prædicatio, & ignorantiæ noſtræ medetur, & ſtuporem excutit, vt verè ſentiamus noſtrum malum, cuius admonitione adigamur ad Chriſtum, niſi malimus in noſtris peccatis perire. Tamen proprium eſt miniſtrorum noui Teſtamenti, vt ſint miniſtri Spiritus: accidentale verò, quòd ſint Literæ miniſtri.

40 Verùm hoc accidentale miniſterium, toties aboletur, quoties prædicationi Legis, ſuccedit Euangelij gratia æterna. Quod quidem fit, quando homines, agnita ſua iuſta damnatione, & percepto Spiritu ſeruitutis ad metum, obtemperant Euangelio, agentes pœnitentiam. Tum enim donantur Spiritu adoptionis per quem clamant, Abba pater.

41 Quicunque hoc adoptionis Spiritu, ad prædicationem Euangelij, donati fuerint, à maledictione Legis liberi ſunt: adeò, vt obedientia, quam præſtant Legi Dei, non ampliùs Litera, ſed Spiritus cenſeatur. Nam non ſolùm credentes p[illegible] viuificantur: verumetiam opera, quæ faciunt (tametſi Legi non ſatisfaciunt) viuificantur.

42 Atque hinc eſt, quòd tametſi doctrina Decalogi, quatenus hominem, ad Chriſtum nondum con-

uerſum, condemnat, ſit temporaria & abolenda: tamen perpetuò maneat, quatenus eſt norma iuſtitiæ diuinæ, & regula obedientiæ, quæ neceſſariò à conuerſis requiritur.

43 Quare deteſtandus eſt furor non ſolùm Antinomorum, qui Decalogum non prædicandum in Eccleſia mentiuntur: verumetiam eorum, qui prætextu Chriſtianæ libertatis, neceſſitatem obedientiæ in conuerſis tollunt.

44 Nam ſi neceſſarius eſt ordo cauſſarum & effectuum, & Chriſtiani omnes ſunt debitores, non carni, ſed Spiritui: omnino neceſſaria eſt noua obedientia. Adeò, vt qui ſecundum carnem vixerit, ſit moriturus: & contrà, qui Spiritu, actiones carnis mortificauerit, ſit victurus.

PRAEDESTINATIO.

1 DE æterna Dei prædeſtinatione, & electione hominũ ad vitã beatam & immortalem rectè erudiri Eccleſiam ſummoperè neceſſarium eſt. Nam vt nulla doctrina vberiorem conſolationem piis conſcientiis adferre ſolet, quàm doctrina prædeſtinationis rectè explicata: ita nihil periculoſius eſt, quàm à vera prædeſtinationis ratione aberrare.

2 Quare ne à modo prædeſtinationis & electionis, quem nobis commendat Scriptura aberremus, ſummo ſtudio cauendum eſt. Nam qui à vero modo deflectit, in præcipitium fertur, vnde ſe recipere non poteſt.

3 Sunt quidam, qui cùm audiunt noſtram ſalutem in Dei electione & propoſito ſitam eſſe, & modum verum haud obſeruant, ſomnia Stoica & tabulas Parcarum fingunt, quibus & ſeipſos miſerè implicant, & alios perniciosè ſeducunt.

4 Nam fieri aliud nequaquam poteſt quàm vt is, qui fatales libros de ſaluandis & perpendendis imaginatur, vel hypocriſi vana turgeat, vel deſperatione pernicioſa tabeſcat.

5 Quidam enim carnalis cuiuſdam ſecuritatis anſam arripientes, in quæuis ſcelera licentiosè ruunt: ſibi quidem ipſis in certam perniciem: aliis verò, in graue ſcandalum.

6 Nonnulli in contrarium malum feruntur: qui cùm contra verbum Dei, particularem gratiæ promiſsionem ſomniant, in deſperationis barathrum demerguntur: in quo eos æternùm perire, niſi maturè dextera Dei erecti reſipiſcant, neceſſe eſt.

7 Quapropter cùm audimus verbo Dei nobis prædeſtinationis myſterium commendari, ſimul in verbo Dei prædeſtinationis modum cum ſua vera cauſſa quæramus: quem ſi rectè tenuerimus, ſummam conſolationis prædeſtinationis doctrina nobis adferet, & erit non ſolùm veluti calcar quoddam ad omnia pietatis exercitia: verumetiam vt ſacra quædam ancora in mortis articulo.

8 Modus autem prædeſtinationis veriſsimus eſt, quem Paulus nobis commonſtrat, cùm ad Epheſ. ita ſcribit: Elegit nos in Chriſto ante conſtitutionem mundi, vt ſimus nos ſancti, & inculpati coram ipſo in dilectione. Item, prædeſtina- Ephes. 1.

uit

uit nos in adoptionem per Chriſtum Ieſum. Item, Gratos nos fecit in Dilectō : in quo habemus redemtionem per ſanguinem eius. Item, Propoſuit recolligere omnia in Chriſto. Item, In quo in ſortem aſciti ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius, qui omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt nos ſimus in laudem gloriæ eius, qui antè ſperauimus in Chriſto. Item, In quo & credentes obſignati eſtis Spiritu promiſsionis ſancto, qui eſt Arrhabo hæreditatis noſtræ.

9 Hîc Paulus clariſsimè modum prædeſtinationis definit, dum pronunciat Deum prædeſtinaſſe nos ſaluti per Chriſtum, & in Chriſto. Per Chriſtum quidem, vt mediatorem & λυτρωτήν. In Chriſto verò, vt in capite, & cum capite : cuius membra efficimur per fidem, quam Euangelium promiſcuè omnibus prædicat.

10 Prædeſtinauit igitur nos Deus non exarando fatales libros cum Zenonis familia: ſed ſtatuendo iuxta conſilium voluntatis ſuæ modum ſalutis conſequendæ per Chriſtum & in Chriſto.

11 In hoc modo conditio fidei includitur. Nam cùm fide inſerimur Chriſto, eius membra efficimur: atque ideò electi, quia membra Chriſti ſumus.

12 Quàm autem hæc conditio ſit neceſſaria ex ordinatione diuina, plurima ſanè declarant teſtimonia. Paulus Rom. 9. vbi de prædeſtinatione diſputat, hanc conditionem inculcat, inquiens: Quid igitur dicemus? Gentes, quæ nō ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam, iuſtitiam

inquam, quæ eſt ex fide. Iſrael verò ſectans Legem iuſtitiæ, ad Legem iuſtitiæ non peruenit. Quare? quia non ex fide, ſed ex operibus Legis. Hanc conditionem repetit Apoſtolus in 10.cap. & ſæpè aliàs eam vrget. Coloſſ.1. Si modò in fide permaneatis fundati. Hebr.3. Participes facti ſumus Chriſti, ſi modò incoatam fiduciam vſque ad finem firmam teneamus. 1. Tim.2. Mulier ſaluabitur, ſi permanſerit in fide.

13 Neceſſitatem huius conditionis Apoſtolus ipſe de ſe loquens oſtendit, cùm ait: Væ mihi ſi non Euangelizem. Item, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cùm aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar. Si igitur Paulus electum Dei organum, ex fide obedientiam erga Deum non præſtitiſſet, fide excuſſa, gratia excidiſſet, reprobus ſua culpa effectus. Ieremias idem verbis Domini inculcat: Si, inquit, pœnitentiam egerit gens illa à malo, quod locutus ſum aduerſus eam: agam & ego pœnitentiam ſuper malo, quod cogitaui vt facerem ei. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiant vocem meam: pœnitentiam agam ſuper bono quod locutus ſum vt facerem ei.

14 Hinc manifeſtè apparet prædeſtinationem diuinam, per Chriſtum & in Chriſto, ratam eſſe & requirere à nobis conditionem fidei, qua Chriſto inſerimur, atque ideò electi cenſemur.

15 Ex his quæ hactenus diximus hanc prædeſtinationis extruamus definitionem. Prædeſtinatio eſt ordinatio Dei, qua ipſe ante conſtitutionem mundi, ſecundum beneplacitum & conſilium voluntatis ſuæ, per Chriſtum & in Chriſto, deſtina-

uit

uit vitæ æternæ omnes in Christum redemtorem credituros: vt sint sancti & inculpati coram ipso: vtque laudem gloriæ gratiæ ipsius prædicent in omni æternitate.

16 Huic opponitur reprobatio, qua reiiciuntur & arcentur ab æterna vita, & mancipantur æternis pœnis, quotquot in Christum credere recusant, & quicunque in fide Christi, ad finem vsque vitæ, non perseuerant.

17 Huius reprobationis caussa est peccatum hominum, & iustitia Dei iustè punientis transgressores, qui ad propitiatorium hominibus à Deo propositum, non confugiunt.

18 Porrò cùm conditionem fidei requirimus: simul Pharisaicum taxamus errorem, de Dignitate personarum, de Prærogatiua carnis, de Meritis humanorum operum. Vnde & hoc sequitur, quòd nec ex ratione, nec ex Lege de hoc mysterio iudicandum sit. Nam vt ratio dignitatem & prærogatiuam carnis: ita Lex, merita operũ hypocritis electionis caussam falsò statuere videtur.

19 Non est itaque caussa prædestinationis in nobis, vt falsò opinantur Monachi, sed in Deo: quam caussam Paulus εὐδοκίαν voluntatis Dei vocat: Augustinus misericordissimam Dei voluntatem.

20 De hac voluntate Dei erga homines, vbi certò constiterit: prædestinationis nostri fundamentum habemus immotum. Nam Deus omnia, vt Paulus testatur, secundum consilium huius suę voluntatis operatur.

21 Hæc Dei voluntas misericordissima, non est nobis incognita aut tecta: sed tradita est &

reuelata nobis, voce Euangelij. Et in quatuor po tissimùm cernitur: in missione Filij: in promissione: in mandato: & in obsignatione gratiæ.

22 Missio Filij locupletissimum testimonium paternæ voluntatis Dei erga nos est, iuxta hanc vocem Filij: Sic Deus dilexit mundum vt Filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Ro. 5. Commendat Deus charitatem suam erga nos, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est.

23 Huius itaque λυτρὸν, sufficiens satisfactio est & expiatio peccatorum totius mundi. Per hunc enim Pater fatetur se placatum esse, & iubet seriò vt ipsum audiamus.

24 Neque est quòd quisquam existimet missum esse Filium in mundum, vt quosdam selectos tantùm de genere humano redimeret: sed potiùs vt totius mundi peccata tolleret, iuxta illud: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi.

25 Nam vt communem nostram naturam assumpsit, & cum natura, nostram caussam in se recepit: ita palàm ipse de se ait: Filius hominis venit saluare quod perierat.

26 Iam autem non pauci aliquot perierant de genere humano: sed totum genus humanum.

27 Quemadmodum igitur in Adamo omnes lapsi sumus: ita cum Adamo datur omnibus promissio seminis contrituri caput serpentis. Hinc Ioannes: Christus apparuit, vt destruat opera Diaboli. Quapropter, fidelis sermo, vt Paulus ait, & omni approbatione dignus est, quòd Christus

ſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere.

28 Quòd autem euentus (proh dolor) non reſpondeat voluntati Patris mittentis Filium, & deſiderio Filij deriuátis in ſe pœnam peccati: id fit propria hominum malitia, qui à Patre clementiſſimo ad nuptias filij inuitati, venire recuſant: quemadmodum Chriſtus ipſe conqueritur, cùm ait: Multi ſunt vocati, pauci verò electi. Hoc eſt, pauci credunt & fructus pœnitentiæ edunt, atque ideò expelluntur de domo nuptiarum, vt qui veſtem nuptialem non habeant.

29 Promiſſio gratiæ quæ verè vniuerſalis eſt, ſimiliter voluntatem miſericordiſſimam Patris cœleſtis nobis commendat. Huc pertinent plurima dicta, inter quæ ſunt hæc: Hæc eſt voluntas Patris mei, qui miſit me, vt omnis qui videt Filium, & credit in eum habeat vitam æternam. Matth. 18. Sic non eſt voluntas ante Patrem meum, qui in cœlis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis. 1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines ſaluos fieri & ad agnitionem veritatis venire. 2. Petr. 3. Deus longanimis eſt erga vos, non volens vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere. Huc & illud Propheticum pertinet. Nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat.

30 Hinc Diuus Bernhardus: Prodit in lucem ad miſeri conſolationem magnum conſilium, quod ab ęterno latuerat in ſinu æternitatis, quòd nolit, videlicet, Deus mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat.

31 Hæc promiſſio gratiæ, vt eſt vniuerſalis: ita

etiam est gratuita, sola fide accipienda. Vtrumque perspicuè docet Paulus ad Rom. 9.10.11. vbi excludit apertè omnem prærogatiuam carnis & operum merita: & concludit omnem qui credit non pudefieri. Non est enim (ait) distinctio Iudæi & Græci. Idem enim Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant ipsum.

32 Huc faciunt pulcherrimi illi typi, quos idem Apostolus proponit, cùm filios Abrahæ, Ismahelem & Isaac: & filios Isaac, Iacobum & Esau, in medium adducit: qui typi in hunc modum accommodandi sunt: In commodis certis ad hanc vitam spectantibus, non omnes qui nati sunt ex semine Abrahæ & Isaac, habentur illorum filij. Multo minus in rebus spiritualibus censebuntur filij, qui ab istis sanctis Patribus ortum ducunt. Quocirca, quemadmodum in commodis ad hanc vitam spectantibus, tantùm illi reputantur filij, de quibus sancti Patriarchæ habebant promissiones, vt Abraham de Isaaco & non de Ismaele, Isaac de Iacobo & non de Esau. Ita in rebus spiritualibus solùm illi sunt Abrahæ filij censendi, qui promissioni gratuitæ credunt: & non illi, qui prærogatiua carnis tument.

33 Neque aliud vult conclusio Apostoli: Non est igitur volentis neque currentis, sed miserentis Dei. Nam huius conclusionis hic sensus absque dubio est verissimus. Non est volentis neque currentis, videlicet secundum carnem: quia voluntas carnis & cursus carnis nituntur prærogatiua carnis & meritis operum: atque ideò aduersantur misericordiæ Dei & merito Christi. Sed est volentis & currentis secundum promissionem,

nem, hoc est, credentis. Siquidem omnia possibilia sunt credenti. Nam hæc voluntas, & hic cursus, commendant misericordiam Dei: adeóque sola misericordia in Christo promissa nituntur. Quid hinc iam efficitur? Illud quod propositum erat ab Apostolo, Nō filios carnis sed filios promissionis, esse hæredes.

34 Sunt autem filij promissionis omnes qui credunt promissioni vt Abraham credidit. Nam Apostolus Rom. 4. definit filios promissionis esse eos, qui insistunt vestigiis fidei Abraham. Et ad Gal. 3. Scitote, inquit, quòd qui credūt, hi sunt filij Abrahę. Si filij sunt, & hærędes secūdum promissionem.

35 Qui hanc vniuersalem gratiam negant (quantum quidem ad voluntatem Dei paternam attinet) præterquam quòd Paulo, adeóque consensui totius Scripturæ se opponunt, grauissimè impingūt. Primùm enim tribuunt Deo προσωποληψίαν. Deinde fingunt in Deo contradictorias voluntates.

36 Sed quòd apud Deum non sit προσωποληψία, multa dicta testantur. Deus enim semper bonam caussam cōprobat, & semper malā condemnat, iuxta hanc regulam: Fideles custodit Dominus, & retribuet abundanter facienti superbiam.

37 Nihil proinde certius est, quàm quòd Deus omnes pœnitentes recipiat in gratiam, & contrà impœnitentes omnes reiiciat, absque omni personarum respectu.

38 Quòd autem Deus Lazarum mendicare voluit, & Iosephum principem Ægypti fecit, hoc non constituit in Deo προσωποληψίαν. Nam perso-

narum acceptio in iudiciis locũ habet, vbi æqualibus inæqualia, aut inæqualibus æqualia tribuũtur. Nunc autẽ cùm Deus ſibi hanc iudiciariam regulam ſtatuit, quòd velit in Chriſto omnes credentes ſaluare, & quòd velit omnes contemnentes Filium, & perſeuerantes in delictis, pœnis punire æternis: nequaquam perſonarum acceptor eſt.

39 Præterea, quòd non ſint in Deo contradictoriæ voluntates, ex eo manifeſtum eſt, quòd, vt ipſe veraciſſimus, imò ipſa veritas eſt: ita duplex cor damnet. Cùm igitur ſcriptum eſt: Deus vult, omnes homines ſaluos fieri. Item, Deus non vult vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere: nequaquam ſunt harum propoſitionum contradictoriæ admittendæ, quæ ſunt, Deus non omnes vult ſaluos fieri, Deus vult aliquos perire, & non omnes ad pœnitentiam recipere.

40 Quomodo ergo (inquies) damnantur multi, cùm omnes ſaluos fieri Deus velit? Si conſilium creationis & miſſi Filij in mũdum reſpicimus, verè voluntas Dei eſt vt nullus pereat. Verùm ſi euentum conſideramus, voluntas Dei eſt, vt contumaces & impœnitentes pereant. Pater terrenus vult omnes ſuos filios hęreditate gaudere. Hæc eſt enim paterna ſtorga in bono patre. Verùm ſi aliquis filiorum perrexerit eſſe contumax, vt nec verbis nec flagellis emendari velit, hunc pater hæreditate priuat, & inter filios amplius non numerat.

41 Huius rei typus in Deuteronomio proponitur. Si genuerit (ait Dominus) homo filium rebellem & proteruum, qui non audierit patris

aut

aut matris imperium,& coërcitus obedire contemſerit, apprehendent eum pater eius & mater eius, & ducent eum ad ſeniores ciuitatis, & ad portam iudicij, dicéntque ad eos: Filius noſter iſte proteruus & rebellis eſt, monita noſtra audire contemnit, lurco & potator eſt, lapidibus eum obruet populus ciuitatis & morietur. Nónne hic pater vult filium obrui lapidibus, quem naturali ſtorga chariſſimum habuit? Ad eundem planè modum Deus, ex ſua paterna bonitate, vult omnes homines hæredes fieri vitæ æternæ. Verùm contumaces nihilominus & rebelles perpetuis pœnis vult obrui.

42 Diſcernendum eſt igitur accuratè inter voluntatem Dei paternam, quam Theologi antecedentem vocant, & eam quæ ſequitur hominum contumaciam. Quare & conſequens dicitur.

43 Mandatum (hoc enim eſt tertium in quo ſuprà propoſuimus voluntatem Dei erga homines conſpici) ſimiliter nobis voluntatem Dei verè paternam erga omnes commendat. Fieri enim non poteſt vt voluntas Dei cum mandato ipſius pugnet. Quapropter cùm iubet vt totus mundus Filium ſuum audiat, vult profectò vt omnes illum audiant: vult vt ex auditu fidem concipiant. Prædicatio enim Euangelij requirit fidem. Vult denique vt credentes ſaluentur. Deinde Filius, qui eſt ſapientia Patris, amandat diſcipulos ſuos in omnem terram cum hoc mandato: Ite in mundum vniuerſum, & proclamate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui ve-

rò non crediderit, condemnabitur. Hoc mandatum cùm ſit vniuerſale, clarè teſtatur Deum velle omnium hominum ſalutem: ſed cũ conditione fidei, vt indicat promiſsio mãdato addita. Mat. 11. clamat Dominus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Hîc vtrumque hoc eſt, mãdatum & promiſsio teſtantur voluntatem Dei paternam eſſe, vt omnes veniant ad Chriſtum vocantẽ, vt omnes in eo conſequantur ſalutem.

44 Firmiſsimè itaque & ſine hæſitatione ſtatuendum eſt mandatum Dei æternum & vniuerſale, eſſe teſtimonium infallibile voluntatis ipſius erga homines. Cùm igitur mandat omnibus vt audiant Filium & credant, vult reuera, vt omnes audiant, credant, iuſtificentur, ſanctificentur, ſaluentur.

45 Sed obiiciet fortè aliquis: Fides donum Dei eſt, & opus Spiritus ſancti. Ergo nemo credere poteſt niſi qui diuinitus fidem acceperit. Item, Nemo venit ad Filium niſi quem Pater traxerit. Hoc veriſsimum eſſe fateor. Verùm, cùm Paulus inquit: Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei: ſignificat ordinarium ad conſequendam fidem inſtrumẽtum eſſe prædicationem Euãgelij: in qua Deus iuxta ſuas promiſsiones vult eſſe efficax, vult trahere Verbo & Spiritu ad Filium. Sed multi trahenti Patri repugnant, cui poterant obedire. Hoc clarè comprobatur querela Chriſti, in hunc modum peruicaciam Iudæorum deflentis: Quoties volui te congregare vt gallina congregat pullos ſuos, & noluiſti? Similem contumaciam Stephanus ſuis Iudæis obiicit. Duri,

inquit,

inquit, ceruice, & incircumcisi corde & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis. Et Dominus apud Esaiam: Tota die expandi manus meas ad populum contumacem & contradicẽtem mihi. Hoc ipso testimonio & Paulus rebellionẽ Iudæorum ostendit, quam rebellionem caussam reiectionis eorum fuisse concludit.

46 Huc etiam facit exemplum quod Augustinus de Nabuchodonosor & Pharaone proponit hisce verbis: Quantum ad naturam, ambo homines erant: Quantum ad dignitatem, ambo reges: Quantum ad caussam, ambo populum Dei captiuum posside bant: Quãtum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti: Quid ergo fines eorum fecit diuersos? nisi quòd vnus manum Dei sentiens in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: alter libero contra misericordissimam Dei voluntatem pugnauit arbitrio.

47 Verùm hîc imprimis cauendũ est, ne quis peccandi petulantia & longa consuetudine, abusus benignitate Dei inuitantis se ad pœnitẽtiam, accersat sibi ipsi iudicium, vt à Deo permittatur ruere in reprobam mentem. Hoc cùm fit, homo ad verbum Dei obsurdescit, & sibiipsi eam peccandi necessitatem imponit propria voluntate, vt iam aliud quàm peccare non possit. Perinde enim illi accidit, ac si quis seipsum de cacumine montis præcipitem daret, vnde postea casum reuocare non valeret.

48 Maturè igitur vocanti Deo obtemperare oportet, & resipiscere, sollicitéque ambulare (vt Propheta monet) coram Deo suo. Nam qui vocantem Deum per suos ministros audire recu-

ſat, in contumaciæ pœnam incurrit. Vnde fit vt magis magiſque vinculis peccati conſtrictus donec tandem dedoleat, ſúſque déque ferat omnia ſalutis media. Hîc proinde locũ habet vulgo notus verſiculus:

Qui non eſt hodie, cras minus aptus erit.

49 Obſignatio gratiæ (huic enim quartùm locum tribui inter ea indicia, quæ nobis ob oculos ponunt quàm ſit paterna, voluntas Dei erga omnes homines) clariſſimè nobis paternam voluntatem Dei commendat. Nam dum iubet baptizari omnes gentes, vt veriſſimè omnibus gentibus ſuam obſignari gratiã & miſericordiſſimam voluntatem. Nunquam enim gentes omnes inuitaret ad Baptiſmum, niſi omnibus gentibus ſalutem, quam obſignat Baptiſmo, impartiri vellet.

50 Quòd autem in multis Baptiſmus eſt tantùm literalis, hoc non fit Dei conſilio & voluntate, qui verè ſuam gratiam Baptiſmo offert & obſignat: ſed hominũ culpa, qui à pacto cum Deo in Baptiſmo inito, turpiter diſcedunt.

51 Nam vt Deus promittit, & promiſſum obſignat Baptiſmo: ita par eſt, vt homo ab altera parte fide reſpondeat. Siquidem in omni pacto vtraque pars pacti conditiones & leges ſeruabit. Atque eam ob cauſſam Petrus Baptiſmum definit, ſtipulationẽ bonæ conſcientiæ cum Deo. Deus enim Baptiſmum offerens promittit gratiam: conſcientia verò fide reſpondens, in pacto acquieſcit freta reſurrectione Ieſu Chriſti.

52 Cùm itáque ex his demonſtrationibus euiden-

uidentiſſimè nobis conſtat de voluntate Dei paterna erga nos, quæ voluntas eſt cauſſa & baſis prædeſtinationis & electionis noſtri: firmam teneamus fiduciam ſalutis,& ad voluntatem Dei paternam in miſſione Filij, in promiſſione, in mandato, & in obſignatione gratiæ expreſſam, tanquam ad arcem munitiſſimam nos recipiamus: nihil morantes decreta Stoica, quantumuis magnos patronos & ſapientes habeant.

53 Porrò fines prædeſtinationis & electionis noſtri ad ſalutem duos Paulus conſtituit, Epheſiis ſcribens: quorum proximus eſt vt ſimus ſancti & irreprehenſibiles coram ipſo, hoc eſt, vt ſtudeamus ſanctitati & innocentiæ, habeamúſque ſemper bonum propoſitum. Vltimus, vt laudetur gloria ipſius à nobis in omni æternitate.

54 Reſtat nunc vt nonnihil dicatur de vſu huius dulciſsimæ doctrinæ prædeſtinationis & electionis æternæ: qui duplex ex Pauli epiſtolis ad Roman. & Epheſ. colligi poteſt. Ad Romanos ideò ſcribit Paulus de prædeſtinatione, vt ex cauſſa, modo, & conditione prædeſtinationis concludat, prærogatiuam carnis & humana merita nequaquam eſſe cauſſam ſalutis. Euertit igitur Apoſtolus prærogatiuam carnis, & omnia humana merita tollit, quò ſit locus miſericordiæ Dei in Chriſto Ieſu,& via pateat ſalutis omnibus, qui in Chriſtum credere non recuſauerint. Ad Epheſios de hoc ipſo myſterio agit, vt oſtendat Euangelium Chriſti non eſſe nouam doctrinam ab Apoſtolis excogitatã, ſed ante mundum conditum in pectore Dei fuiſſe reconditã, & ſuo

tempore mundo patefactum.

55 Præter hunc duplicem vſum, quorũ prior ad confirmationem gratuitæ iuſtitiæ, & vniuerſalis gratiæ pertinet: poſterior ad commendationem antiquitatis Euangelij refertur erit & hic vſus, (quem Paulus attingit ad Rom. 8.) vt ſtatuant pij nullam crucem, nullam calamitatem, nullam denique rem aliam poſſe impedire ſalutem credentium, quæ decreto Dei æterno nititur.

56 Hinc conſolatio ingens oritur in agone mortis, & ſũma & inenarrabilis lætitia naſcitur: adeò vt iam moriturus quaſi ouans dicat: In Domino confidit anima mea, non timebo: Chriſtus meus victor mortis eſt, in hoc ego triumphabo.

57 Huc pertinet illud Dauidicum: Viriliter agite & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Dominũ. Cuſtodit enim Dominus omnes diligentes ſe.

58 Cæterùm hic vſus confirmans nos in cruce, & conſolans in agone mortis, tùm demum locum habet vbi nos ipſos in Chriſto eſſe ſenſerimus, & Chriſtum in nobis.

59 Quare iuxta conſilium Pauli inſtituenda eſt probatio noſtri, qui in hunc modum ſcribit Corinthiis: Vos ipſos tentate an ſitis in fide, vos ipſos probate, an non cognoſcitis vos ipſos, quòd Ieſus Chriſtus ſit in vobis.

60 Hæc Pauli verba, certiſſimum probandi modum nobis præſcribunt, qui eſt tentare & explorare an quis ſit in fide, an Chriſtus in ſe habitet: quæ ſanè probatio aliunde proficiſci non poteſt, quàm ex effectibus Spiritus Chriſti. Nam qui Spiritu Dei ducuntur, hi ſunt eius. Qui autem

tem ducuntur Spiritu Christi, cogitant, amant, prosequuntur quæ sunt Christi,& nihil antiquius habent, quàm totam suam vitam Deo approbare. Hinc est illa, in Sanctis, pugna spiritus aduersus carnem.

61 Huc & illud Pauli pertinet: Milita honestam militiam, retinens fidem & bonam cõscientiam. Nam hæc certissima sunt inhabitãtis Christi testimonia. Vbi enim fides est, illic conscientia purgata est à malis operibus. Quare & bona conscientia, & pium propositum, fidei syncerae testimonia sunt. Contrà autem vbi contaminata est conscientia, & vbi est propositum peccandi, ibi nulla prorsus fides est, nisi fortè hypocritica quædam de fide gloriatio, quam vanissimam esse opera ipsa declarant, & diuus Iacobus commonstrat.

ECCLESIA.

1 VERA Christi Ecclesia (quemadmodum eam definit Symbolum Apostolicum) est societas sanctorum, in cuius tamẽ externo cœtu multi sunt scelerati, hæretici, schismatici & hypocritæ.

2 Hæc societas spiritualis est, qua, videlicet, per fidem (quæ ex auditu verbi est) homines iustificati, absque suis meritis & operibus antecedentibus, coniunctis, & consequentibus, Christi (cuius sanguine à peccato mundati sunt) membra effecti, inter se mutuo spiritu Christi coalescunt, vt omnes simul participes sint virtutis Christi, ac spiritualium bonorum, quæ ad salutem necessaria sunt.

3 Sanctorum autem dicitur hæc societas, vt clara & specifica differentia statuatur, qua & Ecclesia vera Christi, ab aliis in mũdo cœtibus discernatur, & sua quadã proprietate signata monstretur.

4 Aliæ enim omnes societates in mundo sunt impuræ & profanæ, vt quæ peccati maculis & reatu inuolutæ, extra familiam Dei, in regno Diaboli versentur.

5 At societas illa, quæ Ecclesia dicitur, est sancta: cùm quia corda eorum, qui huius societatis veri ciues sunt, fide purificata sunt, in sanguine Christi: tùm quia iam destinati sunt vsui sancto, vt Deo sancto cultum sanctum præstent, in vera sanctitate viuentes.

6 Hinc Paulus Corinthiis scribẽs definit Ecclesiam Dei esse eos, qui sanctificati in Christo Iesu, vocatíque ad sanctitatem, inuocant nomen Christi in quouis loco.

7 Hæc Ecclesia & spiritualis Ierusalem, extructa scribitur nunc super fundamentum Apostolorum, nunc super fundamentum quod est Christus.

8 Verùm in primis hîc cauendum est, ne cum Papistis, hominum opiniones fundamentum Ecclesiæ esse statuamus.

9 Quare hoc discrimen tenendum est: Ecclesia dicitur extructa super fundamentum Prophetarum & Apostolorum, videlicet, quod attinet ad propagationem, & ministerium & testimonium doctrinæ. Sed est extructa super Christum, quod attinet ad autorem, meritum, doctrinæ fontem, & efficaciam, hoc est, propter Christum electa

est

eſt Eccleſia, & vocata à principio mundi & propter eum ſeruatur & ſaluatur, & per Chriſtum ex ſinu Patris reuelatum eſt Euangeliũ. & Filius eſt efficax, dat Spiritum ſanctum per Euangelium.

10 Hanc ob cauſſam 1. Cor. 3. dicitur: Fundamentum aliud poni non poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus. Item, Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe reuelauit nobis. Item, Ego ſum via, veritas & vita. Item, Nõ relinquam vos orphanos, ſed veniam ad vos. Item, Actor. 2. Ad dexteram igitur Dei exaltatus, promiſsionem Spiritus ſancti accipiens à Patre effudit.

11 Cogitatio huius duplicis fundamenti, quorum illud in miniſterio, hoc in virtute ſitum eſt, confirmabit nos, cùm de doctrina Eccleſiæ, tùm de Eccleſiæ ſtabilitate.

12 Fundamentum miniſteriale eſt doctrina prophetica & Apoſtolica ſola. Vnde diſcamus intrepidè cum Paulo pronunciare anathemata, quicunque humanas traditiones obtrudunt Eccleſiæ, ſi vel fuerint angeli de cælo, nedum puluis & cinis qualis eſt Papa & Mahomet. Fundamentum potentiæ & virtutis, eſt Chriſtus, Deus & homo: qui ſuæ Eccleſiæ ſacerdos manet in æternum. Quare portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam.

13 Quicunque eſt extra hoc fundamentum, fruſtrà gloriatur de Eccleſię titulo. Eſt enim Eccleſia Chriſti vna, vt quæ ſuper vnum fundamentum extructa ſit.

14 Hinc ſequitur fieri non poſſe, vt Mahometiſtarũ conuentus ſit Eccleſia, nam vt doctrinam

Propheticam & Apoſtolicam, reiiciunt: ita Chriſtum Dominum reiiciunt & perſequuntur.

15 Nec colluuies Monachorum & ſacrificulorum in Papatu eſt Eccleſia. Nam tametſi non reiiciunt manifeſtè doctrinam Apoſtolicam & Propheticam: tamen eius natiuam ſententiam corrumpunt. Deinde tametſi nobiſcum Chriſtũ Deum & hominem fatentur: tamen perſonæ officium negant, cùm ſuis operibus tribuunt, quod Chriſti ſolius eſt.

16 Proinde is cœtus ſolus eſt vera Eccleſia, eáque viſibilis: quæ alligatur ad ſceptrum rectum quod Dominus emiſit de Sion, hoc eſt, ad miniſterium Euangelij incorruptum, per quod offertur Chriſtus, qui recipit in album ciuium ſuorum, quotquot iuxta vocem Euangelij in illum crediderint.

17 Quicunque ergo Eccleſiæ ciuis eſſe cupit, is ſe verè huic Eccleſiæ adiũgat viua fide, clara confeſsione, pia inuocatione, & officiis aliis quæ requirit Euangelium.

18 Quòd autem aliqui, vt ideam Platonicam, fingunt Eccleſiam inuiſibilem eſſe, manifeſtus error eſt. Nam ſi Eccleſia non eſt viſibilis cœtus, quomodo agnoſcentur & miniſtri Euangelij & auditores: & quæ Eccleſiæ iudicia erunt, de quibus ſcriptũ eſt: Dic Eccleſiæ? Quomodo diſcernemus ciues, quorum expetẽda & tuenda eſt ſocietas, ab hoſtibus qui fugiendi ſunt?

19 Sunt autem hæc ſigna minimè fallẽtia quę monſtrant Eccleſiam: Vox miniſterij Euangelij incorrupta: Ritus diuinitus traditi, incurrentes in oculos, vt Baptiſmus & Cœna Domini: & obe-

dientia

dientia erga Euangelium, id eſt, pœnitẽtia, confeſsio, inuocatio, &c.

20 Porrò tametſi multi ſunt cœtus in orbe terrarum qui Eccleſiæ dicuntur: tamen vna eſt ſancta & catholica, cuius membra, tametſi ſpatio ſeparantur: tamẽ vinculo fidei & Spiritus coniunguntur.

21 Huius typus pulcherrimus proponitur in malo punico, quod mandato Dei tintinnabulo adiectum erat. Nam hoc Symbolo ſignificatur vnitas Eccleſiæ, ex multis gentibus in eundem ſonum, hoc eſt, ad eandem fidem per ſonum Euangelij conuenientibus. Sicut enim in malo punico, vno exteriùs cortice multa interiùs grana vniuntur, ſic innumeros ſanctæ Eccleſiæ populos vnitas fidei contegit.

22 Quòd autem in externo Eccleſiæ cœtu ſint multi ſcelerati, hæretici, ſchiſmatici & hypocritæ, non ſolùm Eccleſia Corinthiaca oſtendit, verumetiam parabola Chriſti de zizaniis apertè docet, vt taceam omnium temporum experientiam.

23 Quandiu enim in hoc mũdo peregrinatur Eccleſia, bonis & ſinceris in ea permixtos fore malos & hypocritas, monet Dominus: vt ſe patientia armẽt filij Dei, & inter offendicula, quibus turbari poſſent, retineant infractã fidei conſtantiam.

24 Sunt proinde duplicia membra viſibilis Eccleſiæ: alia enim viua ſunt, alia mortua. Viua ſunt membra omnes qui ex fide Filij Dei viuunt, retinentes fidem & bonam conſcientiam. Mortua verò ſunt, qui profitentur quidem nobiſcum

articulos fidei, sed spiritu Christi carent, hoc est, viuunt sine pœnitentia, & sinunt peccatum in se regnare per concupiscentias corporis.

25 Deinde etsi sanguine suo mundauit Ecclesiam Christus, vt sit absque ruga & macula: adhuc tamen multis vitiis, & residuis carnis infirmitatibus laborat, quibus obnoxij sunt singuli fideles, postquam regeniti sunt Dei spiritu: adeò, vt opus habeant perpetua hac oratione: Remitte nobis debita nostra. Hæc tamen macula non impedit quo minus credẽtes sint viua membra Ecclesiæ.

26 Cùm ergo Ecclesia duplici vitio obnoxia est, alieno & proprio, debet perpetuò Deum inuocare, vt has maculas minuat, ac tandem tollat. Præterea sanctam adhibebit disciplinam, quò innocentia in externis seruetur moribus.

27 Etsi autem impios errores, qui fidei puritatem inficiunt, ferre non licet: tamen malè faciũt, qui zeli prætextu, vel tumultuosè ab Ecclesia discedunt, vel eam importuno rigore turbant.

28 Verùm pij videntes has maculas, se consolabuntur promissione Christi, qui venturum diem promittit, quo vt lolium à tritico separabitur, ita manifestũ fiet, frustrà sceleratos & hypocritas sibi externa Euãgelij professione placere.

29 Errant igitur qui eum cœtum Ecclesiam esse negant, in quo sunt vlli impij & hypocritæ: cùm tamen audiunt in eo verum Euangelium sonare, Sacramenta rectè administrari, & à multis veram ministerio præstari obedientiam: quæ tria infallibilia visibilis Christi Ecclesiæ sunt testimonia, vt suprà diximus.

30 Porrò

30 Porrò cùm Papiſtæ ſigna Catholicæ Eccleſiæ fingunt Primatum Papæ, ordinem Epiſcoporum, ſucceſsionem ordinariam, & ſimilitudinem rituum, toto cœlo aberrant. Nam iſta ſigna Apoſtoli & Prophetæ ignorabant, & Chriſtus ea non monſtrauit, qui ait: Oues meæ vocem meam audiunt.

31 Multum præterea errant qui σχῆμα πολιτικὸν in Eccleſia Chriſti quęrunt. Nō enim rectè perpendunt diſcrimen inter regnum Chriſti & regna mundana.

32 Regnum Chriſti iuxta Propheticam & Apoſtolicam ſcripturam in hac vita, eſt miniſterium Euangelij, per quod Chriſtus colligit & viuificat Eccleſiam verbo & dato Spiritu ſancto, & protegit eam mirabiliter contra Diabolos & tyrannos, & poſt hāc vitam reſuſcitabit eam, & adducet ad æternum Patrem.

33 Ex hac deſcriptione petendum eſt Eccleſiæ, ſeu regni Chriſti, & Politiarū diſcrimē, quod ſex differētiis diſtinguitur, videlicet, obiectis beneficiis, forma gubernationis, gloria, præſidiis & ſtabilitate.

34 Primùm enim poteſtas politica coërcet externa membra, vt ſint in officio. Sed Chriſti regnum non tantùm gubernat externos mores: ſed arguit & ſanat corda. Ita enim Dominus ipſe ait, Vt mederer contritis corde.

35 Secundò, poteſtatis politicæ ſumma beneficia ſunt, diſciplina & pax corporū. At huius regni beneficia, ſpiritualia & æterna ſunt, videlicet, iuſtitia, & pax conſcientiarum coram Deo, &c.

36 Tertiò differunt forma gubernationis,

Nam reges & principes mundi eligunt ministros idoneos ad gerendam rempublicam, instructos sapientia & eloquentia: Christus verò eligit stulta huius mundi, vt pudefaciat sapientiam sapientum: siue vt Psal. ait: Ex ore infantium & lactentium perficit laudem. Forma executionis in defensione & pœnis etiam variat. Nam politica potestas armis defendit subditos, & contumaces punit vi corporali seu gladio: sed Christus per vocē Euangelij dat æterna bona, remissionem peccatorum, Spiritum sanctum & vitam æternam: & punit contumaces non vi corporali, sed verbo & legitima excommunicatione.

37 Quartò differunt gloria. Nam gloria regnorum politicorum est præstantia consilij in togata gubernatione, & in armis fortitudo, & felicitas. At Ecclesiæ Christi gloria in hac vita, est vera Dei agnitio, inuocatio, professio veræ doctrinæ, conseruatio perpetua Ecclesiæ etiamsi in aliqua membra sæuitur, magnitudo animorum in vincendis omnibus illecebris & terriculamentis impiis, virtutum multarum decus in quibus præsentia Dei cernitur.

38 Quintò, præsidiis differunt. Nam præsidia regni politici sunt exercitus, & opes necessariæ ad sumtus domesticæ gubernationis & ad bella gerenda: Ecclesia verò non est munita præsidiis visibilibus: sed regitur à filio Dei, & habet custodes Michaël cum suis Angelis, qui perpetuò cōtra Draconem militant.

39 Postremò differunt stabilitate. Nā omnes politiæ habent suam fatalem periodum, finem, & terminum. Sed Ecclesiæ nō erit finis: quia Rex

est

eſt æternus: iuxta illud: Regnum tuum omnium ſeculorum,& dominatio tua in generationem & in generationem: Et populo ſuo dat vitam æternam, quæ hîc incoatur & poſt reſurrectionem conſummabitur.

40 Hoc diſcrimen politici regni & Eccleſiæ, qui non obſeruant, facilè cruce Eccleſiæ & ſcandalis aliis abſterrentur à confeſsione. Quare ſemper ſit nobis in conſpectu dictum Domini: Regnum meum non eſt de hoc mundo.

41 Cuicunque ergo ſalus & vita æterna curæ eſt, is det operam, vt cum Dauide ſit ſocius omnium timentium Deum, & cuſtodientium mandata eius,& aſsiduè cum eodem precetur: Legem pone mihi Domine viam ſtatutorum tuorum, vt cuſtodiam ea ſemper. Item, inclina cor meum ad teſtimonia tua,& non ad auaritiam.

42 Nam quicunque extra hanc ſocietatem eſt, is haud dubiè mancipium Satanæ eſt, cum quo & ſtipendium peccati habebit mortem æternam niſi ante mortem ſeria pœnitentia auertat iram iuſti iudicis.

SYMBOLVM.

1 ARTICVLI ſymboli Apoſtolici continent ſumma doctrinæ Chriſtianæ capita, quæ ſunt veluti totius Chriſtianæ religionis fundamentum. Vnde fit, vt qui ab vno aliquo horum articulorum aberret, extra fundamentum eſſe dicatur: & quia extra fundamētum eſt, extra gratiam & ſalutem, in regno tenebrarum ſub Satana militat.

2 His proinde articulis optimè quadrat Symboli appellatio. Quemadmodum enim milites mundani ſuo quodam ſymbolo teſtantur & cui ſeruiant,& cuius ſint hoſtes:ita Chriſtiani,hac fidei ſuæ profeſsione,tanquam Symbolo, teſtantur ſe,& Deo(qui eſt Pater & Filius, & Spiritus ſanctus) ſeruire, & eſſe hoſtes Diaboli & membrorum eius.

3 Hoc Chriſtianæ militiæ Symbolum ideò dicitur Apoſtolicum: vel quia ab Apoſtolis conſcriptum eſt, & quaſi per manus traditum Eccleſiæ: vel quia Apoſtolica doctrina nititur, & ex Apoſtolorum concionibus & Scriptis demonſtratur.

4 Doctrinæ Symboli Apoſtolici ſumma huc redit: quòd monſtret Deum: quòd diuina opera nobis ponat ob oculos: quòd veram ſalutis viam indicet.

5 Diuiditur autem Symbolum hoc vſitatè & rectiſsimè in quatuor partes. Quarum prima,eſt de Deo Patre. Secunda,de Deo Filio. Tertia, de Deo Spiritu ſancto. Quarta, de Eccleſia & eius ſalute.

6 Prima pars hiſce verbis continetur: Credo in Deum , Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.

7 Hæc Confeſsio vnitatem diuinæ eſſentiæ habet: diſtinctionem perſonarum in vna diuina eſſentia fatetur: potentiam & opera Dei Patris agnoſcit, & fide in hunc vnum Deum recumbit.

8 Cùm enim dicit,Credo in Deum,vnum tantùm Deum eſſe ſtatuit:quam particulam expreſ-

ſit

ſit Nicenum Symbolum hoc modo: Credo in vnum Deum. Dei proinde appellatio admoneat nos, quòd ſit vnus Deus æternus natura & eſſentia, qui eſt fons & autor omnis boni, ex quo fonte liceat haurire omnibus iis, qui ex fide ipſum inuocant.

9 Cùm addit, Patrem, diſtinctionem perſonarum incipit, & confitetur Deum Patrem eſſe primam perſonam in diuina eſſentia. Eſt igitur Pater prima perſona diuina, qui ab æterno generat filium ſibi ὁμοούσιον.

10 Cùm ſubiungit, omnipotentem, tantam potentiam Dei eſſe fatetur, vt & facere, quicquid voluerit, poſsit: & facilè proſternere omnia, quæ ſe illi oppoſuerint, valeat.

11 Hanc potentiam confirmat opus creationis cœli & terræ. Cœli autem & terræ appellationibus, intelliguntur non ſolùm cœlum & terra, verumetiam omnes creaturæ reliquæ viſibiles & inuiſibiles, quæ cœli & terræ ambitu continentur. Breuiter, Quicquid eſt rerum hic vnus Deus creauit. Verùm deprauatio, quæ in rebus creatis apparet, non Deum habet autorem, ſed Diabolum, qui ſua ſponte defecit à Deo, qui bonus ſed αὐτεξούσιος à Deo creatus fuit.

12 Ex creatione rectè concluditur omnipotentia, ſapientia, iuſtitia, & bonitas Dei. Omnipotentis enim eſt ex nihilo omnia condere: Sapientis, ordinata condere: Iuſti, gubernare, & prouidentia moderari creata: Boni, communicare rebus creatis ſua dona, vt in homine videmus, quem condidit ad ſuam imaginem.

13 Quartum quod habet hæc confeſsio, eſt de

fiducia in hunc Deum qui eſt Pater. Cùm enim dicit Symbolum, Credo in Deum, ſenſus eſt: Statuo certa fiducia, quòd Deus velit meus Deus eſſe, meus Pater, meus ſuſtentator, meus defenſor, quem ſolum me colere profiteor, renunciatis omnibus idolis.

14 Secunda pars Symboli, eſt de Deo Filio: qui vt redimeret genus humanum reum & damnatum propter peccatum, aſſumſit naturam humanam in vnionem ὑποςατικὴν ſeu perſonalem. In qua natura humana factus eſt victima expiatrix peccati totius mundi.

15 Hæc ſecunda pars ſex Articulis abſoluitur, iuxta hæc Symboli verba. 1. Et in Ieſum Chriſtũ Filium eius vnicum Dominum noſtrum. 2. Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, & natus ex Maria virgine. 3. Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus, deſcendit ad inferna. 4. Tertia die reſurrexit à mortuis. 5. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. 6. Inde vẽturus eſt iudicare viuos & mortuos.

16 Huius ſecundæ partis primus Articulus: Et in Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum, multa paucis complectitur. Primùm enim monſtrat ſecundam Perſonam in diuinitate, quæ eſt æterni Patris æternus Filius, qui vt eſſentia eſt idem Deus cum Patre & Spiritu ſancto: ita proprietate diſtincta eſt ab vtroque perſona. Hoc explicatiùs Symbolum Athanaſij, Ambroſij & Nicenum habent. Deinde cùm hũc Filium vocat Ieſum, vnionem perſonalem indicat: Nam æternus λόγος & Dei Filius factus eſt homo, & vocatus eſt Ieſus, propterea quòd populum

pulum suum à peccatis esset saluaturus, iuxta promissiones Patribus factas. Hic enim Iesus saluator mundi est, eò quòd sit nobis à Deo Christus, hoc est, Propheta, Sacerdos & Rex. Propheta quidem, qui è sinu Patris prodiens, nobis Patris voluntatem reuelauit. Sacerdos, propter victimam & intercessionem. Nam vt victima sua expiauit peccatum: ita intercessione interpellat Patrem, vt nos propter suam victimam in gratiam recipiat. Rex verò, quia demolitus est potestates, & destruit opera Diaboli, iuxta primam promissionem.

17 Huius articuli fides est huiusmodi: Ego firmiter statuo quòd Dei filius sit meus saluator, verus Propheta Dei, vnicus saluator, mediator & rex, adeóque Dominus, qui me sua prouidentia gubernat, me redemit, me aduersus Diabolum defendit, &c.

18 Secundus articulus secundæ partis: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, modum assumtæ humanæ naturæ indicat. Cùm enim ait, Conceptus est de Spiritu sancto, excludit vsitatum naturæ modum in generando. Vsitatus enim naturæ modus generationis est, vt fœmina concipiat ex virili semine. Sed hic Spiritus sanctus occulta virtute virginem fœcundat, & format ex sanguine virginis hominem verum & perfectum, iuxta dictum Angeli ad Virginem: Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, &c. Cùm addit, Natus ex Maria virgine, Vt veram Christi humanitatem confitetur: ita inuiolata virginitate virginem peperisse agnoscit.

19 Tertius articulus secundæ partis, Passus sub Pontio Pilato, crucifixus mortuus & sepultus, descendit ad inferna, modum redemtionis factæ per Iesum Christum fidelibus commendat, videlicet, quòd passus sit propter peccata nostra. Est ergo Christi passio nostra redemtio.

20 Huius passionis illustris definitio colligi potest ex Epistola ad Hebræos hoc modo: Passio Domini nostri Iesu Christi, est sacrificium expiatorium & propitiatorium, quo æternus Filius Dei homo factus, seipsum per æternum Spiritum obtulit Patri æterno, vt sua victima & obedientia, & expiaret peccata mundi, & placaret iram Dei: quò omnes credentes in ipsum per eundem sanctificentur ad vitam æternam. Hanc quoque definitionem includunt in se verba Domini Io. 17. Ego pro iis sanctifico meipsum, vt & ipsi sint sanctificati in æternum.

21 Huius sacrificij applicatio fit Verbo, Fide & Sacramento. Verbo enim quasi manu Dei offertur: Fide veluti manu hominis accipitur: Sacramento vtroque obsignatur, eiúsque vis & vsus tanquam in tabula pingitur.

22 De sententia verborum Symboli, Descendit ad inferos, non conuenit inter omnes. Quidam ante mortem intelligunt descensum ad inferos ipsam humiliationem, qua Christus horribilem sensum iræ Dei aduersus peccata sustinuit. Sed horum sententiam ordo Symboli videtur refellere. Quidam hanc clausulam additam putant contra Valentinianorum hæresin, & volunt hac loquendi formula Mosi & Prophetis vsitata nihil aliud significari, quàm quòd Christus verè

morte

morte proſtratus iacuerit, & in ſepulchrum incluſus fuerit, vt alij homines verè mortui & ſepulti. Quidam hæc verba ad vim & virtutem mortis Chriſti referunt, & volunt hac phraſi ſignificari quòd mors Chriſti profuerit etiam inferis, id eſt, mortuis, videlicet in fide Abrahæ. Quidam exiſtimant Chriſtum reuera deſcendiſſe ad tartareas ſedes. Sed nec inter hos conuenit. Sunt enim qui animam Chriſti, iacente corpore in ſepulchro eò deſcendiſſe dicunt, vt illic pateretur pro animabus hominum. Quorum ſententia ex eo refellitur, quòd Chriſti ſanguis perfectiſſima ſit peccati totius mundi expiatio. In quem enim finem pateretur anima ſanctiſsima apud inferos, niſi vt ſuppleret mortis crucis defectum? Sunt etiam qui animam Chriſti ad inferos quidem deſcendiſſe fatentur, ſed illic nihil paſſam eſſe. In hac ſententia eſt Auguſtinus ad Dardanum ſcribens. Sunt & alij, qui contendunt Chriſtum anima & corpore deſcendiſſe ad inferos, & in ipſo terræmotu in momento reſurrectionis ſe viuum inferis exhibuiſſe, & ſe declaraſſe victorem mortis & principis tenebrarum. Sed quid in hac varietate opinionum tutò ſequendum? Hoc firma fide teneatur, quòd Chriſtus reuera deſcenderit ad inferos, iuxta Symboli verba, & veteris Eccleſiæ confeſsionem. De modo, nemo ſit ſollicitus. Satis eſt enim tenere Chriſtum victorem Satanæ eſſe, & deuicto mortis aculeo, aperuiſſe credentibus regna cœlorum.

23 Quartus articulus ſecundæ partis: Reſurrexit à mortuis, hiſtoriam victoriæ Chriſti, & con-

triti capitis ſerpentis continet: atque ita comple ta eſt promiſsio: Semen mulieris conteret caput Serpentis.

24 Quemadmodum autem hic articulus requirit firmam fiduciam in Chriſtum victorem mortis, auget ſpem promiſſæ hæreditatis, excitat nos ad confeſsionem huius victoris coram mundo & portis inferorum: ita eius vſus cùm in tota vita, tùm in mortis articulo, maximus eſt. Huius enim articuli ſeria cogitatio facit, vt nullis fracti calamitatibus, perſiſtamus in fide, donec ad finem omnium calamitatum huius mundi & ad ſalutis portum peruenerimus.

25 Quintus articulus ſecundæ partis, Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: ſpectabilem triumphum Chriſti, & maieſtatis gloriam Chriſti nobis commendat.

26 Aſcendit Dominus viſibiliter corporali & naturali modo ſurſum, & nube ſubuectus eſt in cœlum è conſpectu diſcipulorum, Act.1.& inde ſubuectus ſupra omnes cœlos. Aſcendit autem, vt ipſe de ſe teſtatur, vt nobis locum pararet. Ioan.14. Abeo parare vobis locum, & vos ad me aſſumam. Aſcendit vt omnia ſubiiciat pedibus ſuis: Aſcendit, vt caput Eccleſiæ emineat, & dona det hominibus. Aſcendit vt corda noſtra ad ſe trahat. Col. 3. Si reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite: vbi Chriſtus ſedet ad dexteram Patris. Huc illud Philipp. 3. Noſtrum πολίτευμα eſt in cœlis, vnde expectamus ſaluatorem.

27 Vt enim aſcenſio perſonæ fuit iuxta humanam naturam, ſecundum quam localiter & viſibiliter

ſibiliter aſcendit: ita ſeſsio ad dexteram Patris perſonæ eſt, quæ eſt rex regum, & Dominus dominantium, æqualis Patri gloria & maieſtate.

28 Fides proinde articuli hæc eſt: Quemadmodum Chriſtum triumphatorem mortis, Dominum omnis creaturæ & patronum noſtrum apud Patrem agnoſcamus, in eum firma fiducia recumbamus, atque ipſum coram omnibus hominibus & inferorum portis confiteamur: ita vſus in hoc ſitus eſt, vt abnegata omni impietate, & humanis deſideriis, leuemus corda noſtra in cœlum, petentes inde in omnibus calamitatibus noſtris auxilium, & expectantes vt nos ad ſe iuxta ipſius promiſsionem aſſumat, ac donet promiſſam hæreditatem.

29 Sextus articulus ſecundæ partis, Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos, de futuro per Chriſtum iudicio concionatur. Nam idem ille Ieſus Chriſtus qui hîc ab iniquis ſpretus & condemnatus eſt, veniet in maieſtate ſua iudicaturus orbem terrarum. Iudicij forma Matth. 26. exprimitur. Siſtent enim ſe coram ipſo boni & mali, ſeu pij & impij. Illis paratum regnum tradet: hos iuſtis ſuppliciis mancipabit: vt pij cum Chriſto beata immortalitate in æternum fruantur, & impij tradantur Diabolis cruciandi æternis pœnis.

30 Fides huius articuli hæc eſt: Quemadmodum firmiter ſtatuère oportet aliquando fore finem præſentium calamitatum: ita ſolidam conſolationem inde percipiamus, quòd Ieſus Chriſtus, Deus & homo, ſit conſtitutus iudex, qui antea in ſe credentibus, iureiurando interpoſito,

promiserat vitam æternam. Quare non est quòd qui in fide Christi hîc discedunt, pertimescant condemnationis sententiam.

31 Tertia pars Symboli est de Deo Spiritu sancto tertia persona in diuinitate: Credo in Spiritum sanctum. Cultus fidei conuincit Spiritum sanctum verum Deum esse. Ordo Symboli tertiam personam in diuinitate eum esse docet. Appellatio indicat officium, videlicet, quòd sit viuificator & sanctificator.

32 Est ergo Spiritus sanctus tertia in diuinitate persona verus & æternus Deus ὁμοούσιος Patri & Filio non gignens nec genitus, sed à Patre & Filio procedens, simul cum Patre & Filio creâs, conseruans, saluans, sanctificans, qui mittitur in corda electorum, vt ea viuificet & sanctificet, vnà cum Patre & Filio adorandus.

33 Quemadmodum igitur credimus in Deum Patrem creatorem, & in Filium Dei redemtorem: ita etiam credere nos oportet in Spiritum sanctificatorem, cuius templum sumus. Vsus huius fidei est vt renunciata omni impuritate simus sancti spiritu & corpore, caueamúsque ne vllis factis contristemus spiritum Dei in nobis habitantem.

34 Quarta pars Symboli quatuor articulis absoluitur, & his verbis continetur. 1. Credo sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem. 2. Remissionem peccatorum. 3. Carnis resurrectionem. 4. Et vitam æternam.

35 Primus articulus, Ecclesiam Catholicam definit esse sanctorum communionem seu societatem.

tatem. In Sanctorum autem catalogo, sunt omnes, qui voci Euangelij credunt. Nam hi segregati sunt à profanitate mundi, & applicati Deo per fidem, vt sint hostia illi placens. In horum numero se Dauid esse fatetur, cùm ait Psalm. 85. Custodi animam meam quoniam sanctus sum. Et in alio Psalmo: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei, pro hac (scilicet iniquitate remittenda) orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

36 Hinc efficitur quòd sanctorum societas in hac vita, non sit illorum qui perfectè sancti sunt, & sine peccato, vt Anabaptistæ & Pelagiani putant. Sed eorum potiùs, qui agnoscunt sua peccata, credunt remitti peccata, & orant perpetuò pro sua iniquitate remittenda, ídque fiducia Mediatoris Iesu Christi.

37 Erit proinde fides huius articuli, firmiter statuere æternum Pontificem Iesum Christum habiturum semper in mundo aliquem sanctorum cœtum, contra quem Diabolus & mundus non poterunt præualere: etiamsi, vt in exercitu, quædam membra trucidantur.

38 Secundus articulus quartæ partis. Credo remisionem peccatorum, est finalis caussa notitiæ historiæ de Christo. Sic enim agnoscit fides Christum esse Filium Dei, passum & ressuscitatum, &c. vt propter hanc caussam nobis verè donetur remisio peccatorum, vt efficiamur filij Dei, & hæredes vitæ æternæ.

39 Vt autem hic articulus de remisione peccatorum fiat illustrior, quatuor ordine spectanda

ſunt: Quid ſit peccatum, Quid remiſsio peccati, Quæ fides remiſsionis peccati, &. Quæ fidei remiſsionis peccatorum coniuncta ſint.

40 Peccatum vno verbo definitur à Ioanne, cùm dicit, peccatum eſt ἀνομία, hoc eſt, defectus à Lege (quæ eſt voluntatis Dei regula) cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, iuxta illud: Maledictus omnis qui non manſerit in iis, quæ in libro Legis ſcripta ſunt.

41 Remiſsio peccati eſt obligationis ad æternam mortē ſolutio, & pœnæ debitæ condonatio. Hoc confirmatur parabola de debitore. Mat. 18.

42 Vt huius remiſsionis materia & meritum eſt victima filij Dei: ita Deus Pater mira miſericordia recipit homines condonato reatu. Etſi autem defectus non integrè curatur in hac vita, ſed tantùm minuitur per mortificationem veteris hominis: tamen reatus adeò aboletur in conuerſis ad vocem Euangelij, vt Deus dicat ſe non recordaturum peccatorum eorum.

43 Fides remiſsionis peccati, eſt firma fiducia miſericordiæ Dei, iuxta promiſsionem ipſius, ex prædicatione Euangelij, in qua efficax eſt Spiritus ſanctus, concepta: qua ſtatuit homo, quòd Deus velit ſe verè in gratiam recipere propter victimam Filij, & non amplius ſibi peccata imputare.

44 Cum fide remiſsionis peccatorum duo ſunt coniuncta, videlicet gratia, & donum.

45 Gratia eſt iuſtificatio ipſa: Gratia ex multis delictis in iuſtificationem, Rom. 5. Hæc iuſtificatio eſt perſonæ credentis in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſtitiæ Chriſti, &

acce-

acceptatio ad vitam æternam gratis propter Christum.

46 Donum est ipsa donatio Spiritus sancti, qua homo sola fide iustificatus regeneratur, id est, mortificatur & viuificatur: vt iam noua creatura fiat, viuátque porrò iuxta voluntatem Dei, quantum quidem id fieri potest per humanam infirmitatem.

47 Quia hæc donatio Spiritus sancti, qua regeneramur, indiuidua comes est fidei remissionis peccatorum, sæpe Scriptura hinc salutis argumentum petit: non tanquam à caussa, sed à qualitate credentis personæ. Hinc illud Domini dictum: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum cœlorum.

48 Ad eundem modum cùm Paulus dicit: Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit, ab effectu fidei iustificantis ipsa fides iustificans æstimatur. Omnis enim qui verè inuocat, ex fide inuocat. Quæ inuocatio certissimum indicium est suæ caussæ. Est proinde inuocatio, nota iustificati & saluandi: & non caussa iustificationis & salutis.

49 Tertius articulus quartæ partis, (Credo) Carnis resurrectionem: est concio de perfecta regeneratione nostri, qua noui homines reddemur animo & corpore, non quidem mutata substantia, sed qualitate tantùm. Hac perfecta regeneratione efficiemur conformes Christo Domino, & gestabimus eius imaginem, quantum quidem ad humanam naturã attinet. Ita enim Paulus ait: Qui transfigurabit corpus nostrum humile, vt fit σύμμορφον glorioso corpori ipsius.

50 Quartus articulus quartæ partis (Credo) vitam æternam: eſt extremus portus ad quem properat fides noſtra. Hæc vita æterna, eſt æterna Dei fruitio, & beata illa felicitas, qua electi fruentur in omni æternitate.

51 Hoc Symbolum Chriſtiani militis, quicunque corde, ore & vita profitetur, conciuis ſanctorum eſt, & domeſticus Dei, ædificatus ſuper fundamento Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto: in quo ædificium congruenter coagmentatum creſcit in templum ſanctum Domino.

52 Si quis ergo nobiſcum hanc Symboli Chriſtiani fidem profitetur, eum vt membrum Chriſti amplectamur & foueamus, etiamſi in quibuſdam, quæ fundamentum non labefactant, à nobis diſſentiat.

53 Multas legimus pugnantes ſententias in Scriptis Patrum, magnum diſcrimen in Cæremoniis cernimus: ſed donec immotum manet fundamentum, res ſalua eſt.

54 Quapropter, cùm de Eccleſię membris iudicandum erit, non ex fumo & ſtipula petendum eſt iudicium, ſed ex fundamento, in quo qui manet viuus lapis eſt, ab ipſo architecto Chriſto aſſumptus in ædificium templi Dei viuentis.

55 Non tamen hinc ſequitur permittendum eſſe inquietis ingeniis, vt pro ſua libidine ludant opinionibus. Nam ea res impedit hoc diuinum ædificium, & multos abſterret, quo minus, fundamentum ipſum quærant, & ſuper eo ædificentur.

56 Laudandum igitur iudico piorum Principum & Regum conſilium, qui lege cauent, ne

quis

quis nouis opinionibus Ecclesię tranquillitatem turbet, ac præbeat aduersariis occasionem calumniandi totum doctrinæ genus, quod profitemur.

INVOCATIO.

1 SOLA Ecclesia Dei cultum inuocationis, qui cum fide & spe coniunctus est, præstare potest. Siquidem soli Ecclesiæ aditus patet ad Patrem per Mediatorem nostrum Iesum Christum.

2 Quia autem proprium Ecclesiæ opus est orare, maximè necessarium est rectè institui homines de vera orationis ratione. Nam qui hanc non tenet, frustrà se orando fatigat.

3 Consistit autem precandi ratio in tribus. Primùm enim tenendum est quid sit oratio, & quotuplex. Deinde, quæ sint circumstantiæ orationis perpetuæ. Tùm, quæ sint precandi formulæ.

4 Quid sit oratio, Symbolis quibusdam in Scripturis indicatur. Primùm enim thymiamate perpetuo in populo Israelitico figuratur. Vnde Dauid: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Deinde gestibus, iuxta illud: Ad te Domine leuaui oculos meos. Adhæc, eleuatione manuum, de qua idem Propheta: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Et Paulus iubet puras manus leuare. Significant ergo hæc Symbola orationem piam, esse eleuationem animæ hominis ad Deum. Quemadmodum alibi claris verbis Dauid explicat, cùm ait: Ad

te Domine leuaui animam meam.

5 Erit igitur Christiana & pia oratio, eleuatio animæ homnis ad Deũ, vel aliquid ab eo petentis, vel ei gratias pro collatis beneficiis agentis. Seu, vt quidam ex Patribus Græcè definiuit, προσευχή ἐστι ἀνάβασις τοῦ νοῦ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ αἴτησις, τῶν προσηκόντων παρ᾽ αὐτοῦ.

6 Orationis quatuor genera Paulus 1. Tim. 2. ponit, quæ sunt δέησις, deprecatio: προσευχὴ, adoratio: ἔντευξις, intercessio: & εὐχαριστία, gratiarum actio. Hæc quatuor genera definitionibus discernantur hoc modo:

7 Deprecatio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab iis, quæ nobis molesta sunt: vt cùm petimus remissionem peccatorum, & liberationem à malis quibuslibet.

8 Adoratio, est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petuntur salutaria & vtilia: vt cùm petimus regnum Christi aduenire, Sanctificari nomen Dei, Fieri voluntatem Dei, & Panem ἐπιούσιον nobis dari quotidie.

6 Postulatio, est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua vel alij pro aliis, vel omnes pro se inuicem orant, vt Deus largiatur salutaria & vtilia, & auertat noxia.

10 Est autem orandum pro omnibus hominibus, superioribus, inferioribus, ministris verbi, amicis, inimicis, peccatoribus, infidelibus, donec in hac vita nobiscum viuunt.

11 Pro mortuis autem nequaquam est orandum. Nam vt Augustinus ait: In quo quemq. inuenerit suus nouissimus dies, in hoc comprehendet

det mundi nouissimus dies. Quoniam qualis in isto die quisque moritur, talis in die illo iudicabitur.

12 Nec pro hostibus Dei induratis est orandum, sed contra eos potiùs orare oportet exemplo Sanctorum. Psalmo 5. 59. 134. Ierem. 18. 2. Timoth. 4. Non enim charitas proximi postulat, vt pro hostibus Dei, qui conuerti nolunt, oremus. Siquidem nullum locum habet dilectio proximi vbi cum dilectione Dei pugnat.

13 Sed quid de illis sentiendum, qui vel nobis priuatim sunt inimici, vel Rempublicam in qua viuimus, infestant? Pro illis quidem orandum est, vt ex inimicis fiant amici: pro his verò etsi idē faciendum iudico: tamen plura concurrunt perpendenda. Primùm enim agnoscenda est iniquitas nostra, propter quam Respublica affligitur: & seriâ pœnitentiâ & publica peccatorum remissio, & mitigatio pœnæ petenda est. Deinde orandus est Deus vt tranquillam habitemus terram nostram. Tùm vt magistratui adsit in defendendis subditis. Præterea, vt auertat sanguinis effusionem, vt conatus & studia hostium infestantiū nos impediat. Denique vt tandem vtrinque depositis armis vnū simus, & viuamus in omni pietate stare potest.

14 Gratiarum actio est eleuatio animæ hominis ad Deum, qua gratiæ Deo aguntur, vel pro beneficiis nobis aliisque collatis (his castigationem paternā subiicio) vel pro malis nobis aliisve sublatis.

15 In gratiarum actione spectanda sunt duo, videlicet, quæ virtutes necessariò in ea concur-

rant, & quis ſit legitimus modus gratiarum actionis. Virtutes coniunctæ in gratiarum actione ſunt veritas & iuſtitia. Vt enim veritas candidè & apertè agnoſcit benefactorẽ Deum & excludit hypocriſin & mendacium: ita iuſtitia grata eſt benefactori, & excludit ſuperbiam & abuſum rerum collatarum. Modus gratiarum actionis à Paulo ſæpè indicatur, cùm inquit: Gratias ago per Ieſum Chriſtum. Cùm enim ait, Per Ieſum Chriſtum, Vult vt in omni gratiarum actione fides præluceat: vult vt agnoſcamus nos per Chriſtum accepiſſe ea pro quibus gratias agimus: vult vt ad Dei gloriam referamus accepta beneficia: vult vt Deum per Chriſtum prædicemus, propter quem etiam Deo accepta eſt gratiarum actio.

16 Poſtquam autem conſtat, quid ſit oratio & quotuplex: Secundo loco tenendæ ſunt circumſtantiæ Chriſtianæ orationis perpetuæ, quæ ſunt quinque præcipuæ. Quarum prima eſt de affectu orantis. Secunda, de cauſſis orationis ſeu inuocationis. Tertia, de eo qui inuocandus eſt. Quarta, de Mediatore. Nã ſine Mediatore nemini ad Deũ patet aditus. Quinta de rebus petẽdis.

17 Prima circumſtantia eſt de affectu orantis, quem benè cõpoſitum eſſe oportet, vt per ipſum anima ad Deum eleuetur. Omnium igitur primùm exuat animus omnem opinionem propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde non ſimulatè ſed verè ſentiat ſuã inopiam. Tùm proſternat ſe coram Deo, ſupplex in vera pœnitentia & pio propoſito. Adhæc, animus inflammetur viua fiducia, qua ſtatuat Deum ſecũdum ſuas pro-

miſſiones

miſſiones miſericordẽ eſſe, & velle exaudire inuocantes, propter Mediatorem vnicum & Sacerdotem noſtrum Ieſum Chriſtum.

18 Qui hoc modo compoſitus eſt ad orandũ, is ſanè in Spiritu & veritate adorat. Siquidẽ ſentiens ſuam miſeriam, & cogitans miſericordiam Dei, veris motibus à Spiritu ſancto excitatis ad orandum impellitur.

19 Nam qui tument opinione propriæ gloriæ, dignitatis, aut meriti: qui non verè ſentiunt ſuam inopiam: qui ſe non proſternunt coram Deo in vera pœnitentia, cum pio propoſito: qui fiduciam promiſſionum diuinarum non adferũt: nequaquam orant. Nam illorum anima humi repit, & non eleuatur ad Deum.

20 In horum numero Phariſæus ille fuit, cuius meminit Euangelica hiſtoria. Is enim more hypocritarum ſine intellectu, ſine affectu, & cum contradictione orabat. Neque enim voluntatem Dei rectè intellexit: nec inter precandum motus ſpirituales ſenſit: præterea etiã aliud lingua aliud mente precabatur.

21 Secunda circumſtantia eſt de cauſſis inuocationis, quæ ſunt plures. Quarum prima eſt mandatum Dei, requirentis à nobis cultum inuocationis: quod ſanè mandatum contemnere nefas eſt.

22 Secunda, promiſſio quòd Deus velit inuocantes exaudire. Ex his duabus cauſſis patet, quãta ſit dignitas & efficacia orationis. Nam cùm Deus inenarrabili bonitate & miſericordia, non ſolùm præcipiat vt petamus bona, ſed etiam addat ampliſſimas promiſsiones, quas vult eſſe

ratas & immutabiles: non difficile eſt cogitare quanta ſit orationis dignitas, quanta amplitudo & efficacia.

23 Tertia cauſſa videlicet προσκαρτερητικὴ eſt ipſa varietas periculorum, quæ quidem plura & maiora ſunt, quàm vt oratione cõprehendi poſſint. Semper Eccleſiam hi duo exercitus oppugnant, tyranni & hæretici: quorum dux & incitator eſt hoſtis Chriſti & Eccleſię, Diabolus. Politiæ quanto in periculo verſantur? Quàm multa flabella ſunt Satanæ quibus gubernatores Rerumpublicarum ſæpe inflammãtur. Vnde ingentia incendia Rerumpublicarũ naſcuntur? Quantę difficultates in domeſtica gubernatione? Quoties Satan ſingulos noſtrûm ex inſidiis adoritur? Breuiter, quocunque nos vertimus infinita pericula cernimus: quæ vitare nõ poſſumus niſi confugerimus ad aſylum Dei, quod eſt pia & ſeria inuocatio. Ex hac cauſſa facilè videre eſt, quanta ſit Chriſtianæ orationis neceſſitas, vtilitas & efficacia.

24 Quarta cauſſa eſt, & conſuetudine orandi augeatur in nobis fides, excitetur ſpes, & reddamur ardentiores in aliis pietatis exercitiis. Pertinet & hæc cauſſa ad vtilitatem.

25 Quinta cauſſa eſt imitatio ſanctorum, quorum præcipuum & ſummum ſtudium fuit perpetuò orare. Nam in quibus viua fides eſt; quæ eſt veluti ignis quo accenditur hoc diuinum thymiama: ibi neceſſe eſt fidei germanos fructus eſſe, inter quos primum locum obtinet inuocatio: à qua nũquam abeſſe debet gratiarum actio. Has cauſſas omnes ad dignitatem, neceſſitatem & efficaciam

ciam orationis reuocare licet.

26 Tertia circumſtantia eſt de eo ad quem dirigenda eſt oratio. Eſt autem dirigenda oratio ad eum in quem credere fas eſt. Ita enim Paulus dicit: quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? Si proinde is demùm ſolus eſt inuocandus, in quẽ credere fas eſt: ſolus certè Deus inuocãdus erit, qui eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Nam maledictus eſt qui confidit in creaturam.

27 Vnus proinde Deus & ſolus eſt inuocandus, qui eſt Pater, & Filius, & Spiritus ſãctus. Qui ergo adorat Patrem: nõ excludit Filium, nec Spiritum ſanctum. Qui adorat Filium: Patrẽ & Spiritum ſanctum adorat. Qui Spiritum ſanctum inuocat: Patrẽ & Filium honorat. Nam Pater, Filius, & Spiritus ſanctus vnus eſt Deus. Huc & illud reſponſum Chriſti (cùm Chriſto diceret Satan, Si procidens adoraueris me) ſcriptum eſt: Dominũ Deum tuũ adorabis, & illum ſolũ coles.

28 Quicunque igitur negat inuocandum eſſe filium Dei, aut Spiritum ſanctum, Arianus eſt. Nam tollit eſſentiam, à qua cultus fidei & inuocationis tolli non poteſt.

29 Ex his enim efficitur quòd inuocatio creaturarum ſit blaſphema aduerſus Deum, & fœdiſſima idololatria, contra quam pugnat etiam Epiphanius: pag. 448. οὐ κυριεύσει ἡμῶν ἡ ἀρχαία πλάνη, καταλιμπάνειν τὸν ζῶντα καὶ προσκυνεῖν τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ γεγονότα.

30 Papa itaque qui iubet ſanctos inuocari, & ſupplicio afficit non obedientes impiiſſimo decreto, Deum cõtemnit, eſt hoſtis Eccleſiæ & ſatelles Satanæ, qui per Papam inuexit inuocationem Sanctorum, propter has præcipuè cauſſas, vt

Deum suo proprio honore spoliet, vt ignominia afficiat demortuos sanctos, vt perdat idololotras, qui creaturas inuocant, denique vt paulatim Christi regno abolito, suum erigat.

31 Huic errori Ethnico & Papistico vicinus est eorum, qui dicunt quidem se solum Deum inuocare, & damnare inuocationẽ creaturarum. Sed interea contra Dei prohibitionem volunt Deum adorare, prostrati coram idolis & imaginibus. Nam nulla alia est caussa prohibitionis idolorum & sculptilium, quàm quòd Deus nolit corã sculptilibus & imaginibus adorari.

32 Quicunque igitur coram lignis & lapidibus religionis caussa procũbunt, Serpentem adorant, qui ligni fructu primos occidit parentes.

33 Neque excusat patronos huius superstitionis, bona intentio quã prætendũt. Nam bis homines corã Deo reos facit bona intẽtio, quæ verbo Dei non regitur, videlicet defectionis & temeritatis. Defectionis quidẽ, quòd deficiũt à simplicitate verbi & præcepti diuini ad suas cogitationes. Temeritatis verò, quòd audeant Deo modũ præscribere, quo ipsum colere velint.

34 Nec illi audiendi sunt qui ideò se procumbere coram imaginibus dicunt, vt contemplatione imaginum excitetur animi deuotio. Nam admodũ frigida esse oportet ea corda, quæ istis flabellis à Satana excogitatis opus habent, vt excitentur ad precandum.

35 Quarta circunstantia est de Mediatore. Nã si sine Mediatore Deũ accedimus, facilè reiiciet nos nostræ indignitatis & peccatorũ cogitatio, præsertim cùm scriptum sit: Deus peccatores nõ exaudit.

exaudit. Quare Mediatorẽ nos habere oportet, cuius intercessione, merito & dignitate freti, audeamus Deum accedere.

36 Sed quisnam est iste mediator? Deus & homo Iesus Christus, qui vt vera diuinitate cũ Patre vnum est: ita vera humanitate nobis coniunctus est. Qua ratione fit vt Deũ & hominẽ ipse, Deus & homo, optimè concilier & cõiungat, idque intercessione, merito & dignitate. Hinc est quòd Paulus dicit, Vnus est Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus.

37 Huc pertinet & Christi illa promissio: Quicquid petieris Patrẽ in nomine meo dabit vobis. Ac si dicat, Nequaquam debetis vestra opera ac dignitatem iactare in conspectu Dei, sed me nominabitis & propter me petetis, videlicet Mediatorem, & datorem vnà cum Patre. Ita etiã Cyrillus rectissimè explicat promissionem Christi. In nomine meo, inquit, addidit, vt Mediatorẽ se, & collargitorem ostendat. Nõ enim tantùm pro nobis intercedit, vt Pater det nobis salutaria, verùm etiã ipse vt Mediator dat nobis dona, iuxta illud: Ascendit in altum, & dat dona hominibus.

38 Ex hoc sequitur quòd Christus, etiã quatenus Mediator est, sit inuocandus. Nam si & impetrat nobis, & donat cum Patre, vt Mediator: certè vt Mediator inuocandus est. Proinde rectè orauit Bartimæus cæcus: Fili Dauid miserere mei. Et Stephanus: Iesu suscipe Spiritum meum. Et Paulus piè solet præfari in suis Epistolis: Gratia vobis & pax à Deo Patre & Domino nostro Iesu Christo, &c.

39 Porrò ex eo quòd alij homines pro aliis o-

rent,nõ efficitur vt ſint plures mediatores. Nam quicunque pro aliis rectè orant, freti Mediatore vnico Chriſto hoc faciunt.

40 Quinta circunſtantia reliqua eſt, videlicet de rebus petendis. Nam quia non ſolet pater bonus dare filiis petita, ſi nocent: nec decet probos filios à Patre petere, quæ patrẽ dare indignum eſt: meritò hæc etiam circunſtantia, de rebus petendis, addenda fuit.

41 In primis hîc tenendum eſt diſcrimen inter ea, quæ petenda ſunt ſine cõditione, & ea quę cum conditione peti poſſunt. Vt enim bona ſine quibus ſalus contingere non poteſt, atque adeò ſalus ipſa, ſine conditione petenda ſunt: ita bona quorum vſus eſt tãtùm in præſenti vita, cum conditione peti debent. Et vt mala impedientia ſalutem animarum, ſine conditione precabimur à nobis auerti: ita mala quæ in hac vita nobis moleſta ſunt, cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & noſtræ ſalutis, precibus auertemus.

42 Hinc eſt quòd pij gloriantur in afflictionibus, & habent ſpem etiam tunc cùm interficiuntur à Tyrannis. Diſcernunt enim inter bona ſine conditione & certò promiſſa, & inter commoda huius vitę. Hinc eſt illa vox Iob: Etiãſi occiderit me ſperabo in eũ, & ipſe erit ſaluator meus.

43 Neque cum his pugnat præceptum Iacobi, qui iubet petere ſine hæſitatione. Nam aliud eſt, cum hæſitatione petere: aliud, cum conditione. Nam fidelis non dubitat quem Deus ſuas preces exaudiat: quoniam ſi id non dat quod petitur, certè id quod multò melius eſt largitur. Rectè proinde Bernhardus, cùm inquit: Vnũ è duobus ſperare indubitãter poſſumus: quoniam aut da-
bit

bit quod petimus, aut quod nobis nouerit esse vtilius.

44 Vniuersalis igitur particula in dicto Domini: Quicquid petieritis, &c. ad certum genus restringenda est. Quicquid scilicet vobis salutare est, non vestro iudicio, sed benignissimi Patris mei sententia. Sic Ioannes hoc genus restringit, cùm inquit: Si quid petieritis secundum voluntatem eius, audiet vos.

45 Restat tertium quod proposuimus, videlicet, de precandi formula. Quidam nimis socraticè nolunt quicquam expressis verbis nominare, sed Deo supplicant vt ipse largiatur quæ scit sibi vtilia esse. Sed illi refutantur & plurimis sanctorum exemplis, & forma precationis nobis à Christo commendata.

46 Etsi enim fateor duplicem esse inuocationem, vnam cordis tantùm, alterã cordis & oris simul: (nulla enim est oratio oris tãtùm: quod tamen Monachi impiè nocent) tamen recitatio certæ formulæ propter multas caussas vtilis est.

47 Primùm recitatio non solùm de multis rebus precantes admonet, verumetiam est confessio quædam, segregans nos ab impiis & profanis sectis. Deinde recitatio piè concepta, excitat pios motus in pectoribus. Nam ideò verba adhibentur, vt pectora inter precandum accendantur: non, vt Deo narremus quæ ignorat. Ita enim ait Augustinus: Quàmuis inuisibilis voluntas orantis Deo sit nota, nec vllis indigeat indiciis, vt ei animus pandatur humanus, qui locutionẽ cordis cognoscit: tamen homo vocibus & membris sui corporis vtitur, vt sic orando affectus hominis

humilior, deuotior, feruentior crescat. Postremò distincta & expressa recitatio, terrorem incutit Diabolis. Nulla enim re magis expauescunt Diaboli, quàm audita vera inuocatione Dei. Quam ob caussam Paulus inter arma quibus inuaditur Diabolus, orationem recitat.

48 Quanquam autem multæ sunt precandi formulæ, cùm veteres, quales sunt Psalmi Dauidici, & orationes aliorum sanctorum Regum & Prophetarum, tùm recentes benè & vtiliter cõscriptæ: tamen formula, quam nobis Dominus præscripsit, omnibus reliquis anteponenda est, cùm propter autoris maiestatem, tùm propter rerum petendarum ordinem & materiam.

49 Ordo autem hic est: Votum omnium primum esse debet piorum, vt firmum & immotum fundamentum cultus Dei iaciatur: quod est vera Dei notitia: ídque in hũc finem, & regnum Dei erigatur, stabiliatur, propagetur: & vt ciues in eodem regno Regi cœlesti debitam obedientiam præstent. Ideo Christus iubet primùm peti notitiam Dei. Deinde aduentum regni: Tùm obedientiam ciuium in eodem regno. Deinde quia in hac mortali vita regnum Dei incoatur erigitúrque, vbi variis opus habemus præsidiis: iubet quarto loco vt petamus quicquid ad huius vitæ sustentationem facit. Verùm quia ea est corruptio naturæ humanæ, quòd facilis sit lapsus in errata & mutuas offensiones: quinto loco docet petendam esse condonationem istorum lapsuum & erratorum: ne propter ea à regno Dei excludamur. Postremò, quia sunt duo acerrimi hostes, qui conspirarunt aduersum regnum Dei, caro & Diabo-

Diabolus: docet petendam esse defensionem aduersus eos, idque sexta & septima petitione. Quis quæso ordo aptior esse potuit?

50 Porrò, vt compellatio orationis Dominicæ, fidem excitat, animat orantes: ita confirmatio qua clauditur, veluti exauditionis quædam obsignatio est, & certitudo.

CERTITVDO DOCTRINÆ Ecclesiæ.

1 DOCTRINA Ecclesiæ Dei non est alia, quàm quæ nobis ab ipso Deo commendata est, iuxta dictum Domini apud Esai. Hoc autem pactum meũ cũ eis, dicit Iehoua, Spiritus meus qui est super te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dixit Iehoua, ex hoc tẽpore vsque in sempiternũ. Et Christus dicit: Oues meæ vocẽ meam audiũt.

2 Hoc verbum, & hæc doctrina quæ est Ecclesiæ, in Mose, in Prophetis, in Euangelicis historiis, in Epistolis Apostolorum traditur. Habẽt Mosen & Prophetas, dicit Abraham, audiant illos. Hos audiunt etiam qui Euangelicas historias & Apostolorum scripta audiunt. Nam hæc sunt Mosis & Prophetarum clariores enarrationes.

3 Quoniam autem Mahometistæ, & aliæ profanæ gentes, passim per orbem opponunt se doctrinæ Ecclesiæ, & eam ferro & igni abolere conantur: necesse est, vt pij, in tanta collusione ma-

lorum, muniant ſuos animos aduerſus ſcandala, & ſæpe cogitent de immota certitudine doctrinæ religionis quam profitentur: præſertim cùm maxima pars mundi eam rideat & perſequatur.

4 Philoſophi de ſuæ doctrinæ certitudine gloriantur, iactant κειπλεια, demonſtrationes proferunt, experientiam prædicant. Quæ tametſi agnoſco eſſe excellentia dona Dei: tamen dico, quòd nequaquam philoſophica certitudo poſsit conferri cum firmitate doctrinæ Eccleſiæ.

5 Hæc doctrina Eccleſiæ, etſi ſolo teſtimonio nititur: tamen hoc teſtimonium maius pôdus habet, quàm vt ei conferri poſsit vlla philoſophica certitudo. De hoc ergo teſtimonio copioſiùs quædam adferemus.

6 Teſtimonium quo nititur Eccleſiæ doctrina duplex eſt, externũ & internum. Illud in ſenſus incurrit, quo doctrina Eccleſiæ confirmatur tanquam ſigillo quodã Dei externo: hoc in mentem cadit, & doctrinam Eccleſiæ in cordibus fidelium obſignat. De vtroque ordine dicemus.

7 Externum itaque teſtimonium, ſeu externũ ſigillum, quo Deus obſignat doctrinã Eccleſiæ, ſex habet partes præcipuas, quæ ſunt: Patefactio diuina, miraculorũ operatio & varietas, Prophetiarum firmitudo, conſenſus veræ Eccleſiæ perpetuus, duratio Eccleſiæ, & cruenta plurimorum martyrum confeſsio.

8 Prima pars externi teſtimonij eſt patefactio diuina, per quã ipſe Deus de ſua arcana ſede procedens, ſe olim ſanctis Patribus patefecit, quibus ſuum verbum, quo vult Eccleſiam colligi & regi, tradidit & commendauit.

9 Quan-

9 Quanquam autem Dominus apparuiſſe ſæpè legitur: tamē paucas eius apparitiones, quas prodeſt habere in conſpectu, recitabo: in quibus ſummam doctrinæ Eccleſiæ proponit, inculcat, repetit, illuſtrat.

10 Primùm itaque apparuit Adamo poſt lapſum, Geneſ.3. & doctrinam Legis & Euangelij ſua voce tradidit: pœnas inflixit propter peccatum. Ab hac doctrina Eccleſia Dei nunquam defecit: ſed perpetuò eandem amauit, retinuit, propagauit.

11 Deinde apparuit Noæ, & facto cōfirmauit doctrinam Legis, & Euangelij: dum impœnitentes quidem diluuio perdidit: Noe verò cum ſua familia, ex gratia promiſsionis clementer liberauit, Gen.6.7.9.

12 Poſt diluuium, vt doctrinam malitia hominum ferè collapſam erigeret, apparuit Abrahamo decies. Geneſ.12.13.15.17.18.21.22. Eius filio Iſaac bis. Geneſ.26. Nepoti Iacob ſexies. Geneſ.28.31.32.35. In his apparitionibus Abrahamo, Iſaac, & Iacob factis, eadem doctrina eſt propoſita, & promiſsionis verbum clariùs illuſtratum eſt. Iuſtificationis quoque doctrina in Abrahamo, certiſsimo typo expreſſa eſt apertiùs. Nam in hoc clarè oſtendit, quòd fide ſola abſque operibus iuſtificetur homo: quòd fidei ſit coniuncta obedientia erga Deum: quòd Sacramenta non iuſtificent, ſed obſignent iuſtitiam promiſsionis & fidei.

13 Poſt hæc in Ægypto Moſi apparuit, eādem doctrinam repetens & confirmans, Exod.3.

14 Adhæc multis Prophetis idem verbum in

visionibus & & somniis apparens commendauit, & prolixis concionibus declarauit, quod primis Patribus tāquā breuibus Aphorismis tradiderat.

15 In nouo testamento Deus idem verbum sonuit de cœlo, & proprio ore nobis Christum doctorem commendauit, dicens. Hic est Filius meus dilectus, in quo placatus sum, hunc audit. Acsi dicat, Olim promisi semen mulieris destructurum caput serpentis, & reparatorem generis humani, sublata Legis maledictione: Ecce iam præstò adest, eum audite, in eum credite, quibus vita & salus curæ est, in hoc enim mihi cōplacuit & reconciliatus sum mundo.

16 Hæ omnes apparitiones cum multis aliis, vnà cum angelorum apparitionibus & concionibus, nostræ infirmitati mederi debent, ac confirmare nostros animos, ne credamus imposturis Diaboli, qui cū omnibus Sophistis & Mahometistis profanísque gentibus in hoc totus incumbit, vt nos ab isto verbo, tot apparitionibus diuinis nobis commēdato, abstrahat. Atque hoc est, quod prædictum est à Deo. Semen serpentis, mordebit calcaneum seminis mulieris.

17 Secunda pars externi testimonij est operatio miraculorum & varietas, quæ miracula sunt quædam extraordinaria opera Dei, quibus tanquam sigillis firmissimis verbum suum, hoc est Legem & Euangelium, quatuor millibus annorum confirmauit.

18 Sunt autem miracula, quæ vltra virtutem creatam, contra cōsuetudinem aliquid obiiciunt sensibus, quod in admirationē diuinæ Maiestatis homines adducit. Huiusmodi sunt plurima cùm in

in veteri, tùm in nouo Teſtamento: ex quibus nonnulla aſcribemus.

19 Ante diluuium, duo inſignia miracula occurrunt. Primùm in ſacrificiis Abel & Cain: vbi aperto teſtimonio Dominus confirmauit Legem & Euangelium. Non reſpexit Dominus ad Cain, ſed ad Abel. Ille enim hypocrita fuit, Lege damnatus: hic pius propter fidem in promiſſum ſemẽ. Quare primùm reſpexit ad Abel: deinde ad munera eius, quæ propter offerentis fidem placuerunt, Geneſ. 4 Secundum in Enoch, quem Dominus è conſortio hominũ ſuſtulit in cœlum, quo facto doctrinam promiſſionis confirmauit Dominus de victoria ſuper regno Satanæ, Gen. 5.

20 In diluuio duo quoque præcipua ſunt edita miracula. Vnum, miraculoſa pœna ob peccatum iuxta Legis comminationem. Alterum, admiranda liberatio credentium iuxta promiſsionis verbum. Atque ita diluuium obſignat vtranque doctrinam, nimirũ Legis & Euãgelij. Gen. 8.

21 Poſt diluuiũ, primùm occurrit confuſio linguarũ in ędificatione Turris: qua cõfuſione minę in cõtumaces confirmantur. Gen. 11. Deinde partus aniculæ Saræ ſterilis naturâ & ætate, per Angelum annũciatus. Gen. 21. Pugna Iacob cum Angelo. Scala extenſa in cœlum viſa ab eodem, promiſsionis gratiæ certitudini ſeruiunt, Geneſ. 28. 32.

22 In Ægypto ardet rubus, ſed incolumis manet, Exod. 3. Virga in colubrum vertitur, Exo. 4. Vrgente Moſe mandatum Domini de exitu populi, decem mirabilia ſigna eduntur, Exod. 7. 8. 9. 10. 11. 12. quæ ſanè ſigna teſtantur Deum

iuxta Legis minas, punire contumaces: & rursus iuxta gratiæ promissionem, suos tueri.

23 In exitu de Ægypto, vt miraculosa maris exiccatio, per quam liberati sunt Hebræi, promissæ gratię testimonium est, Exo.12. ita submersio Pharaonis cum suo exercitu Legis diuinæ est sigillùm, Exod.14. Eôdem pertinet columna nubis per diem, & columna ignis per noctem, qua suum populũ Dominus in itinere direxit, Exo.14.

24 In monte Sinai doctrina Legis multis cõfirmatur miraculis, quæ & Symbola fuerunt effectuum Legis in hominibus, & testimonia de doctrina, quòd verè à Deo sit profecta. Taceo miraculosum ieiuniũ Mosis in monte, quod eôdem pertinet, Exo.19.

25 Tempore quadraginta annorum quo populus in deserto fuit plurima sunt miracula edita, quibus vtraque doctrinæ pars confirmata est. Legis doctrina cõfirmatur miraculosa pœna Core, Dathan, & Abiron, cũ eorum sociis, quo terra absorpsit, Num.17. Deinde thurificantes contra Legem, igne de cœlo absumti sunt. Inobedientes serpentibus percutiuntur, Num.22. Promissio quoque gratiæ cõfirmatur miraculosis beneficiis Dei. Aqua de petra manat contra naturam, & comitatur populum quocunque proficiscitur. Man de cœlo datur, vnde tot milia hominũ aluntur 40. annis. Aspectus ænei serpentis erecti mandato Domini, quo sanantur percussi à dipsadibus, Num.22. Vestimenta ac calcei tot hominum, tanto tempore non teruntur. Deut.8.

26 Sub Iosua duce primùm occurrit transitus per medium Iordanis, stante aqua ab vna parte instar

instar muri, & defluente ab altera, Iof. 3. Ciuitatis Hierricho, feptimo circuitu & voce tubarum, iuxta vocem Domini, euerfio, Iof. 6. Prolongatus dies pugnantibus Hebræis contra Gabaon. Lapides de cœlo demifsi, quibus hoftes populi Dei occifi funt. His omnibus confirmari vtrumque doctrinæ genus nemo non videt.

27 Sub ducibus etfi plurima contigere miracula: duo tamen præ aliis funt infignia: Vellus Gedeonis, Iudic. 6. Ett fortiudo Samfonis, Iud. 14. 15. 16. Vtrumque veri atis doctrinæ figillum eft.

28 Temporibus Regum Elias & Elifæus miraculis plurimis claruerunt, quibus vtramque doctrinam Legis & Euangelij confirmarunt. Helias excitat mortuum. Hoftiam perfufam aqua, impetrato miraculosè igne de cœlo, accendit, in teftimonium doctrinæ fuæ. Ad preces eiufdem tribus annis non pluit: rurfus petente eo in pluuiam nubes denfantur, & pluuiam mittunt. Hic pallio Iordanem diuidit, ficcus tranfit, & ignito curru in cœlum tollitur. Elifæus fanat aquas pefsimas & fteriles. Ditat mulierem oleo miraculosè. Sanat Naaman Syrum à lepra. Alia multa prætermitto, quæ contingere temporib. Regum.

29 Sub captiuitate populi in Chaldæa, hæc funt præcipua: Miraculofa liberatio trium virorum, qui propter confefsionem doctrinæ Ecclefiæ in ardentem fornacem coniecti funt, Daniel. 3. Miraculofa defenfio Danielis coniecti in lacum vt deuoraretur à leonibus, eò quòd nollet abiicere doctrinam Ecclefiæ, & idola profana loco veri Dei colere.

30 Miracula fub ducibus vfque ad Chriftum

fuerunt non pauca: sed præcipuum eſt, quòd Deus populum ſuum, tot perſecutionibus fra-ctum, contra adeò potentes Reges & principes defenderit, vt firmum ſtaret vaticinium Iacob, de expectatione gentium ſeu aduentu Meſſiæ.

31 Noui Teſtamenti miracula ſunt plurima, quorum præcipua attingam. Primùm occurrit ſterilis aniculæ partus. Deinde virginis: vterque ab Angelo nunciatus. Sequuntur Angelorum conciones: Magorum ſtella: facta Chriſti diuina eáque plurima, vt ſanationes ægrotorum, ſuſcitationes mortuorum, apparitiones in monte, reſurrectio Chriſti. Quibus omnibus accedit veluti Regia quædam obſignatio, viſibilis donatio Spiritus ſancti, quinquageſimo poſt reſurrectionem Domini die. Eòdem pertinet miracula Apoſtolorum.

32 Quòd autem miracula eò pertinebant, vt illis confirmaretur doctrina, teſtantur hæc dicta, Exod. 13. Erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum in oculis tuis, vt Lex Domini ſemper ſit in ore tuo. Num. 14. Vſquequo non credent mihi in cunctis ſignis quæ feci in medio eorum? 3. Reg. 17. Vidua excitato filio, dixit: Nunc ſcio quòd vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum eſt. Ioan. 8. Si mihi non crediris, credite operibus meis.

33 Cur non adhuc eduntur miracula? Reſpondet Auguſtinus his verbis: Nec miracula illa in noſtra tempora durare permiſſa ſunt, ne animus ſemper viſibilia quæreret, & eorum conſuetudine frigeſceret genus humanum, quorum nouitate flagrauit. Nec iam nobis dubium eſſe debet,

iis esse credendum, qui dum ea prædicarent, quæ pauci assequuntur, se tamen sequendos populis persuaserint.

34 Tertia pars externi testimonij est Prophetiarum firmitudo & veritas. Nam cùm euentus respondet Prophetiæ, testatur Deus quòd sit Prophetiæ autor, iuxta illud Ierem.28. Propheta qui vaticinatus est pacem, cùm venerit verbum eius, tunc scietur Propheta, quem misit Dominus in veritate. Apoc. 19. Testimonium Iesu est spiritus Prophetiæ.

35 Iacob prædixit tempus aduentus Christi in carnem. Genes. 49. cui euentus respondit. Prophetia Balaam sub imagine stellæ, Num.21. Vaticinium Esaiæ de virginis partu, Esai.7. Danielis Prophetia de quatuor Monarchiis de hebdomadibus, de tempore aduentus Christi, de eius morte æternóque Regno. Prophetarum plurimorum vaticinia de contumacia populi Iudaici, de persecutione Ecclesiæ. Pauli prædictio de Antichristo. Hîc cùm euentus, qui à nulla creatura prospici poterant, vaticiniis Propheticis respondeant: manifestum est à Deo monstratos esse, & vocem Prophetarum diuinam esse.

36 Quarta pars externi testimonij est consensus Mosis, Prophetarum, Christi, Apostolorum, ac Catholicæ totius Ecclesiæ in Doctrina, cultu, & vita. Nam hi omnes Legem & promissiones vrgent, ac alij aliis clariùs exponunt.

37 Quinta pars externi testimonij, est ipsa duratio Ecclesiæ ac doctrinæ Legis & Euangelij, contra tot Diabolorum & hominum potentiam,

& ſophiſticam, qui conſpirarunt aduerſus Chriſtum,& eius Eccleſiam: quę tamen hactenus conſeruata eſt & conſeruabitur, vtut furat & inſaniat Satan & mundus, quemadmodum Dominus promittit cùm ait: Portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam. Huc quoque Gamalielis dictum pertinet: Si ex hominibus eſt opus hoc, diſſoluetur.

38 Sexta pars externi teſtimonij eſt, cruenta confeſsio tot Martyrum inde vſque ad Abel ad Chriſtum Dominum, & ab ipſo in hunc vſque diem. Nam tanta & tam atrocia ſupplicia nequaquam ſuſtinuiſſent pro incerta & erronea doctrina.

39 Neque hoc genus teſtimonij infringitur ex eo, quòd multi enthuſiaſmo quodam inſtigati, pro erroribus ſuis confirmandis mortem oppetunt. Nam deſtituti ſunt ſuperioribus teſtimoniis, quæ ſemper tanquam regula & norma ſunt, vt diſcernatur inter veros Martyres, & impulſos à Diabolo ad oppugnandam veritatem.

40 Internum teſtimonium vnicum eſt, nimirum arrhabo ſeu pignus Spiritus ſancti, quo veritas verbi Dei obſignatur in cordibus fidelium. De hoc interno teſtimonio loquitur Paulus Corinthiis ſcribens in hanc ſententiam: Qui confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos Deus eſt, qui etiam obſignauit nos & dedit arrhabonem Spiritus in corda noſtra. Et ad Ephe. In quo Chriſto & obſignati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ.

41 Hæc teſtimonia externa & interna ſunt cauſſæ certitudinis in doctrina Eccleſiæ, quæ ſi conferun-

feruntur cum philoſophica, certitudine plurimum excellunt.

42 Omnia in philoſophia lumini rationis & ſenſibus ſubiiciuntur: at in Theologia noſtra, hoc eſt, in doctrina Eccleſiæ, lumen Deus eſt, qui ſuam doctrinam proponit & confirmat.

43 Valeant igitur profani homines qui certitudinem rei Theologicæ poſt ſcientiam collocant, & ferè cum εἰκασίᾳ coniungunt.

44 Hîc merito quæri poteſt de doctoribus Eccleſiæ, quo in loco eorum dicta habenda ſint. Ad quam quæſtionem ita reſponderi debet. Triplicia ſunt dicta Patrum, Quædam demonſtrata, Quædam probabilia, Quædam falſa. Demonſtrata, vt ſint Symbola, Apoſtolicum, Nicenum, Athanaſianum, eiuſdem autoritatis ſunt cum Scriptura: quia ex ea collecta ſunt & in ordinem digeſta. Probabilia retineantur donec trahantur in malam conſequentiam à Sophiſtis. Falſa vt vox ſerpentis fugienda ſunt, iuxta hanc Ambroſij regulam: Nos noua omnia quæ Chriſtus non docuit iure damnamus, quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabile iudicemus.

45 Porrò præter hæreticos (quorum caput eſt Papa) qui inter mœnia Eccleſiæ deliteſcunt, hoſtes doctrinæ ſunt Turci, Iudæi, & aliæ gentes barbaræ. Turci, quia libros Propheticos & Apoſtolicos reiiciunt, planè furunt. Iudæos confutat tempus, quo adeſſe debuit Chriſtus, & plurimæ prædictiones de illorum reiectione. Gentes barbaræ ab ipſo Satana agitantur: adeò vt ſe omni turpitudini & idololatriæ proſtituant.

46 Non ergò debet pios offendere vel Turcorum secta, quæ confusio quædam est ex blasphemiis, latrociniis, & flagitiosis libidinibus conflata, quæ sunt manifestæ notæ Diaboli. Sed debent pij vaticinium Danielis cogitare, de furoribus Mahometi, qui bellum inferre Sanctis, & præualere eis, & loqui sermones contra excelsum prædicitur: vel Iudæorum reproba mens, qui à Deo propter suam ingratitudinem reiecti sunt: vel gentium aliarum barbararum cæca idolomania. Nam longè antea prædictum fuit, vt talis colluuies hominum contemnentium Euangelium foret in mundo. Quare euentus prædictionum confirmabit piorum animos contra omnes sectas, quæ persequuntur doctrinam Propheticam & Apostolicam.

47 Quemadmodum igitur abominamur superstitiones Ægyptiorum, qui boues, feles, serpentes tanquam numina colebant, & vt detestamur Corybantum tympana & Baccharum vlulatus: Sic Mahometi deliria, Iudæorum somnia, & omnium profanarum gentium sectas, tanquam ludibria Diaboli, execremur ac fugiamus.

48 Retineamus igitur hanc spem, quòd sicut verè Christus exhibitus est iuxta Scripturam, & diuinis testimoniis confirmatus est, quòd sit Rex & Mediator noster à Deo missus: ita breui aducnturus sit iudicatum viuos & mortuos. Atque tunc futurum est, vt qui hîc in fide Christi vixit & perseuerauit, non pudefiat: cùm contrà omnes hostes Christi pudore confundentur, quando videbunt Christum in sua gloria venire abducturum secum omnes qui in ipsum crediderunt, &

in

in eo mortui sunt, hostibus Dei coniectis in ignem æternum.

49 Cùm autem electos suos Christus Dominus ad se receperit, perficietur prophetia Dauid, dicentis: Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplens lætitia vultum tuū: Delectationes in dextera tua in perpetuum.

GVBERNATIO
Ecclesiæ.

1 IN gubernatione Ecclesiæ Dei spectentur Verbum, Sacramenta, Disciplina & Ceremoniæ. His enim colligitur, fouetur, fulcitur & conseruatur Ecclesia.

2 Verbum non aliud requiritur quàm quod in Mose, Prophetis, & in Euangelistarum Apostolorúmque scriptis traditum est. Hoc enim diuinum testimoniū habet de infallibili certitudine.

3 Diuiditur autem hoc verbum rectè, si doctrinam spectes, in Legem & in promisſionem gratiæ seu Euangelium. Lex monstrat normam viuendi & arguit peccatum. Euangelium prædicat gratuitam gratiam pœnitentibus. Vtrumque verbum, hoc est, Lex & Euangelium, verum colendi Deum continet modum. Vt enim Lex quid Deus requirat: ita Euangelium quomodo fieri & placere possit, ostendit.

4 Sacramenta Euangelio addita sunt, vt eius signacula. Obsignant enim nobis eam gratiam, quam Euangelium prædicat.

5 Sunt autem duo noui Testamenti Sacramen-

ta communia, videlicet, Baptiſmus & Cœna Domini, quorum vſus perpetuò piè meditandũ eſt.

6 Sunt enim hæc ſacra ſigna, aſpectabiles quædam conciones, de ſummis beneficiis Chriſti erga Eccleſiam. Nam cùm Paulus dicit: Quotquot in Chriſtum baptizati ſunt Chriſtum induerunt, magnas ſanè res breui oratione complectitur. Teſtatur enim per Baptiſma nos in Eccleſiam recipi, Chriſto inſeri, in Chriſto regenerari, & à peccatis emundari: ídque beneficio corporis Chriſti, quo induimur, & ſanguinis, quo abluimur. Verùm quòd per Baptiſmum Chriſto inſiti in eodem alimur, fouemur & ſuſtentamur, id denuò nullo cõſequimur alio beneficio quàm corporis & ſanguinis Chriſti.

7 Quod ergo nobis in Baptiſmo tegumentum eſt & emũdatio, in Cœna cibus & potus eſt. Atque vt aliud eſt gigni & renaſci, aliud ali & educari: ita aliud eſt in nouam vitam renaſci, & aliud in eadem ſuſtentari & creſcere, præcedit enim natiuitas, ſequitur educatio.

8 In diſciplina Eccleſiæ plura conſideranda concurrunt, vt ſunt, Ordo, poteſtas & autoritas.

9 Ordo eſt omnium pulcherrimus. Præſidet enim vnus Monarcha Ieſus Chriſtus, qui à Patre acceptum regnum ſuo ſpiritu verbóque gubernat. Hic Monarcha ſolus eſt in ſuo regno ἀνυπεύθυνος.

10 Hoc regnum, quod eſt Eccleſia, pulcherrima ſymmetria cohæret. Nam conſtat cœtu hominum, qui in Chriſto Rege ſuo renati, & de carne & oſsibus eius facti, capiti ſuo ſic adhærent & inuicem ita ſunt coniuncti, coaptati, & coagmen-

tati

tati pro cuiusque fidei mensura, pro donorum Spiritus sancti varietate, pro vocationum connexione, vt vnum corpus constituant, vt eodem omnes Spiritu viuant & agantur, vt singuli suum proprium munus habeant & donum, quo commoda & incrementa vniuersi corporis pro se quisque promoueat.

11 Hanc pulcherrimam harmoniam nequaquam impedit, quòd in externo cœtu Ecclesiæ sint multa mortua membra: quòd sint multi hypocritæ, multi infirmi, multi nomine tantùm Christiani. Nam Catholica Ecclesia non ab ipsis sordibus, sed à sua propria natura & indole æstimanda est.

12 Præterea cùm regnum Christi Monarchæ, verbo & Spiritu Christi regitur, duo sunt in eo genera hominum, videlicet, verbi præcones & eorum auditores, qui non secus atque patres & filij se inuicem venerantur & colunt.

13 Etsi autem horum præconum spiritualis iurisdictio, de qua postea dicemus, eadem est: tamen dispares dignitatis gradus sunt: idque partim iure diuino, partim Ecclesiæ approbatione.

14 Vt enim Christus ascendens in altum dedit dona hominibus, Apostolos, Prophetas, Euangelistas, Doctores & Pastores: ita Ecclesiæ suæ potestatem dedit in ædificationem. Hac potestate Ecclesia ordinat ministros pro commodo suo, vt omnia ordinatè fiant ad instaurationem corporis Christi.

15 Hinc Ecclesia purior secuta tempora Apostolorum alios Patriarchas, alios Episcopos, alios

Chorepiſcopos, quos Iuſtinus Martyr προεστῶτας vocat, nos præpoſitos: alios Paſtores & Catechetas inſtituit.

16 Reformatæ Eccleſiæ poſt tenebras excuſſas, quas Papa inuexit in Eccleſiam, contentæ ſunt paucioribus gradibus, ne res paulatim in tyrannidem abeat. Habent Epiſcopos, Doctores, Paſtores & paſtoribus inferiores miniſtros, quos inepto vocabulo ſacellanos nominant.

17 Inter hos qui excellit donorum excellentia, laborum magnitudine & vocationis gradu, aliis dignitate præfertur: non quidem vt dominium in alios exerceat, ſed vt alios ſapientia & conſilio regat, modò rationem ſui conſilij ex verbo Dei & legitima Eccleſiæ ordinatione petitam oſtenderit. Nam cùm ſolus Chriſtus in ſuo regno eſt ἀνυπεύθυνος, par eſt vt qui illi ſubiecti ſunt, rationem ſuorum factorum reddant.

18 Poteſtas Eccleſiæ duplex eſt: vna, clauium ſeu ſpiritualis iuriſdictionis: altera, externæ iuriſdictionis, quæ à priori tamen pendet.

19 **Poteſtas clauium** dicitur, quæ Symbolo **clauium deſignatur**, cuius appellationis hæc ratio eſt: Qui œconomi conſtituuntur in aliqua familia iis traduntur claues vt omnia aperiant, claudant, adminiſtrent pro arbitrio Domini ſui. Ex quo factum eſt vt clauium ſymbolo primùm domus adminiſtratio, deinde regni gubernatio, & tandem Eccleſiæ poteſtas ſignificetur.

20 Sed quæ ſunt claues iſtæ quibus deſignatur Eccleſiæ poteſtas? Verbum & fides. Prædicatio enim verbi Dei de remiſsione peccatorum impetranda per Chriſtum vnica clauis eſt ad aperi en-

periendum regnum cœlorum. Quòd si is qui audit, adiungit prædicationi remißionis peccatorum veram fidem, accedit etiam clauis altera.

21 Hoc confirmatur mandato Christi amandantis suos discipulos in vniuersum mundum. Euntes, inquit, prædicate Euangelium. Et addit: Qui crediderit saluus erit. quibus sanè verbis expreßit claues, quas tradidit Ecclesiæ.

22 Nam cùm prædicationi remisſionis peccatorum homo credit, absolutus est à peccato, liberatus est ab obligatione æternæ mortis & cōdemnationis, atq. adeò ius habet cœlestis hęreditatis.

23 Potestas externæ iurisdictionis maxima ex parte pendet à potestate clauium, & in tribus potisſimùm consistit: In cognitione veræ doctrinæ, in improbatione falsæ doctrinæ, & in moribus gubernandis.

24 Cùm Christus inuitet ad se omnes vt à se discant, & Apostoli mittantur vt doceant, manifestum est Deum requirere ab Ecclesia cognitionem sui verbi, sine qua salus nemini contingere potest. Quare sacrilegi sunt Papistæ, qui Laicos arcent à lectione Scripturæ.

25 Cùm Christus dicit: Cauete à pseudoprophetis. Item, Cauete à fermento Pharisæorum, manifestè potestatem suæ Ecclesiæ facit, improbandi falsam & erroneam doctrinam.

26 Gubernatio morum vsitatè disciplinæ nomen retinuit, de qua quia antea disputauimus, nolo eam hîc prolixiùs prosequi.

27 Autoritas Ecclesiæ cū potestate eiusdē coniuncta est, in qua duo sunt spectāda. Vnū, quarum rerum sit. Alterum, penes quas personas resideat.

28 Duas res ſubiiciunt Eccleſiæ autoritati, Traditiones nimirum, & ius interpretandi Scripturam.

29 Traditiones ſunt inſtituta quæ abſq. Scriptura traduntur vel ab Apoſtolis vel à Patribus. Huius generis ſunt baptiſma infantium, obſeruatio diei Dominicę, ſumtio cœnę à ieiunis, &c. De huiuſmodi traditionibus quid ſit ſentiendum copiosè Philippus explicat in ſuis locis.

30 Ius interpretandi Scripturam non eſt alicui hominum ordini peculiariter alligatum, ſed eſt peculiare donum Dei, datum ad inſtaurationem Eccleſiæ.

31 Epiphanius in interpretatione Scripturæ quatuor requirit, αἴσθησιν, θεωρίαν, ἀλληγορείαν, παράδοσιν.

32 Αἴσθησις eſt cùm contenti ſumus ſententia quam primùm voces offerunt. Vt enim ſenſus viſus hæret in obiecto: ita animus in ſenſu quem verba offerunt, vt cùm dicitur: Non mœchaberis. Hîc animus in verborum propria ſignificatione acquieſcet.

33 Θεωρία ſpeculatio eſt, cùm ad loci alicuius veram explicationem non ſufficit ſenſus, ſed requiritur contemplatio, qua eruuntur definitiones, diuiſiones, qua fiunt collationes plurium locorum, ex quorum collatione ſententia vera eruitur, vt cùm dicitur: Oraturus intra in conclaue, &c. Pauci ſunt electi: Maledictus qui non fecerit Legem. Hîc non ſufficit ſenſus, Sed requiritur etiam contemplatio, qua conferuntur plures loci, ſine qua ſententia vera deprehendi non poteſt. Huius contemplationis contemtus plurimas

rimas

rimas hæreſes in Eccleſia peperit.

34 Ἀλληγορία adhibetur quando in ſimplici verborum ſenſu eſt abſurditas contra verbum Dei & apertam ordinationem, vt cùm dicitur: Si oculus tuus dexter te offenderit, erue eum. Item: Beati qui ſe caſtrauerunt pro regno Dei.

35 Παράδοσις traditio, eſt cùm aliorum iudicium qui de aliquo pronunciarunt adhibetur, vt cùm quæritur, quid ſit λόγος, Ioan. 1.

36 Alterum quod ſpectandum diximus in autoritate Eccleſiæ eſt penes quas perſonas reſideat. Etſi autem hæc autoritas eſt totius & vniuerſæ Eccleſiæ: tamen non conſimiliter. Nam maior eſt eorum in Eccleſia autoritas, qui ex veris fructibus ſpiritus, declarant ſe ſpiritum Chriſti habere: amplior adhuc penes pios Doctores longo tempore exercitatos: grandior adhuc penes piorum conſilia, vbi ex fructibus, ſpiritus Chriſti adeſſe cognoſcitur. Nam iuxta Pauli conſilium probandi ſunt ſpiritus, an à Deo ſint.

37 Reſtant ceremoniæ, hoc eſt, humanæ ordinationes ad regendam eccleſiaſticam politiam inſtitutæ. In his requiritur Decorum & Ordo.

38 Decori partes ſunt duæ. Prior, vt excitemur ad pietatem illis adminiculis. Poſterior, vt modeſtia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Quare nec ἄσημοι, nec hiſtrionicæ eſſe debent, quales ſunt pleræque in Papatu.

39 Ordinis partes tres ſunt. Prima, vt præſidentes habeãt certã agendi regulam. Secunda, vt auditores aſſuefiant ad obedientiam & diſciplinã. Tertia, vt benè cõpoſito Eccleſiæ ſtatu, paci

& tranquillitati consulatur.

SACRAMENTVM.

1 DEVS semper, & antequam homo lapsus est ab innocentiæ statu, & post lapsum hominis, consueuit suam voluntatem homini patefacere duabus rebus: nempe, verbo & signo externo.

2 Verbo voluntatem suam expressit: signo eandem confirmauit: vt id quod mens ex verbo perciperet, quodammodo per signum sensibus præsentaretur.

3 Hoc enim modo optimè consultum erat ruditati & tarditati hominis. Et tametsi Deus sapientissimus & optimus ita res omnes visibiles condidit, vt homines quasi manu duceret in rerum cœlestium & spiritualium contemplationem: tamē hoc potissimùm in iis signis cernitur, quæ Ecclesia vsitatè Sacramenta nominat.

4 Huc pertinet dictum Augustini: Si Sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum Sacramenta sunt, non haberent, omninò Sacramenta non essent.

5 Atque ex hoc est, quòd signa sæpè accipiant nomina rerum, quarum sunt signa: sicuti Augustinus superioribus verbis annectit, cùm ait: Ex hac autem similitudine plerumque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt, scilicet Sacramenta.

6 Quod sanè factum est vtilissimo consilio: nimirum, ne homines obliti rerum hærerent in externis ritibus sine fructu, vt Ethnici fecerunt.

7 Fœ-

7 Fœdè itaque errant, qui cùm audiant res prędicari de signis, putant mutari rerum naturas, & desinere esse quod antea erant. Vnde Thomas horribiles & detestandos errores in Ecclesiam inuexit.

8 Quare firmissimè cùm in tota doctrina Ecclesiæ, tùm in doctrina Sacramentorum tenenda est hæc regula: nomina rerum diuersissimarum sæpè propter analogiam quandam & comparationem effectuum, cùm docendi, tùm admonendi caussa permutantur, & de se mutuò prædicantur.

9 Christus & vitis, diuersarum rerum sunt nomina. Sed Christus se vitem nominat propter comparationem effectuum. Nam vt vitis ministrat palmitibus in se manentibus succum: ita Christus suum spiritum infundit in eos, qui in se manent per fidem, atque ita de aliis infinitis.

10 Panis & corpus, item vinum & sanguis, rerum diuersissimarum nomina sunt: sed tamen, propter comparationem effectuum, panis in Cœna Domini dicitur corpus Domini, & vinum dicitur sanguis eius.

11 Nam vt panis confortat corpus hominis, & vinum recreat: ita corpus & sanguis Christi fide hausta, vt Patres loquuntur, animam confortant, & recreant spiritualiter. Huiusmodi analogia in omnibus Sacramentis prudenter consideranda est.

12 His ita constitutis accedamus ad Sacramenta noui Testamenti, & videamus quid in iis potissimùm sit spectandum.

13 Augustinus definit Sacramentũ in genere,

cùm ait: Sacramentum eſt ſignum gratiæ. Teſtantur enim Sacramenta de fauore Dei erga eos qui illis ritè vtuntur.

14 Neque dicuntur ſigna gratiæ tantùm, quia pingunt & ſignificant res promiſſas in Euangelio: Sed potiſſimùm quia credentibus res promiſſas obſignant. Quare non ſimpliciter ſigna, ſed σφραγῖδες à Paulo dicuntur, id eſt, obſignationes.

15 In omni ergo Sacramento ſciatur, quod σφραγὶς, hoc eſt, ſignaculum ſit genus, quo proprius finis indicatur, Quod genus cùm applicatur ſingulis, meliùs & certiùs eorum vſus conſpicitur. Circumciſio eſt pactum. Hîc ſi addis genus, Circumciſio eſt σφραγὶς, id eſt, ſignaculum pacti. An non clariùs iam intelligitur, quid velit Circumciſio? Atque ita de aliis.

16 Ratio appellationis hæc eſt: Quemadmodum militare Sacramentum eſt obligatio militum, per ſolenne iuramentum: ita Sacramentum Eccleſiæ, eſt Symbolum obligationis mutuæ inter Deum & hominem credentem.

17 Extra vſum diuinitus inſtitutum nihil habet rationem Sacramenti: hoc eſt, nec accipiuntur beneficia in Euangelio oblata: nec accepta obſignantur.

18 Confirmant ſiquidem hominem Sacramenta ex pacto legitimi vſus. Is verò eſt cùm vſurpantur à credentibus Euangelio. Sine enim fide Sacramenta cedunt vtentibus in iudicium: ſicuti & verbum, cùm ſine fide auditur.

19 Porrò cùm Auguſtinus ait: accedit verbum ad elementum & fit Sacramẽtum, non intelligit verbum

verbum recitatum ſuper externa ſigna eſſe conſecrationem quandam ſignorum, vt Papiſtæ putant. Sed intelligit verbum Dei inſtituentis, promittentis, & requirẽtis fidem promiſsionis. Hoc verbum cùm accedit ad elementum, fit ex elemento Sacramentum.

20 Ex iis quæ iam dicta ſunt, tria colligere promtum eſt. Primum, Quot in quolibet Sacramento concurrunt? Secundum, Quid ſit Sacramentum noui Teſtamenti? Tertium, Quænam ſint, & quot noui Teſtamenti Sacramenta?

21 In quolibet noui Teſtamenti Sacramento (vt ex dictis colligitur) concurrunt quatuor. Primum, Verbum ſeu mandatum Dei. Nullius enim hominis autoritate Sacramẽta inſtitui poſſunt. Secundum, Signum externum & analogicũ, vnde Græcis Symbolum dicitur. Eſt enim Symbolum propriè non quodlibet ſignum: ſed quod habet quandam analogiam cum re ſignata. Tertium, Res promiſſa in Euangelio, quæ eſt gratia & fauor Dei gratuitus propter Chriſtũ. Quartum, Fides promiſsioni reſpondens. Fide enim res Sacramenti accipitur, retinetur, poſsidetur.

22 Similiter ex dictis colligitur, quod Sacramentum noui Teſtamẽti ſit ſignum viſibile mãdatum & inſtitutũ à Deo: quo ſigno vt Deus ſuã teſtatur promiſsionem homini factam: ita homo viciſsim ſuam erga Deum fidem profitetur.

23 Hac ſtante definitione quæ plena eſt, ita vt nec redundet quid, nec deſideretur: ſequitur duo tantùm Sacramenta Eccleſiæ noui Teſtamenti eſſe: quæ ſunt Baptiſmus & Sacra Chriſti cœna.

24 Nam in his solis cernimus & verbum & elementum. In illis solis quæ adducunt Papistæ, nihil est quod plenam rationem habeat Sacramenti. Quare relinquantur Antichristo cum aliis infinitis superstitionibus.

25 Etsi autem principalis finis Sacramentorum est vt sint signacula Dei, quibus fides legitimè vtentium Sacramentis confirmatur: tamẽ alij fines non sunt prætereundi, qui cum primo coniuncti sunt: vt sunt, distinctio Ecclesiæ ab aliis sectis, cõseruatio & propagatio doctrinæ, obligatio ad fidem & bonam conscientiam, vinculum dilectionis.

26 Hi ergo quinque fines generales sunt, & in omnibus Sacramẽtis, præter quos, singula seorsum suos habent peculiares fines & proprios, vt ostendemus suis locis.

BAPTISMVS.

1 BAPTISMVS Sacramentum initiale est in nouo Testamẽto: & vt omne Sacramentum est signum gratiæ: ita & Baptismus. Testatur enim de gratia & fauore Dei erga eum qui iuxta institutionem baptizatur.

2 Nã cùm Marcus dicit: Fuit in deserto Ioannes baptizãs & prædicans Baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum: definit Baptismum esse testimonium & signaculum, quòd pœnitentibus Deus peccata remittat.

3 Pœnitentes vocat eos, qui ad prædicationem Euangelij resipiscunt, & conuertuntur per fidem in Iesum Christum.

4 Analogia ſigni ad rem ſignatam, hæc eſt. Vt corpus hominis externè abluitur aqua,& purgatur à ſordibus; ita conſcientia hominis à mortuis peccatis ſanguine Chriſti abluitur internè & purgatur. Vt ad generationem naturalem requiritur aqueus humor: ita ad ſpiritualem generationem,qua homo naſcitur Filius Dei,requiritur Spiritus ſanctus.

5 Habet enim aqua comparationem, & ad ſanguinem Chriſti, & ad Spiritum ſanctum, per quem homo regeneratur.

6 In Chriſti Baptiſmo pulchrè pingitur, & pactum Dei cum homine qui baptizatur,& actio Chriſti, & Spiritus ſancti operatio.

7 Nam cùm pater ſuper Filium baptizatum hanc vocem ſonat: Hic eſt Filius meus dilectus in quo mihi complacui: teſtatur quòd & Chriſtus ſit in ſuo fauore & gratia:& ſignificat eos qui baptizantur iuxta inſtitutionē, & Chriſtum per Baptiſmum induunt,placere Deo propter Chriſtum,cui per Baptiſmum inſeruntur.

8 Huc Paulus reſpexit cùm ait: Nos ſumus dilecti in dilecto.Et Pater ipſe:In hoc mihi complacui.

9 Apparitio Spiritus ſancti ſuper Chriſtum baptizatum,in ſpecie columbæ, eſt teſtimonium quòd Dominus internè baptizat Spiritu ſancto, quando miniſter foris aqua baptizat.

10 Ideò Baptiſta ait: Ego baptizo aqua, in medio autem veſtri ſtat,(Chriſtum intelligit)qui baptizat Spiritu ſancto & igni.

11 Quoniam autem in Baptiſmo fit mutua pactio Dei & hominis qui baptizatur, Vt & Petrus

teſtatur cùm ait, Baptiſmus eſt ſtipulatio bonæ conſcientiæ cum Deo per reſurrectionem Ieſu Chriſti: Chriſtus iuſsit baptizare in nomen Patris & Filij & Spiritus ſancti.

12 Nam cùm miniſter dicit, Ego baptizo te in nomẽ Patris & Filij & Spiritus ſancti, & actus baptizandi, & finis in quo pactio mutua exprimitur, ſignificatur.

13 Actus eſt baptizare, id eſt, immergere intingere, abluere, vel aqua aſpergere: quorum poſtremum optimè congruit propter ſignificationem. Petrus enim vocat ῥαντισμὸν, id eſt, aſperſionem ſanguinis Chriſti, quæ ſignificatur externo Baptiſmo.

14 Fines in quo pactio mutua intelligitur, eſt baptizare in (εἰς enim finem notat) nomen Patris & Filij & Spiritus ſancti.

15 Baptizo te in nomen, id eſt, vt agnoſcas inuoces, colas, timeas, celebres (renunciato hoſte Dei Satana) hunc vnum Deum, qui eſt Pater qui dedit Filium in mortem, pro te mortuus eſt, qui abluit te ſuo ſanguine à peccato, qui te veſtit ſua iuſtitia, qui te membrũ ſui corporis facit: & Spiritus ſanctus qui te regenerat & ſanctificat ad vitam æternam: vt Deo iũctus in omni æternitate beatus ſis.

16 Hinc clariſsimè patet quale pactum ſit Baptiſmus inter Deum & hominem. Deus teſtatur ſe hominem recipere in gratiam, tanquam membrum Filij: & homo ſubmittit ſe Deo vt ipſum colat, timeat, & veneretur, renunciato Satana & operibus eius.

17 Sanctificamur ergo in Baptiſmo, id eſt, con-

ſecramur

ſecramur Deo tanquam hoſtiæ. Deus enim nos purgat in verbo: quam purgationem teſtatur viſibili ſigno, & ſeparat nos à profanis hominibus, qui impuro ſpiritui ſe ſubiecerũt, eíque ſeruiũt.

18 Etſi autem Baptiſmus eſt ſignum gratiæ, videlicet quòd Deus remittat reſipiſcenti peccata: tamen qui ſemel baptizatus eſt, & relabitur in peccatum, & reſipiſcit denuò, non eſt iterum baptizandus, vt Anabaptiſtæ ſentiunt. Nam baptizatus quandocunque credit Baptiſmo ſemel facto, confirmatur quòd ſit in gratia.

19 Infantibus Chriſtianorum ideò Baptiſmus conferendus eſt, quia ſunt fœderis initi cum Abrahamo & eius ſemine participes, hoc eſt, ſunt filij Dei ex virtute fœderis: etſi naturâ ſũt filij iræ.

20 Neque cogitandum eſt, infantes ideò eſſe filios Dei, quia baptizantur: ſed ideò baptizari, quia ſunt filij Dei: & vt ſe eſſe filios Dei, reddantur certiores.

21 Etſi autem infantes nati à Chriſtianis, participes ſunt fœderis, vt diximus: tamẽ quia Deus vult omnes, quos in cœtu vocatorum vult haberi, ab Eccleſia recipi, & ab aliis ſectis diſcerni, neceſſe eſt infantes baptizari.

22 Ideò Matth. 19. dicitur: Sinite paruulos ad me venire, & ne prohibite illos: Talium eſt enim regnum cœlorum. Et. 1. Cor. 7. Liberi veſtri ſancti ſunt, hoc eſt, pertinẽt ad Eccleſiam viſibilem.

23 Cæterùm etſi ad omnem legitimi Baptiſmi vſum concurrit rerum ſignatarum exhibitio: nulla tamen aquæ & ſanguinis vel Spiritus Chriſti mutatio, aut cõiunctio phyſica cum Papiſtis fingenda eſt.

24 Signum enim ſeu ablutio externa, eſt actio corporalis miniſtri, qui ſua manu conſpergit aqua corpus baptizandi, & pronunciat eum recipi à Deo.

25 Signatum verò res ſpiritualis eſt, & actio ſolius Dei, videlicet, ablui ſãguine Chriſti & Spiritu ſancto regenerari, quod nõ eſt corporaliter ſiue viſibiliter, ſiue inuiſibiliter conſpergi ſanguine Chriſti: ſed recipi in gratiã à Deo propter fuſum ſanguinem, id eſt, totam obedientiam Filij, & inſertos ipſius corpori, ab ipſo viuificari, effuſo in nos Spiritu ſancto.

26 Etſi autem nec lauantur ſanguine Chriſti qui lauantur aqua à miniſtro, niſi in vſu legitimo Baptiſmi: ídque nõ merito, aut propria vi humanæ actionis, vel aquæ indita potentia, ſed libera Dei ordinatione, & Spiritus ſancti efficacia propter ſigni tamen & rei conuenientiam, & ſacramentalẽ copulationẽ, nomina & proprietas permutãtur, propter cauſſas à nobis in ſuperiori diſputatione aſſignatas.

27 Veræ igitur ſunt hæ locutiones ſacramentaliter: Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis: Baptiſmus nos ſaluos facit: Aſperſio aquæ eſt aſperſio ſanguinis Chriſti, & donatio Spiritus ſancti: aqua eſt ſanguis Chriſti, &c.

28 Qui hîc fingit vel mutationem aliquam, vel copulationem phyſicam, mutat genus prædicationis Sacramentalis, in proprium, contra totius ſcripturæ conſenſum, & Sacramentorum rationem.

29 Cùm autem Sacramentaliter accipiuntur iſtæ locutiones, ſignificatur quòd Baptiſmus externus

ternus interioris sit signum & arrhabo, id est, non tantùm huius imago, sed etiã ob veritatis diuinæ constantiam, certissimum testimonium baptizatos, quandocunque credunt, mundari sanguine Christi, & regenerari à Spiritu sancto.

30 Etsi ea quæ hactenus in genere de Baptismo diximus, sufficere videntur ad cognoscẽdum finem Baptismi: tamen quia multa cum fine coniuncta sunt quæ cuiuis nõ sunt obuia, huc adiiciemus, tanquam in tabula, quæ simul in Baptismo consideranda veniunt: quorum vsus in tota vita est pernecessarius.

31 Significationes Baptismi sunt plures, quas tribus veluti limitibus claudimus. Est enim Baptismus, & testimonium gratiæ & Symbolum rerum arcanarum spiritualiúmque, & nota externa Christianismi.

32 Etsi autẽ de prima significatione videtur satis suprà dictum esse: tamen hîc quò omnia tanquam sub vnum conspectum veniant breuiter repetenda sunt.

33 Primo loco diximus Baptismũ esse testimoniũ gratiæ: quod ita accipiendũ est: Baptismus est testimoniũ gratiæ, cùm exhibitæ tùm applicatæ.

34 Exhibitæ quidem, quia vt circumcisio figurabat Iudæis Christum venturũ: ita Baptismus eundem venisse nobis testatur: Applicatæ verò, quia Baptismus est σφραγὶς, qua De⁹ obsignat gratiam ei, qui iuxta Christi institutionẽ lauacro Baptismatis abluitur.

35 Cùm igitur Christus sit fons gratiæ, iuxta illud: Lex per Mosen data est, gratia autẽ & veritas per Iesum Christum quem aduenisse testatur

Baptiſmus: & Paulus dicat: Quotquot baptizati ſunt, Chriſtum induerunt: meritò Baptiſmus teſtimonium gratiæ dicitur, cùm exhibitæ tùm applicatæ.

36 Secundò, propoſuimus Baptiſmum eſſe Symbolum rerum arcanarũ & ſpiritualium. Symbolum dicimus propter comparationem rerum viſibilium & ſignatarum. Eſt etenim Baptiſmus Symbolum quatuor rerum maximarum, videlicet, hiſtoriæ, gratiæ, doni & cõformitatis. Sed hæc clariùs repetenda ſunt.

37 Baptiſmus eſt Symbolum hiſtoriæ, videlicet Chriſti. Pingitur enim in eo mors, ſepultura & reſurrectio Chriſti. Nam merſio in aquam, mortem figurat: mora ſub aquis, ſepulturam adumbrat: Extractio de aquis, reſurrectionem repręſentat: ſicuti Paulus Rom. 6. clariſsimè docet.

38 Baptiſmus eſt Symbolũ gratiæ, vt qui teſtetur eos qui baptizantur, virtute mortis, ſepulturę & reſurrectionis Chriſti ablui à peccato, inſeri Chriſto, regenerari & in cõmunionem corporis Chriſti recipi.

39 Nam quòd per Baptiſmum mundemur à peccatis, inſeramur Chriſto, & recipiamur in cõmunionem corporis Chriſti, hoc eſt Eccleſiæ: fit beneficio corporis Chriſti quo induimur, & ſanguinis quo abluimur.

40 Siquidem Chriſtus in Baptiſmo fit baptizatis emundatio, tegumentum & caput, quam ob cauſſam ipſe baptizari voluit, vt ſignificaret baptizatos illi inſeri, ſanguine eius ablui, & omnes baptizatos vnum corpus myſticum vnius capitis Chriſti fieri iuxta illud: Per vnum Spiritum nos omnes

omnes in vnum corpus baptizati ſumus.

41 Eſt præterea Baptiſmus Symbolum Domini. Nam teſtatur de virtute mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis Domini in nobis.

42 Quòd enim morimur peccato, virtute mortis Chriſti fit: quòd reluctamur peccato, vt quieſcat, & Spiritus imperium non excutiat, efficacia ſepulturæ Chriſti fit. Quòd autem de peccati ſepulchro in nouam vitam reſurgimus, id quoque fit efficacitate reſurrectionis Chriſti in nobis.

43 Hoc clarè Paulus docet cùm ait Rom. 6. An neſcitis quòd quicunque baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus? Conſepulti ergo ſumus per Baptiſmum in mortem, vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriam Patris: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam ſi inſiti ſumus ſimilitudini mortis eius, etiam reſurrectionis erimus, &c.

44 Eſt præterea vt propoſuimus Baptiſmus Symbolum cõformitatis. Teſtatur enim nos debere conformes fieri imagini filij Dei, cùm in morte & ſepultura, tùm etiam in reſurrectione.

45 Admonebit igitur nos Baptiſmus crucis ferendæ in hac vita cum Chriſto, itẽ, mortis corporalis & reſurrectionis.

46 Nam ſi Chriſtus qui caput eſt, per mortem introiuit in gloriam: nos profectò qui eius mẽbra ſumus, non poterimus alia via ad gloriam beatitudinis peruenire.

47 Quotieſcunque ergo premimur cruce, reuocemus in memoriam Baptiſmum noſtrum, qui nos cruci ſubiectos fore ſignificat: non ita tamen

vt ſub cruce perpetuò proſtrati iaceamus, ſed vt cum Chriſto tandē ad gloriam beatitudinis perueniamus, iuxta illud: Compatimur, vt vnà cum eo regnemus.

48 Poſtremò, propoſuimus Baptiſmum eſſe externam teſſeram, hoc eſt notam profeſsionis Chriſtianiſmi, & veluti σύνθημα quoddam militare, quo Chriſti milites à Satanæ mancipiis diſcernantur: modò Baptiſmum nō deſtituatur ſua ſpirituali ſignificatione.

49 Hinc clariſsimè colligitur vſus Baptiſmi & eius ſalutaris meditatio: de quo Petrus 1. Pet. 3. ſic ſcribit: Baptiſmus eſt bonæ conſcientiæ ſtipulatio cum Deo per reſurrectionem Ieſu Chriſti.

50 His verbis ſignificat Petrus Baptiſmum eſſe mutuam pactionem Dei & conſcientiæ hominis. Dei quidem promittentis & offerentis gratuitam ſalutem propter Filium: conſcientiæ verò reſpondentis, id eſt, accipiētis fide promiſſam & oblatam gratiam.

51 Verùm in hac mutua pactione plura concurrunt. Nam vt ex parte Dei paciſcētis, doctrinam & conſolationem habemus: ita ex parte noſtri, admonitionem capiemus.

52 Ex pacto Dei colligit fides, 1. quòd Deus placatus ſit per Filium. 2. quòd Chriſti beneficia & merita donentur ritè baptizatis. 3. quòd baptizati in filios ſint adoptati. 4. quòd Pater velit nos ſuo Spiritu regere. 5. quòd velit nos eripere è morte æterna, & donare vita æterna.

53 Pactione hominis admonemur de obligatione, de ſpe, de glorificatione, de pœnitentia, mortifica-

mortificatione & cruce, & de reſurrectione ad æternam vitam & gloriam immortalem.

COENA DOMINI.

1 COENA Domini (alterum ſignum gratiæ in nouo Teſtamento) in quâ panis & vinum Symbola corporis & ſanguinis Domini diſtribuuntur, eſt Sacramentum noſtræ per victimam Chriſti redemtionis.

2 Seu, Cœna Domini eſt obſignaculũ promiſſionis Euãgelij, videlicet quo Deus obſignat credentibus omnia beneficia, quæ Filius ipſius meruit nobis obedientia ſua, traditione corporis & effuſione ſanguinis ſui. Ideò dicitur in inſtitutione: Hoc eſt corpus meũ, quod traditur pro vobis: Hic eſt ſãguis meus, qui effũditur pro multis, &c. Hic calix eſt nouũ Teſtamentũ in ſanguine meo.

3 Promiſsio ergo quæ obſignatur credẽtibus hoc Sacramẽto, non eſt particularis alicuius gratiæ, ſed omnium beneficiorum Chriſti.

4 Diſtinguendũ eſt autem accuratè vt in omnibus Sacramentis: ita etiam in hoc, inter ceremoniam ſeu ritum externum cui Sacramenti nomen tribuitur, & rẽ promiſſam in Euãgelio, quæ hoc Sacramento obſignatur legitimè vtentibus.

5 Ritus ipſe ſeu externum ſignum ſentitur, ſignificat, obſignat: ſignatũ, hoc eſt, promiſsio creditur, ſignificatur, obſignatur.

6 Promiſsio ipſa, id eſt, res ſignata ſæpiſsimè in Scripturis alia atq; alia verborũ forma proponitur. Semen mulieris conteret caput Serpentis:

Benedicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ: Beati qui confidunt in eo: Qui credit in Filium, habet vitam æternam: Chriſtus eſt natus à Deo ſapiētia, iuſtitia, ſanctificatio & redemtio, &c. Omnes huiuſmodi ſententiæ vbicunque leguntur, de re ſignata loquuntur.

7 Ioannis 6. Manducatione carnis Chriſti, & potatione ſanguinis ipſius pingitur ſūma promiſsionis Euangelij: vt qualis ſit fides, qua percipimus promiſſa bona, & quæ ſit eius vis in corde, ad erigendum hominem luctantem cum peccato, mundo, Diabolo intelligatur.

8 Atque ſanè eādem ob cauſſam Chriſtus Sacramentum promiſſionis Euangelij ſub ſignis panis & vini inſtituit: videlicet vt ex comparatione effectuū, vis fidei ſentiretur, qua promiſſa bona apprehendimus, retinemus, poſſidemus.

9 Vt enim panis & vinum hominem fame quodāmodo proſtratum, & de vita periclitātem rurſus erigunt, fouent, cōfortant, viuificant, atque adeò refectum exhilarant: ita fiducia Chriſti tradentis corpus ſuū, & effundentis ſanguinē ſuum pro nobis in remiſſionem peccatorum, nos proſtratos à Diabolo, ac veluti mortuos in peccatis, rurſus erigit, à morte liberat, fouet, confortat, viuificat, non ad caducam, ſed ad æternam vitā: vnde cor ſupramodum in tanti boni fruitione exhilaratur. Hinc intelligi poteſt, cur apud Ioannem comedere carnem Chriſti bibereque eius ſanguinem, & in Chriſtum credere, pro eodem ponantur: & cur Auguſtinus dicat: Crede & manducaſti.

10 Atque ex hoc eſt, quòd Patres ſæpe, cùm

agunt

agunt de cœna Domini, proferant dicta ex sexto capite Ioannis: non quòd existiment Dominum illic locutū esse de Cœna: sed quia in legitimo vsu Cœnæ, fides rei promissæ, sub mãducationis & potationis nominibus, illic à Domino exprimitur: cuius promissionis Cœna pignus est.

11 Est autem semper tenenda regula: Omnis promissio fide accipitur. Vt ergo sensu signum sumitur: ita promissio fide accipitur, retinetur, possidetur.

12 Iam tenemus proprium finem Cœnæ Domini: qui est obsignatio promissionis Euangelij, qua fides confirmatur. Verùm vt meditatio & vsus huius Cœnæ nobis dulcior euadat, altiùs repetemus, & distinctiùs de vsu legitimo & fine institutionis dicemus.

13 Primùm ergo, Cœna Domini est Sacramentum institutum, in memoriã corporis Christi traditi pro nobis, & sanguinis ipsius effusi pro multis in remissionẽ peccatorū: iuxta dictū Domini: Hoc est corpus meum traditum pro vobis: Hic est sanguis meus, qui effunditur pro multis in remissionem peccatorum.

14 Secundò, Cœna Domini est Sacramentum incorporationis nostri in corpus Christi. Ita enim Paulus ait: Panis quem frãgimus, nónne communicatio corporis Christi est? Calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? Atq; hoc est quod habet promissio, Ioan. 6. Qui manducat carnem meam in me manet, & ego in eo.

15 Ad hanc incorporationẽ & mansionem in corpore Christi, non requiritur applicatio cor-

porum physica, sed spiritualis copulatio per fidem: vt Christus exponit, & ratio Sacramentalis postulat.

16 Tertiò, Cœna Domini est Sacramentum educationis nostri spiritualis in corpore Christi. Vt enim per Baptismũ abluimur sanguine Christi: ita in Cœna abluti & regenerati, corpore & sanguine Domini alimur.

17 Hîc rursus cauendum, ne carnaliter sapiamus cum Capernaitis. Distinguátur ergo mãducationis modi. Est enim alia manducatio Sacramentalis tantùm, alia spiritualis tantùm, alia spiritualis & Sacramẽtalis simul, quam requirit institutio Christi, hoc est, legitimus Cœnæ vsus.

18 Sacramentalis manducatio & potatio est externa & sensibilis manducatio panis, & potatio vini: cui ex ordinatione diuina, spiritualis mãducatio & potatio quę sola fide fit, respondet. Nã illa huius Symbolum est.

19 Verùm vt externa illa ceremonialis, potest esse sine spirituali: ita spiritualis, sine externa: quemadmodum perspicuè docet Augustinus, de ciuitate Dei, lib. 21. cap. 25.

20 Carnalem manducationem, qualem somniauerunt Capernaitæ & quidam cum illis, ipse Dominus Ioannis 6. duobus refutat argumentis: Quorum prius, à signo: posterius, ab vsu petitur.

21 A signo: Quid si videritis filium hominis ascendere vbi erat priús? significans (vt Athanasius rectè intelligit) ascensionem, & carnalem manducationem carnis Christi, non posse simul consistere.

22 Ab vsu: Spiritus viuificat, caro non prodest quic-

quicquam, hoc eſt (vt ipſe contextus conuincit) manducatio carnalis eſt inutilis: Spiritualis autem viuificat.

23 Quid? Adéſtne ergo corpus Domini pro nobis traditum, & ſanguis ipſius pro nobis effuſus, verè & ſubſtantialiter in Cœna? Adeſt quidem, nõ ratione loci. Nam ſi locum ſpectes, corpus Chriſti in cœlo eſt περίγραπτον: ſed ratione fidei hominis legitimè vtẽtis ſacra Chriſti Cœna. Hęc enim fides coniungens nos cum filio Dei, facit vt multo arctiùs carni & ſanguini Chriſti mediãte Λόγῳ iungamur, quàm iũgimur pani quem comedimus, & vino quod bibimus. Ea eſt enim vis fidei, vt iungat remotiſsima: idque arctiſsimé. Vbi autem fides non adeſt, nulla fit coniunctio niſi Sacramentalis tantùm, quæ cedit vtenti in iudicium.

24 Ne cum his pugnat, quòd Paulus affirmat reos fieri corporis & ſanguinis Domini, qui indignè manducant hunc panem, & bibunt hunc calicem.

25 Nam eadem eſt ratio de indignè audientibus verbum, & indignè ſumẽtibus Baptiſmum. Qui enim audit verbũ Dei indignè, reus fit verbi Dei. Siquidem, Qui non crediderit, condemnabitur.

26 De Baptiſmo hæc ſunt Auguſtini verba: Sicut qui manducat corpus & bibit ſanguinem Domini indignè, iudicium ſibi manducat & bibit: Sic qui accipit indignè Baptiſma, iudiciũ accipit non ſalutem. Cùm Auguſtinus hîc nominat corpus & ſanguinẽ Domini, loquitur Sacramentaliter, tribuens ſigno nomen rei.

27 Quartò, Cœna Domini eſt Sacramentum & pignus noui Teſtamenti, id eſt, promiſſionis remiſſionis peccatorũ, videlicet quòd Deus hoc Sacramento tanquam ſigillo obſignet, quòd velit propitius eſſe, & remittere peccata credentibus. Ideò in verbis inſtitutionis dicitur: Hic calix eſt nouum Teſtamentum in meo ſanguine, id eſt, hic calix eſt pignus & ſigillum promiſsionis de remiſsione peccatorum.

28 Quintò, Cœna Domini eſt Sacramẽtum coniunctionis communicantium inter ſe, tanquã membrorum eiuſdem corporis, cuius caput eſt Chriſtus. Sicut vnus panis, ita multi vnum corpus ſumus. Hinc mutua dilectio manat.

29 Sextò, Cœna Domini eſt pignus & teſtificatio de reſurrectione noſtri per virtutẽ reſuſcitati Chriſti, cuius membra ſumus.

30 Nam ad hunc ſcopũ omnia ſuperiora pertinent. Ideò Dominus ait: Qui manducat carnem meam & bibit ſanguinem meum, ego ſuſcitabo eum in nouiſsimo die.

31 Porrò, quoniam Paulus requirit probationem eius qui velit Dominica Cœna vti: modum probationis inquiramus.

32 Paulus 2. Cor. 13. de probatione ſic ait: Vos ipſos tentate, an ſcitis in fide, an non cognoſcitis vos ipſos, quòd Ieſus Chriſtus in vobis eſt, niſi ſicubi reprobi eſtis?

33 Hæc antitheſis, qua reprobi & probati opponuntur, illuſtris eſt. Vt enim probatos dicit eos, qui in fide ſunt, & Chriſtum habitantem in ſe ſentiunt: ita reprobos eos ſtatuit, qui fide carent, & Chriſtum in ſe habitantem non ſentiunt.

34 Quare

34 Quare iuſta probatio & examen in hoc con-
ſiſtit,vt verè ſentiatur fides, & Chriſti præſentia
in nobis:ídque ex virtute ſpiritus eius,nos ad pie
tatis ſtudium excitantis.

35 Quicunque ergo hanc ſacram Cœnam di-
gnè vult percipere, exploret apud ſeſe, an vera
pœnitentia ſentiatur:experiatur,an ſtatuat victi-
mam Chriſti ſatisfactionem eſſe pro peccatis to-
tius mundi:examinet ſe,an in hunc ſatisfactorem
viua fiducia recumbat,excutiat,num ſentiat Chri
ſtum in ſe habitantem & oſtendentem ſuam præ
ſentiam, ex ſpiritus ſua efficacia: videat, an fir-
mum propoſitum habeat peccatum poſthac vi-
tandi,ac Deo totam ſuam vitam approbandi.

36 Vanum eſt figmentum Papiſtarum: qui,
tanquam neceſſariam ad hanc probationem, re-
quirunt confeſſionem quam vocát auricularem.

37 Nam ſi ea neceſſariò requireretur ad pro-
bationẽ, quæ vſum Cœnæ præcedit, Paulus non
diceret:Probet ſeipſum homo: ſed potiùs, Pro-
betur per alium:nec Apoſtoli & eorum ſucceſ-
ſores,multis annis eam neglexiſſent.

38 Neque tamen repudio pædagogicam illam
confeſſionem,quæ in noſtris Eccleſiis eſt vſitata:
præſertim cùm habeat ſuum vſum in rudioribus
informandis.

39 De vera autem confeſsione & neceſſaria ex
verbo Dei ſic ſentiendum eſt. Si adeſt pœniten-
tia & vera fides, non opus eſt alio confeſsionis
genere,quàm quo ſancti homines Dei, Patriar-
chæ,Prophetę,Reges,Abraham,Dauid,Daniel,
&c.veniam de maximis ſceleribus impetrarunt à
Deo,qui ſolus peccata cõdonare & delere poteſt.

40 Quantum autem ad publicam confeſſionem attinet, quæ fit ab iis, qui Eccleſiam aliquo ſcandalo offenderunt, regulam à Domino præſcriptam, & exemplum Pauli, congruens cum regula, ſequi oportet.

41 Verùm hoc diligenter & prudenter moderatores diſciplinæ cogitent, vt faciat ad ædificationem, non ad deſtructionem.

APPENDIX de Cœna.

1 QVONIAM alibi à nobis & ſæpè de ſacra Chriſti Cœna ſcriptum eſt, nolo hîc prolixior eſſe: ſed ſolummodo dicam de Chriſti conſilio, inſtituentis hanc Cœnam, & de legitimo Cœnæ vſu.

2 Chriſtus veteribus Sacramentis, quibus præter obſignationem gratiæ, ipſius aduentus in carnem & mors adumbratur, finem imponens, noua inſtituit Sacramenta, quibus præter obſignationem gratiæ, ipſe exhibitus eſſe ſignificatur. Atque hoc diſcrimen in vniuerſum tenendum eſt, inter Sacramenta vetera & noua.

3 Sunt autem Sacramenta exhibiti Chriſti, Baptiſmus & Cœna Domini. Illo inauguramur corpori Chriſti & regeneramur: hac alimur, noui homines effecti. Vtrumque ſignum gratiæ eſt, & ſignaculum fauoris Dei erga legitimè vtentes.

4 Verùm ſi de modo prædicandi quæritur, ex ſcriptura diſcendus eſt. Externo ſigno, quod Sacramentum dicitur, tribuit Scriptura nomen rei

quæ Sacramento ſignificatur & obſignatur: idque eo conſilio, vt finis & vſus inſtituti Sacramenti intelligatur.

5 Circumciſio Gen.17.dicitur fœdus. Verùm ne quis hîc hæreret in re externa, ſeu in opere operato (vt loquuntur) tanquam res externa, ſeu opus operatum per ſe fœdus eſſet, mox Dominus in eodem capite ſe interpretatur, & dicit circumciſionem ſignum fœderis eſſe.

6 Quoties ergo res diuinitus ordinata dicitur fœdus, ſciendum eſt, quod perinde ſit ac ſi diceretur, eſt ſignum fœderis.

7 Verùm quia ſignorum non eadem eſt ratio, Paulus ad Rom.4. σφραγῖδα interpretatur, hoc eſt ſignum obſignans rem promiſſam, ſeu ſignaculum quo res promiſſa ex pacto mutuo inter Deũ & hominem obſignatur. Vt Circumciſio eſt σφραγὶς iuſtitiæ fidei, Hoc eſt, Circumciſio eſt obſignaculum Dei, videlicet quo Deus obſignat credenti iuſtitiam.

8 Hinc catholica regula ſumenda eſt: Omne Sacramentum eſt σφραγὶς, id eſt, ſignaculum Dei, quo res promiſſa legitimè Sacramento vtenti obſignatur.

9 Cùm ergo dicitur: Baptiſmus eſt lauacrum regenerationis, ſenſus eſt, Baptiſmus eſt σφραγὶς, id eſt, obſignaculum, quo Deus teſtatur legitimè vtentem Baptiſmo regenerari, eíque regenerationis gratiam obſignari.

10 Similiter cùm dicitur: Panis eſt corpus Chriſti, vinum eſt ſanguis Chriſti, ſenſus eſt, Panis eſt obſignaculum corporis Chriſti traditi pro nobis, Vinum eſt obſignaculum ſanguinis

Christi effusi pro multis.

11 Hoc expressiùs dicitur cùm Dominus ait: Hic calix est nouum Testamentum in meo sanguine, hoc est, Deo ipso interprete, hoc vinum est signum & σφραγὶς noui Testamenti, videlicet, quo Deus obsignat legitimè vtenti suum fœdus de remissione peccatorum, propter meritum effusi sanguinis.

12 Et Paulus 1. Corinth. 10. dicit panem esse κοινωνίαν corporis Christi, & calicem esse κοινωνίαν sanguinis Christi, hoc est, vt ipse contextus conuincit: Panis est signum & obsignaculum, quòd legitimè vtentes sacra Christi Cœna iungantur toti Christo: ídque pane quidem sacramentaliter, spiritu verò Christi efficaciter: quo spiritu sanctissimæ Christi humanitati iungimur.

13 Quòd autem hæc coniunctio sit spiritualis, quæ figuratur ceremoniali manducatione & potatione, modus ipse copulationis ostendit.

14 Nam vt Christo capiti iungimur non nisi Christi spiritu: ita etiam inter nos κοινωνοὶ efficimur eodem Spiritu, cuius consociationis vnus panis ex multis granis constans, Symbolum est & testimonium.

15 Verùm quia prima & principalis copula fit cum Christo capite, rectè fit in nostris Ecclesiis, quòd etiam singulis ægrotantibus & petentibus porrigatur sacra Christi Cœna, vt morituris obsignetur vita æterna in Christo promissa. Hæc plana & vera sunt, extructa ex solido verbo Dei.

16 Hinc iam extruamus claram & perspicuam definitionem Sacramenti Cœnæ Dominicę, quæ faciat ad ædificationem conscientiarum.

17 Cœna Domini eſt σφραγὶς, id eſt, obſignaculum, quo Filius Dei legitimè vtentibus hac Cœna, obſignat omnia beneficia, quæ nobis meruit ſua obedientia, traditione corporis in mortem, & effuſione ſanguinis ſui.

18 Legitimè vtentes ſunt, qui fidem in promiſſionem afferunt. Sine enim fide promiſſio nec accipitur nec obſignatur, iuxta regulam: *Omnis promiſsio fide accipitur.*

19 Hinc ſequitur pactionem duplicem in ſacræ Cœnæ vſu requiri. Vnam, à parte filij Dei. Alteram, à parte hominis legitimè vtentis Sacramento. Filius Dei promittit remiſsionem peccatorum legitimè vtenti, cum qua remiſsione omnia beneficia Euangelij coniuncta ſunt. Homo viciſsim fide in promiſsionem recumbit, obligat ſe ad perſeuerantiam, in fide & bona conſcientia.

20 Huius mutuæ pactionis & dulciſsimi fœderis, σφραγὶς, hoc eſt, obſignaculum, eſt ſacra Chriſti Cœna, de qua Cœna, regula in omni Sacramento obſeruanda, tenenda eſt. Nihil habet rationem Sacramenti extra vſum diuinitus ordinatum, qui vſus in actione legitima cernitur.

21 Porrò vſus requirit cogitationem & meditationem: videlicet, cur Chriſtus ſit pro nobis mortuus, cur effuderit ſanguinem, & quid requirat ab vtentibus.

22 In hac enim cogitatione ſentitur vis fidei, & intelligitur cur promiſsio Euangelij & fides, qua promiſsio accipitur, mãducatio carnis Chriſti, & potatio ſanguinis ipſius, dicuntur.

23 Nam vt homo fame corporali & ſiti corpo-

rali pressus, mortis periculo proximus est, sed recreatur rursus, colligit vires & exhilaratur esu panis & potu vini: ita hominis anima prostrata & victa fame spirituali, & siti spirituali, vt mortis æternæ periculo subiaceat, erigitur rursus, roboratur & exhilaratur fiducia Christi, qui tradidit corpus suum, & effudit sanguinem suum pro nobis, in remissionem peccatorum.

24 Hæc fides vsu Cœnæ confirmatur. Ideò ab Augustino rectè dictum est: Crede & manducasti.

25 Ceremonialis enim manducatio, Spiritualis est obsignatio, in legitimè vtentibus ceremonia.

26 Cum hoc principali fine, qui est obsignatio gratiæ (qua obsignatione fides confirmatur) plures sunt coniuncti, vt Insertio legitimè vtentis in corpus Christi: Consociatio spiritualis communicantium simul: Obligatio vtentis legitimè ad fidem & bonam conscientiam: Testimonium confessionis publicum: Testificatio consensionis in tota doctrina & cultu: Tessera seiunctionis à castris Satanæ, & ab omnibus sectis alienis à Christi vera agnitione.

27 Hac breui explicatione contenti simus, maneamus in Christo, vt in nobis maneat, abstineamus ab inutilibus disputationibus, quibus hominum animi auocantur à vero Cœnæ vsu, atque ita dulcissimi huius fœderis non solùm fructum amittunt, verumetiam sibi accersunt iudicium, propter abusum tanti Sacramenti.

MISSA

MISSA PAPISTICA.

1 IN idolo Papiſtico, quod miſſam vocant, plurimæ & horrendæ ſunt abominationes, quæ ſuperant omnium temporum idolomanias. Quare qui pius eſſe vult, non minus iſtud idolum fugiet, quàm antiquum ſerpentem, qui primos noſtros parentes ſeduxit.

2 Sunt enim in miſſa Papiſtica, præter multa alia, Vanitas, Superſtitio, Turpis quæſtus, Sacrilegium, Magica incantatio, Blaſphemia, Idololatria, Seductio, Fucus meretricius.

3 Vanitas eſt, quòd fingunt miſſam cultum Dei, cúmque præcipuum in Eccleſia contra manifeſtam Scripturam: Fruſtra colunt me mandatis hominum.

4 In omni cultu Dei, neceſſariò tria cõcurrũt, videlicet opus mandatũ, fides agẽtis, & finis proprius, quæ omnia in miſſa Papiſtica deſiderãtur.

5 Nam nec mandatum Dei, quod omnis diuini cultus fundamentum eſt, proferre poſſunt, nec fides ibi eſſe poteſt. Eſt enim ex verbo. Quare cùm verbum non habent, nec fides adeſt, quæ ſola directrix operis eſt in proprium cultus Dei finem, qui eſt gloria Dei.

6 Superſtitio eſt in geſticulationibus, ſaltationibus hiſtrionicis, veſtibus, expanſione brachiorum, incuruationibus, & in multis aliis nugis, quas omnes recitare longum foret.

7 Turpis quæſtus eſt, quòd proſtituant ſuam miſſam tanquam meretricẽ, pro pecunia, & promittunt emtoribus quicquid poſtulant, nautis ſe

licem nauigationem, virginibus maritos, meretricibus amatores, militibus victoriam, parturientibus partum facilem. Breuiter, nihil est quòd non promittant Papales sacrifici, pecuniam numerantibus, adeò vt ex hoc quæstu, infinitos thesauros, fundos, possessiones, regna collegerint. Quare non mirum est quòd Papa suum istud idolum, gladio & igni tueri conatur, fidelissimus toparcha Satanæ.

8 Sacrilegium est, quòd Papistæ cœnam, quam Dominus voluit perpetuum suæ voluntatis testimonium esse, & testamentum inuiolabile, mutilent, sublato vsu sacri calicis.

9 Quid dico de calice sublato? imò totam Cœnam aboleuerunt, abolita communicatione. Nam cùm vnus seorsum suum epulum habeat, quid aliud est quàm Cœnam in aliam formam conuertere? Quid quæso hoc aliud est, quàm si quis seipsum Baptismate subinde ablueret? quo profectò nullum fœdius cogitari potest sacrilegium.

10 Magica incantatio est, quòd Papistæ se glorientur quinque verbis posse Christum de cœlo deducere. Nam verba quæ vocant consecrationis, quinque dicunt esse, videlicet: Hoc est enim corpus meum. Enim addunt, vt sit numerus impar, & hoc pronunciat sacrificus inflando crucem in panem, vt magia sit efficacior.

11 An non ista magis conueniant nefandis gentium sacris, quàm Christi instituto? Iustinus Martyr refert similem ritum seruatum fuisse olim, in sacris Solis (quem μύθραν sacerdotes ipsius vocarunt) in quibus vsus panis & aquæ fuit, sed nulla

vox à ſpectatoribus audiebatur niſi hæc ἢ ἐπίσασθαι ἢ μαθεῖν δύναται. An non ab his ſolis Sacerdotibus videntur Papiſtæ ſuum miſſandi ritum didiciſſe?

12 Blaſphemia horrenda in filium Dei eſt, quòd fingãt miſſam ſuam ſacrificium eſſe, quo illorum peccata expiantur, qui miſſas illas pro ſe celebrari curauerint.

13 An non hoc eſt conculcare pedibus ſanguinem Chriſti? An non hoc eſt miſerum Sacrificum in locum Chriſti, imò ſupra Chriſtum extollere? Quid eſt profanare paſſionem Chriſti, ſi hoc non eſt?

14 Hoc ſuum ſacrificium non tantùm valere pro viuorum peccatis expiandis contendunt, verumetiam pro mortuorum. Hinc illa magnifica palatia Papiſtarum, hinc cœnobia ſplendore ſuperantia aulas Imperatorum, hinc firmitas regni pontificij. Quæris certiorem notam Antichriſti?

15 Huic blaſphemo errori refragatur tota Scriptura. Nam ſi verum eſt, Chriſtum eſſe ſemen mulieris, conterens caput ſerpentis: Si verum eſt, Chriſtum eſſe agnum tollentem peccatum mundi: Si verum eſt, Chriſtum, vna oblatione ſemel tantùm facta, conſummaſſe in æternum ſanctificandos: Breuiter ſi verum eſt, Chriſtum eſſe vnicum Mediatorem inter Deum & homines, profectò diabolicum mendacium eſt quod Papiſtæ fingunt, ſuam miſſam eſſe ſacrificium pro viuis & mortuis.

16 Iam verò quia Scriptura ſolui non poteſt, non habet micam veritatis Euangelicæ in ſe, qui iſtud Papiſticum figmentum non vidit continere

detestandam, in Christum vnicum Mediatorem nostrum, blasphemiam.

17 Idololatria horrenda admiscetur in isto sacro pontificio. Nam ne quid impietatis prætermisisse videantur, non solùm Sanctos inuocant, verumetiam ipsum panem, postquam illum magica incantatione intoxicauerunt, adorandum prostituunt. Leuant enim ipsum in altum, vt circumstantes illum vt Deum adorent.

18 Non hac idolomania plusquam ethnica sunt contenti, sed reponunt panem intra cancellos, accendunt coram eo candelas, iubent eum adorari, circumferunt sæpe in monstrantiis, vt vocant, vt adoretur.

19 Si hæc non est idololatria detestanda, nulla vnquam fuit in mundo. Nam hæc facilè superat alias impietate, & omnis generis abominatione.

20 Seductio est maxima & nocentissima, quòd ista missa Papistica, ad miseros homines carnali fiducia inebriandos aptetur: adeò vt miseri homines hoc amuleto putent se expellere omnes noxas, idque sine fide & pœnitentia. Quin etiam ter stulti homines auditu missæ, seu potiùs inspectione histrionicæ saltationis, armari se putant, & aduersus Deum, tanquam tuto præsidio muniti, multò licentiùs peccare audent, & obstinatiores redduntur.

21 Fucus meretricius est, quo pingunt suam missam, ne appareat eius turpitudo. Adhibent sacras lectiones, preces Græcas, exhortationes Hebræas, gratiarum actiones Latinas, quæ omnia per se sunt bona.

22 Verùm

22 Verùm res ipsa aliter se non habet quàm cum Thaide, quæ vt amatores habeat, faciem pingit fuco, collum auro ornat, vestibus splendidis se induit: nihilominus tamen est fœdissima meretrix, pernicies eorum qui ipsius amplexus amauerint.

ADIAPHORA.

1 QVÆ Basilius τὰ ἐν ἐξουσίᾳ ϗ μέσα, Nanzianzenus τὰ ἐν μέσῳ κείμενα, ea Chrysostomus scribens in Epistolam ad Romanos λόγῳ ζ, adiaphora nominat, quo nomine nunc Doctores Ecclesiæ vtuntur in certo operum & actionum genere.

2 Et vocant ἀδιάφορον tertium genus operum. Nam cùm tria sunt operum genera, videlicet mandata, prohibita, & quæ nec mandata nec prohibita sunt. Huic tertio generi nomen ἀδιάφορον tribuerunt.

3 Est ergo ἀδιάφορον opus, seu res, seu actio, quę nec mandatur, nec prohibetur, neque expressè, neque implicitè vllo verbo Dei.

4 De adiaphoris sequentes distinctiones tenendæ sunt, ne quis error in eorum vsu committatur.

5 Genus operis in specie non expressè præcepti vel prohibiti, aut est præceptum aut prohibitum. Si genus præceptum est, opus ἀδιάφορον censebitur: at si genus prohibitum est, nequaquam opus medium & indifferens dicetur.

6 Vetitū est in genere, ne quis colat Deū mandatis hominū: ergo missa quæ sub vetito genere

continetur, non eſt in adiaphoris ponenda. Nam in genere eſt prohibita.

7 Hoc genus: Decorum in Eccleſia ſeruandum eſt, mandatur: Sed circumſtantiæ loci, temporis, veſtitus, ſunt liberæ & indifferentes.

8 Diſcernendum eſt inter libertatem & vſum adiaphororum in Eccleſia. Natura & per ſe liberum eſt ſine pallio ſacro Cœnam celebrare. Sed propter ordinationem Eccleſiæ non eſt vſus liber.

9 Qui enim violat Eccleſiaſticam politiam peccat multis modis. Primùm enim reus fit violati ordinis in Eccleſia. Deinde autoritatem magiſtratus contemnit. Tùm infirmorum conſcientias vulnerat. Poſtremò nocet exemplo, & charitatem erga fratres violat.

10 Quantum ad rerum indifferentium vſum priuatum attinet, Paulus diſcernit inter fidem & factum. Fidem probat Paulus, Exempli cauſſa, vt ſi quis credit ſibi licere veſci quolibet cibo. Factum improbat, ſi fiat cum offendiculo infirmorum. Omnia, inquit, munda mundis, ſed malum eſt homini, qui per offendiculum veſcitur.

11 Præterea adiaphora conſideranda ſunt dupliciter. Primùm in ſe vt ſunt res mediæ. Deinde ex ratione perſonarum, quæ illis vtuntur.

12 Si per ſe conſiderantur, neque placent, neque diſplicent Deo: vt cantare in choro, aut quodlibet aliud opus medium facere: vt ieiunare, &c.

13 Verùm ſi ex qualitate perſonarum conſiderantur, magnum eſt diſcrimen.

14 Si

14 Si personæ vtentes adiaphoris sunt fideles, placet vsus adiaphororum Deo, non vt cultus per se, sed propter aliud.

15 At si vtentes adiaphoris sunt infideles, quoniam illorum mens & conscientia est polluta, non potest adiaphororum vsus Deo placere.

16 Breuiter, fides & charitas solæ moderantur vsum rerum indifferentium. Nam vt fides nouit, quid liceat: ita charitas spectat, quid prosit.

17 Has regulas si cogitarent quidam, minùs turbarent infirmos inutilibus disputationibus, & magis studerẽt cõcordiæ & ædificationi mutuæ.

VETVS ET NOVVM Testamentum.

1 ANTE omnia firmissimè tenendum est, quòd omnibus temporibus inde vsque à lapsu primorum parentum eadem fuerit & sit ratio consequendæ salutis & vitæ æternæ, videlicet per vnicum Christum, cuius iustitiæ efficiuntur participes, quotquot in ipsum credunt.

2 Quare quantum ad expiationem peccati attinet, vnum est fœdus seu Testamentum Dei perpetuum, quo Deus se obligat ad remittendum peccata omnibus, qui ad Christum confugiunt.

3 Etsi autem huius fœderis, si verbum hoc spectes, nulla facta est mentio, antequam Dominus hoc fœdus cum Abrahamo iniit: tamen res ipsæ

quæ ad ſubſtantiam huius fœderis pertinent, ſemper Patribus, etiam ante diluuium, notiſsimæ erant.

4 Res voco promiſsionem reparationis per Chriſtum,& fidem huius promiſsionis. Nā promiſsio in Deo,& fides in homine,ſunt huius fœderis partes,vt ita dicam,ſubſtantiales.

5 Pactio inter Deum & Abrahamum hæc fuit: Statuam,ait Dominus, pactum meum inter me & te,intérque ſemen tuum poſt te in generationibus ſuis,fœdere ſempiterno, vt ſim ſcilicet tibi in Deum,& ſemini tuo poſt te.

6 Hîc primùm conſideranda eſt materia ſiue fundamentum huius fœderis, quod eſt promiſſum ſemen. Nam quicquid Deus promittit ſalutare, ratum eſt in Filio qui nos cum Patre reconciliat.

7 Deinde cogitanda eſt bonitas & φιλανθρωπία Dei, qui tantam rationem humanæ fragilitatis habeat, quòd ſe velit etiam fœdere obſtringere, vt ſciamus immobile ipſius conſilium eſſe,de fauore ipſius erga nos.

8 Adhæc,perpendenda eſt amplitudo promiſſionis factæ Abrahamo, videlicet, quòd ad ſemen Abrahę ſe extendat,ídque in ſempiternum. Verum autem Abrahæ ſemen definit Paulus, Rom 4 9. Gal.3.eſſe omnes qui inſiſtunt veſtigiis fidei Abrahæ, hoc eſt, qui credunt promiſsioni gratiæ, ſicuti Abraham fecit.

9 Præterea cùm hoc fœdus ſempiternum dicitur, ſignificatur quòd Deus immortalitatem det ſuis confœderatis. Nam ſi periremus per mortem, nullo modo conſtaret perpetuitas fœderis,

deris, cùm Deus sit Deus viuorum, hoc est, non solùm creator & sustentator, sed etiam saluator & donator æternæ vitæ.

10 Quoties igitur huius fœderis fit mentio, toties prædicatur immortalitas confœderatorum Dei. Primùm enim spiritu, Deinde corpore & spiritu æternùm viuent.

11 Huic pacto respondet fides Abrahæ & seminis eius. Nam cùm Deus se nobis fœdere obstringit ad dandam salutem, simul nos obligat ad fidem & nouam obedientiam ex fide præstandam. Ideò dicit Abrahamo: Ambula coram me & esto perfectus.

12 Vt hoc æternum fœdus Dei cum Ecclesia habet fundamentum & materiam, semen promissum: ita variis typis olim adumbratum, tandem Christi aduentu in mundum completum est, & per eiusdem sanguinem confirmatum.

13 His ita constitutis, iure quæritur, cur duorum testamentorum Scriptura meminerit, quorum alterum vetus, alterum nouum nominat: præsertim cùm sit extra omne dubium, vnum tantum perpetuum fœdus esse, quoad expiationem peccati & æternam hæreditatem attinet.

14 Dominus apud Ieremiam ita loquitur: Ecce dies venient, dicit Iehouah, & feriam cum domo Israel & cum domo Iuda pactum nouum, non secũdum fœdus quod pepegi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manũ eorum, & educerem eos de terra Ægypti, &c. Sed istud est fœdus meum quod feriam cum domo Israel post dies illos: dixit Iehouah. Dabo Legem meam in medio eorum, & in corde eorum inscribam eam,

& ero eis in Deum & ipsi erunt mihi in populum, nec docebunt vltrà vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicendo: Cognoscite Iehouah. Omnes enim cognoscēt me à minimo eorum vsque ad maximum eorum, dixit Iehouah. Quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non recordabor amplius.

15 His Prophetæ verbis subiungit Epistola ad Hebræos: dum nouum dicit, antiquatur prius. Quod autem antiquatur ac senescit, prope interitum est.

16 Paulus Gal. 4. docet Agarem seruam, montis Sinai, & Saram liberam, figuram fuisse cœlestis Ierusalem, à qua fluxit Euangelium, additque his notari duo Testamenta: Vnum quidem in seruitutem generans: Alterum verò in libertatem generans: Vt enim vetus Testamentum Agari generanti in seruitutem: ita nouum Saræ generanti in libertatem, comparatur.

17 Nonum caput ad Hebræos longam collationem instituit veteris & noui Testamenti. Et summa rerum huc redit, quòd vetus fuerit vmbra noui, quod vt confirmatum est morte & sanguine Christi: ita duraturum est in perpetuum abolito veteri.

18 Ex his Scripturæ testimoniis concluditur, quòd vt vetus Testamentum sit promissio certæ sedis & regni politici, cum conditione Legis & ceremoniarum, ad hūc finem ordinata, vt in hoc certo populo nasceretur Messias, & conseruaretur ibi memoria promissionis gratiæ, vsque ad aduentum Messiæ: ita nouū Testamentū est promissio remissionis peccatorum, iustitiæ, Spiritus

sancti

ſancti, vitæ æternæ, propter Chriſtum æternum Sacerdotem cum conditione fidei & obedientiæ ex fide præſtandæ.

19 Vetus igitur Teſtamentum ſubſeruit nouo, ipſúmq; adumbrat: quare vt illud σκία, ita hoc εἰκὼν ab Apoſtolo nominatur. Omnia enim veteris Teſtamẽti ſunt veluti quædam σκιογραφίαι noui Teſtamenti.

20 Cùm ita propriiſsimè, Apoſtolica & Prophetica phraſi, accipitur vetus Teſtamentum: nequaquam cõplectitur promiſsiones gratiæ, quæ ad nouum Teſtamẽtum, ſicuti rectè teſtatur Auguſtinus, referendæ ſunt.

21 Porrò cùm politia Moſis perierit, cùm Aaronicum Sacerdotium cum omnibus ſuis ceremoniis, purgationibus & ſacrificiis deſierit, breuiter cùm vetus Teſtamentum per Chriſti aduentum ſublatũ, aut potius completum ſit: iure quæritur de Decalogo, quæ pars Legis Moſaicæ fuit num is quoque ſit ſublatus? Ad hanc quæſtionem ita reſpondeo: Quatenus Decalogus eſt pars Legis Moſaicæ nos nequaquam obligat, ſed quatenus æternam normam voluntatis Dei continet, perpetuò durat, ſicuti etiã multa alia, quæ in Moſe ſunt naturalia.

22 Verùm in eo, hoc eſt, in Decalogo ſpectandus eſt duplex vſus, iuxta rationem duplicis ſtatus hominis. Nam ſi tempus hominis ante reuelationem Chriſti in homine, hoc eſt, ante iuſtificationem hominis per fidem Chriſti reſpicis, vt ipſe homo vetus dicitur: ita Decalogus analogia quadam veteri Teſtamento ſubiici poteſt. Nam pædagogia quædam eſt ad Chriſtum, hominem

accusans & damnans, quod non habeat iustitiam quam requirit Lex. Vnde homo impellitur ad quærendum Christum, qui est finis Legis in iustitiam omni credenti. Hoc sensu Paulus Legẽ moralem nouo Testamento opponit 2. Corinth. 3. At si tempus hominis post reuelationem Christi in homine attendis, vt ipse homo nouus est effectus: ita Decalogus norma vitę noui hominis est, quæ nunquam aboletur.

23 Ex his luce clariùs apparet discrimen veteris & noui Testamenti. Nam si tempus respicis, vetus Testamentum præcedit reuelationem noui. Si subiectum attẽdis, eadem planè ratio est. Si Mediatores, illud per Mosen famulũ, hoc per Dominum ipsum administratum est. Si dispensationis modum, illud vmbratile fuit, hoc ipsam rerum imaginem continet.

24 Vmbra fuit liberatio Israelis ex seruitute Ægypti, oppresso tyranno Pharaone: Veritas est liberatio populi ex seruitute peccati victo Diabolo. Vmbra fuit introductio Israelis carnalis in terram Canaan, & eiusdẽ occupatio: Veritas est introductio Israelis spiritualis in cœlum, eiúsque hæreditaria possesio. Vmbra fuit Legis latio in monte Sina per Mosen: Veritas est verbum, quod prodiit de Sion per Christum. Vmbra fuit Lex in tabulis lapideis scripta: Veritas est Lex Dei scripta in cordibus hominum digito Dei: Hoc est, non notitia ociosa, sed fiducia eficax, qua statuimus & sentimus Deum nobis esse propitium remissis peccatis, quáque excitantur in nobis motus congruentes Legi Dei. Atque hæc est inchoatio Decalogi. Vmbra fuit mini-

ministerium mortis: Veritas est ministerium Spiritus & vitæ. Breuiter, vmbræ sunt Mosaica omnia Politia, Sacerdotium, purgationes, sacrificia, &c. Veritas est Iesus Christus cum suis beneficiis.

25 Horum attenta consideratio seruit imbecillitati nostræ, & ostendit vnam fuisse semper salutis consequendæ rationem, videlicet, per fidem gratuitæ promissionis in Iesu Christo.

26 Quare detestandi sunt furores illorũ, qui falsò imaginati sunt triplicem salutis viam videlicet, per Legem Naturæ, per Legem Mosis, & per Legem Christi, ac si tria fuissent fœdera Dei substantiâ diuersa.

CHRISTIANA LIbertas.

1 DOCTRINA de libertate Christiana rectè explicata vberrimã consolationem continet: quare eius explicatio grata debet esse piis mentibus.

2 Vt autem non, quasi in limine, impingamus, procul seiungamus oportet somnia Iudæorũ de regno Messiæ terreno, enthusiasmos Anabaptistarum de imperio Sanctorum in mundo ante extremum diem, & furores Libertinorum, qui libertatis prætextu se omni turpitudini prostituunt.

3 Nam Epitheton Christiana, differentiã facit, qua hæc libertas, & à ciuili libertate, & ab aliarũ sectarum ficta libertate, discernitur.

4 Deinde cùm de Christiana libertate agimus, est etiam accuratè discernendũ inter libertatem personæ, & libertatem volũtatis. Vt enim huius distinctionis obseruatio, multũ lucis adfert huic doctrinæ : ita eiusdem confusio, multos errores gignit, & disputationes infinitas parit. Quare de vtraque, hoc est, personæ & volũtatis libertate, ordine & distinctè dicemus.

5 De libertate personæ Christus loquitur, cùm ait: Si Filius vos liberauerit, verè liberi eritis.

6 Hoc dictum Christi manifestè docet, quòd nemo sit verè liber sine Christo, vnde sequitur hanc libertatem non esse ciuilem aut politicam, sed multo augustiorem, nec esse carnalem, sed spiritualem.

7 Qualis autem hæc libertas personæ sit, partim ex collatione seruitutis spiritualis cui opponitur, partim ex manifestis oraculis Scripturæ intelligi potest.

8 Adam peccans factus est reus coram Deo, incurrit in iram Dei, obnoxius factus est morti æternæ, & amisso spiritu libertatis, tristisimo seruitutis iugo est pressus, an postea tales genuit filios, qualis fuit ipse pater, hoc est, seruos.

9 Est igitur spiritualis seruitus, propter peccatum esse reum iræ Dei, esse maledictũ à Deo, esse obnoxium morti æternæ, & iugo seruitutis premi, adeóque seruum peccati esse.

10 Huic seruituti cùm libertas spiritualis opponitur: necesse est vt sit liberatio à peccato, ab ira Dei, à maledictione, à morte æterna, & à spiritu seruitutis.

11 Nam

11 Nam vt Adam peccans coniecit nos in istam tristissimam seruitutem: ita Christus iustus nos in libertatem vindicauit, modò nos in eius fidem coniecerimus.

12 Si caussa huius liberationis quæritur, rectissimè respondetur quòd merito & efficacia Christi perficiatur.

13 Primùm enim merito nos à peccato liberat Christus qui factus est λύτρον pro nobis, & Ioãnes dicit: Sãguis Christi purgat nos ab omni peccato. Merito nos liberat ab ira Dei, quia irã Dei pro nòbis sustinuit, iuxta illud: Erat Deus in Christo mundum sibi reconcilians. Item, Hic est Filius meus ἐν ᾧ εὐδόκησα. Item, Merito nos à maledictione liberat, iuxta illud: Christus redemit nos à maledictione Legis, factus pro nobis maledictum. Et merito nos à morte æterna vindicat, iuxta illud: Qui credit in ipsum non peribit, sed habebit vitam æternam: vel, vt breuiùs dicam, merito obedientiæ crucis expiat peccatum: merito obedientiæ Legis imputat iustitiam suam omni credenti. Hæc beneficia sæpè vno gratiæ vocabulo intelliguntur.

14 Deinde efficacia nos idem Christus à Spiritu seruitutis liberat. Nam credentes donat Spiritu sancto, qui libertatem adoptionis obsignat fidelium cordibus, & in eis accendit nouam lucẽ, & inchoat nouam obedientiam. Hoc Christi liberatoris beneficium, Donum per gratiam ab Apostolo nominatur.

15 Cum his duobus libertatis gradibus, quorum prior gratiæ vocabulo, posterior doni appellatione signatur, coniunctus est tertius gradus

post Christum exhibitũ, Liberatio à ritibus Mosaicis, quemadmodum docet Paulus in multis locis. Non enim Christianus obnoxius est ritibus & ceremoniis Mosaicis. Nam illi vt vmbræ finem habuerunt adueniente Christo, & peracto λύτρω pro nobis.

16 Quartum libertatis gradum Paulus addit, Liberationem à traditionibus humanis, ne videlicet vllas traditiones humanas putemus ad salutem necessarias esse, vt debitum cultũ. Quas tamen ordinis & ἐυσχημονίας gratia seruare, si sint piæ oportet.

17 Hanc libertatem offert Euangeliũ omnibus qui conuertuntur, cùm prædicat pœnitẽtiam & remissionem peccatorum, in nomine Christi.

18 Ex his quæ hactenus exposuimus, plenam definitionem libertatis Christianæ, quæ inchoatur in hac vita, extruamus. Libertas Christiana est manumissio spiritualis parta per Christũ, quam offert Euangelium in nomine Christi, qui vt merito suo credẽtes liberat à peccato, ira Dei, damnatione Legis, morte æterna, ritibus Mosaicis & humanis traditionibus, adeóque sua iustitia ornat: ita efficacia eosdem donat Spiritu sancto, qui & obsignat in ipsis libertatem adoptionis, & flectens eorum corda ad nouam obedientiam, inchoat in eis vitam æternam.

19 Hæc inchoata libertas personæ locum habet in hac vita, per quã fit trãsitus ad plenã libertatem, qualis futura est post iudiciũ, quãdo deleto peccato, placata ira Dei, abolita morte, & sublatis omnibus calamitatib. donabimur ęterna iustitia, & erimus cõformes Deo in omni æternitate.

20 Hinc

20 Hinc æstimari potest, quantus thesaurus Ecclesiæ Christi sit libertas Christiana, de qua frustra gloriantur, qui viuunt sine pœnitentia, & contra conscientiam peccatorum cœno se misere inoluūt. Hi enim miserrimi serui sunt, iuxta dictū Christi: Qui facit peccatū, seruus est peccati.

21 Contrà verò, qui retinent fidem & bonam conscientiam, militantes honestam militiam, iustè gloriari possunt se liberos esse. Nam vt Paulus ait: Nulla cōdemnatio est iis qui sunt in Christo Iesu, & non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum. Nam lex Spiritus vitæ in Christo liberauit me à Lege peccati & mortis.

22 Hæc rectè expensa confutant errores Iudæorum, Papistarum, Anabaptistarum, Libertinorum & aliarum sectarum omnium, quæ secùs docent de libertate, quàm offert Messias.

23 Iudæi dum somniant mundanum imperiū Messiæ, contra dictum Christi, Regnum meum non est de hoc mundo, de libertate Spiritus planè nihil intelligunt.

24 Papistæ etsi libertatem spiritualem agnoscunt: tamen ab eius possessione homines abducunt, dum alia merita, & aliam satisfactionem pro peccato, quàm solius Christi, hominibus obtrudunt.

25 Anabaptistæ nihilo meliores Iudæis sunt. Nam & illi fingunt libertatem externam, excusso ciuilis magistratus iugo, & somniant Christianos debere dominium in mundo obtinere, mille annos ante iudicium. Horū delirium paulatim sponte sua collabitur.

26 Libertini nostræ ætatis, prorsus à Diabo-

lo dementati, frenum laxãt cuiuis carnis lasciuiæ, vt sine vllo scrupulo, vnusquisque viuat suo arbitratu, Christianam libertatem definientes licentiam quiduis faciendi, sine omni honestatis & turpitudinis discrimine.

27 Hos beluinos fœtores qui non extremè odit, eum porcum esse, imò Diabolum potiùs quam hominem dixero.

28 His ergo erroribus de Christiana libertate profligatis, veram sententiam quam proposui amemus, ac caueamus ne vllis Satanæ imposturis circumuenti, Libertate quam in Christo habemus, excidamus, ac rursus in laqueos seruitutis incurramus, in certissimum animarum & corporum interitum.

29 Libertas voluntatis variat tempore. Nam alia est eius ratio ante conuersionem personæ, alia in conuersione, alia post conuersionem, præsertim in actionibus salutaribus.

30 Ante conuersionẽ voluntas hominis sponte sua serua est, quantum ad actiones salutares attinet. Nam & iudicio aberrat & electione decipitur, & conatu succumbit, vt non queat nisi pro qualitate sua malè velle, Rom. 3.

31 In conuersione Spiritus sanctus in verbo est efficax, & non solùm mouet voluntatem, sed mouendo immutat, nõ pertinaciter se opponentem Spiritui sancto. Hoc ita esse & Scriptura attestatur, & Sanctorum experientia comprobat.

32 Post conuersionem in renatis voluntas est libera, non ex natura, sed ex gratia. Nam & mens illuminata est verbo & Spiritu, & voluntas est conuersa ad Deum, & conatus iuuatur.

33 Verùm quia magna in natura adhuc imbecillitas reliqua eſt, non poteſt hæc libertas perfectiſsima eſſe, ſed habet ſua incrementa, prout fides in corde creſcit.

34 Cùm Scholaſtici Doctores diſtinguunt inter liberum arbitrium naturale, & gratuitum, rectiſſimè faciũt. Nam & liberum arbitrium naturale eſt rerum naturalium, quę ſunt hominum iudicio & electioni expoſitæ: ita liberum arbitrium gratuitum eſt, cùm Deus in nobis operatur ſalutaria, vt cognoſcere, velle & facere. Hoc habent ſoli renati, non naturâ, ſed dono.

35 Vt gratuitum hoc liberum arbitrium eſt præſtantius & perfectius naturali tantùm (quale eſt in non renatis:) ita gratuito renatorum præſtantius eſt, & perfectius liberum arbitrium (etſi naturale eſt) Angelorum: & omnium præſtantiſſimum & perfectiſſimum liberum arbitrium in Deo eſt. Nam huius natura perfectiſſima, & vis cognoſcendi præſtantiſsima coniũnctæ ſunt cum omnipotentia & liberrima voluntate.

SCANDALVM.

1 CVM Chriſtus dicit: Neceſſe eſt venire ſcãdala: &, væ homini per quem venit ſcandalum, non ſolùm ſignificat magna pericula fore Eccleſiæ à ſcandalis, ſed etiam denũciat grauiſſimas pœnas ſcandalorum autoribus.

2 Verùm quia non omnia ſcandala ſunt vnius generis, nec omnia æquali reatu obſtringũt, ope-

ræprecium eſt rectè ſcandalorum genera diſtinguere & explicare.

3 Scriptura has voces vſurpat σκάνδαλον, πρόσκομμα & ἐγκοπήν. Scandalum propriiſsimè ſignificat tegillum in inſtrumentis, quibus capiuntur mures, vulpes, lupi, &c. Vnde Ecceleſia nomen tranſtulit ad inſidias, ſeu tēdiculas, quibus capiuntur homines veluti beſtiæ tendiculis. Πρόσκομμα propriè eſt, cùm in via aliquid obiicitur pedibus, in quod incurrens impingit aut cadit, vnde mala exempla veluti ſaxa quædam ſunt in quæ incurrentes impingunt. Ἐγκοπὴ ipſa offenſio eſt ſeu impactio.

4 Erit igitur ſcandalum generatim, quicquid alicui vel cauſſa vel occaſio offenſionis eſt. Hoc eſt, quicquid impedit quo minus inoffenſo curſu pergamus in Lege Domini. Nam quæ ita offendunt, ſunt veluti tendiculæ ſeu obices quibus in via Domini ad caſum impellimur.

5 Bernhardus duplex ſcandalum facit, videlicet interius & exterius. Interius vocat, cùm vetus homo offendiculū præbet nouo homini. De quo interpretatur dictum Domini, Matth.5 Si oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue illum, &c. Vbi per oculum, manum, & pedem, intelligit concupiſcentias prauas, quæ ſæpè nouum hominē moleſtant, vt inoffenſo curſu non pergat in via Domini. Exterius definit quod foris accedit, & præbet vel cauſſam vel occaſionem ruinæ.

6 Hoc exterius ſcandalum de quo potiſsimùm Theologi diſputāt eſt duplex, videlicet datum & acceptum. In vtroque duo ſpectāda ſunt, ſcilicet materiale, hoc eſt, factum ipſum, & formale,

male, hoc eſt, imitationis ſeu offenſionis occaſio, vnde ſcandali nomen eſt.

7 Datum ſcandalum eſt, cùm aliquis efficacem cauſſam lapſus alicui dat ſeu præbet. Hoc, ſi materiale ſpectes, aut oritur ex facto per ſe malo, hoc eſt diſertè prohibito Lege Dei: aut ex facto in ſe adiaphoro, ſed intempeſtiuè vel facto vel omiſſo, contra charitatis regulam. In illo, duplex peccatum: in hoc, ſimplex eſt.

8 De priori genere loquitur Chriſtus ad Petrum: Vade poſt me Satana, ſcandalo es mihi. Etſi enim Chriſtus non impegit: tamen dictum Petri reuera offendebat, & potuit infirmis occaſio eſſe ruinæ. Fuit ergo dictum Petri actiuum & datum ſcandalum, etſi paſsiuè Chriſtus non impegit.

9 Hoc ſcandali genus datum malo exēplo, hoc eſt, actionibus vel omiſsionibus pugnātibus cum Lege Dei, omnes quibus ſalus curæ eſt, nō ſecùs quàm infernum ipſum cauere debent.

10 Hoc, eſt illud ſcandalum quod tam multis præbet occaſionem præcipitij in æternā mortem. Huic omnes hæreſes, omnia flagitia. Breuiter, quicquid aduerſatur dilectioni Dei & dilectioni proximi, ſubiicitur.

11 Autoribus huius ſcādali Chriſtus θρυλῶντες illud ἐπίφθεγμα væ accinit: & addit meliùs eſſe homini illi, vt alligata mola aſinaria collo eius, ſubmergatur in profundum maris.

12 Variat & hoc genus ſcandali pro perſonarum differentiis. Nam ſi datur à perſona quæ verſatur in mundi theatro, & in aliqua dignitate eſt conſtituta, magis nocet exemplum, &

pluribus ruinam adfert, quàm si priuatam vitam ageret, aut alioqui obscura esset persona. Vt enim quò ingentius fuerit saxum cadens ab alta rupe, eò plura fragmēta facit: ita quò dignior fuerit persona, & in sublimiori dignitatis culmine constituta eò plures in lapsum secum trahit cùm cadit: quare & maiorē pœnam meretur. Vt Dauid ob adulterium grauiùs punitur, quàm obscurus ciuis.

13 De posteriori genere loquitur Paulus, cùm inquit: Si esca scandalizat fratrem meum, non vescar carnibus in æternum, ne fratrem meum scādalizem. Non enim vult Paulus cum offensione proximi, vel vti rebus adiaphoris, vel abstinere ab earum vsu.

14 Verùm hîc triplex hominum genus considerandum est. Quidam enim sunt docti Christianam libertatem: ideò firmi habentur: his non est scandalo factum adiaphorum: sed potiùs gaudio & consolationi. Nam ex mutua firmitudine in negotiis pietatis non parum gaudent verè pij. Quidam sunt obstinati & indociles, quales fuêre Pharisæi, de quibus regula Christi notāda est: Sinite eos quia cæci sunt & duces cæcorum. Quidā sunt infirmi & veluti pusilli in schola Christi. Horum ratio habenda est in vsu Adiaphororū. Nam qui cum scandalo talium, hoc est, infirmorum vtitur rebus adiaphoris, charitatis legē violat, & fidem Christi abiicit.

15 Bernhardus hoc etiam comprobat: Non omnium (inquit) scādala æqua lance sunt pēdenda. Aliter namque accipienda sunt pusillorum, aliter Pharisæorum scandala. Illorum quippe

ſcandalum de ignorantia:horum verò de malitia deſcendit. Illi ſcandalizantur quia veritatem neſciunt:hi quia veritatem oderunt.

16 Apoſtolus duo conſiderari vult in rebus & actionibus mediis, videlicet factum & fidem. Factum liberum vult eſſe,ſi caret ſcandalo : alioqui non. Fidem ſemper approbat.

17 Acceptum ſcandalum eſt, quod homines ſibi accipiunt, vel ex aliorum rectè factis, vel ex aliis rebus quibuſcunque.

18 Sed hoc variat. Nam aliud eſt hominum ſapientum extra Eccleſiam,aliud hypocritarũ in externo cœtu Eccleſiæ:aliud piorũ, ſed infirmorum,in Eccleſia.

19 Mundi ſapientes offenduntur.Primùm infirma ſpecie Chriſti. Deinde abſurditate doctrinæ,quã tradit Eccleſia. Nos(inquit Paulus) prędicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum , Græcis verò ſtultitiam. Tùm mole ærumnarũ, quæ comitantur profeſſionem Euangelij. Præterea dilatione promiſſionis aduentus Domini.

20 Horum ſcandalum contemnendum eſt forti & inuicto animo,& ſequẽda eſt regula Hieronymi,qui ita ait:Dimittendũ eſt propter ſcandalum,omne quod poteſt prætermitti ſalua triplici veritate,ſcilicet vitæ, iuſtitiæ , & doctrinæ , & Bernhardus piè dicit:Melius eſt vt ſcandalum oriatur,quàm vt veritas relinquatur.

21 Hypocritæ,mortua Eccleſiæ membra,quia operibus ſuis nituntur , doctrina iuſtitiæ offenduntur,& vita piorum contemnentium hypocriſin:horũ ſcãdalum vt abominatio ſpernendũ eſt.

22 Infirmi in Ecclesia accipiunt scandalum à florenti impiorum fortuna, & prospero rerum successu. Vnde Dauid Psal. 73. Mei penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelo ardebam super iniquos, pacem impiorum videns, in miseria hominum non sunt, & cum hominibus non affliguntur. Ideò tenuit eos superbia: operti sunt violentia tanquam veste, &c. Et paulò post subiungit: Ergo frustrà mundaui cor meum, & laui in innocentia manus meas.

23 Sed quid hîc infirmi facient? Hoc Dauid præclarè docet in eodē Psalmo, cùm inquit: Cogitabam, inquit, vt scirē hoc, sed difficilè erat in oculis meis, donec veni in sanctuarium Dei, & animaduerterem in nouissima eorum.

24 Hîc Dauid duo requirit in infirmis, qui offenduntur prosperitate impiorum. Primùm vult nos introire in sanctuarium Dei. Deinde iubet nos in nouissima impiorum animaduertere.

25 Sanctuarium Dei est Ecclesia, cui cōmendata est sapientia illa arcana, de consilio & voluntate Dei. Hæc sapientia, nos ita erudire potest, modò dociles nos præbuerimus, vt facilè, contemta prosperitate impiorum, credamus inuisibilia, speremus promissa, amemus Deum, atque illi adhærentes, dicamus cum Psalmista: Mihi adhærere Deo bonū est, posui in Deo Domino spem meam, vt annunciem omnia opera eius.

26 Animaduertere nouissima impiorū est cōferre finē tristissimum impiorum, cum lætissima catastrophe piorū. Vt enim impij morte hanc vitā commutantes, rapiuntur ad æternum exitium: ita pij in media morte sentientes præsentiā Dei,

ducatu

ducatu angelorum, ex præsentis vitæ miseriis migrant in æternam vitam.

27 Hæc cùm pij cogitant, desinunt æmulari in malignantibus, inuideréque iniquitatem facientibus: & sperant in Domino, & faciunt bonum, scientes hæreditatem suam in cœlis repositam esse.

28 Hoc cùm sanctus Iob cogitaret, fortuna impiorum contemta, in mediis ærumnis in hanc vocem erupit: Scio quòd redemtor meus viuat, & in nouissimo die resurrecturus sim.

29 Hinc exitum piorum & impiorum commendat nobis Dominus, propositis exẽplis purpurati Epulonis & vlcerati Lazari: quorum illum luctus excepit sempiternus: hunc angelorũ chorus in cœlum subuexit, vbi ęternùm beatus viuet.

30 Finis omnium quæ hactenus à nobis proposita sunt, est, vt animis nostris verbo Dei confirmatis, & moribus nostris ad normã Legis diuinæ cõpositis, simus synceri & ἀπρόσκοποι in diem Christi, pleni fructibus iustitiæ, qui fiunt per Christum Iesum in gloriam & laudem Dei.

CRVX.

1 QVONIAM Ecclesia Dei sẽper subiecta est cruci in hac vita, necessariũ est rectè institui pios de cruce: ne fracti crucis scandalo, abiiciant confessionem: id quod, proh dolor, multis accidisse certum est.

2 Nominamus autem crucem, quamuis afflictionẽ, qua vel tota Ecclesia premitur: vel singula eius membra, vel castigantur vel probantur:

ſiue id in corpore, ſiue in animo fiat.

3 Vt autẽ diſtinctiùs de hac re dicamus quatuor ordine exponemus. Primùm cauſſas crucis recitabimus. Deinde diſcrimina crucis piorum & ſupplicij impiorũ, colligemus. Tùm quo animo piis crux ſit ferenda, indicabimus. Poſtremò vnde cõſolationes ſub cruce petẽdę ſint, aperiemus.

4 Cauſæ crucis, cùm in nobis ipſis, tùm extra nos quærendæ ſunt.

5 In nobis ipſis tres cauſſæ crucis ſunt manifeſtæ, quorum prima eſt peccatum in nobis habitans. Secunda, concupiſcentia quæuis inde pullulans. Tertia, quotidianus lapſus, quem peccatum inhabitans, per ſuas concupiſcẽtias, gignit & producit in conſpectum.

6 Hæ tres cauſſæ ſub genere culpæ ponũtur, quæ culpa quia violat Legem Dei, iuſtè cruce reprimitur & caſtigatur.

7 Extra nos cauſſæ crucis ſunt quatuor. Nũc enim Satanas Eccleſiam moleſtat: Nunc membra Diaboli eandem cruciant: Nunc benigniſſimus Pater caſtigat: Nunc obiecta in cuiuſque vocatione perplexitas & difficultas, perturbat.

8 Diabolus hoſtis humani generis & præcipuè Eccleſiæ, circumiens vt Leo rugiens, quærit quẽ deuoret, hoc eſt, molitur Eccleſiæ interitum, mẽdacio & homicidio. Id quod & primi parẽtes experti ſunt, & tota poſteritas eorum omnibus temporibus experta eſt, & experietur vſque ad extremum diem.

9 Membra Satanæ, vt ſunt Sycophãtæ, tyranni, hypocritæ & flagitioſi, non parum moleſtant Eccleſiam.

10 Sycophantæ ſunt qui de ſapientia ſua gloriantes doctrinæ Eccleſiæ inſidiantur. Hi ſunt vel extra viſibilem Eccleſiam, & manifeſtè totam Eccleſiæ doctrinam abiiciunt, & derident vt ſtultam, quales ſunt Mahometiſtæ, Iudæi indurati, & aliæ profanæ gentes, quæ Chriſti nomen aduerſantur: vel in Eccleſia ſunt viſibili & volunt Chriſtiani appellari. Hi non totam doctrinam, ſed nunc hanc partem nunc illam, vel deprauant, vel prorſus abiiciunt. Hos hæreticos appellamus.

11 Tyranni à Sycophantis & Sophiſtis excitati, bella Eccleſiæ Dei mouent, & violenta manu conantur Eccleſiam opprimere. Sed non eodem modo. Quidam enim apertè nomen Chriſti deteſtantur, atque ideò pios perſequuntur, vt Turca, Saraceni, & aliæ profanæ gentes. Quidam Chriſti nomen ſe magnifacere ſimulant, ſed tamen ſanguine Sanctorum, curſum Euangelij occludere moliuntur, quorum anteſignanus eſt Papa, hoc eſt, Antichriſtus ille, de quo prædictum eſt ab Apoſtolo, 2. Theſſ. 2. Huic militant multi principes, quidam errore, quidam malitia.

12 Hypocritæ ficta religione ſua, non paruam moleſtiam Eccleſiæ inferunt. In horum numero ſunt Monachi, Moniales, Canonici, Vicarij, Sacrificuli. non quidem omnes, ſed eos tantùm intelligo, qui Papæ caſtra ſequuntur, & abdomini ſuo potiùs quàm Domino ſeruiunt.

13 Flagitioſi ſunt, quos Græci ἀλάστορας vocant. Horum cauſſa, præſertim cùm in caſtris Eccleſię tanquam ciues Eccleſiæ deliteſcunt, multum affligitur Eccleſia, vt hiſtorię & experientia docet.

Vnius Achan ſcelere, exarſit ira Dei in populum. Facinus Roboam, multis fuit exitio. Stuprum vxoris Leuitæ, plurimis, etiam piis, ceſsit in perniciem corporum & fortunarum.

14 Quòd autem innocentes ſæpè affligantur propter paucorum flagitia, etiam homines ſapientes extra Eccleſiam, norunt. Sophocles refert propter Oedipi inceſtum, Thebanum regnum fuiſſe peſte vexatum. Homerus propter abreptam ſacerdotis filiam, magnã Græci exercitus partẽ deletã eſſe, teſtatur. Heſiodus interdũ vnius ob noxam totam Rempub. affligi affirmat.

15 Inter cauſſas crucis externas, tertium locum tribuimus benigniſsimo cœleſtis patris con ſilio & paternæ voluntati. Hic enim ſæpè alienum opus facit, vt faciat ſuum, hoc eſt, occidit & mortificat, vt viuificet & ſaluet.

16 Eſt ergo vtrumque ſpectandum diligenter, quando Deus cruce caſtigat Eccleſiam, videlicet iudicium & miſericordia. Iudicium eſt, quòd propter peccata noſtra punimur. Ideò Dominus ait: Noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Miſericordia eſt, quòd punit vt conuertat, iuxta illud Pauli 1. Cor. 11. Cùm iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

17 Cùm his congruit Auguſtini dictum Pſal. 98. Cum blandiris, pater es, cum cædis pater es: blandiris ne deficiam, cædis ne peream.

18 Vt ergo Mirrha acris & amara eſt, & tamen ſanat vulnera: ita Crux, etſi carni inſuauis eſt: tamen temperata fide nequaquam exitialis, ſed ſalutaris exiſtit.

19 Quarto loco inter externas cauſſas crucis, ſequitur

ſequitur difficultas quæ in cuiuſque vocatione obiicitur. Nulla enim eſt vocatio tam exigua, quin habeat ſuam moleſtiam adiunctam, modò quis non fraudulenter faciat opus Domini.

20 Hoc quàm verum ſit conſpicitur in regimine domeſtico: In gubernatione politica: In adminiſtratione Eccleſiaſtica, vt taceam de omnibus aliis vocationis generibus.

21 Secundum quod propoſui, fuit de diſcrimine crucis piorum; & ſupplicij impiorum.

22 Eſt autem hoc diſcrimen potiſſimùm colligendum ex his quinque, videlicet, ex cauſis efficientibus, finibus, effectibus, tempore & loco.

23 Si cauſſas efficientes reſpicis, quas vocant προκαταρκτικὰς, Deus pios paterna virga ex paterno amore caſtigat. Impios verò & inemendabiles, flagello iræ & furoris ſui premit. Illos igitur, vt pater: hos, vt iudex punit.

24 Si fines reſpicis, pios punit Deus in ipſorum bonum: impios qui emendari & cõuerti nolunt, in interitum eorum: hoc eſt, pios quidem punit, vt cruce probentur: impios verò, vt vel cruce reſipiſcant, vel dignis ſuppliciis coerceantur.

25 Effectus quoque variant. Pij, vt Iob, Dominum benedicunt ſub cruce: Impij fremunt aduerſus Deum & triſtantur: Pij erudiuntur, Impij confunduntur: Pij probantur, Impij perturbãtur: Pij patientia ſub cruce diſcunt & inuocant, Impij impatientia victi deſperant.

62 In tempore quoq. permagum eſt diſcrimen. Pij ad breue tempus, vt poſtea cum Chriſto glo-

rificentur: Impij perpetuo malo inuoluuntur, quorum præſens afflictio præludium eſt ſupplicìorum æternorum.

27 In loco quoque differunt crux piorum, & impiorum pœna. Nam pij in hoc mundo tantùm erudiuntur. Impiorum ignis nunquam extinguetur.

28 Tertium membrum noſtræ partitionis fuit, quonam animo piis ferenda ſit crux: id quod paucìſsimis verbis exponi poteſt.

29 Pij hominis animus ſub cruce in hunc modum erit compoſitus. Primùm omnium renunciabit veteri homini & eius concupiſcentiis, vt tanquam noua creatura in Chriſto, non ampliùs iuxta carnis, ſed iuxta Spiritus & noui hominis imperium viuat. Secundò, fides vera prælucere debet in omnibus ærumnis, videlicet probris & cruciatibus. Hæc fides quia nititur merito & interceſsione Chriſti, facilè victrix euadet. Tertiò, quicquid iam mali euenerit, accipiendum eſt, tanquam ex manu optimi patris. Quartò, præſenti cruce vtendum tanquam auxiliari pharmaco contra omnes animi morbos, ſuperbiam, philautiam, petulantiam carnis, &c. Quintò, Cruce excitabitur pius, ad ſtrenuè currendum in propoſito ſalutis ſtadio, per prædicationem Dei, inuocationem & alia pietatis exercitia.

30 Etſi autem ex his quartum quod in principio propoſuimus, colligi poteſt, videlicet, vnde pius conſolationes ſub cruce petat: tamen prodeſt ad hæc capita conſolationis reſpicere. Primùm cogitet pius in ſe peccatum puniri, vnde excitetur ad pœnitentiam. Secundò, finis intueatur,

tur, cur Deus vult Ecclesiam sub cruce esse. Tertiò, historia piorum, qui cruce probati sunt, cogitetur: & præcipuè filij Dei. Quartò, cogitetur necessitas obedientiæ. Quintò, præsentia Dei erigatur animus, qui dicit: Sum tecum in tribulatione. Sextò, concipiatur fiducia promissæ liberationis gloriosæ. Septimò, Conferatur præsens afflictio cum futura gloria. Octauò, Dignitas crucis attendatur. Nam hac ratione olim glorificandi filij Dei, declarantur conformes imaginis filij Dei vnigeniti.

MAGISTRATVS.

1 QVIA & Solomon dicit absque Magistratu ruere populum, ibíque salutem esse vbi multa sunt consilia: & experientia docet fieri non posse vt incolumis sit humana societas sine Magistratu: decet profectò omnes, quibus pietas est cordi, rectè de Magistratu sentire, ne cum profanis hominibus, in contemtum ordinationis diuinæ obripiantur, in contumeliam Dei, & in propriam corporum & animarum perniciem.

2 Vt autem hanc de Magistratu doctrinam distinctiùs explicemus, quinque nobis excutienda videntur: quorum primum est, vnde & quid sit Magistratus. Secundum, quænam sint conditiones legitimi Magistratus. Tertium, quod officium, quíque fines administrationis politicæ. Quartum, quodnam ius Magistratus in subditos, & in illorum bona. Quintum, quidnam Magistratui debeant subditi.

3 Tota Scriptura docet,& Paulus disertis verbis affirmat Magistratum à Deo esse. Non est, inquit, potestas nisi à Deo. Quæ verò sunt potestates, à Deo sunt ordinatæ.

4 Hæc diui Pauli assertio, quæ cum tota Scriptura consentit, de imperio ipso Magistratúsque dignitate intelligenda est, non autem de confusione, quæ sæpè in Imperiis propter scelera hominum exoritur.

5 Etsi igitur Deus, Neronis imperium constituit: tamen eius scelera abominatur & punit.

6 Cùm scitur quòd Magistratus sit à Deo, definitio quoque Apostolica est tenenda: videlicet, quòd Magistratus sit ordinatio Dei, subditis in bonum, hoc est, vt honorentur boni,& puniantur mali, pro delictorum ratione: ídque in hunc finem, vt quieta sit & tranquilla humana societas, Deo seruiens.

7 Secundum partitionis nostræ membrum, est de conditionibus legitimi Magistratus, quæ Exod.12. quatuor recensentur: quæ sunt, Pietas, Sapientia, Veracitas,& Odium auaritiæ. Vbi enim hæ conditiones in magistratu inueniuntur, salutaris est gubernatio. Contrà, vbi vel omnes, vel aliquæ desiderantur, molesta & infelix est administratio.

8 Impia igitur vox fuit profani Tyranni: Sanctitas, Pietas, Fides, priuata bona sunt, quâ iuuat Reges eant.

9 Pietas quæ requiritur in Magistratu, caput est felicis gubernationis. Monet enim vt magistratus in omnibus caussis ad Deum respiciat, caueátque ne quid committat, quo illum offendat.

10 Hinc

10 Hinc eſt quòd Ieremias de Ioſia loquens, dixerit ipſum pauperis cauſſam iudicaſſe, eò quòd Dominum cognouerit.

11 Sapientia in pio principe gubernat actiones, ne ſophiſtica vſitata in iudiciis circumuentus, peruertat iudicium, ac iniuſtitiæ, iuſtitiæ laruam induat. Præterea etiam Sapientia efficit, vt iudex flectat legem ad cauſſam, non cauſſam ad legem.

12 Veracitas efficit ne Magiſtratus iudicaturus falſas legum interpretationes admittat, quæ poſtea in præiudicia raptæ, paulatim omnem æquitatem peruertunt.

13 Odium auaritiæ ſynceritatem in iudicando confirmat. Vbi enim iudices ſunt nummarij, actum eſt de æquitate. Nam ſi perſonæ acceptio corruptio eſt iudicij, vt nulli ſit æquitati locus: profectò auaritia efficit, vt iudex potiùs perſonam, quàm cauſſam intueatur.

14 Vbicunque itaq. hæ quatuor conditiones in gubernatoribus incorruptè adſunt, adminiſtratur regnum in ſanctitate, vt Sapiens loquitur.

15 Tertium membrum, quod in partitione propoſuimus, eſt de officio Magiſtratus. Hoc Magiſtratus officium in genere, eſt vt ſit cuſtos Legis vtriuſque videlicet, diuinæ & humanæ.

16 Legis diuinæ cuſtos eſt. Primùm, quando exemplo Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ, Theodoſij, Ioannis Friderici ducis Saxoniæ, Chriſtiani III. Regis Daniæ, &c. tollit idololatriam & idololatriæ occaſiones. Secundò, quando veram religionem proponit, cõſeruat, & propagat. Tertiò, quando Scholas erigit, docẽtes & diſcentes fouet.

Quartò, cùm aliis ipse pietatis norma est. Rectè enim à Claudiano dictum est: Regis ad exemplum, totus componitur orbis. Quintò, cùm religiosa disciplina cauet, ne quis pateat aditus ad corrumpendam doctrinam, & ad inficiendos mores.

17 Custos legis humanæ est, quando iudicia diligenter exercet, disciplinam grauiter tuetur, populi vtilitatibus consulit, Statuum omnium & ordinem iustam harmoniam conseruat, & foris fortiter depellit hostes.

18 Etsi autem arduum opus est, custodem esse vtriusque legis, Diuinæ & humanæ: tamen cùm fides prælucet, & verus affectus sentitur erga omnia Reipublicæ membra, difficultas non erit maxima.

19 Nam vt fides recta ad Deum oculos conuertit in omni necessitate, vnde omnis felicitas in gubernatione dependet: ita verus affectus erga Rempublicam facit, vt quæ grauissima per se sunt, facilia æstimentur.

20 Qualis autem affectus esse debeat principis erga suos, monet Homerus, cùm principem appellat ἤπιον πατέρα. Et Xenophon in Hierone particulatim idem explicat, hisce verbis: Νόμιζε τὴν μὲν πατρίδα οἶκον τοὺς δὲ πολίτας ἑταίρους τοὺς δὲ φίλους τέκνα σεαυτοῦ, τοὺς δὲ παῖδας ὥσπερ τὴν σὴν ψυχὴν καὶ τούτους πάντας πειρῶ νικᾶν εὖ ποιῶν.

21 Quartum partitionis nostræ membrum quærit de Iure Magistratus, cùm in subditos ipsos, tùm in subditorum bona. Nam hîc etiam frequenter grauia errata incidunt.

22 Quid autem de hoc iure sentiendum sit sine

errore,& vsitata adulatione τῶν κερκόπων ex regula Xenophõtis sciri potest: Μέτρον δ' αὐτῷ οὐχ ἡ ψυχὴ ἀλλ' ὁ νόμος ἐστί.

23 Ex hac regula concludo tantum Iuris Magistratum habere in subditos & subditorum bona, quantum Leges consentientes Decalogo & legi naturæ, illi tribuunt.

24 Quantum igitur ad subditos attinet, ius Magistratus est iuxta quartum Decalogi præceptum, imperare subditis necessaria officia, cùm ad publicam incolumitatem, tùm ad singulorum commoda facientia.

25 Cùm itaque publica incolumitas conseruari non potest, sine defensione ab externis hostibus, habet Magistratus ius vocandi subditos ad bella, vt armis tranquillitas paretur, & defendatur.

26 Et quia corpus integrum nequaquam consistere potest, nisi singula membra suum munus fideliter obeant: Magistratus ius habet cogendi quemlibet in suo ordine & statu, vt officium faciat, & puniendi eos qui contumaces inueniuntur.

27 Quantum autem ad bona subditorum attinet, Magistratus non habet ius simpliciter inuolandi nec in publica, nec in Ecclesiastica, nec in priuata bona.

28 Si ad publica bona respicis, nefas est vt vnus ad se rapiat, quod est commune multis. Si ad Ecclesiastica, sacrilegium est transferre ad pompam & voluptates, quod destinatum est pietati, hoc est, docentibus, discentibus, piis, pauperibus, structuræ templorum & aliarum domorum spe-

ctantium ad Ecclesiasticam Rempub. Si ad priuata, manifestum latrocinium est, & rapina, quæ non erit inulta: sicuti clarè docet historia Achab & Naboth.

29 Etsi autem ius in bona subditorum non habet Magistratus simpliciter: tamen ius habet exigendi tributa: ordinaria quidem, semper: extraordinaria verò, quando hoc postulat ingruens aliqua necessitas.

30 Sæpè enim accidit vt propter maiora pericula deuitanda, propter hostes externos arcendos, & alias quascunque necessitates, extraordinariis tributis indigeat Magistratus: quæ vt ipse exigendi ius habet: ita diuino mandato obligantur subditi, ad soluendum.

31 Reliquum est postremum nostræ partitionis membrum, de analogo officio subditorum erga Magistratum: quod sanè vna voce honoris in Decalogo signatur.

32 Quia autem hic honor non debet pugnare cum præceptis Dei, rectè dicit Polycarpus: Magistratui honor tribuendus est, qui non est religioni contrarius.

33 Porrò partes legitimi honoris Magistratui debiti sunt plures, quarum prima est statuere statum Superiorum, diuinam ordinationem esse, quam Deus vult nos magnifacere. Secunda, libenter se subiicere potestati maiorum iuxta regulam. Tertia, vera storga Superiores complecti. Quarta, reuereri eos tanquam vicarios Dei, ipsius imaginem gestantes. Quinta, obedire in honestis & licitis, hoc est, in omnibus quæ non faciunt subditos impios. Vt si Magistratus iuberet
te

te auream statuam adorare. Tum enim exemplum Danielis sequi deberes. Idem est de similibus iudicium. Sexta, gratitudinem & beneuolentiam omni officiorum genere declarare. Septima, errata maiorũ, vel pia ἐπιεικεία tegere vel prudenti dissimulatione præterire, vel moderatis consiliis & admonitionibus corrigere. Octaua, ex consilio Pauli pro ipsis orare.

LEGES ET IVDICIA.

1 MAGNAE sunt laudes legum ciuilium etiam apud Philosophos & oratores. Vt corpora nostra (ait Cicero) sine mente: sic ciuitas sine Lege suis partibus, vt neruis, sanguine, & membris, vti non potest.

2 Fieri enim nequit, vt societas humana incolumis conseruetur, nisi sint gubernatores & rectores disciplinæ politicæ. Hæc autem disciplina vt exerceatur iuxta certas legum regulas, necesse est.

3 Vt enim nulla familia salua esse potest, sine Oeconomica disciplina: ita politica societas prorsus collabitur, sine imperandi & prohibendi autoritate, quæ honestarum Legum executrix est.

4 Vt autem Leges rectè & sine errore constituantur, duo in ipsis requiruntur, videlicet, Ratio & Autoritas.

5 Ratio hæc, aliunde peti non debet, quàm ex duobus, videlicet, ex naturæ Lege (cuius Epitome est Decalogus) & ex fine Legis.

6 In natura ipsa, sunt semina quædam iusti & honesti, prætercea iudicium, quo iusta & honesta iniustis & turpibus præferantur. Hæc semina & hoc iudicium confirmantur voce Dei, hoc est, Decalogo.

7 Finis Legis esse debet, vt iustitiæ norma homines retineantur in officio, & inter se iustitiæ neruis veluti colligantur: Vt & incolumis sit societas, & Deus in societate sancta & iusta colatur. Atque hoc est quod Cicero ait: Salus populi suprema Lex esto.

8 Nam tum demùm est Respublica, & bona hominum inter se societas, cùm benè ac iustè geritur. Geritur autem benè & iustè, cùm iuxta iustitiæ normas, hoc est, Leges viuitur, quarum vltimus scopus est salus populi & gloria Dei.

9 Autoritas, quam in Legum sanctione requiro, etiam in duobus consistit, videlicet, vt Lex feratur à legitimo Magistratu, ac publico approbetur consensu.

10 Cùm Leges hoc pacto extruuntur è Lege naturæ, & feruntur à legitimo Magistratu, & approbantur publico consensu, obligant conscientias subditorum, vel ad obedientiam vel ad pœnam: ídque non solùm apud homines, sed etiam coram Dei tribunali.

11 Verùm si Leges aberrant à ratione, & non ordinantur ad verum finem, vim Legum non habent, sed vincula potiùs Tyrannica sunt censenda.

12 Sunt autem huiusmodi Tyrannica vincula duplicia: Aut enim sunt onera iniusta, quibus pre-

premuntur ſubditi immodicè: Aut ſunt decreta impia quibus mandatur aliquid fieri contra honeſtatem naturæ & Deum. In illis obedientiam debemus, in his minimé. Nam hîc autoritas ſuperioris Magiſtratus, videlicet Dei, excuſat. Oportet enim magis Deo obedire quam hominibus. Quemadmodum Socrates ex Philoſophia, & Petrus ex verbo Dei, rectè reſponderunt.

13 Vt autem honeſtæ Leges legitimè latæ, ſint ſalutares Reipublicæ & diuturnæ futuræ, requiruntur duo, videlicet, vt ipſi Legumlatores & principes ſint veluti viuæ quædam Leges, vt qui vita exprimant, quod Legibus ſtatuerunt. Nam vt cupiditatibus principum & vitiis infici ſolet ciuitas: ſic emendari & corrigi continentia. Vt & Claudianus teſtatur cùm ait: Regis ad exemplum totus componitur orbis. Deinde requiritur vt ſint νομοφύλακες, qui facta hominum obſeruant & ad Leges reuocant, vt boni honorentur & mali puniantur.

14 Lycurgus ideò rectè affirmat, non ſatis eſſe Leges eſſe bonas, & eſſe iudices ordinatos, niſi etiam ſint qui hominum facta ad Leges reuocẽt, vt nocentes iuxta Leges plectantur, & alij ſint incolumes.

15 Apud Græcos igitur hoc officium fuit νομοφυλάκων, vt Leges quæ per νομοθέτας poſitæ erant, conſeruarent diſciplina iuſta.

16 Nam vbi Legum non fit executio, veniunt & Legumlatores in contemtum, & Leges vileſcunt, & ſcelera augentur, iuxta illud Solomonis: Quia non citò fiunt iudicia contra malefacta, æſtuant hominum corda ad ſceleratè faciendum.

17 Atque ideò rectè dictum est à Zaleuco Locrensium Legislatore: Leges esse similes aranearum telis, vbi cura seruandarum legum deest, in quibus musca & culex hæreat, sed vespa, dissipata tela, auolet.

18 Porrò in hac νομοφυλακίᾳ æqualitas, æquitas, maturitas, spectentur.

19 Æqualitas facit ne det veniam coruo & vexet censura columbum. Hæc enim æqualitas postulat vt sit proportio pœnæ & commissi contra Leges, eáque Arithmetica sine respectu personarum.

20 Porrò hæc æqualitas partim in facti qualitate, partim in personæ conditione posita est. Fraus à plebeio homine, & à persona constituta in dignitate, fungentíque præclaro munere, commissa. Si qualitatem facti respicis, similis ratio est. Verùm quia conditio personarum est diuersa, quæ vel extenuat vel exaggerat scelus, æqualitas postulat, vt plebeius mitiùs: in dignitate constitutus, grauiùs puniatur.

21 Neque tamen hîc personarum fit respectus simpliciter: sed grauitatis caussæ ratio habetur, quam prudens iudex perspicit.

22 Æquitas, quam Græci ἐπιείκειαν vocant, est cùm propter certas circumstantias à rigore Legis, & non à sententia Legislatoris disceditur.

23 Est autem hæc æquitas duplex, videlicet ciuilis, quam ius appellant: & naturalis, quæ ingenita est à natura animis benè sentientium & iudicantium: qua nihil cùm sit meliùs, idcircò bonum nominatur.

24 Vt autem iudex non intempestiuè vtatur

tur ἐπιείκεια prodest, vt ad hæc tria respiciat, Legem, Sontem, & Populum.

25 Cùm Legem respicit, primùm cauebit, ne indulgentia intempestiua, Legis autoritas minuatur, eleuetur & vilescat. Deinde prudenter inquirat Legis extremam voluntatem, quæ sanè non vult perniciem ciuium, sed emendationem potiùs, cum conseruatione totius corporis.

26 In Sonte considerandum est, qualis sit ipse, qualéque delictum perpetratum, & an nocere possit exemplum.

27 In Populo duo cauenda sunt. Primum, ne lenitatis exemplum pariat peccato patrocinium. Deinde, ne cum damno & periculo societatis humanæ parcatur reo. Nam tum melius est vt pereat vnus, quàm vnitas.

28 Ex his concluditur hæc de æquitate regula. Quando Legis voluntas admittit ἐπιείκειαν, & reus emendari sine duriori pœna potest, & populus non redditur deterior exemplo: potest Magistratus clementiori sententia vti, ac reo supplici emendationis spe parcere.

29 Maturitas, & opportunitatem quærit, & moram frangit. Illa facit ne quid intempestiuè & non debito modo fiat. Hæc occurrit initiis, ne vnius flagitium seriùs punitum multis sit occasio petulantis contumaciæ aduersus Leges & iudices.

30 Impunitas enim scelerum multos inuitat ad peccandum. Peccantium multitudo, pabulum est omnis generis flagitiorum.

31 Cæterũ, quia Anabaptistæ ex nõnullis Scripturæ dictis perperã intellectis, conantur tollere

actiones foreſes, atq. adeò ipſas Leges & iudices: ſciendum eſt quid pius animus tutò ſequi poſsit.

32 Solomon, Prouerb. 25. ait: Age cauſſam, de qua eſt controuerſia inter te & proximum tuum, & arcanum alterius noli reuelare, ne contumelia afficiat te auditor, & infamia nunquam à te recedat.

33 Hoc dictum Sapientis oſtendit litigationem forenſem licitam eſſe, imò præceptum. Verùm quid ſit ab ea excludendum monet. Vult vt partes inter ſe diſceptent de cauſſa controuerſa, ſed amotis præſtigiis Sophiſmatum, & Sycophantiarum. Vult frenari cupiditatem & proprium dolorem.

34 Nam qui omiſſa cauſſa, in aduerſarium fertur, limites iuſti actoris excedit, ac ſibi ipſi infamiam inurit. Siquidem affectibus indulgens, ſæpè malè agendo, bonam cauſſam corrumpit.

35 Cum hac Solomonis ſententia non pugnat Paulus, cùm vult pios potiùs ſuſtinere iniuriam, quàm eam perſequi in iudicio. Nam cùm addit, Coram incredulis, ſignificat non malum per ſe eſſe perſequi ſuam cauſſam, ſed propter ſcandalum: neque Chriſtus cùm prohibet vindictam. Nam damnat tantùm vltionis cupiditatem, quæ tendit in malum eius, de quo petitur vindicta.

36 Nam qui eo affectu petit vindictam, vt is qui priuatim offendit pereat, accerſit ſibi ipſi diuinam vindictam, iuxta dictum Syracidæ: Cupidum vindictæ vltio manet à Domino, & peccata eius ſedulò conſeruabit.

37 Diſtinguatur igitur diligenter & rectè, inter

inter vindictam licitam, & non licitam.

38 Qui patitur iniuriam, licitè petit defensionem à Magistratu, tantùm hoc spectans vt quietè sibi viuere liceat. Verùm Magistratus qui exercet iudicium Dei, & non hominis, debet iuxta leges coercere petulantiam eius qui iniuriam facit. & hæc vindicta dicitur publica, & Dei vindicta.

39 Sine hac publica vindicta, actum est de Legibus & tranquillitate societatis humanæ. Quare Paulus Magistratui gladium datum esse dicit, vt sit terrori malis operibus, & vindex ad iram.

40 Verùm si exacerbato animo quæris non tam defensionem tui, quàm oppresionem aduersarij, aut etiã si sine legitima cognitione, tuus ipsius iudex & vindex velis esse, tua vindicta illicita est & damnanda.

CONIVGALE IMperium.

1 CVM omnis Oeconomica administratio cernatur in iis qui imperant, & in iis qui parẽt, necesse est vt hinc petatur differentia œconomicæ societatis & administrationis.

2 Nunc autem, vel maritus imperat & vxor paret, vel pater imperat & liberi parent, vel herus imperat & serui parent.

3 Hinc concluditur Oeconomicum imperiũ esse triplex, videlicet Cõiugale, Patriũ & Herile.

4 Neque his obstat, quòd primogenitorum ius quoddam & autoritas fuerit olim in reliquos

fratres eiuſdem familiæ: & procuratorum ſeu τῶν ἐπιτρόπων ſit poteſtas in reliquos eiuſdem familiæ ſeruos.

5 Nam nos hîc loquimur de ea oeconomica adminiſtratione, quæ ἀνυπεύθυνος à Platone dicitur & non continetur ſub alia, vt pars eius.

6 Prima harum ſocietatum, coniugalis, eſt imperium ἀνυπεύθυνον, quo maritus imperat, & vxor paret iuxta rectam rationẽ, Leges ciuiles & diuinas.

7 Hæc ſocietas coniugalis, omnibus ſtatibus hominum conceſſa, vniuſque viri & fœminæ legitima copulatio, conſeruatur recta imperandi ſcientia, legitima parendi alacritate, & promtitudine, vtrinque reddendi τὰ ἴσα ſeu τὰ αὐτά, vt Paulus loquitur, hoc eſt, ſi analoga officia ſibi mutuò præſtiterint maritus & vxor.

8 Porrò recta imperandi ſcientia in marito, poſita eſt in timore Dei, in cogitatione iugi communis, in affectione mariti erga vxorem, iuxta voluntatem Dei, in recta officiorum partitione, in noticia finium coniugalis ſocietatis.

9 Timorem Dei ideò primo loco requiro, non ſolùm quia eſt ἀμάχητος, verumetiam quia vt ſolus nos in obſeruantia mandatorum Dei, & in omni ſancta vocatione, continet: ita niſi quis ſe in timore Domini ſtudioſè continuerit, citò euertitur domus eius. Debet ergo ſumma & prima & regula in Oeconomica adminiſtratione timor Dei eſſe.

10 Secundò, cogitetur commune iugum, videlicet, quòd vir & fœmina eodẽ quaſi iugo iuncti ſunt, ex quo hæc ſocietas dicitur coniugium, & ipſe

ipſe maritus & vxor coniuges.

11 Huius iugi vinculum eſt, quo coniuges per beneuolentiam & fidẽ ad omne vitæ conſortiũ, diuiníque & humani iuris communionem conſociantur atque conſtringuntur.

12 Hoc qui ſeriò cogitat, non imperat vxori vt beluæ, ſed vt cõpari ſeu συζύγῳ: ídque in timore Dei, qui autor eſt huius iugi.

13 Affectio mariti erga vxorem indicatur in coniugij primi inſtitutione, in Sanctorum exemplis, & paſsim in Propheticis & Apoſtolicis ſcriptis: vt taceam pulcherrima dicta ſapientum, extructa ex Lege naturæ.

14 Alia animalia fecit Deus duplicia, ſcilicet maſculum & fœminã: hominem autem fecit vnũ. & ex illo ſunt omnes & ſinguli procreati, vt ſcilicet, vnitatem pacis & concordiæ commendaret in homine: ídque maximè in coniugio.

15 Cùm Adæ parenti noſtro nõ inueniretur adiutor corã eo, immiſit Deus ſoporem in Adã, cúmq; obdormiuiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & adduxit eam ad Adam, dixítque Adam, hæc verè os de oſſibus meis & caro de carne mea, hæc vocabitur iſcha, quoniam de viro ſumta eſt: quamobrẽ relinquet homo patrem & matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carnem vnam.

16 Hæc inſtitutio docet qualis affectus debeat eſſe mariti erga vxorẽ. Maritus & vxor ſunt vna caro, hoc eſt vnus homo, non quidẽ ſubſtãtiâ, ſed affectu. Quare par eſt, vt maritus ſit affectus erga vxorẽ ſuam tanquã erga ſeipſum, & eã foueat ac diligat, tanquam proprium corpus.

17 Sanctorum exempla plurima ſunt quæ nobis hũc dilectionis affectum mariti erga vxorem commendant, vt Abrahæ, Tobiæ, Dauidis & plurimorum aliorum, quæ decet maritos pios imitari.

18 Dicta Scripturæ multa commendant maritis dilectionem erga vxores. Ephe. 6. Mariti diligite vxores proprias, vt Chriſtus dilexit Eccleſiam. Item, Sic debent diligere proprias vxores mariti, tanquam propria corpora. Qui diligit vxorem ſuam, ſeipſum diligit. Col. 3. Mariti diligite vxores, & ne ſitis amari erga ipſas.

19 Sapientum, vt Philoſophorum & Poetarum, dicta prætereo, quale eſt illud Homeri: Qui bonus & prudens eſt, is & diligit & magnificat propriam coniugem. Et illud Phocylidis: Dilige vxorẽ tuam. Quid enim ſuauius? quid melius?

20 Hæc dilectio, quam in maritis requiro erga vxores, excludit acerbitatem, tegit incidentia errata, non violentia & rumpentia coniugij fœdus, multa ἐπιεικείᾳ mitigat, ſub iugo communi ſubleuat.

21 Recta officiorum partitio etiam pars eſt ſcientiæ coniugalis. Mariti enim eſt iuſto labore victum & ſibi & vxori quærere, tueri vxorem, non imperare vxori labores iſti ſexui non conuenientes.

22 Fines coniugij plures ſunt. Clemens Alexãdrinus duos ponit, ad quos reliqui referri poſſunt: dicit fœminam viro datam eſſe, vt ſit βοηθὸς τῆς γεννήσεως καὶ τῆς οἰκουρίας.

23 Ex Scripturis hi fines colligi poſſunt. 1. procreatio & educatio ſobolis. 2. ſocietas vitæ domeſtica

mestica & mutuum auxilium. 3. Ecclesia domestica. 4. castitas, qua vitatur omnis impuritas contra sextum præceptum. 5. conseruatio Ecclesiæ, politiæ, & familiæ, per successionem liberorum in locum parentum, quē finem & Plato, etsi Ethnicus, agnouit.

24 Si quis huc addit sextum finem, videlicet, quòd coniugium institutum est, vt sit quoddam mysterium arcanæ copulæ & amoris Christi & Ecclesiæ, non repugno, modò inde non faciat Sacramentum noui Testamenti.

25 Deinde conseruatur coniugalis societas legitima parēdi alacritate, videlicet cùm vxores maritis ex dilectione subiectæ sunt, & ea quæ requirit officij ratio præstant.

26 Est enim ordo naturalis in hominibus, vt seruiant fœminæ viris. Nam natura postulat, vt maiori seruiat minor.

27 Hæc parendi ratio in duobus potissimùm videtur sita videlicet in ornatu & φιλεργίᾳ.

28 De ornatu Syracides ait: Vxor verecunda & fidelis grata est, duplici commendatione cumulata. Hæc enim duo sunt maxima mulieris ornamenta, verecundia & fides: quarum illa cauet omnem in dictis & factis turpitudinem, in primis autem mariti offensionem: hæc, in rebus cōmissis creditisque versatur.

29 Paulus commendat in piis matronis tria ornamenta, Decentem amictum, verecundiam & temperantiam.

30 Amictum decentem seu conuenientem requirit. Vt enim non vult fœminam sordidatam esse: ita nec meretricio cultu, sed eo habitu, qui a-

nimum optimè compositum testetur.

31 Verecundia est, qua omne turpe & dicta & factu fugit, ne maritum vlla turpitudine offendat.

32 Temperantia, σωφροσύνη, modestiam, castitatem, sobrietatem, & pudicitiam continet.

33 Φιλεργία seu industria diligētiam adiunctam habet, laborémque facilè suscipit.

34 Hæc industria grata est propter oportunitatem rerum domesticarum, in quibus aquirendis, conseruandis, augendis, mulier industria diligens & laboriosa, plurimum potest.

35 Adhæc confirmatur societas coniugalis, promtitudine vtrinque reddendi τὰ ἴσα, hoc est, si maritus & vxor ritè sibi inuicem præstiterint analoga officia.

36 Hæc officia tum demùm præstari possunt, quando animi vero timore Dei, & mutuo amore deuincti sunt & copulati.

PATRIVM IMPERIVM.

1 SECVNDVM Imperium oeconomicum est patrium, videlicet cùm parentes imperant & liberi parent.

2 In hoc imperio spectandū est quid parentes liberis, & quid vicissim liberi debeant parentibus. Nam mutuis officiis conseruatur hæc parentum & liberorum societas.

3 Paulus Ephes. 6. paucis indicat officia parentum erga liberos, cùm inquit: Vos parentes nolite prouocare ad iram filios vestros, sed educate eos in disciplina & admonitione Domini.

4 Hoc

4 Hoc præceptum Apostoli docet & quid parentes vitare in patrio imperio, & quid suis liberis præstare debeant, modò ritè velint suo fungi officio.

5 Primùm enim cauendum monet, ne nimis seuerè & asperè tractent suos liberos. Durior enim tractatio, in qua nulla relucet paterna storga, plurima habet incommoda. Nam & liberos reddit pusillanimos & stupidos, & paulatim odiũ instillat teneris mentibus aduersus parentes. Vnde contumacia & rebellio nascitur, vt vbi tãdem velis lenior esse, frustrà labores.

6 At vbi paternum imperium exercetur rectè, ibi autoritas quidem in timore & obsequendi studio, φιλοστοργία verò in amore & alacritate placendi parentibus, pueros retinet.

7 Rectè quidem dicit Siracides: Qui suum diligit filium, crebro ei admouet flagella, vt in postremis vitæ suæ diebus gaudeat. Sed vult hanc castigationem dilectione temperatam esse.

8 Vt enim blanda patrum segnes facit indulgentia natos: ita prudens educatio & iustum imperium dilectione temperatum, liberos frugi efficit.

9 Quid autem liberis suis debeant præstare parentes, breuiter monet Apostolus, cùm ait: Educate illos in disciplina & admonitione Domini. Hîc tria requirit Apostolus à piis parentibus, quæ præstabunt suis liberis, videlicet, educationem, disciplinam & admonitionem.

10 Ad educationem liberorum obligantur parentes, Lege naturæ, mandato Dei, omniũ hominum iure communi, & legibus ciuilibus.

11 Deinde requirit disciplinam, qua vt instituuntur nati in rerum piarum & honestarum cognitione: ita humani & comes redduntur: quò ipsorum prudens conuersatio & parentibus ipsis sit honori, & reipublicæ vtilis.

12 Tertio loco requirit Apostolus admonitionem Domini, qua pueris veluti in animum ponunt, & ingerunt quid facto opus sit. Vult enim Apostolus, vt illa teneris mentibus asiduis monitionibus, instillentur quæ Domini sunt, hoc est, quæ ad veram pietatem & timorem Domini faciunt. Deindè etiam, vt adhibeantur artibus discendis, ad quas naturâ videantur maximè idonei: idque vt & sibi victum honestè quærant, & sint vtiles suo loco in Ecclesia & politia.

13 Parentes qui hæc officia negligunt, in naturam peccant, Deum horribiliter offendunt, (cuius vice funguntur in educandis liberis) liberos proprios perdũt, & in Ecclesiam & politiam sũt crudeles. Quare & maledicti iuxta illud Prophetæ: Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter.

14 Quid vicissim liberi debeant parentibus, idem Paulus docet repetens Legem Dei: Honora patrem & matrem tuam, vt benè sit tibi, & sis longæuus in terra.

15 Syracides 3. ait: Tam factis, quàm dictis, patrem matrémque honora, vt ab hominibus ad te benedictio perueniat. Vult Sapiens orationis reuerentiam cum cæteris vitæ officiis necessariis atque honorificis coniunctã esse, vt liberi ea tum dicant tum faciant, in quibus ipsorum reuerentia erga parentes reluceat.

16 Verùm

16 Verùm liberi qui hunc honorem non tribuunt parentibus, in naturam & in Deum horribiliter peccant. Huc illud Siracidæ: Quàm infamis est desertor patris, & maledictus à Domino, qui mouet indignationem matri suæ.

HERILE IMPERIVM.

1 TERTIVM Imperium œconomicũ, est herile, in quo herus imperat, & serui parent.

2 Scientiã imperandi seruis tradit Paulus Ephes. 6. hisce verbis: Et vos Domini eadem facite seruis, remittentes minas scientes quòd & vester ipsorum Dominus est in cœlis, & personarum acceptio apud Deum non est. Col. 4. Domini quod iustum est & æqualitatẽ seruis præbete.

3 Hæc Pauli testimonia quinque continent spectanda in herili imperio. Horum primum est, quòd liceat homini Christiano vti seruorum operibus. Secundum, quòd domini Christiani debeant oculis fidei intueri suos seruos, & cogitare se & ipsos esse conseruos Dei. Tertium ex secundo sequitur, quòd debeant placidè illos tractare, non asperè, aut Tyrannicè. Quartum, vt reddant τὸ αὐτὸ seu iustum & æqualitatem, hoc est iure analogo compensent mercede & beneficẽtia illorum labores. Quintùm, cùm dicit apud Deum personarum acceptionem non esse, monet dominos de pœnis in quas incurrent, si tyrãnicè seruos suos tractauerint.

4 Idem Apostolus seruis hanc regulam præscribit. Ephes. 6. Serui obebite dominis vestris

carnalibus cum timore & tremore, & in simplicitate cordis vestri, tanquā Domino, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed tanquam serui Christi, facientes volūtatem Dei cum beneuolentia seruientes Domino & nō hominibus. Col. 3. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes. Quodcunque facitis ex animo operamini tanquam Domino.

5 Hæc Pauli dicta præscribunt seruis iustam parendi dominis suis rationem. Primo loco requirit in seruis timorem Dei, sine quo nullum officium rectè præstari potest, nec à dominis nec à seruis. Secundo, requirit in seruis simplicitatem: qua nequitia πανουργία seruilis, contumax rebellio & responsatrix audacia expellitur. Tertiò, requirit obediendi alacritatem in seruilibus officiis. Quartò, regulam obedientiæ tradit cùm iubet seruos obedire Dominis tanquam Christo, Quare vult vt Christiani serui in omnibus actionibus suis ad mandatum Dei respiciant. Postremo magnificè seruorum obedientiam ornat, cùm ipsam Deo præstari pronunciat.

6 Verùm serui qui hanc suam parendi regulam negligunt, plerunque puniuntur ægestate in senectute, vt taceam maledictionem in quam sua contumacia iustè incurrunt.

1 IN primis Monachorum error detestandus est, qui perfectionem Christianam posuerunt in mendicitate, & diuites omnes extra perfectionis statum esse falsò statuerunt.

2 Nam neque diuitiæ, neque paupertas, per se, aliquem meliorem aut deteriorē faciunt. Quarè rectè ille apud Terentiū, diuitias neque in bonis neq; in malis numerat, sed tales dicit esse, quales sunt ij, qui illis vtuntur. Idem planè iudicium est de paupertate seu mendicitate.

3 Si quis ergo benè vtitur diuitiis, bonæ censētur: Cōtrà verò, si malè, malæ culpa vtētis sunt.

4 Hinc rectè Plato diuitias cæcas esse pronunciat sine prudentia: acutum autem cernere, cùm prudentiam sequuntur. Et sapiens: Diuitiæ sunt bonę ei, in quo non est peccatum, & paupertas mala in ore impij. Et Bernhardus: Crimen non est in rebus, sed in vsu agentis. Item, nec diuiti obsunt opes, si eis benè vtatur: nec pauperem ægestas commendabilem facit, si inter inopiam sordes peccati non caueat.

5 Proinde constanter teneatur hæc regula, Quòd neque diuitiæ, (loquor autem de terrenis diuitiis) neque paupertas seu mendicitas, per se, hominem coram Deo commendabilem reddāt.

6 Cùm igitur diuitiæ à Domino dicātur spinæ, & ab Apostolo laqueus, non ad rerum naturam, sed ad abusum referendum est. Nam multi diuites, suis diuitiis malè vtuntur, & inde fiunt petulantes, & superbi ac pugnaces, atque ita

in alios contumeliosi & iniurij, iuxta dictũ Græcorum, πλοῦτος ὕβριν τίκτει.

7 Ne ergo piis diuitiæ fiant vel spinæ, vel laqueus, sed instrumenta potiùs multarum virtutum, in gloriam Dei, & multorum vtilitatẽ: tria sunt in diuitiis spectanda, videlicet iusta acquisitio, pia possessio, ac prudẽs administratio. De his tribus ordine dicemus.

8 Quantum itaque ad iustam acquisitionem diuitiarũ attinet, sex sequentes regulæ teneantur.

9 Prima, Summa cura & præcipua, in tota vita, & omni actione nostra, sit salutis animæ nostræ, iuxta Domini dictum: Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius.

10 Secunda, Quia hæc vita opus habet adminiculis, iuxta ordinationẽ Dei, quæri possunt facultates, licétque iis quæ ad victum cultúmque necessaria sunt quærendis operam dare. Hæc regula confirmatur non solùm promissione diuina. Deus enim piè laborantibus benedictionem promittit: verumetiam multorum Sanctorum exemplis, qui amplissimis sua industria partis diuitijs, abundarunt.

11 Tertia, Sit labor noster in legitima vocatione legitimus, vt bona cõscientia gloriari possimus, nos in vllius fraudem nihil egisse.

12 Quarta, Absint malæ artes, quibus facultates aliorum ad nos auarè trahamus: absint fallaciæ & fraudes in contractibus.

13 Quinta, Omnibus contractibus, approbatis à gubernatoribus sapientibus, liberè vtamur.

14 Sexta, Lucrum, quod proficiscitur, nobis laborãtibus, ex benedictione Dei, capiamus tan-
quam

quam ex manu Dei, fructúmque laboris nostri tanquam iustam mercedem, percipiamus cum gratiarum actione.

15 Partas his viis diuitias, vt pie possideamus summa cura adhibenda est. Nam nisi piè possideris, quod iustè acquisitũ est, tibi ipsi laqueum ad interitum parasti.

16 Hîc proinde regula Dauidis obseruetur: Si diuitiæ affluant, nolite cor apponere, hoc est, nolite fiduciam collocare in diuitiis, sunt enim incertæ.

17 Hæc regula Dauidis vult, vt animus noster non sit affixus diuitiis: vult vt non metiamur felicitatem fallaci diuitiarum mensura: vult vt non efferamur superbè aduersus tenuiores.

18 Quicunque ergo pius esse velit, abiiciat fiduciam diuitiarum: ne sibi in laqueos vertantur: ne sibi intercludant aditum regni cœlorum. Sit spes firma in solo Deo, siue augeantur, siue minuantur, siue auferantur diuitiæ. Retineatur verus thesaurus Iesus Christus. Qui enim hunc habet, verè diues est, etiamsi cum Lazaro mendicet panem.

19 Hic affectus in Paulo Apostolo fuit, qui ita de se ait: noui & humilis esse, & abũdare, hoc est, paupertate, contemtu, & ærumnis pressus, non frangor animo, sed submitto me voluntati Dei, & cõstanter perfero aduersæ fortunæ seuitiam. In felici rerum successu minimè superbio, sed in timore Dei, cum gratiarum actione, præsentibus bonis vtor.

20 Hoc suum exemplum vult omnibus piis commendatum Apostolus. Nam summa ars

piorum eſt,nec aduerſis frangi, nec proſperis efferri.

21 Verùm huius artis principia duo ſunt, videlicet,viua fides,& verus timor Dei. Fides enim facit,ne in aduerſis ſuccũbamus. Timor Dei nos reprimit, ne in proſperis efferamur. Vtrumque principium inuocatione Dei fulcitur & conſeruatur.

22 Cùm in hunc modum animus diuitis cõpoſitus eſt, debet de prudẽti adminiſtratione ſuarum diuitiarum cogitare, vt rectus & legitimus ſit diuitiarum vſus.

23 Etſi autem laudanda eſt ſententia Xenophontis,qui vſum diuitiarum triplicẽ facit: (Primam partem cultui diuino tribuit. Secundam amicis indigẽtibus. Tertiam conſeruationi & ornamento Reipublicæ, in qua quis viuit) tamen nos verbo Dei edocti, diſtinctiùs paulò & clariùs oſtendemus pium & verum diuitiarũ vſum, qui in quatuor poſitus eſt.

24 Primus ergo & principalis diuitiarum vſus eſſe debet,vt ſeruiant conſeruandæ religioni, & propagandæ gloriæ Dei.

25 Hic vſus confirmatur,ex fine hominis.Homo enim primùm conditus, & deinde regenitus eſt per Spiritum ſanctum, vt Deum glorificet. Proinde quicquid bonorum habet homo, ad iſtum ſuæ creationis & reparationis finem referre debet.

26 Hîc multi,miſerè ineſcati cupiditate habendi,horribiliter peccãt.Sunt enim diuites, qui nihil prorſus conferunt ad conſeruandum verbi miniſteriũ.Sunt qui rapiũt ſcelerat è, quæ diuino cultui

cultui à maioribus nostris destinata sunt. Sũt qui diuitiis suis augent potentiam Tyrannorum ad opprimendam Ecclesiam, & abolendam religionem, quibus præstaret si nunquam nati fuissent. Nam illorum portio, tandem erit cum Diabolo cuius satellites sunt.

27 Pius ergo cui cõtigêre facultates in hoc mũdo, intueatur finem creationis & regenerationis suæ: & partem suarũ facultatum conferat in hũc vsum, vt Dei gloriam ornet, ac veram religionem suis opibus promoueat.

28 Proponat sibi pius piorum hominum, vt, Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ, Cõstantini, Theodosij, item multorum honestorũ nobilium & ciuium, aliorúmque exempla, quorum hæc præcipua cura fuit, pro ratione facultatum ornare gloriã Dei, iuuare docentes & discentes religionem, conseruare Scholas, & honesta Scholarum priuilegia, defendere Doctores pietatis, contra sæuitiam & iniuriam Tyrannorum, quibus nihil dulcius est, quàm varias artes & vias excogitare, quibus opprimere possunt docentes & discentes. Horum Tyrannorũ vicem toto pectore doleo. Nam reproba sua mente magis magísque se immergunt in gehennam.

29 Secundus vsus diuitiarum verus & legitimus esse debet, vt eas respub. in quibus viuimus, iuuemus & ornemus pro nostrarum facultatum modulo.

30 Hanc ob caussam tributa imponuntur, vt illis tanquã neruis contineatur respublica, hoc est, vt sint ornaméta pacis, subsidia belli legitimi, & premia eorum, qui Reipublicæ præsunt.

31 Hîc non parum peccant duo hominũ genera. Sunt enim quidam, qui tametsi abundãt facultatibus: tamen cùm aliquid erogandum est in vsum Reipublicæ, hoc vafrè reiiciunt in miseram plebeculam, quæ vltra vires & facultates conferre quæ petũtur, cogitur. Qui autem hoc faciũt, suo reseruantur iudicio.

32 Sunt etiam fortè, qui non contenti ordinariis redditibus, nouas exactiones subditis imponunt, qui non tam furti, quàm sacrilegij rei, coram Dei tribunali, sistuntur.

33 Verùm hoc intelligi cupio prudenter. Nã hîc discerno inter tempora pacis, & belli. Tempore pacis sit contentus Magistratus ordinariis redditibus, ne in Deum peccet. Tempore belli, corpora & facultates, subditi suo magistratui, debent. Verùm hîc piam prudentiam moderatricem esse oportet.

34 Tertius vsus rectus & legimus diuitiarũ est, vt quilibet pro ratione suæ personæ statum suum tueatur, honestè viuat, ac suam familiam alat atque defendat.

35 Verùm hîc cauenda sunt duo vitia, sordes & prodigalitas. Sordes sunt indignæ pio homine. Prodigalitas effundit temerè facultates: sæpè in splendorem, statui minimè conuenientem.

36 Pius nobilis tueatur suum statũ, relinquat principibus suam magnificentiam. Honestus ciuis relinquat nobilibus suum splendorem. Doctor pietatis in Scholis & templis, modestè tueatur suum statum, sine thrasonico fastu. Breuiter, quilibet, quod suæ personæ conueniat, cogitet.

37 Quartus & postremus vsus rectus & legitimus

timus diuitiarum ſit, vt diuites afficiantur egenorum calamitate, eóſque ſubleuent ſuis facultatib.

38 Nam hoc conſilio Deus abſque omni dubio vult in medio noſtri eſſe pauperes & egenos, vt exploret, & qua ſimus erga ipſius mandatum obediendi promtitudine, & quo ſimus affectu erga filij Dei membra.

39 Quare non ſine cauſſa in extremo die prouocabit Dominus ad opera miſericordiæ, tanquam ad teſtes fidei & timoris Dei. Eſuriui, inquit, & dediſtis mihi cibum, ſitiui, & dediſtis mihi potum, hoſpes eram, & collegiſtis me.

40 Cur autem tanti faciat opera miſericordiæ Dominus, oſtendit cùm ait: Amen dico vobis, quatenus feciſtis vni ex iſtis fratribus meis, mihi feciſtis, & quatenus non feciſtis vni ex iſtis minimis, nec mihi feciſtis.

41 Huiuſmodi verum & rectum diuitiarum vſum, duo præter ſpiritualia præmia, conſequuntur: ſtabilitas bonorum, & illuſtris beneficiorum commemoratio in cœtu piorum, quæ eſt ſumma gloria. Ita enim Sapiens ait: Itaq. eius bona conſtabilientur, eiúſque beneficia in cœtu Sanctorum commemorabuntur. Et Pſalmus: Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi. Hoc eſt, perpetuò in hominum memoria durat.

42 At quanta mala concomitantur iniuſtam acquiſitionem, & profanum abuſum diuitiarum, nemo oratione explicare poterit. Summa tamen huc redit, quòd conſcientia ſcelerum, & metu iudicij diuini tandem proſtrati miſerrimè ſuas opes ſint relicturi, vel hæredibus ſuis in laqueum,

vel alienis,& plerunque hostibus. Atque ita tandem, suo magno malo, discunt vanam fuisse spem, quam collocarunt in diuitiis, vero & viuo Deo posthabito. Nam fieri non potest, vt simul & Mammonæ & Deo vero seruias.

CVRA.

1 VT nulla maior pestis est veri cultus Dei, quàm ethnica & profana cura & solicitudo: ita summus cultus Dei est, cùm vnusquisque solicitè ambulat coram Deo in vocatione sua.

2 Est itaque operæprecium, vt pij rectè instituantur, ne nimium vel in dexteram partem deflectant, omnem curam abiicientes: vel in sinistram, ethnica & profana cura tabescentes.

3 Est autem triplex cura. Quædam enim est necessaria & sancta. Quædam ethnica & profana. Quædam ex vtroque genere mixta.

4 Necessaria & sancta solicitudo est pars officij Christiani hominis, quæ nobis & mandato Dei, & multis illustribus exemplis commendatur.

5 Paulus enim Rom.12.ait: Qui præest, in solicitudine præsit.1.Timoth.5. Si quis suorum,& maximè domesticorum, curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior.

6 Exempla huius sanctæ curæ, Sacra historia plurima suppeditat, vt Noe, Abrahæ, Isaac, Iacob, Ioseph, Mosis, Iudicum, Regum, Ducum, Prophetarum, Sacerdotum,&c.

7 Breuiter, vera pietas consistere nequit, nisi hæc

hæc ſancta cura adſit, cùm in communi piorum omnium, tùm in ſingulorum vocatione & officio.

8 Pius proinde rex, pro ſuo regno & ſubditis, pius paterfamilias, pro ſua domo, vxore & liberis, pius Euangelij miniſter, pro commiſſa ſibi Eccleſia, & quilibet pro ſeipſo, ſanctam ſolicitudinem habere debet.

9 Vt autem ſancta hæc cura certis limitibus claudatur, in ea ſpectanda ſunt quatuor, videlicet, mandatum Dei, fides, finis, & modus.

10 Mandatum Dei eſt quo præcipitur hæc ſancta cura. Hoc mandatum iubet, vt Deum, proximum, & nos ipſos intueamur. Vult enim Deus, vt coram ſe ſolicitè ambulemus, Vult vt proximos pia cura foueamus, Vult vt noſtræ ſalutis & vocationis rationem habeamus.

11 Fides ideo requiritur, quia nihil ſine fide rectè fieri aut Deo placere poteſt. Deinde fides eſt veluti regula huius ſanctæ curę. Nam niſi ad hanc regulam moderemur curam noſtram, ſancta eſſe non poteſt.

12 Finis principalis debet eſſe gloria Dei, cui alij plures ſubordinentur, vt ſtatus cuiuſque incolumitas, Conſeruatio oeconomiarum & Politiarum, Eccleſiæ ædificatio. Hi omnes gloriæ Dei deſtinentur.

13 Modus ſanctæ curæ hic eſſe debet, vt pius in omnibus actionibus ſe voluntati Dei ſubiiciat, à quo non ſolùm ſucceſſus petendus eſt, verumetiam, ſi parum labor noſter votis reſponderit, ipſius tamen beneplacito nos ſubmittamus.

14 Quòd autem Deus non semper sinat, vt votis nostris omnia respondeant (sæpè enim frustrà videmur vel summam curam adhibuisse, sæpè preces nostræ videntur contemni) in caussa est dilectio Dei erga nos. Ea est enim nostra imbecillitas, vt in rebus prosperis facilè vincamur à vana gloria, partem saltem nostri successus nobis ipsis ascribentes: sicut scribitur de Iosia, qui cùm roboratus esset, cor ipsius in interitum eleuatum est. Et Ezechias in afflictione iustus fuit: in prosperitate, à vana gloria est victus.

15 Episcopi Romani in paupertate & persecutione sanctissimi fuêre: at successores in diuitiis, splendore, & prospero rerum successu, obliti sunt Dei, & ex pastoribus versi sunt in lupos.

16 Ecclesia sub tyrannis sancta erat: postea ex fauore Imperatorum facta est remissior. Verissimum est enim dictum Prophetæ: Afflictio dabit illis intellectum.

17 Quapropter singulari arte opus est, ne rerum prosperitate abutamur in nostram ipsorum perniciem. Atque ob eam caussam, Deus paterno consilio, & singulari dilectione facit, vt nos interdum asperioribus flagellis cohibeat, ne ferociores facti, iugum obedientiæ abiiciamus. Nescit enim mens hominis seruare modum, rebus sublata secundis.

18 Mala & profana solicitudo, quæ & ethnica dicitur, & Matth 13. suffocans: Solicitudo, inquit, seculi huius, & seductio diuitiarum, suffocat sermonem, vt non ferat fructum.

19 Nascitur autem hæc profana solicitudo ex diffidentia & ignorantia prouidentiæ diuinæ, & pro-

prohibetur sæpè verbo Dei. Matth. 6. Nolite solliciti esse in crastinum. 1. Petr. 6. Omnem curam proiicientes in illum.

20 Hæc profana cura, in caussa, in fine, & in modo, longissimè aberrat à sancta & pia solicitudine. In caussa: quia oritur à diffidentia & ignorantia. In fine: quia præsentis vitæ securitatem & tranquillitatem tantùm spectat, In modo: dum iustum modum & mensuram transgreditur: mundana cœlestibus, peritura æternis, saluti animæ tranquillitatem corporis, præponens. Non enim se subiicit voluntati Dei: sed potiùs fremit aduersus Deum, irascitur Deo, quando omnia ex voto non succedunt.

21 Mixta solicitudo est, qua curamus quidem, quæ officij nostri sunt: sed modum non seruamus. Sæpè enim propter innatam in nobis intemperantiam, in officium Dei sacrilegè irrumpimus. Vt cùm Paterfamiliâs, rectè quidem secundum mandatum instituit familiam, liberos curat, quærit victum, &c. sed non rectè laborem & curam partitur. Labor quidem, cum sancta cura in vocatione requiritur: sed euentus Deo commendandus est, cauendúmque ne trepidatio aut nimia anxietas ad impatientiam & profanitatem impellat.

22 Quare hîc opus est precatione, aduersus solicitudinis tentationem, qua nostra vota Deo commendemus, vt ipse nos laborantes adiuuet & euentum gubernet.

PERFECTIO CHRI-
stiana.

1 CVM tota Scriptura, teste Apostolo, eò pertinet, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonũ instructus: huc nõnulla de perfectione Christiana, ad quã omnia quæ hactenus disputauimus, tãquam ad finem seu scopũ referenda sunt, adiiciã.

2 Omnium primùm statuendum est discrimen inter perfectionem duplicem piorum. Nam alia est perfectio piorum in præsenti vita: alia erit in futura.

3 Perfectio piorum in præsenti vita, non æstimanda est ex perfectione seu impletione Legis: sed ex imputatione diuina, cordis rectitudine, & alacritate obediendi Deo, qualis in omnibus verè piis existit.

4 Monachi insulsè definiunt perfectionem Christianam esse, abdicare diuitias, & paupertatem spontaneam amplecti.

5 Etsi autem Dominus Matth. 19. iuueni, à quo interrogatus erat de modo consequendi vitam æternam, dicit: Si vis perfectus esse, vade, vende tuas possessiones & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni & sequere me: tamen non rectè ex personali mandato, constituunt generalem regulam, & ex singulari facto vniuersalem definitionem: præsertim cùm exceptiones sint manifestæ.

6 Nam Noe, Abraham, Dauid, & multi alij, perfecti in Scriptura dicuntur: qui tamen suas facultates non abiecerunt, sed eis, vt plurimarum

vir-

virtutum inſtrumentis, rectè vſi ſunt.

7 Non ergo dictum Domini ad iuuenem, accommodandum eſt in ſpecie ad generalem definitionem: ſed in genere tantúm. Nam ſi iuuenis iſte ſecutus fuiſſet Chriſtum, & antepoſuiſſet obedientiam erga ipſum ſuis diuitiis, verè fuiſſet perfectus. Proinde omnis, qui ex fide Chriſti anteponit obedientiam erga ipſum omnibus rebus chariſsimis in hac vita, perfectus rectè dicitur.

8 Abraham iuſtus fide promiſsionis, iubetur à Domino, filium ſuum vnigenitum, quem diligebat, Iſaac mactare in holocauſtum. Hîc quia Abraham anteponit obedientiam erga Deum filio, quo nihil erat illi dulcius in vita, nihil carius, pronunciatur perfectus.

9 Hoc Abrahami exemplum duo docet. Primùm, quæ ſit perfectio perſonæ. Deinde, quæ ſit perfectio operis.

10 Perfectio perſonæ eſt ex fide Chriſti obedientiam erga Deum præferre omnibus rebus mundi. Perfectio operis eſt, cùm opus perfectum eſt, non quidem opere operato, vt loquuntur, ſeu operis conſummatione, ſed propoſito operantis & acceptione diuina.

12 Abraham enim non perfecit opus mandatum: ſed quia propoſitum fuit rectum, & voluntas prompta, Deus acceptauit opus.

12 Porrò partes Chriſtianæ perfectionis ſunt, rectitudo mentis, puritas affectuum, & morum integritas.

13 Rectitudo mẽtis eſt rectè ſentire de Deo, iuxta ipſius verbum. Puritas affectuum agnitione noſtræ infirmitatis, fiducia Mediatoris, & voto

pietatis continuandæ æstimatur. Morum integritas in pietate erga Deum, ſanctimonia vitæ, dilectione erga homines,& ſancta, in vocatione cura.

14 Vel vt omnia breuiùs dicamus, Perfectio Chriſtiana eſt retinere fidem & bonam conſcientiam.

15 Neque perfectionis vox in hoc loco, imperfecto gradibus: ſed fucato & mendaci, hoc eſt, hypocriſi, opponitur.

16 Breuiter, Perfectio Chriſtiana in hac vita, in vera pietate,& non fucata conſiſtit.

17 Eſt ſiquidem pietas vera, fundamentum, principium, dux, & gubernatrix omnium virtutum.

18 Fundamentum, quia ſuper ea extruuntur veræ virtutes. Principium, quia ab ea manant, vt à fonte riuuli. Dux, quia regit eas,& continet intra verbi Dei limites. Gubernatrix, quia dirigit eas, vt rectà ad finem verum ferantur, videlicet, ad gloriam Dei, ædificationem Eccleſiæ,& vtilitatem proximi.

19 Perfectio Chriſtiana in futura vita conſtabit perfecta regeneratione corporum & animarum,& conformitate noſtri cum Deo, qua erimus Deo iuncti perfecto amore in omnem æternitatem.

20 In hac coniunctione noſtri cum Deo ſummo bono, poſitus eſt finis bonorum hominis, & vera hominis beatitudo & ſalus. Hanc donet nobis Pater cœleſtis in Chriſto vnico Mediatore.

STATVS

STATVS ANIMAE POST *mortem corporis.*

1 QVi fingunt animas post mortē corporum vel interire, vel dormire, seu nihil sentire, siue boni, siue mali, contra Scripturam sentiunt: quæ & vitam & sensum tribuit animabus, postquam discesserunt à corporibus, id quod Scripturis confirmabimus.

2 Primùm enim filius Dei dicit, Ioan. 11. Qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, viuet: hoc est, etiamsi moriatur ad tempus, quoad corpus attinet: tamen anima viuet, quæ est ita creata vt sit immortalis.

3 Significat ergo Dominus duo. Primum, quòd anima morientis in fide Christi, sit post mortem victura beata. Alterum, quòd anima non credentis, sit victura misera.

4 Secundò, Orta dissensione inter Pharisæos & Sadducæos de anima post mortem, viuátne an moriatur: quorum illi & animam viuere post mortem, & corpora aliquando viua proditura ex sepulchris, rectè statuerunt: hi autem neutrum crediderunt. Horum ergo falsam opinionem Dominus hoc argumento euertit. Deus est Deus viuorum. Deus est Deus Abraham, Isaac & Iacob. Ergo Abraham, & Isaac, & Iacob viuunt. Non autem nunc corporibus. Igitur animabus: quæ aliquando redibunt ad corpora, vt & ipsa viuant.

5 Tertiò, Dominus dicit discipulis suis, Mat. 10. Nolite timere eos qui corpus occidunt, & a-

nimam non possunt occidere. Sed timete eum potiùs, qui & animam & corpus potest perdere in gehenna. Quid potest clariùs dici de vita animæ post mortem corporis?

6 Quartò, Solomon claris testatur verbis, quid illi futurum sit, qui moritur in timore Dei. Puluis, inquit, (id est corpus hominis) redibit ad terram, vnde sumtus est. Spiritus autem, (id est, anima hominis) redibit ad Deum, qui dedit illum.

7 Quintò, Sap. 3. ita scriptum est: Iustorum animæ sunt in manu Dei, & non tangit illas tormentum. An non hoc dictum congruit cum Christi & Solomonis dictis, de vita animæ post mortem corporis?

8 Sextò, Christus proponens historiam de diuite & impio Epulone, & de paupere & pio Lazaro, an non apertissimè affirmat vtriusque animam post mortem corporis viuere? Illius quidem, in pœnis miseram: huius verò, in sinu Abrahæ beatam? Quid? An non est hoc animam post mortem corporis viuere & sentire? miseram esse vel beatam?

9 Septimò, Petrus Apostolus claris affirmat verbis, eorum animas detineri in carcere, qui Christi spiritui sonanti in Noe, & inuitanti ad pœnitentiam non crediderunt. Quare necesse est fateri impiorum animas post mortem corporum, & superesse, & viuere, & sentire pœnas.

10 Octauò, Sanctus Ioannes, in sua reuelatione, dicit Sanctorum Martyrum animas clamare in cœlo, & expetere vindictam eorum, qui sua corpora occiderunt. Si ergo Sanctorum ani-

mæ in cœlo ſunt beatæ cum Deo: vanus eſt, qui eas vel interiiſſe, vel ita ſopitas, vt nihil ſentiant, ſtatuit.

11 Nonò, Quid audit Latro qui pependit in cruce, & dixit: Domine memento mei dum veneris in regnum tuum? An non ei reſpondit Dominus. Hodie eris mecum in Paradiſo, hoc eſt, in loco cœleſti & beato? Quod ſanè non de corpore latronis intelligi poteſt. Quare neceſſe eſt vt de anima accipiatur, quæ nunc beata viuit in cœlo, cùm Chriſto, & multis Sanctorum animabus, & caſtiſſimis Dei angelis.

12 Decimò, Chriſtus moriturus in ara crucis pro peccatis noſtris clamauit & dixit: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Iam autem ipſe dicit: Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit. Quare vt anima Chriſti recepta eſt in cœlum in manus Dei: ita omnium eorum animæ recipiuntur, qui Chriſto per fidem inſeruntur. Quod enim in capite præceſsit, ſequetur in membris.

13 Vndecimò, Cùm Iudęi Stephanum propter Chriſti confeſsionem obruerent lapidibus, vidit Stephanus cœlum apertum, & filium Dei ſtantem ad dexteram Patris, quem moriturus inuocat & ait: O Domine, accipe Spiritum meum.

14 Hîc videmus Iudæos habuiſſe poteſtatem in corpus Stephani, ſed non in animam, quam filius Dei in cœlum ad ſe recepit, vt illic beata viuat. Nec aliter ſentiendum, de aliorum piorum animabus.

15 Duodecimò, Paulus poſt multas moleſtias

in Apoſtolico munere, tandem ait: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Diſſolutio hæc, fuit animæ à corpore ſeparatio, quam animam poſt mortem non dubitabat manſuram cum Chriſto, corpore in terra condito.

16 Decimotertiò, Ioannes dicit: Beati mortui qui in Domino moriuntur: requieſcunt à laboribus ſuis, & opera eorum ſequuntur eos.

17 Si mortui ſunt beati: certè beati ſunt reſpectu animarum. Nam corpora ante reſurrectionem communem, nec bonum nec malum ſentiunt. Si iam animæ ſunt beatæ: certè ſunt, viuunt, gaudent in cœlo cum angelis Dei.

18 Omitto Platonis, Ciceronis, Macrobij, Lucretij, Xenophontis, Senecæ, & aliorum plurimorum Philoſophorum ſententias, de animarum immortalitate, quæ etſi veræ & præclaræ ſunt: tamen, quia quærimus immotam certitudinem, maneamus apud tredecim illas demõſtrationes, quas ex verbo Dei infallibili adduximus.

19 Ex demonſtrationibus adductis, hæc ordine, & abſque omni dubio, concludamus.

20 Primum, quòd hominum animæ verè ſuperſunt, viuunt & ſentiunt, mortuis & in puluerem redactis corporibus.

21 Secundum, quòd omnium impiorum animæ ſint in ſummis doloribus, & tormentis nunquam finiendis.

22 Tertium, quòd omnium eorum, qui in Domino mortui ſunt, animæ ſint beatæ, abſque omni dolore & tormento: ſint apud Deum, ſint cum Chriſto: expectent corporum glorioſam reſurrectionem, & extremum iudicium, quando

redibunt

redibunt animæ in corpora viua, ac vnà viuant in omnem æternitatem beati. Amen.

RESVRRECTIO *mortuorum.*

1 QVONIAM fides resurrectionis mortuorum, in qua boni donabuntur vita æterna, & mali suppliciis nunquam finiendis subiicientur, excedit omnem sensus nostri & rationis mensuram: necesse est, vt firmis fundamentis nostram fidem confirmemus: ne cum Epicureis & maxima colluuie generis humani, vel de hoc articulo dubitemus, vel prorsus fidem eius abiiciamus.

2 Duo ergo hîc faciemus. Primùm, iaciemus solida fidei nostræ fundamenta, quò sit immota fides nostra, de hoc articulo. Vt enim quod faciliùs sculpitur faciliùs aboletur: ita citiùs venit in dubium, quod velociùs fuerit persuasum. Non ergo leuia, sed solidissima argumenta proferemus, quibus fides huius articuli nitatur. Deinde reddemus rationem, cur filius Dei non dicat credentes, sed eos qui bona fecerunt, prodituros in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij.

3 Cogitantes itaque de hoc articulo, primum omnium veniet nobis in mentem, qua certitudine nitatur vniuersa Scriptura Prophetica & Apostolica, quam cùm constiterit esse infallibilem & immotam, animus non ampliùs de vlla promissione Dei dubitabit, quantũuis illi videantur sensus & ratio, adeóque tota natura cõtraria

esse. Nam vt ratio & sensus non se extendunt vltra naturæ limites: ita fides promissionum diuinarum prorumpit cœlum, non dubitans de vlla promissione Dei. Nam Deum potentem, iustum veracem, statuit.

4 Deinde regnum Messiæ, quod habet perpetuum Scripturæ consensum de perpetuitate, intueamur. Hoc regnum Christi, quod est vitæ æternæ, opponitur regno mortis & tenebrarum, quod Diabolo tribuitur. Semen, inquit Scriptura, mulieris conteret caput Serpentis, hoc est, destruet opera Diaboli, id est, peccatum & peccati stipendium mortem abolebit. Id autem fieri non potest nisi ressuscitatis mortuis. Necesse est igitur vt resurgant mortui. Siquidem Rex noster Christus mortuus & sepultus est, & nostram carnem tanquam primitias, cùm è sepulchro prodiret, è terra reduxit, vt sciamus nos virtute ipsius in lucem prodituros.

5 Pendet ergo resurrectio nostri à resurrectione Christi regis nostri. Is primo dierum surrexit: nos in nouissimo die resurgemus. Ideo Paulus Christum primitiis confert: nos verò maturæ messi. Est enim, vt ipse Dominus testatur, consummatio seculi tempus messis. Cùm ergo scimus Christum resurrexisse, sciamus & nos eius vir ute resurrecturos.

6 Secundò, Patres ante Mosen cùm nondum Prophetica & Apostolica extarent scripta, quinque futuræ resurrectionis post mortem habuêre argumenta.

7 Primum à forma hominis erecta. Est enim hæc forma Symbolum naturæ hominis, videli-

cet, quòd ſit compoſita ex terreſtri & cœleſti natura. Siquidem homo conditus eſt ex limo terrę, & ſpiraculo Dei. Dicere autem hanc tam nobilem naturam & ſingulare Dei opificium conditum eſſe ad certum interitum, nimis abſurdum fuerit. Hinc coniecturam duxerunt Patres dę corporum reſurrectione.

8 Secundum ab imagine Dei, ex qua & finis hominis intelligitur, & vitæ perpetuitas ſignificatur. Nam vt imago Cæſaris in nummo, monet quid debeatur Cæſari: ita imago Dei in homine, docet quid homo debeat Deo, videlicet, perpetuum cultum, ad quem præſtandum perpetuitas vitæ requiritur. Præterea abſurdum eſt cogitare Deum velle ſuam imaginem perpetuo interitu obſcurari & opprimi.

9 Tertium à loco, in quo, homo creatus, collocatus eſt. Ideò enim Deus hominem conditum in Paradiſo collocauit, vt ſignificaret ſtatum hominis fœlicem fore, modò obediret. Iam autem cùm ſit ſapientis, non fruſtrari fine inſtituti opificij ſui: Patres rectè ratiocinabantur, hominem aliquando ſuo priſtino ſtatui reſtitutum iri. Quod fieri non poteſt ſine reſurrectione mortuorum.

10 Quartum à ſemine promiſſo, quod omnium euidentiſſimum & maximum reſurrectionis futuræ argumentum eſt. Sciuerunt enim Patres, Semen mulieris promiſſum eſſe, vt cõtereret caput Serpentis, hoc eſt, vt deſtrueret opera Diaboli, ſeu regnum Satanæ, quod eſt peccati & mortis. Hinc Patres abſque omni dubitatione, fidem reſurrectionis extruxerunt.

11 Quintum, à perpetuitate fœderis. Iniit Deus pactum sempiternum cum Abrahamo, videlicet, quòd velit esse Deus ipsius & seminis eius post eum in sempiternum. Hoc fœdus non potest esse ratum, nisi homines à morte resurgant, postea perpetuò victuri. Alioqui Deus ipsorum Deus dici non posset: cùm Deus non sit mortuorum, sed viuorum. Atque ita Patres à forma hominis, naturam: ab imagine Dei, finem: à loco, statum: à semine, reparationem post lapsum: à fœderis qualitate, perpetuitatem reparationis: & ab his simul, resurrectionem hominis à morte, ratiocinabantur.

12 Tertio, Demonstratio resurrectionis firma sumitur à iustitia Dei. Nam cùm Deus iustus sit: necesse est vt virtuti præmium, & vitio supplicium reddat. Quod cùm non fit in hac vita: (Nam ideò hoc differt Deus vt extet testimonium futuræ resurrectionis) necesse est, vt homines boni & mali resurgant: & vnusquisque reportet mercedem, secundum ea, quæ gessit in corpore.

13 Neque enim hîc satis erit dicere, animabus præmia & supplicia rependi pro factis in hac vita. Nam cùm omnis vitæ nostræ vsus, in corporis animæque consortio est: necesse est prẹmia virtutum & supplicia scelerum non corpori seorsim, nec animæ seorsim, sed homini constanti ex corpore & anima deberi. Proinde animas redituras esse in eadem corpora, vt homines resurgant, necesse est.

14 Interea vt corpora mortuorum, cùm bonorum tùm malorum, vermibus hîc obnoxia sunt: ita

ita animæ, piorum quidem, cum gaudio, expectant reſurrectionis diem: Impiorum verò vermibus & igni conſcientiæ torquentur, metuẽtes iram in die reſurrectionis, in quo tradentur, cum corporibus, in quę redierint, æternis cruciatibus.

15 Quarto, clara Scripturæ teſtimonia de hoc articulo colligẽda ſunt, qualia ſunt hæc inter multa, Eſaiæ 26. Viuent mortui tui, & interfecti tui reſurgent. Ezech. 37. Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educã de ſepulchris vos, popule meus: & dabo vobis ſpiritum & viuetis. Hîc Propheta liberationem populi Iſraelitici à captiuitate Babylonica, figurã eſſe futuræ reſurrectionis mortuorum, ſignificat. Atque ita Prophetico ſpiritu vtrumque videt & complectitur, videlicet liberationẽ populi à captiuitate, & reſurrectionem mortuorum vniuerſalem, cum qua illam cõfert. Iob. 19. Et ego ſcio quòd redemtor meus viuit, & in nouiſſimo (ſcilicet die) ſtabit ſuper terram, (ſcilicet iudicaturus) & poſtquam cum pelle mea excauauerint (ſcilicet vermes) hoc, (ſcilicet corpus meum) etiam in carne mea videbo Deum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, non alienus. Hoc eſt, ego ipſe proprietate perſonæ & vtriuſque ſubſtantiæ veritate, reſurgam.

16 Daniel. 12. Multi qui dormiunt, euigilabunt: alij, ad vitam æternam: alij, ad opprobria & contemtum ſempiternum.

17 In nouo Teſtamẽto Chriſtus contra Sadducæos probat reſurrectionẽ mortuorũ, Matth. 22. Item, Matth. 25. reſurrectionem & iudicium ſimul prædicit Dominus.

18 Christus ait: Veniet hora, in qua omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & prodibunt qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij.

16 Omnes præterea Apostoli resurrectionis futuræ testes sunt. Quid enim aliud est prædicatio Euangelij, quàm testimonium resurrectionis? iuxta illud: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui verò non crediderit, condemnabitur. Hæc manifestè vniuersalem hominum resurrectionem concludunt. Paulus Apostolus potissimùm hisce rationibus articulum resurrectionis fulsit, videlicet, Prædicatione Euangelij, Exemplo Christi resurgentis, 1. Thessal. 4. Potentia Christi saluatoris, Philip. 3. Arrhabone Spiritus sancti, ad Ephe. 1. Signis in natura impressis, 1. Cor. 15. &, Perpetuitate regni Christi, 1. Cor. 15.

20 Quinto, Baptismus & Cœna Domini resurrectionis futuræ visibilia sunt testimonia. Sicut enim verbum menti: ita hæc sensibus de resurrectione futura testantur. Vt igitur Baptismus duplicis resurrectionis nostri est symbolum, videlicet animæ à peccato, & corporis ex terra: ita Cœna Domini, perpetuæ in Christo obtinendæ vitæ, indicium certissimum est.

21 Sextò, Signa in natura expressa futuram resurrectionem adumbrant. Ieronymus, Ambrosius & Augustinus dicunt resurrectionem futurã in Phœnice aue signatam esse, de qua scribitur, quòd cùm in cineres redacta fuerit, mox post irrigationem viua prodeat.

22 Præterea, experiẽtia docet, multas auiculas,

las, vt Vpupas, Sturnos, Hirundines, tẽpore hyberno in profundis paludibus, tanquam ſepultas mortuáſque deliteſcere: quæ verno tempore rurſus viuæ prodeunt.

23 Granum coniectum in terrã & mortuum, & poſtea renatum, etiã reſurrectionis futuræ, teſte Apoſtolo, ſymbolum quoddam eſt.

24 Eſt quoque vnuſquiſque dies imago vitæ, cui ſuccedit nox & ſomnus, quo nihil morti eſt ſimilius. Itaque reducti à ſomno ad vigiliam, veluti à morte reuocamur ad vitam: quæ res reſurrectionis futuræ quotidiana eſt admonitio. Prætereo Lunam quæ poſt defectum & veluti mortem quandam, noua prodit.

25 Septimò, Præmonitiones conſiderentur in veteri populo. Enoch ante diluuiũ, viuus tranſlatus eſt. Ita enim ſcribitur, Geneſ. 5. Ambulauit Enoch cum Deo, & non cõparuit: quia tulit eum Deus. Hoc facto Deus voluit (abolita iam penè doctrina de victoria ſuper Serpente) proponere communem omnibus doctrinam, videlicet, quòd pij aliquando plenam ſuper ſerpente conſequerentur victoriam, ne ſpem ſuam huius mortalis vitæ finibus incluſam haberent.

26 De Elia ſcribitur, quòd cùm iam maxima pars adhæreret Baaliticis ſacerdotibus, oppreſſa vera doctrina, ſit in cœlum receptus: vt Deus iſto facto rurſus doctrinam de æterna vita commendaret hominibus. Ita enim textus habet: Aquis Iordanis diuiſis, Ecce currus igneus & equi ignei diuiſerunt vtrumque, ſcilicet Eliam & Eliſæum: & aſcendit Elias per turbinem in cœlum. Hoc facto voluit Deus hominibus iſtius ſeculi, com-

mendare ſpem futuræ reſurrectionis, in qua pij ab omnibus malis & perſecutionibus liberētur, oppreſſis eorum hoſtibus igne gehennæ.

27 Etſi autem Enoch & Elias in cœlum ſubuecti ſunt, in teſtimonium victoriæ futuræ ſuper Serpente: tamen in gloriam illã cœleſtem & plenam, quæ eſt conſtituta electis & percipienda in extremo die, non ſunt recepti, ſed tantùm miſeriis huius vitæ ſoluti, expectant plenam gloriam cum toto Chriſti corpore.

28 Octauo, Symbola futuræ reſurrectionis in nouo Teſtamento ſunt, ſuſcitationes mortuorũ, vt filiæ principis, Matth. 9. Filij viduæ, Luc. 7. & Lazari, Ioan. 11. Nam vt hæ ſuſcitationes à morte corporis fuêre externa ſymbola ſuſcitationis animarum eorũ, qui credũt Euãgelio: ita etiam haud obſcurè figurabant plenam liberationẽ, quæ fiet in extremo die reſuſcitatis corporibus.

29 Nono, Chirographum Dei in cordibus hominum de præmiis bonorum & pœnis malorũ euidens teſtimonium eſt reſurrectionis futuræ: præſertim, cùm imminente iã morte, magis ſentitur conſcientiæ morſus, magíſque torquetur animus cogitatione malè tranſactæ vitæ: ídque in iis qui ad Deum per fidem non ſunt conuerſi. Nam alij, hoc eſt, pij vehementer in ſpiritu exultant, quòd tandem in portum optatum & tranquillum, poſtquam variis calamitatum & miſeriarum in hoc mundo iactati ſunt procellis, perueniant. Siquidem Spiritum ſanctum promiſſæ hæreditatis arrhabonem in pectoribus incluſum habent, qui facit vt minùs mortem perhorreſcãt.

30 Decimo & vltimò, Conſcientia Sanctorũ omnium

omnium temporum ſuffragia, fidem futuræ reſurrectionis comprobant. quæ quia plura ſunt quàm numerari poſsint, ea omitto.

31 Martyres præterea infiniti, omnibus penè temporibus, nunquam tam forti animo grauiſſima ſuſtinuiſſent ſupplicia, niſi ſuæ confeſſionis præmia in futura vita, reſuſcitatis corporibus, ſperaſſent.

32 Hiſce teſtimoniis, quorum alia infallibiliter probant, alia probabiliter confirmant, alia venuſtè pingunt reſurrectionis futuræ myſterium, contenti ſimus.

33 Neq; moremur Epicureorũ voces, ſiue ioco ſiue seriò dicãtur. Infidelitas, ait Ambroſius, non poteſt claram fidem reſurrectionis habere. Quia ſicut carbo cinere ſuo coopertus obcæcatur: ita hi perfidia ſua erroris tenebris circumdati, luce carebunt.

34 Poſtquam ergo conſtat nobis, de veritate immota, ſciamus hanc vnam ſatis refutare Sadducæorum & ſimilium vanitatem, qui ignorãtes ſapientiam potentiámque Dei, & Scripturas de voluntate ipſius, ex menſura ſenſus humani, & ex rationis regula ſuum extruxerunt, & extruunt, errorem.

35 Sed nos ab illis quæramus, Cur putent mortuos nõ reſurrecturos? Nam ſi, vt illi dicunt, mortui non reſurgent: neceſſe eſt vt id fiat: vel, quia Deus non poteſt: vel quia non vult mortuos excitare. Si non poteſt: vel, ignorat modum ſuſcitandi mortuos: vel, ſi norit, imbecillior eſt, quàm vt valeat. Nunc autem, quia ſapientiſſimus eſt, ignorare non poteſt: & quia potentiſſimus, (vt

patet ex creatione rerum ex nihilo, & earundem perpetua gubernatione) non potest imbecillior dici, quàm vt valeat. Huc illud Augustini: Absit vt ad resuscitanda corpora vitæque reddenda, non possit omnipotentia Creatoris omnia reuocare, quæ vel bestia, vel ignis absumsit, vel in puluerem cinerémve collapsum, vel in humorem solutum, vel in auras est exhalatum: Absit vt sinus vllus secretúmque naturæ, ita recipiat aliquid subtractum sensibus nostris, vt omnium Creatoris aut lateat cognitionem, aut effugiat potestatem.

36 His Augustini verbis, Viues addit hanc similitudinem: Diligenti & acuto patrifamiliâs in promtu est, & velut ad manum, ac ante oculos, vbi quídque, in quamlibet amplis suis ædibus, sit reconditum: & Deum aliquid putabimus in hoc mundo latere, cuius infinita sapientia minor est hic totus mundus, quàm cuiusuis nostrum angustissima & minima capsula.

37 Quòd autem velit Deus suscitare mortuos, iam multis immotis rationibus demonstratum est: adeò vt de volũtate Dei nemo sanus dubitare possit. Hanc proinde immotam veritatem opponamus omnibus, quæ huic veritati opponi possunt. Et hoc Pauli dictum, tanquam clypeũ, opponamus & nostræ rationi atq; sensibus, & aliorum argutijs: *Qui promisit, potest etiam præstare.* In hoc dicto acquiescamus, expectemúsque è cœlis venturum esse Saluatorem, qui transformabit nostra contemta corpora vt fiant conformia suo glorioso corpori: ídque ea potentia, qua potest sibi omnia subiicere.

38 Quan-

38 Quantum autem ad qualitatem corporum ressuscitandorum attinet, sciendum est quid habeant commune corpora iustorum & iniustorũ, & quid peculiare per se.

39 Corpora vtrorúmque, hoc est, iustorum & peccatorum, tria habent communia, videlicet, eandem carnis naturam cum personalibus proprietatibus, absq; mole crassa, superflua & inutili: Incorruptibilitatẽ, qua fit, vt corrumpi & in nihilum redigi, aut in auras resolui non poßint: & Immortalitatem, qua perpetuò supererunt sine victu & aliis præsidiis, quorum vsus erat ipsis sustentãdis in hac vita mortali, necessarius. Huius rei caussam exponit Ieronymus cùm ait: Erit corpus quod resurget incorruptibile & immortale, non solùm iustorum: sed etiam peccatorum. Iustorum quidẽ, vt semper poßint permanere cum Christo: Peccatorum verò, vt absque interitione sua, debitas luant pœnas.

40 Discrimina autem inter corpora iustorum & peccatorum hæc erunt præcipua, corpora iustorum erunt in gloria, in compensationem ignominiæ, quam hîc sustinuerunt: Peccatorum verò in confusione, quæ erit contumaciæ pœna. Iustorum corpora, perpetuis delectationibus in Deo oblectabuntur, pro momentanea huius vitæ afflictione: Peccatorum nunquam finiendis tormentis subiicientur, cùm propter transgreßionẽ Legis diuinæ, tùm propter cõtemtum Filij. Iustorũ corpora, in cœlo erunt conformia Christi corpori glorioso, cui in hac vita sub cruce erant similia: Peccatorũ autẽ, in inferno, opprobrio sẽpiterno obruẽtur. Iustorũ corpora lumine diuino,

tanquam pallio veſtientur: Peccatorũ autem tenebris infernalibus oppreſſa, à fruitione vultus Dei excludentur. Atque hæc excluſio à fruitione vultus Dei, æterna mors dicitur: ſicuti contrà, æterna vita eſt, in omnem æternitatem iucundiſſimo Dei aſpectu frui.

41 Sed Paulũ Apoſtolum de Sanctorũ corporibus differentem audiamus, 1. Corinth. 15. Sũt corpora, inquit, cœleſtia, & ſunt corpora terreſtria. Sed alia quidem cœleſtium gloria: alia, terreſtrium: alia gloria Solis: & alia Lunę: & alia gloria Stellarum. Stella ſiquidem à ſtella differt in gloria: ita & erit reſurrectio mortuorũ. His verbis Paulus ſignificat, quanta futura ſit corporum iuſtorum ſubtilitas poſt reſurrectionem, nimirũ, quòd ſint futura puriſſima, defecatiſſima, ſubtiliſſima.

42 Huius rei admonebit nos claritas corporum cœleſtium, quæ Paulus hîc proponit tanquam ſymbola gloriæ corporum noſtrorum poſt reſurrectionem.

43 Hinc facile eſt intelligere, quod ſuprà dixi, videlicet quòd corpora iuſtorum, ſunt purgata ab omni mole craſſa, obſcura, ponderoſa & inutili, clarificatis ſpiritibus & carne, vt proximè accedant ad ſpiritualem naturam. Vnde ſequitur in Paulo: Seminatur corpus corruptibile, ſuſcitatur incorruptum: ſeminatur ignominioſum, ſuſcitatur glorioſum: ſeminatur infirmum, ſuſcitatur potens: ſeminatur corpus animale, ſuſcitatur corpus ſpirituale. Et paulò poſt: Sicut geſtauimus imaginẽ terreni: (id eſt Adam in hac vita, in quo dominabatur anima viuens, vnde animalis dice-

batur)

batur)ita gestabimus imaginem cœlestis, hoc est Christi resurgentis, vt in nobis spiritu dominetur, vnde corpora nostra spiritualia dicuntur.

44 Et idem Apostolus ad Philippen. 3. affirmat Christum transfiguraturum nostra contemta corpora, vt sint futura conformia ipsius glorioso corpori: idque per eam potentiam, qua potest sibi omnia subiicere.

45 Horum, quæ iam dicta sunt, de gloria corporum iustorum, vsus est, vt nos inde consolationem petamus, dum corpora nostra in hac vita, variis morbis, contemtu, & morte affliguntur: vt Sanctorum corpora habeamus in honore: vt ea honorificè sepeliamus: vt munda seruemus ea loca, in quibus Sanctorum corpora sepeliuntur, & quasi consopita delitescunt, donec tuba archangeli excitabuntur.

46 Sed cur dicit Dominus eos, qui bona fecêre, prodituros in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij? Nũ ergo bona opera, vt Papistæ hinc colligunt, merentur vitam, vt mala condemnationem? Nequaquam. Firma enim sunt hæc veritatis testimonia. Stipendium peccati mors, donum autem Dei est vita æterna per Iesum Christũ, Rom. 6. Si est donum, gratis datur. Si gratis datur, non redditur pro merito. Gratia enim, vt ait Augustinus, est nullo modo, quæ non est gratuita omni modo. Deinde solus Christus est, qui remittit peccatũ, qui iustificat, qui sanctificat, qui homines Patri reconciliat. Ergo solus Christus meretur suis, id est, in se credentibus, vitam æternam.

47 Cur igitur hîc Dominus affirmat eos, qui

bona fecêre, prodituros in resurrectionem vitæ, videlicet, vt resuscitati viuant beatam & immortalem vitam: & qui mala fecerunt, prodituros in resurrectionem iudicij, hoc est, vt suscitati æternam mortem luant? Vt ex signo perspicuo discernat inter hæredes vitę æternæ, & damnandos: vt omnes creaturæ, & potissimùm sancti angeli, filios Dei ex qualitatibus propriis agnoscant: vt nemo se spectro fidei & hypocrisi fallat. Non ergo hîc opera, vitæ æternæ merita facit Christus, quod esset seipsum mediatoris gloria spoliare: sed indicia fidei non fucatæ.

48 Vt enim vera & viua fides efficax est per charitatem, & cernitur in operibus charitatis: ita spectrum fidei, vanitate & hypocrisi delectatur.

49 Verè ergo Bernhardus sentit cùm ait: Bona opera non sunt caussa regnandi, sed via regni. Cuius autem generis hæc opera potissimùm esse oporteat, docet Christus, Lucæ 16. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Et Matth. 25. Esuriui & dedistis mihi cibum, sitiui & dedistis mihi potum, peregrinus eram & collegistis me, nudus eram & cooperuistis me, infirmus eram & visitastis me, in carcere eram & venistis ad me. Et Matt. 5. Christus pauperes spiritu, mites, lugentes, esurientes & sitientes iustitiam, pacificos, mundos corde, patientes persecutionem, pronunciat beatos, hoc est, liberos ab æterna miseria, quam ipsi suis peccatis meruerāt, & hæredes vitæ æternæ, quam ex dono Dei per Christum habent.

50 Ex his locis promtum est colligere, Primùm,

mûm, quòd non loquatur Dominus nisi de iis, qui filij Dei per fidem sunt facti. Deinde, quòd ea opera, quæ sunt germani fidei fructus intelligat: qualia sunt mortificatio carnis, patientia, studium benefaciendi hominibus, misericordia erga afflictos, facultatibus iuuare egenos. Huiusmodi operibus, tanquam hostiis quibusdam, delectatur Deus: & sunt propriæ filiorum Dei notæ, & veræ fidei germani fructus, qui non magis à fide, affectu saltem, separari possunt, quàm calor ab igni.

51 Secundò quæritur, Cùm multa genera sint bonorum operum, quæ Dominus sua Lege requirit: cur vnius certi generis tantùm Dominus, Matth. 25. in sententia iudiciaria meminit? Meminit autem solius beneficentiæ erga proximos, neque erga quosuis proximos, sed erga proximos miserè afflictos, videlicet, Esurientes, sitientes, nudos, vagos, incarceratos. Huius rei duas esse caussas sciendum est.

52 Vnam, quia in hoc genere operum magis cernitur charitas erga proximum carere omni fuco, quæ sanè charitas, sancti timoris Dei, & viuæ cordis fiduciæ certissimum & infallibile est indicium. Est proinde hoc genus bonorum operum, luculentum testimonium filiorum Dei, qui hæredes vitæ æternæ scripti sunt.

53 Alteram, quòd in hoc genere operum manifestior est imitatio filij Dei, cuius mēbra sunt hæredes vitæ æternæ. Nam cùm filium Dei, hoc operum genere proximè imitātur homines, haud obscurè testantur, se verè filios Dei esse per Christum, cuius Spiritu mouentur ad benefi-

centiam miserè afflictis præstãdam. Cùm igitur & adoptionis nostri in Christo, & viuæ fidei, timorisque Dei, testimonium sit perspicuum hoc genus operum, non mirum est, Christum eius potissimùm meminisse in sententia, quam ipse iustus iudex pronunciabit in die iudicij.

54 His tertiam caussam non ineptè addiderimus. Dominus ipse misericordiã anteponit sacrificio, & ceremoniali cultui. Proinde hoc genus operum præcipuè requirit, vt sciamus cum eo reliqua placere, & sine eo nihil, si nõ præstetur, modò possit. Nam deficiente facultate præstandi, Deus affectum pium & promtam voluntatem loco facti reputat.

55 Tertiò, quæritur de illis qui maximam ætatis suæ partem transegerunt in sordibus suis, sine vera pœnitentia, & tandem vel in mortis articulo conuertuntur. Respondeo, Peccata eorum qui cõuertuntur in obliuionẽ venire apud Deum, qui apud Esaiam ait: Ego sum, Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Qui enim in Filio est per fidem, habet remissionẽ peccatorum, habet iustitiam Christi, qua apparebit iustus in die iudicij, & habet propositum benefaciendi, quòd Deo pro facto est, quando negatur præstandi facultas.

56 Præterea de horum conuersione & inuocatione, qua in mortis articulo se committũt fidei filij Dei, testabuntur angeli eorum in die iudicij. Sed rem illustremus exemplis.

57 Lazarus fuit filius Dei, & hæres vitæ æternæ, sic & Latro in cruce, & Cornelius aulicus, de quo

quo Lucas in Actis. Lazarus & Latro affectu hęc opera habuêre, non externo facto. Ille enim paupertate: hic temporis breuitate post conuersionem impediebatur quò minus affectus sui externa testimonia ederet. At Cornelius qui à conuersione diutius vixit, testimonia suæ fidei, & pij affectus luculenta edidit: adeò quòd ipsius Eleemosinæ & preces cœlum penetrasse à Luca commemorentur.

58 Hæc quæ diximus & necessitatem benefaciendi concludunt, & beneficium Mediatoris esse gratuitum ostendunt, & inter olim iudicandos clarissimè discernunt.

*

ASSERTIONES

QVIBVS LEGES DECALOGI EXPLICANTVR, PROPOSITÆ & disputatæ in Academia Haffniensi, ab anno Domini 1567. vsq; ad hunc currentem annum 1574.

Autore

NICOLAO HEMMINGIO.

PROOEMIVM DECALOGI.

Locutúsque est Deus cunctos sermones hos. Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo seruitutis.

1 DVPLEX Procemium Legi Dei præfigitur, Exo.20. Vnũ Mosis, quo populum excitat & præparat ad audiendas Leges diuinas. Alterum Dei, quo populus docetur quis sit Deus, & quid sit à Deo expectandũ.

2 Mosis autem hoc est procemium: *Et locutus est Deus omnia hæc verba.*

3 Hoc procemium meritò omnium hominũ animis infixum esse deberet, vt eius nunquã caperentur obliuione.

4 Est enim vnum ex illis principiis, quæ immota tenere oportet omnes eos, qui in schola Chri-

Christi proficere in salutem cupiunt.

5 Sunt autem quatuor hæc principia tenenda Christi discipulis. Primũ, quòd vnus sit Deus, conditor omnium rerum & conseruator. Secundum, quòd hic verus Deus certo verbo hominibus suam voluntatem patefecerit. Tertium, quòd hoc verbum sit comprehensum in Propheticis & Apostolicis scriptis, in quibus ipse Deus loquitur. Quartũ, quòd vt quicquid est præter hoc verbum non sit ad salutem necessarium: ita quicquid pugnat cum hoc verbo, sit tanquam venenũ Diaboli fugiendum.

6 Inter hæc, tertium est quod Moses hîc nobis commendat, cùm ait: Et locutus est Deus omnia verba hæc.

7 Mens enim pia cupiens se Deo approbare, ac iuxta ipsius voluntatem & credere & viuere, certa non est priusquam intelligat ea quæ audit hoc niti principio.

8 Hinc est quòd Prophetæ hanc vocem toties repetant: Hæc dicit Dominus: Os Domini locutum est: Hæc dicit Dominus Sebaoth. Hinc est quòd ipse filius Dei sermonem Patris se loqui testatur. Et Paulus eandem ob caussam titulum Apostolatus sui aduersariis obiicit.

9 Hoc verbũ Dei infallibile in se, Deus propter humanam ignorantiam & multiplicem cæcitatem, variis modis, suum esse, & non alicuius creaturæ testatus est.

10 Et quoniam mensura rationis, hoc est demonstratione, capi nõ potest, testimonia addidit admodum congruentia.

11 Vt igitur quæ lumine mẽtis percipi possũt

demonſtrationibus innoteſcunt: ita quæ aciē humanæ mentis excedunt, cœleſtibus & diuinis teſtimoniis confirmantur.

12 Huius generis teſtimonia ſunt & externa & interna. Externa, vt patefactiones diuinæ, miracula, prophetiæ, conſenſus Moſis, Prophetarum, Chriſti & Apoſtolorum, duratio & conſeruatio Eccleſiæ, & cruenta confeſſio infinitorum Martyrum omnibus ſeculis. Interna ſunt Spiritus ſancti obſignationes in cordibus fidelium.

13 Huius verbi diuini vera & non fluctuans perſuaſio & fides, fundamentum eſt omnis fiduciæ, pietatis & virtutis, quibus Deo coniugimur, & aſſequimur finem noſtræ creationis.

14 Quod enim radix eſt arbori, quod oculus corpori, quódque telis contexendis ipſa ſunt ſtamina, vt rectè ait Theodoretus, hoc perficiendis animis eſt veritatis cognitio ſtabilíſque rerum diuinarum fides.

15 Admoneamur igitur hoc Moſaico proœmio, de certiſsimo & indubitato principio & Theologiæ veræ, quod eſt ipſum verbum Domini, in libris Propheticis & Apoſtolicis comprehenſum, & quòd omnia quæ pugnant cum hoc verbo, ſint venena Diaboli inſidiantis ſaluti humani generis.

16 Alterum proœmium eſt ipſius Dei: *Ego ſum Iehouah Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, &c.*

17 Pauca ſunt quidē hæc verba, ſed quæ nulla ſapientia humana exhauriri poſſunt.

18 Omnium primum proœmium hoc Domini proponit modum cognoſcendi Deum, videlicet,

cet, Verbum & Teſtimonium verbo additum.

19 Tametſi autem Paulus dicit: Τὸ γνωςὸν τοῦ θεοῦ fuiſſe hominibus manifeſtum ex rerum creatione & conſeruatione: tamen cognitio hęc non fuit eis ſalutaris, imò pernitioſa magis ídque ipſorum culpa.

20 Nam quò magis quæſiuerunt Deum naturali lumine, eò magis vanitate mens, tenebris intelligentia, & cor obduratione oppreſſa ſunt.

21 Siquidem nihil ex illa noticia concluſerunt, quàm horrendas idololatrias, quas infinita ſcelera, vt Paulus teſtatur, ſecuta ſunt.

22 Salutaris proinde cognitio Dei, ex verbo & teſtimonio ſimul petenda eſt.

23 Quare vt nihil præter & contra verbum de Deo ſentiendum & cogitandum eſt, vel loquendum, ſed illud ſolùm de Deo credendum, quod ipſe de ſe teſtatur, iuxta dictum: Eſſe Deũ credas, quod de ſe prædicat ipſe: ita teſtimonia verbo addita, ipſius bonitatem nobis commendant, & fidem & inuocationem accendunt, quibus nos ſeiungimus ab omnibus aliis cœtibus in mundo, & adhæremus Eccleſiæ Dei, quæ eſt ſocietas Sanctorum.

24 Secundò, etſi obſcurius docemur hoc procemio de eſſentia Dei & perſonis in vna diuina natura: tamen vnitas eſſentiæ diuinæ, & pluralitas perſonarum in vna eſſentia hîc indicantur.

25 Prima enim vox Iehouah ſingularis numeri, ſignificat eſſentiam illam diuinam, ſimpliciſſimam & vnicam eſſe, hoc eſt, quòd vnus ſit Deus in eſſentia.

26 Secunda vox Hebræis eſt pluralis numeri,

qua ſignificatur pluralitas perſonarum ſubſiſtentium in vna diuina natura.

28 Hoc myſterium primùm propoſitum eſt in Libro creationis, vbi dicitur: In principio creauit Elohim cœlum & terram, vbi plurali numero, propter perſonarum diſtinctionem vtitur Moſes, cui adiungit ſingulare verbum, propter eſſentiæ & naturæ vnitatem.

28 Hoc ipſum deinde in Prophetis repetitum eſt, & poſtea clariùs in nouo Teſtamento patefactum, vbi & patefecerunt ſe tres perſonæ in diuinitate, & nominantur, Pater, Λόγος ſeu Filius, & Spiritus ſanctus.

29 De hoc arcano ita loquitur Bernhardus: Sacramentum hoc magnum eſt & quidem venerandum, non ſcrutandum, quo pluralitas in vnitate, ac ipſa vnitas ſit in pluralitate. Scrutari hoc temeritas eſt, credere pietas eſt, noſſe verò vita eſt æterna.

30 Tertiò, cùm dicitur, *Deus tuus*, ſignificatur bonitas Dei, φιλανθρωπία erga homines, & requiritur fides in hominibus, qua hanc bonitatem ſibi applicant, quod fieri non poteſt ſine Mediatoris notitia.

31 Hanc vocem cùm audiret populus Iſrael, non omnes fundamentum bonitatis Dei erga homines cogitarunt, nec veram fidem adhibuerunt huic verbo.

32 Qui pij inter eos fuerunt, vt Moſes, Caleb & quidam alij, vt ſeriò cogitarunt ſuam indignitatem: ita ardenti fide in promiſſum mulieris ſemen recubuerunt.

33 Reliqui, vt hypocritæ, ſua dignitate putabant

bant se hunc honorem adeptos, quòd Deus ipsos suum populum vocauerit, & segregauerit ab aliis omnibus nationibus.

34 Moses ergo & qui cum illo erant pij, hac sola fide, & iustificati sunt, & placuerunt Deo, per obedientiam Legis, etsi eam perfectè non præstiterint. Cæteri autem Legis damnatoria sententia oppressi, in suis peccatis perierunt.

35 Atque ita hoc procemium concio fuit Euangelij. Nam Deus se nemini communicat nisi per prædicationem, qua offertur fauor & gratia Dei in Christo Iesu, omnibus credentibus.

36 Et tametsi Mediatoris mentio non fit expressè: tamen includitur in promissionis verbo, *Deus tuus*, ex eóque intelligitur, vt ab effectu caussa.

37 Nam cùm certissimum sit neminem placere Deo, nisi per Christum & in Christo, consequitur hanc bonitatis & misericordiæ promissionem fundari in illo dicto: Semen mulieris conteret caput Serpentis.

38 Quartò, continet hoc Domini procemium confirmationem autoritatis Legis diuinæ, eámque triplicem.

39 Prima sumitur à potestate, qua sibi Dominus ius imperij vendicat, cùm dicit: *Ego sum Iehouah.* Est enim hoc nomen Dei proprium, quo essentia, potentia & maiestas ipsius significatur. Potentia enim & maiestas τῇ αὐτοφυείᾳ diuinæ necessariò coniunctæ sunt.

40 Secunda, sumitur à promissione diuina, cùm inquit: *Deus tuus & Dominus tuus.*

41 Tertia sumitur à beneficio, cùm inquit: *Qui*

eduxi te è terra Ægypti, Quo admonet populum totius Historiæ eductionis de Ægypto, in qua cùm præcipuum sit liberatio, per aspersionem sanguinis in postes domorum, fides requirebatur in agnum Dei Iesum Christum, cuius sanguinem adumbrabat sanguis agni aspersus.

42 Pij proinde cùm hoc dictum audiuerunt, reuocarunt in memoriam promissionem agni illius immaculati, qui tolleret peccata mundi.

43 Quintò, cùm dicit: *Ego sum Iehouah Deus tuus*, significat se & creatorem esse omnium, & conseruatorem, atque adeò suæ prouidentiæ omnia subiicere.

44 Non enim vt faber, relicta naue à se extructa, discedit: sed vt Pater, prouidentia omnia vel minima dirigit atque gubernat, prout maximè suæ gloriæ expedire videtur.

45 Detestandi igitur sunt furores Græcorum, qui tollunt prouidentiam, & negant Deum vel posse, vel velle rerum à se conditarum curam habere.

46 Sextò, inuitat nos hoc prooemium & ad gratitudinem erga Deum, à quo tanta bona habemus, ab ipso conditi & creati: & ad studium obediendi ipsius præceptis.

47 Est proinde hoc prooemium, veluti fundamentum & caussa Legum, quas Dominus humano generi imposuit, non quidem sui caussa, qui nostra obedientia non indiget, sed nostri, quibus obedientibus, vt Pater benignissimus, proponit præmia maxima.

48 Natura enim hanc Legem omnibus posuit, vt sint grati erga benemeritos, & maximè erga

erga optimè meritos.

49 Si igitur parentibus debemus gratiam, qui nos genuerunt & aluerunt, multo magis gratos nos esse oportet Deo, à quo parentes habemus, in quo sumus, viuimus & mouemur, ac tanta prouidentia conseruamur, vt tandem optatam beatitudinem, ad quam conditi sumus, consequamur.

50 Dolendum est proinde vehementer, quòd tantus veternus occupet humanas mentes, vt non immensa bonitate moti, gloriam quam debent Deo reddant.

CAPITA PRIMA Decalogi.

1 DECEM Legis Moralis præcepta Dominus ad duas theses reuocat, tanquam ad summa capita seu fontes, ex quibus dependent & manant.

2 Harum theseon prior est: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua.* Posterior, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

3 Harum θεσεῶν ratio quidem est. Deus summum bonum est, & autor omnis boni in natura. Finis verò, vt Deo coniuncti, in eo tanquam summo bono acquiescamus, quod sanè summa felicitas est, adeóque finis hominis proprius & vltimus, si statum hominis perfectissimum spectemus.

4 Quoniam autem omne bonum naturaliter

amatur, & ipſa boni ratio, modum amori imponit, neceſſe eſt, vt Deus cùm ſit ſummum bonum, præ omnibus, ante omnia, & ſupra omnia diligatur.

5 Et quia dilectionis vocabulo omnis notitia dilectionem neceſſariò antecedens, omnis affectus dilectioni neceſſariò coniunctus, atque omnis actio dilectionem neceſſariò conſequens, intelligitur. Lex in Moſe ſapientiſsimè iſta tria coniungit, cùm ait: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex tota virtute tua*, vt in corde, id eſt, mente, ſit vera lux, ſeu notitia de Deo (quæ dilectionem Dei neceſſariò antecedit) In anima, puriſsimi affectus, fides, timor Dei, ſpes, &c. (Qui cum dilectione Dei quaſi quodam naturæ pacto connexi ſunt) In virtute, conatus ſufficiens ad agendum ea quæ Deus imperat, qui ſanè conatus neceſſariò dilectionem Dei comitatur.

6 In hac enim re conſiſtit rectitudo hominis, vt corpus animæ, anima menti, & mens Deo pareat & obſequatur, atque ita ei fide iungatur, atque amore veluti vnum cum eo fiat.

7 Etſi autem Moſes tria tantùm requirit, nempe totum Cor, ſiue mentem plenam noticia Dei, totam animam puriſsimis affectibus ornatam, & totam virtutem, qua perfectiſsimum præſtatur obſequium: tamen ab eo non diſcrepant Euangeliſtæ Marcus & Lucas, qui quatuor, nempe cor, animam, διάνοιαν καὶ ἰσχὺν ponunt. Nam quòd Moſes ſub genere virtutis ſeu validitatis, vt ita dicam, intelligit, Euangeliſtæ per ſpecies explicant,

cãnt,vt ſciamus & mentis virtutem, quæ eſt διάνοια,& corporis robur,quod eſt ἰσχὺς, ad præſtandum Deo obſequium,requiri.

8 Cùm hanc Legem,qua nos obligat, vel ad obedientiam perfectam, vel ad pœnas æternas, intuemur ſine Chriſto,deprehendimus eam in ſe quidem eſſe iuſtam & ſanctam, ſed nobis fieri miniſterium mortis, vt qui eam non præſtemus.

9 Nam cùm ſententiam Legis audimus:Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus quæ ſunt ſcripta in libro Legis, ſiſtimur veluti coram tribunali Dei,nos damnãtis propter Legis tranſgreſsionem,quam damnationem conſcientia noſtra agnoſcit iuſtiſsimam eſſe.Siquidem nemo eſt mortalium,qui non longiſsimè abeſt à Legis huius perfectione.

10 Idem omninò ſentiendum eſſe de ſecundo Legis capite,indicat Dominus, cùm ait: *Secundum eſt ſimile primo.* Hoc enim dicto vult Dominus corrigere errorem Phariſaicum. Phariſæi enim non putarunt ita difficilem eſſe obedientiam ſecundi præcepti atque primi, præſertim cùm ſcriptum ſit:Odio habebis inimicum tuum, Nec obedientiam ſecundi tam neceſſariam, nec pœnam violati tam grauem, nec impediri poſſe primi obſeruationẽ, etiamſi quis in ſecundo fuerit negligentior. Hunc errorem vt taxat Dominus, ait: Secundum ſimile eſt primo. Nam ſiue facultatem præſtandi reſpicis, vtrumque peræque difficile eſt: ſiue debitum, ad vtrumque obligamur mandato: ſiue obligationem ad pœnam tranſgreſſionis, vtrumque ad pœnas æternas

obligat: siue denique ad connexionem obedientiæ, vtriusque obedientia connexa est, ita vt altera sine altera stare nequeat. Qui enim Deum diligit, diligit & proximum, & qui proximum, multò magis Deum. Hanc rationem postremam similitudinis primi & secundi, vidit Theophylactus.

11 Quid ergo hîc faciendum est? Damnatoria Legis sententia, vel te ad desperationem adiget, vel ad quærendum Christum te compellet, vt in eo inuenias, quod ipse non habes, videlicet obedientiam Legis.

12 Nam si in Christum credideris, obedientia quæ propria est Christi, fit tua ex imputatione, vt Lex non amplius habeat quod in te condemnet. Christus enim est finis Legis, in iustitiam omni credentì, hoc est, omnis qui credit, habet quod Lex vt vltimum requirit, nempe iustitiam. Si iustitiam, & vitam, adeóque salutem & fœlicitatem, quæ est finis hominis. Hinc illa gloriatio Apostoli: Christus est qui iustificat, quis est qui condemnet?

13 Cùm ergo iustificati sumus fide, & habemus pacem cum Deo, per Dominum nostrum Iesum Christum, non sumus ampliùs sub Lege, sed sub Gratia.

14 Sed quid contra hæc ignari scientiæ salutis & remissionis peccatorum, per viscera misericordiæ Dei nostri? Nónne idem nobis obiiciũt, quod præconi fidei, Paulo, magno illi Theologo, obiecerunt Romani? Quid, inquiunt, peccabimus, quia non sumus sub Lege, sed sub Gratia?

15 Hæc obiectio necesse est vt proficiscatur,

vel à craſsiſſima ignorantia Euangelij, vel ab improba libidine deformandi Euangelium.

16 Tantum enim abeſt, vt valeat hæc conſequentia, Iuſtificamur gratis fide abſque operibus, Ergo bonis operibus incumbere non eſt neceſſe, vt nihil validius concludi poſsit, quàm contrarium eius quod illi volunt, hoc modo. Iuſtificamur, id eſt, abſoluimur à peccatis, & donamur iuſtitia Chriſti ex fide abſque operibus. Igitur nunc ſummo ſtudio bonis operibus inuigilandum eſt.

17 Nam Paulus opera bona & neceſſarium fructum iuſtitiæ eſſe ſcribit, & iuſtificationis finem proximum facit, & obſequium Deo debitum prædicat, & ex efficacia mortis & reſurrectionis Chriſti in nobis fieri contendit.

18 Accuratè proinde diſtinguendum eſt, primùm inter beneficium Dei gratuitum, & hominis iuſtificati debitum obſequium. Beneficium Dei eſt gratia in iuſtificationem, hoc eſt, iuſtificatio hominis gratuita, quæ non ex operibus eſt: ſed ex fide: qua ſola gratia iuſtificans apprehenditur. Obſequium debitum hominis iuſtificati eſt, vt homo ea ſequatur & faciat, quæ Deo placitura ex regula voluntatis ipſius nouit. Nam iuſtificati fide, debitores ſumus Deo, vt membra noſtra præbeamus arma iuſtitiæ.

19 Deinde diſtinguendum eſt inter Legis officium in non conuerſis, & in conuerſis. In non conuerſis eſt miniſterium mortis. Nam illi ſunt ſub Lege. In conuerſis non eſt miniſterium mortis, ſed norma vitæ iuſtiſsima. Hi enim ſunt ſub Gratia, rigore Legis vindicati.

20 Vt ergo Lex hæc, de dilectione Dei & proximi, obligat non conuersos ad pœnas æternas, cùm ab iis requirit perfectam & perpetuam obedientiam, quam præstare non possunt: ita conuersis, & absolutis à iure Legis, est regula vitæ, ad quam conabuntur vitam suam componere, quod quia non faciunt hypocritæ; sunt fide vacui.

21 Tertiò, Præterea distinguendum est inter obedientiam Legis in non renatis & iustificatis. In illis non placet, quia est impura, imò nulla potiús. In his placet etsi imperfecta, inchoata tamen. Nam vt iustificati fide placent propter iustitiam Christi, quæ illis imputata est: ita etiam conatus illorum, donec retinent fidem & bonam conscientiam, propter Christum acceptus est, & est Deo gratum sacrificium.

22 His iactis veluti fundamentis, videamus quomodo hæc Lex dilectionis inchoari possit à nobis. Nam dilectio vt summè necessaria obedientia à nobis requiritur, sine qua cætera nihil, vt Paulus testatur.

23 Cùm Paulus dicit: Finis Legis est dilectio, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta, monstrat & vnde manat dilectio Dei atque hominis, & quòd nemo posit eam præstare sine notitia Euangelij, & fiducia viua in Christum.

24 Nam vt puritas cordis & conscientiæ bonitas sunt ex fide vera & viua, cuius fundamentum est notitia Euangelij: (Fides enim ex cognito verbo Dei concipitur) ita dilectio Dei est affectus cordis purus, ex fide per spiritum Christi

creatus: ex quo fit, vt nihil cognitioni Dei & erga ipsum obedientiæ anteponamus, vtque præ omnibus, ante omnia, & supra omnia ipsum amemus, adeò vt cupiamus illi iungi, vnúmque cum eo fieri.

25 Hic dilectionis affectus erga Deum, tanquam flabellis quibusdam spiritualibus, cogitatione dilectionis Dei, qua nos prius dilexit, meditatione beneficiorum Christi erga nos, fiducia & spe promissorum bonorum, atque ardenti Dei inuocatione, excitandus est, ne fonte impuro carnis obrutus, extinguatur.

26 Ex hac dilectione Dei manat dilectio proximi, qui gestat imaginem Dei. Quare & ipsum propter Deum diligere debemus. Vnde Augustinus: Dilectio est rectissima animi affectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum.

27 Forma & modus dilectionis proximi additur in Lege, cùm dicitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Proinde amor quo nos ipsos amamus, debet esse regula, ad quam diligendus est proximus.

28 Verùm vt hoc rectè accipiatur, duo obseruanda sunt. Primùm discernendum est inter duplicem amorem nostri, videlicet vitiosum & laudabilem. Deinde cauendum est, ne vitia cum subiectis eorum confundamus.

29 Duplex est amor sui. Vnus qui sequitur sensum carnis, cæcus, inconsultus, ferus & perniciosius sibi & aliis. Hic cum vitiosus sit, non debet esse regula puri amoris, quo diligendus est proximus. Alter est laudabilis, qui sequitur Spi-

ritus impetum, quo cupit animus in illis rebus occupari, quæ Deo ſunt gratæ & ſibi ſalutares. Hic amor ſui, quia eſt purus & ſanctus, debet eſſe menſura dilectionis proximi: vnde fit vt cupiamus proximo omnia, quæ ad ipſius incolumitatem & ſalutem facere videbuntur. Ac ſimul conſilio, opere, precatione, ipſius commoda procuremus atque adiuuemus, & amoliamur ab eo pro noſtris viribus, quicquid ipſi verè noxium eſſe deprehenderimus.

30 Chriſtus Dominus nouam dilectionis proximi formam nobis commendat, cùm ait: Diligite vos inuicem, ſicuti ego dilexi vos, propter quam cauſſam nouum etiam mandatum vocat. Sicut igitur Chriſtus dilexit nos intimè: ita & nos ipſius exemplo, nos inuicem diligere debemus.

31 Alterum, quod obſeruandum eſt in dilectione proximi, eſt vt caueamus ne vitia cum ſubiectis confundamus. Vnde Auguſtinus: Vnuſquiſque iniquus homo, in quantum iniquus eſt, odio habendus eſt, in quantum autem homo eſt, diligendus eſt, vt illud quod in eo rectè odimus, arguamus, id eſt, vitium, quo poſsit illud quod in eo rectè diligimus, id eſt, humana natura, ipſo emendato vitio, liberari.

32 Etſi autem neutra dilectio, nec Dei, nec proximi perfecta eſſe poterit in hac vita, ſed tantùm inchoatur & creſcit pro menſura fidei: tamen cùm non ſit ſimulata, ſed ex viua fide, conſcientia bona, & puro corde proficiſcatur, placet Deo, & hæc inchoata dilectio eſt teſtimonium plenæ regenerationis noſtri, quam expectamus, quáque perficietur dilectio & Dei & proximi.

PRI-

PRIMA LEX
Decalogi.

Non habebis Deos alienos coram me.

1 VT procemium Decalogi modum notitiæ Dei monstrat, videlicet, per verbum, & testimonium verbo additum: ita Decalogus ipse, quo cultu Deus coli velit, ostendit.

2 Tametsi autem obedientia Decalogi ne inchoari quidem potest, sine notitia Euangelij: tamen Deus iustissimus iustè requirit ab homine, quod sibi iure debetur: & talem Legem præscribit, cui obedientia integra præstari potuisset, si homo in ea integritate perstitisset, in qua creatus fuit.

3 Atque ideò hoc facit Deus, vt agnito morbo, quæramus medicum, hoc est, vt agnito iusto iudicio Dei in nos, confugiamus ad Christum. qui est consummatio Legis, in iustitiam omni credenti. Atque ita demùm obedientiam erga Legem inchoemus in hac vita, quæ perficitur in beata illa vita, quam ex fide expectamus.

4 Debemus proinde Legem considerare quadrupliciter. Primùm, vt sumus creati in Adamo in perfectionis statu. Secundò, vt sumus post creationem lapsi. Tertiò, quatenus sumus de nouo creati, & per Christum erecti. Quartò & vltimò, in beatitudinis statu, resuscitatis mortuis.

5 His ita iactis fundamentis, primum præceptum perpendamus, à quo & reliqua pendent o-

mnia, & ſine quo nulla erga alia obedientia præſtari poteſt.

6 Eſt autem hoc primum præceptum: *Non habebis Deos alienos coram me.* Hoc eſt, Me ſolum Deum tuum habebis, & non alienos Deos.

7 Vt huius Legis ratio eſt, quòd Deus conditor rerum, ſolus ſit omnium bonorum fons, id quod ſignificatur cùm dicitur: Ego ſum Dominus Deus tuus: ita finis Legis eſt, vt omni idololatria & impietate abiecta, ſolus habeatur Deus noſter, & ſolus à nobis colatur, & non alius.

8 Vt hæc Lex prima requirit cultum vnius Dei, agniti per verbum & teſtimonium: ita docet non licere vllum cultum Dei inſtituere, ſine mandato Dei. Eſt enim ſolius Dei opus cultum ordinare, iuxta dictum, Pſalm. 25. Dirige me in veritate tua, & doce me, quia tu es Deus meus.

9 Porrò, habere Deum, eſt Deum mente, affectu, voluntate, adeòque omnibus viribus complecti, ſeu vt ipſe Deus ſe interpretatur, Diligere Deum ex tota mente, ex tota anima, & ex totis viribus.

10 Mente habetur Deus, quando vera notitia Dei in mente lucet: videlicet, quòd ſit vnus æternus & verus Deus, Pater, & λόγος, & Spiritus ſanctus: quòd hic Deus ſit creator & conſeruator rerum omnium: quòd ſit fons omnis boni: quòd ſuas creaturas amet, gubernet, conſeruet: quòd ad ſe confugientes iuuet, & contrà contumaces puniat.

11 Hæc in genere eſt vera Dei notitia, quæ in duas

duas formas diuiditur: Vt alia sit notitia Dei Legalis, alia Euangelica.

12 Affectu habetur Deus, quando ex vera Dei notitia concipitur vera dilectio, verus timor, constans fiducia, & spes minimè vacillans.

13 Voluntate habetur Deus, cùm ex mentis recto iudicio, & puro animi affectu, nascitur voluntatis alacritas, ad imperandum omnibus viribus, vt Deo perfectam & perpetuam obedientiam præstent.

14 Viribus omnibus habetur Deus, cùm ipsæ vires, interiores & exteriores, voluntati alacriter imperanti, quæ mens rectè iudicat, & affectus purè suadent, obsequuntur & imperata faciunt.

15 Contrà verò alienos Deos habet, quicunque mente, affectu, voluntate & viribus, vllam rem creatam vel fictam complectitur, sine vero timore Dei, vt ab ea pendeat, auxilium speret contra ordinationem diuinam. Hinc Scriptura diuitias, cùm illis fiditur, inter alienos Deos numerat. Et Paulus auaritiam idololatriam esse pronunciat.

16 Ex his promptum erit colligere opera primi præcepti, quæ sunt. 1. Amor verbi Dei, & consideratio creaturæ totius. 2. Notitia Dei ex verbo & creatura. 3. Dilectio quæ ipsam notitiã excipit. 4. Timor verus. 5. Fides 6. Alacris voluntas. 7. Conatus omnium virium ad obediendum Deo, 8. Spes, ex qua patientia.

17 Hæc opera in hoc præcepto requiruntur perfecta & perpetua, qualia Adam & Eua præstitissent, si in sua integritate mansissent.

qua conditi erant ad imaginem Dei. Post lapsum primorum parentum nullus fuit, neque erit, præter vnum Iesum Christum, qui hanc Legem impleuit.

18 Porrò fides, quam requirit per se primum præceptum, versatur circa promissionem additam primo præcepto: videlicet, *Faciam misericordiam in millia iis, qui diligunt me* (scilicet ex toto corde, tota anima, & totis viribus) *& custodiunt præcepta mea.*

19 Et tametsi homo non potest hanc obedientiam præstare: tamen Deus iustissimè illam requirit vt debitum, ad quod soluendum obligatus est omnis homo, in primo parente Adam.

20 Quare autem hoc debitum requirat Deus, exponit Christus, Matth. 18. Vbi proponit parabolam de homine rege, & seruo qui debebat decem millia talenta. Sicut enim ille seruus, intellecta debiti magnitudine, confugit ad misericordiam regis sui, & impetrauit totius debiti condonationem: ita Lex Dei requirit perfectam obedientiam, vt homo in sese descendens, & agnoscens suum peccatum, iustámque Legis sententiam, ad promissionem quæ Decalogi præcepta præcedit, redeat, videlicet, *Ego sum Dominus Deus tuus.* Quæ promissio est pars fœderis initi cum Abrahamo & semine eius, de gratuita iustificatione, & pendet ex prima promissione: Semen mulieris conteret caput Serpentis.

21 Vt autem fide huius promissionis iustificatus est Abrahã: ita omnis qui credit, iustificatur, imputata sibi perfecta Legis iustitia, quam Christus præstitit, & homini credenti imputat.

22 Nam

22 Nam quoniam Chriſtus Legi Dei perfectam obedientiam præſtitit, iuſtus eſt ex Lege, & quia ſub Lege factus eſt, vt eos qui ſub Lege erant redimeret, iuſtitia ipſius credentibus imputatur, vt iuſti ſint & viuant.

23 Quoniam autem Chriſtus non ſolùm eſt homo, ſed etiam verus & æternus Deus, fit vt eius iuſtitia, quam præſtitit in ſua ſanctiſsima humanitate, ſit infinita, vt ſufficiat omni credenti in iuſtitiam. Atque hoc eſt quod Paulus ait: Chriſtus eſt conſummatio Legis in iuſtitiam omni credenti.

24 Hic proinde cùm huius primi præcepti, tùm aliorum ſequentium, vſus erit, vt examines conſcientiam tuam ad normam Legis, & ſententiam Legis recolas hoc ordine.

25 Primùm in hoc conſcientiæ examine ad regulam Legis, cùm deprehendis te lege Dei non ſatisfeciſſe, agnoſce te Legis diuinæ tranſgreſſorem eſſe, agnoſce magnitudinẽ & turpitudinem peccati tui. Secundò, agnoſce ſententiam Legis, aduerſus te latam, iuſtam eſſe. Tertiò, expaueſce ad iram Dei, & dole quòd Deum tuo peccato offenderis. Quartò, confugito ad promiſsionem Fœderis noui, & viua fide recumbe in Chriſtum expiatorem peccati, & ardenter pete remiſſionem peccatorum, donec reſponſum Spiritus in corde tuo acceperis, de impetrata Gratia, & imputata Chriſti iuſtitia. Quintò, nactus remiſſionẽ peccatorum, fide Chriſti, qui noſtra delicta ſua delicta fecit, vt ſuam iuſtitiam noſtram iuſtitiam faceret, redi ad Legẽ, & iuxta illam vitam tuam, quantum quidem id fieri poteſt, componito.

26 Et tametsi adhuc hærent reliquiæ peccati in natura (Vnde fit vt obedientia nostra sit imperfecta) tamen placet propter Christum, quia non sumus sub Lege, sed sub Gratia.

27 Atque ita Notitia Dei, Amor Dei, Fiducia, Spes & aliæ virtutes, quas requirit Lex, fiunt sacrificium Deo longè gratissimum & acceptissimum.

28 Porrò peccata pugnantia cum primo præcepto, ex antithesi facilè intelliguntur. Cum vero Deo, pugnant alieni Dij, quorum nomine intelligitur, quicquid loco veri Dei haberi hominibus profanis solet. Cum amore verbi, pugnat odium verbi. Cum notitia Dei, pugnat ignoratio Dei, & omnis falsa persuasio de Deo. Cum timore, pugnat profana securitas. Cum fide, diffidentia. Cum spe, desperatio & impatientia. Cum alacritate voluntatis, pugnat auersio volũtatis. Cum virium promptitudine ad obediendum, ignauia & torpor, & quæ Græcis dicitur ἀκηδία.

29 Præmia huius Legis inchoatæ à fidelibus sunt multiplicia, spiritualia & corporalia: vt fauor & misericordia, &c. iuxta promissionem Legi additam.

30 Hæc promissio planè irrita est sine Christo, quare Christum intuetur, qui vt Legi satisfecit: ita huius promissionis est particeps, idque in mille generationes eorum qui ex se per fidem & Spiritum sanctum nascuntur.

31 Si ergo in Christo es per fidem, statue te in fauore Dei & misericordia esse, iuxta Legis promissionem. Nam vt Christus est finis Legis, in iustitiam omni credenti: ita etiam omni credẽti benedi-

benedictionem Legis confert, & promissionem Legis in eo complet.

32 Pœnæ violatæ huius Legis in non conuersis est, maledictio & damnatio, & visitatio iniquitatis in tertiam & quartam generationem.

33 Hoseas 4. cap. meminit specialis cuiusdam pœnæ violati huius præcepti, cùm ait: Quia oblitus es Legis Dei tui, obliuiscar & ego filiorum tuorum.

SECVNDA LEX DEcalogi.

Non facies tibi sculptile, &c.

1 LEX Domini, Exo 20. hæc est: *Non facies tibi sculptile, neq; omnẽ similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ est in terra deorsum, nec eorũ quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea. Ego sum enim Dominus Deus tuus.*

2 Tria hac Lege prohibentur. Primùm, ne Deum vlla effigie exprimere tentemus. Effigies enim Dei manu hominis expressa, cedit in cõtumeliam diuinæ maiestatis. Nam cùm Deus sit expers corporis, inuisibilis & infinitus: & effigies omnis ex materia corporea sit visibilis, & terminis clausa: fieri non potest sine contumelia Dei, effigiem Dei manu exprimere.

3 Secundum, quod prohibetur est, ne incuruemus nos corã vllo idolo religionis caussa. Nã cùm ex duplici natura compositi sumus, anima &

corpore,vtrumque debemus Deo, videlicet cultum interiorem animæ, & exteriorem corporis.

4 Qui ergo corpore proſternit ſe coram idolis,religionis ergô, inuertit naturæ ordinem, ſubiiciens ſe infra creaturas. Deinde ſacrilegium committit,tribuens creaturæ cultũ,qui ſoli creatori debetur.

5 Tertium, quod hac Lege prohibetur, eſt, ne animo fingas tibi Deum,qui non eſt Deus, & ne animo neges eſſe Deum, qui reuera eſt Deus. Id quod & Ethnici fecerunt, qui multitudinem Deorum introduxerunt, & hæretici,qui ſiue circa diuinitatis eſſentiam, ſiue circa perſonarũ diſtinctionem,ſiue circa voluntatem diuinæ maieſtatis errauerunt.

6 Cur autem Diabolus inuexerit idola in mundum, & quæ fuerit eorum prima occaſio, Sapien. 14. exponitur. Ita enim ait Sapiens:

7 In opificio Dei ad abominationem ſunt deformata ſimulachra, ad offenſionem animis hominum, ad laqueum pedibus inſipientum iniiciendum.

8 Initium enim ſcortationis, (id eſt idololatriæ) excogitatio ſimulachrorum eſt, atque eorundem inuentio, vitæ corruptela. Neque enim ab initio erant, neque in æternum erunt. Quippe hominum ambitione in mundũ ſunt introducta.

9 Cùm his conſentiunt multæ Prophetarum conciones,quæ abominationem idolorum extremè damnant, vt quæ homines paulatim à vero Deo abducant.

10 Quid dico de Prophetis? Imo & Ethnici ſaniores ſimulachra Deorum abominati ſunt.

11 Numa

11 Numa (vt Plutarchus refert) prohibuit Romanos existimare imaginẽ Dei aut hominis speciem, aut animalis habere formam: propterea nefas esse putabat deterioribus meliora assimulare, nec aliter posse Deum percipi quàm intelligentia.

12 Varro acutissimus atque doctissimus auto (teste Aug.) dicit antiquos Romanos plusquã annos 170. Deos sine simulachro coluisse. Quòd si adhuc, inquit, mansisset, castius Dij obseruarẽtur. Cuius sentẽtiæ suæ adhibet inter cætera gentem Iudæam. Nec dubitat eum locum ita concludere, vt dicat: Qui primi simulachra Deorum populis posuerunt, eos ciuitatibus suis & metum demsisse, & errorem addidisse.

13 Ante annum Domini 427. Sancti Patres qui doctrinam sine Pontificiis corruptelis retinuerunt, nulla planè simulachra in templis Christianorum esse permiserunt. Sciuerunt quanti damni occasionem olim præbuissent simulachra.

14 Verùm posterior ætas, paulatim deficiens à puritate doctrinæ, imagines & simulachra inuexit in Ecclesiam, non sine magna, & Imperiorum ruina, & veræ religionis iactura.

15 Etsi autem consilium eorum, qui primùm pinxerunt imagines in templis Christianorũ non fuit pessimum: tamen procedente tempore, error auctus est, & idololatria, per Romanos põtifices, contra Græcos est defensa.

16 Et tandem eò perducta est res, quòd præcipua pars cultus diuini, collocata fuerit in cultura simulachrorum. Id quod in regno Antichristi videre est.

17 Porrò, ne quis artem pingendi & sculpendi, prohibitione imaginum & idolorum damnari existimet, conferat Legem prohibitionis cum aliis præceptis & exemplis Scripturæ, quibus aliquæ imagines & simulachra approbantur.

18 Mandatum Dei est, Exod. 25. Duos Cherubim aureos facies ex vtraque parte propiciatorij. Fuerunt autem Cherubim alatæ imagines, in quibus hominis species præualebat. Hos postea Solomon in suotẽplo curauit fieri, ad exemplar eorum qui fuerunt in tabernaculo.

19 Solomon in fabrica templi boues sculpi mandauerat. Ita enim legimus, 2. Paralip. 4. Similitudo quoque boum erat subter illud. Item: Duo ordines erant boum fusorum.

20 Ex hoc mãdato Dei & exemplo Solomonis efficitur, quòd imagines & simulachra non prohibeantur ἁπλῶς & simpliciter, sed secundum quid, vt loquuntur in scholis.

21 Prohibentur ergo tribus de caussis. Prima, cùm rem non tantùm non repræsentant, sed eius maiestatem lædũt. Vt cùm Deus pater pingitur, cana barba, in capite gerens triplicatã coronam, more Paparum. Secunda, cùm prostituuntur cultus ac venerationis caussa, vt in Papatu, quem vsum Prophetæ passim damnant. Tertia, ne sint idololatriæ occasiones, obscurata tempore doctrina, quemadmodum fieri consueuit.

22 Porrò, cùm ex iis quæ dicta sunt manifestum sit, non simpliciter prohiberi & damnari simulachra, quæritur, an possit aliquis esse non impius simulachrorum vsus?

23 Triplex est in vniuersum imaginum & simula-

mulachrorum vſus, videlicet, ſuperſtitioſus, typicus & politicus.

24 Superſtitioſus, vt contumelioſus in Deum & eius creaturas, ſolus damnatur verbo Dei.

25 Typicus vſus in veteri Teſtamento fuit, vt rem aliquam diuinam, ſub imagine rei incurrentis in oculos, adumbraret. Veluti æneus ſerpens ſuſpenſus in deſerto, adũbrabat Chriſtum, Ioan 3. Hic vſus tantiſper fuit licitus, donec populus Ægyptio more eum adorare cœpit. Quod cùm videret Ezechias rex pius (haud dubiè admonitus à ſanctis Dei Prophetis, quorum officium erat voce damnare iſtam idolomaniã.) illum confregit, relinquens omnibus regibus & principibus exemplum, vt & ipſi tollant inſtrumenta idololatriæ, ne impediatur verus Dei cultus, & caueant, ne poſteris inſtrumenta relinquant impietatis.

26 Politicus vſus imaginum & ſimulachrorum eſt, cùm ſine ſuperſtitione pinguntur imagines, aut fiunt ſimulachra alicuius vtilitatis gratia.

27 Eſt autem hic politicus vſus triplex, videlicet, hiſtoricus, ſymbolicus, & ornatus cauſſa inuentus. Hi donec manſerint intra ſuos limites, nullo iure damnari poſſunt.

28 Hiſtoricus vſus eſt, qui hiſtoriis ſeruit, hoc eſt, qui ad intelligendas rectius rerum deſcriptiones, & ad memoriam rerum conſeruandam facit. Hic vſus & in libris & alibi licitus eſt.

29 Symbolicus vſus eſt, qui de re alia, quæ ſignificatur imagine, tanquã Symbolo intuentes admonet. Vt imago in moneta Cęſaris, admonebat

Iudæos, quòd Cæsari essent subiecti. Vnde Christus infert: Date ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Est & hic vsus licitus, si non cõtaminatur aliũde.

30 Ornatus caussa inuentus vsus est, qui ornandi gratia sine superstitione adhibetur. Hic etiam concessus est, dummodò nulla superstitio accesserit.

LEX TERTIA DEcalogi.

Non assumes nomen Domini Dei tui in vanũ.

1 T ratio huius Legis est: Deus conditor rerum, solus omnium bonorum fons est & dator: ita finis est, vt maiestas nominis Dei inter homines habeatur sacrosancta.

2 Huc pertinent verba Psalmi 72. Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit mirabilia solus. Benedictum nomen maiestatis eius in seculum, replebitur maiestate eius vniuersa terra.

3 Huius maiestatis fundamentum est ipsa diuina essentia simplicissima, personarum Trinitas, potentia immensa, summa bonitas, sapientia infinita, misericordia ineffabilis, missio Filij, vt homo fieret & victima pro peccato, amplitudo imperij, cum aliis virtutibus Deo dignis.

4 Terminus est, A creatura rationali, id est, ab hominibus & angelis, sentiri, agnosci & prædicari, cũ summa subiectione, reuerẽtia & cultu.

5 Reciprocus respectus fundamenti & termini

mini est ipsa maiestas, summúsque honor, qui Deo, sapientissimo, potentissimo, iustissimo, & misericordissimo debetur.

6 Est quoque sciendũ, quòd Maiestatis vox, interdum pro solo fundamento ponitur, vt in illo: Scrutator Maiestatis opprimetur à gloria: interdum pro termino, vt in Psal. Replebitur Maiestate eius vniuersa terra.

7 Est proinde Maiestas, magnificus ille splendor gloriæ, qui comitatur honorẽ summum & reuerentiam, quæ præstãtur Deo optimo, potentissimo, ob summa beneficia, merita & virtutes.

8 Hinc iam promtum est colligere, quid per nomen Dei significetur in hac Lege: *Non assumes nomen Dei tui in vanum*, videlicet, quòd nomen Dei sit, cùm ipse Deus, tùm quicquid de eo digne dici potest, vtpote omne quod in eius notitiam, famam & gloriam vergat.

9 Hoc Dei nomen legitimè vsurpat, qui cũ summa subiectione illud sacrosanctum habet, cauétque, vt nec sentiat nec dicat quod vel minimum Maiestati ipsius deroget.

10 Vt ergo opera omnia in hac Lege præcipiuntur, quæ ad nomen Dei illustrãdum & prædicandum inter homines facere videntur: ita ea omnia prohibẽtur, quæ præceptis operibus quouis modo aduersantur.

11 Nos autem exempli gratia quædam ὑπαλλήλως recitabimus, ad quæ reliqua non difficilè referri poterunt.

12 Primum locum inuocationi vnius Dei tribuamus, quæ inuocatio est eleuatio mentis ad Deũ aliquid ab eo petentis vel deprecantis. Huic

opponuntur omnia quæ pugnant cum vera inuocatione Dei, vt inuocatio Sanctorum, battologiæ, magicæ precationes, exorcismi creaturarum, sine fide inuocare, &c.

13 Secundum opus huius Legis sit, prædicatio operum Dei, potentiæ, sapientiæ, iustitiæ, misericordiæ, veritatis, &c. Huic opponitur quicquid detrahit aliquid, vel potentiæ, vel sapiētiæ, vel iustitiæ, vel misericordiæ, vel veritati Dei.

14 Tertium opus sit gratiarum actio, qua & agnoscimus Dei beneficia, & ea cum summa reuerentia prædicamus, gratias pro omnibus agentes per Iesum Christum. Huic opponitur hypocrisis, cùm ore sine mente Deo agimus gratias, vt Pharisæus fecit, & qui in templis Psalmos decantant pro mercede. Hi enim potiùs suo ventri quàm Deo seruiunt.

15 Quartum opus sit, glorificatio Dei, videlicet, mente rectè de Deo sentimus, ore prædicamus, vita & moribus, quod rectè sentimus, exprimimus. Huic opponitur omnis hæresis, scandala, schismata, contentiones inutiles, iurationes temerariæ, flagitiosi mores, quibus nomen Dei apud hostes religionis blasphematur.

16 Quintum huius Legis opus sit, confessio veræ religionis publica & priuata. Publica cernitur in cœtu piorum, quando cum aliis piis conuenimus, cum iis simul precamur, & Sacramentis communicamus. Priuata consistit in fortitudine animi inuicta, cùm interrogati ab hostibus, palàm testamur fidem nostram. Nam vt corde creditur ad iustitiam: ita ore fit cōfessio ad salutem. Huic opponitur abnegatio Dei, quæ fit vel voce, vel

vel signo, vel moribus.

17 Sextum opus sit huius Legis, cultus iurisiurandi, cui opponũtur peierationes, execrationes, temeraria iuramenta, de quibus aliâs.

IVRAMENTVM.

1 RECTE instituti pios de iurisiurandi religione, valdè necessarium est, ne vel cum Manichæis & Anabaptistis omnia iuramenta impiè aboleãt: vel cum promiscua hominũ multitudine, temerè iuramentis assuescant.

2 Vtrumque sanè valdè est pernitiosum. Nã vt religione iuramentorum sublata, sublata & fides est iustitiæ fundamentum, & sine qua omnis vitæ humanæ ratio periclitatur: ita temerariis friuolísque iuramentis & periuriis polluitur nomen Dei. Vnde horrendæ pœnæ & in familiis & in rebuspublicis sæpè conspiciuntur.

3 Nõ enim frustra hæc comminatio Legi addita est: *Non habebit Deus insontem, qui assumserit nomen Dei sui in vanum.* Et Sapiens ait: Vir multum iurans, replebitur iniquitate, & non discedet plaga de domo eius.

4 Taceo Papistarum commẽtum, qui tametsi fatentur quædam iuramenta Christianis licita esse: tamen perfectis, quos fingunt, omnem iurisiurandi vsum adimunt.

5 Vt autem ordine iusto procedamus: Primùm, quid sit iuramentũ dicemus, notatis præcipuis generibus. Deinde, quæ in legitimo iuramento requiruntur, expendemus. Tum, regulas colligemus, quibus regi conuenit iuramenta.

Postremò, illicitorum iuramẽtorum, & dirarum, execrationum & deuotionum, abominationem & pœnam, indicabimus.

6 Iuramentũ itaq; propriè est inuocatio & attestatio Dei, super re, sub cõditione pœnæ, si fallimus. Vulgo autem sic: Iuramentum est affirmatio vel negatio, sacræ rei attestatione firmata. Sed prior definitio, ex verbo Dei: posterior, ex consuetudine iurantium desumta est.

7 Est autem duplex iuramentum. Simplex, vt inter priuatos. Solenne seu publicum: vt inter populos diuersarum nationũ: vt inter principem & populum. Vtrumque est aut assertorium de re præsenti vel præterita: aut promissorium, quum promittitur aliquid, Sacramento iurisiurandi interposito.

8 Iurans autem duo petit: Primum, vt Deus sit testis eorum, quæ iuramento affirmantur vel negantur. Alterum, vt sit vltor si fefellerit. Cùm ergo quis dicit: Testis est mihi Deus: vel, iuro per Deum, sensus est: Deum, quem inuoco, in testem voco, & ab eo peto, vt si fallam, me puniat iuxta comminationem: Non habebit Deus insontem, quisquis vanè vsurpauerit nomen eius.

9 Vt itaque iurans sit cautior, cogitet ordine hæc quinque: Præsentiam Dei, omniscientiã, veritatem, iustitiam & potentiam.

10 Præsentiæ Dei cogitatio, accendet in iurante timorem Dei, & reuerentiã erga diuinam Maiestatem, vnde fiet, vt coram tanta Maiestate nihil temerè effutiat, asseueret, aut promittat.

11 Cogitatio omniscientiæ, tribuet Deo hanc laudem, quòd, vt omnia nouit, vel occultissima:

ita

ita omnium, quæ dicuntur & fiunt, locupletissimus testis esse possit.

12 Veritatis præterea laudem Deo tribuet, qua ipse mendacia, tanquam Diaboli hostis sui signa, auersatur & odit, & ea quæ vera sunt, tanquam sua tuetur & amat.

13 Cogitatio iustitiæ Diuinæ monet, quòd Deus & pium iuramenti vsum præmiis ornare, & contrà periuros horrendis pœnis punire velit.

14 Ne autem quis putet, vel præmiis cariturum, si piè & sanctè iurauerit: vel pœnas euasurum, si vanè nomen Dei sumserit: potentia Dei cogitanda est, qua potest omnia quæ vult, & vult omnia quæ Verbo suo promisit.

15 Iam, vt secundo loco proposuimus, expendamus quæ ad legitimum & necessarium iuramentum requiruntur. Ieremias tria ponit, cùm inquit: Iurabis in veritate, & in iudicio & in iustitia.

16 Veritas est, non fluctuans opinio, sed firma & solida notitia eius rei, super qua iuratio fiet. Nam qui incertus est aut dubius, & nihilominus iurat: is & Deum contemnit, & se vanitatis periculo apud homines exponit.

17 Iudicium est, deliberatio & consultatio in mente iurantis, quo vt Deum, quẽ testem adhibet, in conspectu habet: ita cauet, ne tempestate affectuum, aut incogitantia abripiatur, ad iurandum id, cuius postea ipsum pœnitebit.

18 Hoc ergo iudicium, quod timore Dei regitur, facit vt nec in re falsa quis iuret. Nam hoc esset Deum mendacem testem producere: nec in re leui, quod esset Deũ contemnere, & ipsius san-

ctum nomen paruifacere: nec in re, cui facilè fides adhiberi poſsit, vel ſui euidentia, vel grauitate & autoritate dicentis. Nam hoc eſſet planè ſuperuacaneum: nec in re, quæ humano teſtimonio confirmari ſine iuriſiurādi religione poſsit. Nam hoc eſſet repudiare teſtimonium diuinitus oblatum: nec in re turpi, impia, iniuſta, impoſsibili, ſi promiſſorium iuramentū petitur. Nam hoc manifeſtè contra legem naturæ, & contra mandata Dei eſſet.

19 Iuſtitia, cauſſas iurationis iuſtas eſſe vult. Vt enim, Iudicium, incautum: Veritas, falſum: ita iuſtitia, illicitum iuramentum repudiat.

20 Iſocrates duas cauſſas iuſtas numerat, in quibus iuramentum delatum ſuſcipere poſſumus, videlicet, cùm aut de noſtra fama & exiſtimatione agitur, aut de ſalute amicorū, videlicet, vt aut liberemus nos ipſos turpi crimine, aut amicos periculo. Non vult honeſtos, probos & modeſtos, iuſiurandum poſtulare: ne in aliquam auaritiæ, aut priuati commodi ſuſpicionem veniant.

21 Hæc Iſocratis hominis Ethnici ſententia, monet quanta religio iuriſiurandi olim fuerit, etiam apud homines ignaros Euangelij: quæ profectò res meritò multos, qui Chriſtiani dici volunt, extremæ vanitatis accuſat, qui ſola leuitate adducti, ſingula ferè verba, ſingulis iuramentis, in contumeliam Dei polluunt.

22 Etſi autem Iſocratis ſententiam, vt in Ethnico, probo: tamen clariùs explicandum iudico, quænam iuſtæ cauſſæ ſint iurationis apud Chriſtianos.

23 Quatuor proinde cauſſas neceſſarias & pias

pias liciti iuramenti, in exemplis approbatis inuenio. Quarum prima est, cùm agitur de gloria Dei. Secunda, cùm salus & existimatio proximi in discrimen venit. Tertia, quoties de propria iurantis necessitate disceptatur. Quarta, cùm à magistratu iustis de caussis, postulatur testimonium, sub iurisiurandi religione.

24 Vbi autem nulla harum quatuor caussarũ, nessariò requirens iuramentum, subsit, iusta ira Dei prouocatur in iurantem, vt in eum qui nomen Domini sacrilegè polluat.

25 Porrò, quia contingit vt homines aliquando iurent, vel coacti metu, vel errore decepti, vel affectibus abrepti: tenendæ sunt regulæ, quibus huiusmodi iuramenta regi oportet.

26 Prima regula, Quicquid iuratum fuerit, siue Deo, siue homini, quod cum gratia Dei & sine peccato præstari potest, omnino præstandum est.

27 Vbi ergo tantùm de nostra vita & fortunis agitur, nomen Dei præferemus nostræ incolumitati.

28 Ex hac regula sequitur, quòd pius ne hosti quidem fidem, quam iureiurando confirmauit, fallere debeat, ne in periurij crimen incidat.

29 Iure proinde M. Regulus in hoc laudatur, quòd potiùs mortem oppetere voluerit, quàm fidem hosti datam non seruare.

30 Puniti diuinitus violati iurisiurandi ab hoste, insigne apud Horosiũ lib. 5. cap. 18. habemus exemplum, vbi dicit populum quendam Romanorum legiones, quibus sese dedidit & per iura-

mentum pacem cum iis iniit, subita perfidia ex insperato occidisse. Vnde statim in vltionẽ tanti periurij, panem fractum apud populum illum sanguine manasse: animantia quoque domestica ab hominibus ad syluas discessisse, balatibus, mugitibus & latratibus cœlum repleuisse. Tandem populum illum à Lucio Pompeio esse victum, & planè extinctum, &c. Vsque adeò ira Dei exarsit in fœdifragos & periuros.

31 Secunda, si cùm mandatis Dei pugnat, ad quod se aliquis iureiurãdo astrinxit, nequaquam præstandum est. Nam quod Deo displicet, non debet pius velle. Quare illud nec iuratus nec iniuratus pręstabit. Siquidem cùm non sit sui iuris, non licet vt contra voluntatem Dei se obliget.

32 Monachus proinde & Monacha errore seducti, postquam rectiùs instituti fuerint, possunt votum iureiurando firmatum violare.

33 Cùm enim scriptum est à Propheta, & à Christo pronunciatum, vt decretum Dei inuiolabile, Frustra me colunt doctrinis & mandatis hominum: contra Deum peccant, qui, vel ob votum, vel bonam alioqui intẽtionem, hoc Dei decretum transgrediuntur.

34 Hac regula excusatur Dauid, qui non interfecit Nabal, qui tamen se eum occisurum religione iurisiurandi astrinxit. Scriptum est enim: Nõ occides. Saul autẽ, qui se magis dilexit quàm Deum, priùs voluit impium & iniustum iuramẽtum præstare, quàm videri aliquid contra iuramẽtum facere, adeò quòd filium virum sanctum, ne videretur periurus, de medio tollere voluerit. Sic & Herodes, duplicauit peccatum sæuiens in innocentem

innocentem Ioannem, propter ſtultum & temerarium iuramentum.

35 Etſi autem is, qui vel errore deceptus, vel affectibus abreptus iurat, iurando peccat: tamen non eſt duplicandum peccatum, ſi contra voluntatem Dei fuerit, quod iuratum eſt.

36 Huc dictum Iſidori pertinet: In malis promiſsis reſcinde fidem: in turpi voto, muta decretum: quod incautè vouiſti, ne facias. Impia eſt enim promiſſio, quæ cum ſcelere adimpletur.

37 Tertia regula: Iuramenta quæ vel implicitam vel expreſſam habent conditionem annexam, haud obligant, non ſeruata conditione. Sed iuratus, iudicio & ſententia iudicis abſolui debet.

38 Cum his nequaquam pugnat præceptum Domini, Matth. 5. Ego dico vobis, ne omnino iuretis, ſed ſit ſermo veſter: Eſt, eſt, Non, non.

39 Nam Chriſtus non ibi tollit Patris Legem: videlicet, Per nomen meum iurabis. Sed leuitatem Iudæorum in iurando, iurandi formas & periurium damnat, quibus polluitur nomen Dei, quod ſacroſanctum ab omnibus haberi conuenit.

40 Quicunque enim ex leuitate iurant, periurij periculo obnoxij ſunt, & rei polluti nominis Diuini. Qui per creaturas iurant, violant iuriſiurandi Legem, videlicet, Per nomen meum iurabis. Qui peierant, maledictioni & vindictæ diuinæ ſe ſubiiciunt.

41 Etſi autem per creaturas iurare non licet: tamen res nobis caras in medium adducere, tanquam pignora & creaturas Dei, tanquam gloriæ

diuinæ ſymbola,licet. Paulus Deum teſtem inuocat in animam ſuam. Moſes teſtes inuocat, cœlum & terram ipſius opificis intuitu. Sic cum iuramus per Deum,& ſanctum Euãgelium, Deum quidem teſtem dictorum facimus: nobis verò pœnam imprecamur, ſi fallimus, quæ eſt priuatio fructus Euangelij, adeóque beneficiorum Chriſti.

42 Auguſtinus proinde rectè ait: Iuratio falſa, eſt pernitioſa: vera, periculoſa: nulla, ſecura.

43 Porrò,cùm tantum ſceleris ſit in temerariis iuramentis & periuriis,quis poterit oratione explicare, quantum ſit abominationis in vſitatis vulgò diris,execrationibus & deuotionibus?

44 Audire eſt enim multos,qui non ſolùm temerè iurant,per mortem & vulnera Dei: verumetiam morte & vulneribus Dei abutuntur, ad horrendas execrationes & diras deuotiones, ad quas abſque omni dubio contremiſcunt angeli Dei,cùm audiunt maledictioni & perniciei hominum, accommodari mortem & vulnera Dei: vnde benedictio & ſalus hominum effluxit.

45 Hanc horrendam blaſphemiam olim apud nonnullas gentes pius Magiſtratus puniuit, interdum mutilatione membrorum, vt digitorum,aurium,narium: interdum exectione linguę: nonnunquam ſubmerſione in proxima flumina.

46 Scribitur Ludouicus rex Galliarum,ciuem quendam Pariſienſem,propter huiuſmodi diras, per mortem & vulnera Dei,deuotiones puniuiſſe: admoto labiis ipſius candente ferro, vt in iis per quæ peccârat, puniretur, in terrorem & exemplum aliorum.

47 Verùm, cùm hoc quidam ex Satrapis iudicarent crudelius, adeunt Regem, improbant factum: quibus sanctus Rex respondet: Optarem mihi tale stigma inuri labiis, toto vitæ meæ tempore portandum: modò possim blasphemiam istam de meo regno tollere.

48 Præclara vox, & digna verè Christianissimo rege, cuius exemplum si multi imitarentur, minùs prouocaretur ira Dei, & sanctior esset & priuata & publica disciplina.

49 Sed, proh dolor, ita inualuit deierandi & execrandi consuetudo, in omnibus statibus hominum: vt faciliùs inueteratam lepram, quàm hoc malum curaueris.

50 Huius mali rei sunt, Primùm parentes, qui suos domesticos exemplo docent abuti nomine diuino. Deinde ministri Euangelij, qui eos, quos norunt singulis ferè verbis iuramenta adhibere, non admonent in priuato colloquio, ante vsum Cœnæ Dominicæ. Postremò, magistratus, qui Legem non statuit in profanatores nominis diuini: cùm tamen sit custos vtriusque tabulæ.

MAGIA.

1 QVONIAM Deus seriò vult suum nomen inter homines sacrosanctum haberi, & requirit ab omnibus hominibus notitiam, fidem, spem, gratiarum actionem, iuxta verbi regulam: damnat omnem abusum nominis & verbi sui: quorũ profanatoribus æternas pœnas comminatur.

2 Verùm quia Diabolus hoſtis Eccleſiæ eſt, nihil magis in votis habet, quàm vt indies magis magiſque creſcat inter homines profanatio nominis & verbi Dei. Nam huiuſmodi profanatione, tanquam machina quadam bellica, muros Eccleſiæ ſubruere nititur.

3 Hinc fit quòd Diabolus adeò obſequentem ſe præbeat ſtultis hominibus, qui nomine Dei, & ſacroſancto eius verbo ad magicas ſuperſtitiones, figuras & ſacrilegas adiurationes abutuntur.

4 Etſi autem horrendum eſt, cogitare tantam tyrannidem exerceri à Satana in humanum genus: tamen magis horrendum eſt, iuſtiſſimam iram Dei, permittentis Diabolo hanc tyrannidem, cogitare.

5 Cauſſa autem huius permiſsionis exponitur ab Apoſtolo Paulo, 2. Theſſ. 2. Mittet (inquit) Deus efficacem illuſionem, vt credant mendacio, vt damnentur omnes, qui non crediderunt veritati, ſed conſenſêre iniquitati.

6 Hæc efficax Satanæ illuſio, continet omnes artes & vias, quibus ipſe, vel verbum Dei corrumpit, vel eo abutitur in contumeliam Dei, & in damnationem eorum, qui à Satana ſeducuntur.

7 Hic nominis & verbi Dei abuſus turpiſsimus, indigniſsimus, & maximè ſacrilegus, cernitur in magicis incantationibus, ſignationibus & impiis adiurationibus.

8 Etſi autem Satan nec incantationibus, nec ſignationibus, nec conceptis adiurationibus reuera cogi poteſt: tamen iſte impoſtor Spiritus fingit ſe cogi, ſæpè etiam inuitum, ad faciendum

ea,

ea,quæ illi à Magis & incantatoribus, imperantur.

9 Habet autem Satan eas, ſuæ obedientiæ erga Magos & incantatores,cauſſas,quæ meritò omnes homines reprimerent, ne ſe Diabolo tam fatuè ſubiicerent,in contumeliam Dei.

10 Prima cauſſa eſt, quòd Diabolus optimè ſciat,nulla re magis profanari nomen & verbum Dei,quàm Magica impietate.

11 Secunda, Pulchrum ſpectaculum Satanæ eſt,quòd videat,homines à ſe doctos & ſeductos, contemnere apertum Dei interdictum, abnegare fidem. Nam cùm verbum Dei ſit regula fidei, fieri non poteſt, vt fides conſiſtat, vbi eius regula amittitur,vel ad impiam profanitatem transfertur.

12 Tertia,Matth.4. indicatur, quòd Diabolus expetat, vt homines alia media quærant incolumitatis & gloriæ,quàm diuinitus ordinata: Hoc eſt,impellit homines,vt audeant corrigere ordinationem diuinam. Quæ ſanè horrenda tentatio Dei eſt.

13 Eſt autem ordinatio diuina, vt nomen & verbum Dei ſeruiant Chriſti regno erigendo, & ſaluti hominibus parandæ. Contra hanc ordinationem apertè faciunt, qui nomine & verbo Dei abutuntur ad magicas ſuperſtitiones, quibus erigitur, fulcitur, ſtabilitur & propagatur regnum Diaboli. Quid quæſo Diabolo magis gratum eſſe poterit?

14 Taceo Ethnicum furorem, taceo damnatam ſuperſtitionem, taceo pactionem cum Diabolo, taceo cultum & venerationem Diaboli:

quibus cùm inprimis delectatur Satan, non mirum est eum se adeò obsequentem præbere aniculis, maleficis ac Magis.

15 Vt autem hanc profanitatem auerteret Deus à suo populo, qui Ethnica profanitate corruptus erat in Ægypto: Legem statuit de maleficis & incantatoribus tollendis è medio. Et laudandæ sunt Leges Imperatoriæ & Pontificiæ, latæ in istam horrendam blasphemiam.

16 Nullo enim pacto ferendi sunt inter homines, qui ad incantationes magicas abutuntur nomine & verbo Dei: vt qui putent nos talem Deum habere, qui patrocinetur impietati à se damnatæ.

17 Genera & formas antiquæ magiæ ideò omitto: quia laudabilius est illa ignorare, quàm scire, & in lucem proferre.

18 Certum est Diabolum, tanquam simiam, Deum imitari in erigendo & stabiliendo suo regno. Nam vt Deus Verbo, Sacramentis, Miraculis & Spiritu suo erigit suum regnum & propagat: ita Satan suo verbo, (cùm verbum Dei suum facit abusu) suis Sacramentis, (id est characteribus, figuris, fabis, pilis, & nescio quibus aliis nugis) suis præstigiis (loco miraculorum) & suo Spiritu (quo efficax est in voce magorum, incantantium & adiurantium.)

19 Ne quis autem ambiguitate vocis Adiurationis decipiatur, sciat verbum adiurandi, plura habere significata.

20 Primùm enim significat idem, quod simplex verbũ Iurare, nisi quòd Ad particula ἐπίτασιν & αὔξησιν notat.

21 Secundò, Adiurare significat facere vt aliquis iuret, & iureiurando interposito, aliquid promittat.

22 Tertiò, ad genus transfertur, & significat, nunc imperare aliquid, interposita diuini nominis autoritate, nunc rogare aliquem, vt ob religionem & metum Dei aliquid agat, vel non agat.

23 Hinc adiuratio, Quæ si fuerit Dæmoniorum, nititur fide miraculorum adiurantis. At si hominum fuerit, pendet vel ab autoritate, vel obtestatione adiurantis.

24 Quartò, Magicis impostoribus, adiurare, est virtute pronunciationis cōceptorum verborum, additis nunc certis characteribus, nunc nescio quibus aliis nugis, & cæremoniis, adigere Diabolum, vel alias creaturas, ad imperata facienda.

25 Porrò, vt sciatur, nos non omnem adiuratio nem damnare, obseruetur quòd triplex sit adiuratio, Diuina, Magica & Adiaphora.

26 Diuinam voco, per quam, interposito iureiurando & inuocato nomine Christi, Dæmonia eiiciebantur in primitiua Ecclesia, fiducia Christi. Hoc enim faciebat tum temporis, ad cōmendandam hominibus potentiam Christi, & ad confirmandam certitudinem Euangelij Christi.

27 Huiusmodi tamen adiuratio nec Christo, nec Apostolis vsitata fuit. Sed aliis quibusdam piis, minoris autoritatis & gradus. Nam vt Christus, sua autoritate propria: ita Apostoli, autoritate Christi, simpliciter præceperunt Diabolis vt exirent de hominibus.

28 Paulus in Actis ait: Præcipio tibi per nomen Iesu, vt exeas ab ea. At Exorcista sic dixisset: Adiuro te per nomen Iesu, vt exeas ab ea, hoc est, præcipio tibi autoritate Christi & metu potentiæ eius, ac si ipse Christus tibi præciperet, vt exeas, &c.

29 Magica adiuratio est, quando verborum efficacia & verbis conceptis, & nescio quibus ceremoniis, putant exorcistæ se Dæmones cogere, aut alias creaturas, ad aliquid faciendum. Vt cùm serpentes adiurati & incantati, venena retinent, & non lædunt gestatorem: sed videntur cum illo quasi colludere. Sed malignus spiritus dum corpus hominis illæsum seruat, veneno pessimo animum interficit.

30 Adiaphoram adiurationem appello, qua quis & benè & malè vti poterit: Qualem iudico eam quæ in nostris Ecclesiis adhibetur, in Baptismo infantium.

31 Nam si adhibetur tantùm ad significandum, qualis sit conditio hominis extra Christi gratiam, & qualis efficitur per Christi gratiam: nemo eam iustè improbare poterit. Siquidem admonet & de sententia Legis in non reconciliatos, & de gratia Euangelij in eos, qui Christo inseruntur per Baptismum.

32 At si adhibetur, vt in Papatu, cum insufflatione & Chrismate, ad expellendum Diabolum, actu habitantem in homine: non caret manifesta impietate & stultitia. Nam nec Diabolus in infantibus Christianorum parentum habitat. Sunt enim participes fœderis initi inter Deum & Abrahamũ patrem nostrũ. Nec miraculis clarent

mini-

ministri Ecclesiæ hoc tempore. Nam miracula ad tempus tantùm durare debebant.

33 Est etiam adiaphora adiuratio, quando homo hominem adiurat. Nam bona quidem est, si è caussa bona procedit, & ad bonum finem tendit. Vt cùm Paulus adiurat Thessalonicenses, vt Epistola iis scripta legatur coram omnibus fratribus. Mala verò erit, si temerariè fit, leuem ob caussam. Tum enim, vt iuramentum leue, damnatur.

PRAEDICTIONES futurorum.

1 NECESSE est Ecclesiam rectè institui, de vtilibus & perniciosis prædictionibus futurorum euentuum, ne vel securè contemnat vtiles & laudabiles prædictiones, vel superstitiosè inuoluatur perniciosis prænunciationibus, in contumeliam Dei, & in propriam perniciem.

2 Vt autem rectè discernamus inter vtiles & pernitiosas prædictiones: caussas earum inprimis obseruare oportet, vnde iudicium pendet & certitudo.

3 Omnis proinde prognosis, seu futurorum euentuum prænunciatio, vel oritur à prima caussa immediatè, vel à secundis caussis naturalibus, vel aliunde, hoc est, vel à Diabolo, vel ab homine.

4 Prognosis, siue præcognitio, oritur à prima caussa, cùm Deus per inspirationem, siue quocunque alio modo reuelat hominibus futuros euen-

tus. Et hæc præcognitio dicitur Prophetica.

5 Est autem hæc præcognitio Prophetica, ideò certissima, & dignissima cui fides habeatur, quia autorem habet Deum, qui omnia futura, tanquam præsentia, in suo æterno videt.

6 Huius Propheticæ prædictionis vsus est maximus: vt quæ certitudinem doctrinæ Ecclesiæ humanis mentibus obsignet.

7 Nam cùm vident homines, euentus longissimè antea signatos, respondere prædictionibus Prophetarum, confirmantur de autore Deo, & doctrinam, quam Prophetæ proponunt, diuinam esse statuunt: præsertim cùm eandem multiplices patefactiones diuinæ, miracula plurima, consensus Mosis, Prophetarum, Christi, Apostolorum, conseruatio Ecclesiæ in tantis furoribus Diabolorum & hominum, & obsignatio veritatis in cordibus Sanctorum per Spiritum sanctum, confirment.

8 Prognosis siue præcognitio, quæ pendet à secundis caussis, quas Naturales vocamus, Prognosticis quibusdam nititur, hoc est, signis futurorum euentuum.

9 Hæc autem Prognostica & signa futurorum euentuum, sunt triplicia, (pro quorum varietate certitudo etiam variat) videlicet τεκμήρια, εἰκαῖα, & erratica.

10 Τεκμήρια demonstrationem & scientiam pariunt. Et sunt caussæ, quæ necesitate physica agunt, & constanter & semper suos effectus producunt.

11 Hæc prognosis, propter constantiam caussarum, Apodictica dicitur. Hac Mathematici

præ-

prædicunt ſine errore Ecclipſes futuras. Vnde patet quanta laus ſit Mathematicæ doctrinæ, quando intra ſuos terminos manet.

12 Huius Apodicticæ præcognitionis vſus eſt vt cognoſcamus totius vniuerſi autorem Deum eſſe, qui certis legibus gubernat hanc cœli pulchritudinem, vt illum agnoſcamus, agnitum colamus ac prædicemus. Quemadmodum Paulus docet, Rom.2. Ideò in Actis Apoſtolicis de Deo dicitur: οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν.

13 Signa quæ εἰκαῖα dicuntur, nec demonſtrationem nec ſcientiam pariunt, ſed coniecturam tantùm, vt plurimum tamen veram. Nam ſunt cauſſæ, quæ producunt ſuos effectus non neceſſariò & ſemper. Vnde fit, quòd interdum fruſtrentur ſuis effectibus, impedientibus occultis cauſsis. Dicitur autem hæc præcognitio, probabilis.

14 Hac probabili coniectura freti Mathematici, pluuias, ſiccitates, tempeſtates, graſſaturos morbos, interitus animantium, frugum, vini, & aliarum rerum copiam vel defectum prædicunt, non ſine magna ſuæ artis commendatione.

15 Huius probabilis præcognitionis vſus eſt, vt homines ſuas operas rectè diſtribuant: ne tempeſtate imminente, nauta ſoluat: ne agricola faciat, inſtante pluuia, quod requirit ſiccitatem: Et morbos imminentes aptis præſeruatiuis anteuertamus.

16 Erratica ſigna ſunt, quæ nec demonſtrationem pariunt, nec veram coniecturam faciunt, nec cauſſæ ſunt propriæ actionum humanarum aut euentuum proſperorum vel aduerſorum,

& errant vtplurimum. Et quia raró, ídque casu, euentus respondet, deceptionem & vanam spem hominibus credulis iniiciunt.

17 Hinc erronea illa prognosis Genethliacorum nascitur, qui gloriantur se fortunas hominum & euentus, ex horoscopis, prædicere posse.

18 Hi tametsi vera interdum prædicunt: tamen ipsa prędictio fallaciam perniciosam habet annexam. Nam homines qui istis nugis fidem adhibent, paulatim abducuntur à verbo Dei: promissionibus & comminationibus diuinis diffidunt: variis implicantur erroribus: donec laqueis Satanæ impediti, religioni ipsi renuncient, etsi non apertè & verbis, occultè tamen & animo.

19 Hoc periculum animaduertentes pij gubernatores Politiarum & Ecclesiarum, legibus cauerunt & pœnis, ne quis esset, qui hanc deceptoriam artem profiteretur, quæ corruptela est morum, pugnans cum verbo Dei & professione Christiana.

20 Fuerunt quoque inter Ethnicos, sapientes homines, qui hanc vanitatem in suas Respublicas non admiserunt. Et Gellius acuto Dilemmate eam exagitat. Ita enim ait: Aut aduersa euentura dicunt, aut prospera. Si dicunt prospera, & fallunt: miser fies frustra expectando. Si aduersa dicunt, & mentiuntur: miser fies frustra timendo. Si vera respondet, eáque sunt non prospera: iam inde ex animo miser fies, antequam è fato fies. Si felicia promittunt, eáque euentura sunt: tum planè duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspen-

ſuſpenſum fatigabit, & futurum gaudij fructum ſpes tibi iam deflorauerit. Nullo igitur pacto vtendum eſt iſtiuſmodi hominibus, res futuras præſagientibus.

21 Etſi autem corporum & humorum affectiones, ex tempore conceptionis & ortus, conjectare interdum poſſunt Genethliaci: tamen cùm cauſſæ propriè euentuũ humanorum, quoad ſucceſſum proſperum & aduerſum in negotiis & vita attinet, non pendent à tempore conceptionis & ortus: decipiunt ſtultos homines Genethliaci, qui illorum fortunas aſtris ſubiiciunt.

22 Nam cùm cauſſæ futurorum euentuum in hominibus ſunt duæ, videlicet prouidentia diuina, & voluntas humana, & neutra ſubiicitur imperio aſtrorum: profectò ſtultum fuerit & pernicioſum, ex vna particulari cauſſa, eáque inferiore, impotentiore, ne dicam erronea, determinatè colligere effectum, repugnantibus cauſis principalibus, propriis, prædominantibus, & vnà agentibus efficaciter.

23 Infiniti homines concipiuntur eodem tempore, & in hanc lucem eduntur, maximè diſſimiles & fortuna & moribus.

24 Iacob & Eſau vnà concipiuntur, qui tamen nec fortuna, nec moribus fuêre ſimiles.

25 In eodem ſæpè prælio multa hominum millia cadunt: in eodem naufragio ingens multitudo hominum perit. Quibus aptare eundem horoſcopum, quid quæſo ſtultius eſſe poterit?

26 Pius ergo homo, cogitans de futuris ſibi vel proſperis vel aduerſis, intueatur primùm prouidentiam Dei, quæ nunquam pugnat cum pro-

misſionibus & comminationibus diuinis.

27 Hæc prouidentia poſtulat plura. Primùm, vt nos toto Deo commendemus, eum timeamus, inuocemus & prędicemus, Deinde, vt ſecurè contemnamus quicquid nobis mundus vel Satanæ mancipia, minantur. Tertiò, vt reſpiciamus ad ipſius promiſsiones & minas. Promittit enim proſpera, qui ſe diligunt: minatur aduerſa, ſe non diligentibus. Impij, ait Solomon, non dimidiabunt dies ſuos.

28 Has promiſsiones & comminationes diuinas euertunt, quantum in ſe eſt, qui euentus hominum ſuis horoſcopis ſubiiciunt.

29 Neque eſt quòd voluntatem hominis ſubiiciant aſtris. Nam hoc eſſet opus Dei deſtruere, Deum autorem peccati facere, proęreſin tollere, verbum Dei negare, Spiritum ſanctum legibus Genethliacorum ſubiicere.

30 Huic Genethliacorum vanitati affinis eſt diuinatio, Lege Dei damnata, videlicet, cùm homines Enthuſiaſtæ, ſe plenos diuinitate ſimulant, & aſtutia quadam Satanica, interdum futura coniectant.

31 Fit autem hæc pernicioſa diuinatio multis modis, videlicet, per exta pecudum, auguria, ſortes, colloquia cum dæmonibus, &c.

32 Nam Dæmones aliquando prædicunt, quæ ipſi facere decreuerunt: interdum ambiguitate ludunt: nonnunquam ex ſignis naturalibus breui futura coniectant. Fieri etiam poteſt, vt aliquando prædictiones Prophetarum ſequantur, & vt ſuas proponant. Vnde fit, quòd euentus ſæpè reſpondeat.

33 Sed caueat sibi Christianus, ne se sinat à Satana illudi. Quod promtissimum erit, si vel minimum deflexerit à verbo Dei, ad vanitatem diuinatoriam.

QVARTA LEX Decalogi.

Memento vt diem Sabbati sanctifices.

1 DOMINVS de Sabbato hanc Legem tulit: *Memento vt diem Sabbati sanctifices.*

2 Vt huius Legis ratio est, quòd Deus solus sit & rerum conditor, & fons omnium bonorum datórque: ita eius finis est, vt propriis operibus emortui, veram sanctificationem, operibus à Deo mandatis, meditemur, & sinamus nos à Deo sanctificari.

3 In huius Legis explicatione hæc ordine sunt spectanda, Quid Sabbatum: quid sanctificare: quid Sabbatum sanctificare: quatenus abrogatum sit Sabbatum: Symbolica Sabbati significatio: opera Sabbati: & hypocritarum Pharisæorúmque de Sabbato error, cum defensione facti Domini sanantis ægrotos Sabbatis.

4 Σάββατον propriè quietem seu cessationem significat, vnde transfertur ad diem septimum, in quo Dominus cessauit ab opere creationis, quod consummauit sex diebus. Vnde Genes. 2. scriptum est: Et benedixit Deus diei septimæ, & sanctificauit eam, qui in ea cessauit ab omni opere suo, quod creauit Deus vt faceret.

Et hoc Sabbatum dierum dicitur. Et per Synecdochen, integra hebdomas dierum, ſabbatum dicitur, vt in illo: Ieiuno bis in ſab bato.

5 Præter hoc dierum Sabbatum apud Iudæos, fuit Sabbatum annorum, & ſabbatum magnum, & Sabbatum primum, & δευτερόπρωτον.

6 Sabbatum annorum eſt ſeptimus quiſque annus. Leuit. 25. Numerabis tibi ſeptem Sabbata annorum, id eſt, ſeptem annos, ſeptem vicibus. Qui dies ſeptem Sabbatorum annorum, efficiẽt quadraginta nouem annos. Vt autem ſeptimo quoque anno quieuit terra: ita quinquageſimo quieuit ſeruitus, & reddebatur libertas cum poſſeſſionibus.

7 Sabbatum magnum, quod in Scriptura Sabbatum ſabbati dicitur, fuit ſabbatum incidens in ſolenne feſtum, Magnum dictum, quia præ reliquis feſti diebus ſanctum habebatur.

8 Vt ſabbatum primum fuit primus dies in feſto plurium dierum, vt primus dies feſti azymorum, & tabernaculorum: ita δευτερόπρωτον, ſecundoprimum, dictus eſt à Luca vltimus dies claudens feſtum plurium dierum: ſic appellatum, quòd pari honore, paríque prorſus religione, cum primo celebraretur: Vnde propter ſimilem religionem, quaſi primum erat ſecundariò repetitum.

9 Sanctificare in genere eſt aliquid ſegregare à communi & profano vſu, purum ſeruare, & diuino cultui & ſacro vſui deſtinare & applicare.

10 Hinc ſanctificare ſabbatum, eſt diem, quam Sabbatum nominamus, ab vſu communi & pro-

fano

fano segregare, eum purum & incontaminatum seruando, accommodare vsui sacro, hoc est, religioni seu operibus, quibus Deus immediatè colitur.

11 Hoc Iudaicum Sabbatum abrogatum est quoad circumstantiam diei certæ attinet: ídque propter duas caussas: harum prior est, quòd fuerit typus quietis Christi in sepulchro. Vmbra proinde cessare debuit exhibita veritate. Posterior, vt hæc abrogatio sit testimonium liberationis credentium, à iugo legis Mosaicæ.

12 Etsi autem hoc Sabbathum Iudaicum nos in specie non obligat: tamen, quantum ad genus attinet, ipsa pietas postulat, vt in singulis septimanis vnum aliquem diem segregemus à profano vsu, ac illum diuino cultui destinemus. Quare piè factum est ab Apostolis, qui primam septimanæ diem, in memoriã resurrectionis Domini à mortuis, in locum vltimæ subrogant, quam vocarunt ab euentu, κυριακήν.

13 Quantum autem ad Symbolicam significationem & typum attinet, sciendum est, quòd pro triplicis temporis ratione spectetur.

14 Nam si præteritum tempus respicis, sabbatum fuit institutum in memoriã quietis Dei post rerum creationem. Vnde μνημόσυνον rerum creatarum fuit. Deinde adumbrabat, requiem populi Dei in terra Canaan, post multos in Ægypto & deserto exhaustos labores, quemadmodum ex Psalmo, Epistola ad Hebræos indicat. Præterea sabbatum fuit typus sabbatiimi Domini quiescentis in sepulchro, peractis nostræ redemtionis laboribus.

15 Si præsens tempus respicimus, Sabbatum fuit typus quietis conscientiarum à peccatorum procellis, post liberationē à regno Diaboli, per Christum ducem. Deinde signū fuit quòd Deus sit qui hominem sanctificet: iuxta illud: Sabbata mea dedi eis, vt essent signum inter me & eos, vt scirent quòd sim Iehouah, qui sanctifico eos. Preterea monet vitam sanctorum perpetuò in meditatione quietis cœlestis transigendam esse.

16 Huc Augustini dictum pertinet: Est autem sacramentum Sabbati antiquis nostris Patribus præceptū, quod nos Christiani spiritualiter obseruamus, vt ab omni seruili opere, & ab omni peccato (quia Dominus ait: Omnis qui facit peccatum seruus est peccati) abstineamus nos, & habeamus quietem in corde nostro, id est, tranquillitatem spiritualem: & quamuis hoc seculo id conemur: ad eam tamē requiem perfectā non perueniemus, nisi cùm de hac vita exierimus.

17 Si tempus futurum respicimus, Sabbatum fuit typus consummationis mundi. Quemadmodum enim sex dies creationis rerum, adumbrabant sex annorum millia, iuxta dictum domus Eliæ: ita Sabbatum significat æternitatem quietis in cœlo, & Sabbatismum illum beatorum, perpetuò duraturum, quem Sancti expectant.

18 Obedientia vera Sabbati apud Iudæos, sita erat in vacatione ab operibus seruilibus, in ceremoniarum & sacrificiorū obseruatione, in tractatione & meditatione doctrinæ cœlestis, in fidei & charitatis exercitiis.

19 Cæterùm vt hypocritæ semper hærent in cortice Scripturæ: ita etiam Sabbati, non intelli-

gentes

gentes quantum fecerit iſta ſanatio ad veri Sabbati meditationẽ. Primùm enim illa ſanatio non fuit ſeruile opus Lege interdictum, ſed diuinum planè, quo gloria Dei illuſtrabatur inter homines, multò præſtantiùs omnibus ceremoniis & ſacrificiis: quo Meſſiæ, in quem tota lex Moſis reſpiciebat, præſentia ſignificabatur: quo doctrina Chriſti cõfirmabatur: quo fides in multis accendebatur: quo charitas erga proximos afflictos declarabatur: Denique, quo vera Sabbatiſmi ratio indicabatur.

21 Hactenus de Sabbato Iudaico: nunc quædam adiiciemus, de feſtis noſtris & ceremoniis.

22 Noſtra feſta triplicia ſunt, videlicet, Dominicus dies, feſta Saluatoris, memoriæ Sanctorum.

23 Dominicus dies exemplo Apoſtolorum à nobis, non ſuperſtitionis, ſed miniſterij, ordinis, diſciplinę, & exercẽdę pietatis cauſſa obſeruatur.

24 Feſta Saluatoris ideò in Eccleſia ſeruantur, vt ordine diſcatur hiſtoria, vt ſigillatim beneficia Mediatoris ſpectentur, vt beneficiis eiuſdem rectè vtamur, in gloriam Dei & noſtram ſalutem.

25 Memoriæ Sanctorum hos fines habent vtiles: vt cognoſcatur Eccleſiæ hiſtoria: vt cogitentur beneficia Dei erga membra Eccleſiæ: vt gratiæ Deo, pro ipſis agantur: vt varij Sanctorum caſus perpendantur: vt Sanctos imitemur in pœnitentia, vita, cultu, confeſſione, conſtantia, patientia, & aliis virtutibus: vt piis ſuſpiriis expetamus Sanctorum conſortium.

26 Hi fines omnes ſeruiunt gloriæ Dei & ſa-

luti noſtræ. Fines autem feſtorum Ethnicos & Papiſticos execramur, vt indignos quorum vel mentio fiat inter Chriſtianos.

27 Ethnicorum feſta non animabus pietate & virtute exhilarandis, ſed corporibus explendis deſtinata erant: Vnde Græcis ebrietas μέθη dicitur, eo quòd peractis ſacris ingurgitationi vacabant, qua reputabant ſe ſuis diis, hoc eſt, Dæmonibus rem gratam facere: & dies mox à feſto ſequens ἐπίβδα aſpera dicebatur, eò quod ex crapula poſt feſtum laborabãt. Vtinam multi qui Chriſtiani cenſeri volunt, Ethnicos Græcos in potandi certamine, ídque præcipuè in feſtis, non ſuperarent.

28 Papiſtarum feſta, potiſſimùm de ſanctis, deſtinantur turpiſſimæ idololatriæ, videlicet, inuocationi ſanctorum, quam Diabolus in mundũ inuexit, potiſſimùm propter tres cauſſas, videlicet, vt Chriſtum vnicum Mediatorem ſuo honore ſpoliaret, vt ignominia afficeret demortuos ſanctos, vt perderet idololatras qui ſanctos inuocant, haberétque ipſos ſocios æternarum pœnarum.

29 Quantum autem ad ceremonias attinet, diſtinguamus inter diuinitus ordinatas & humana autoritate introductas: illas perpetuò retinẽdas iudicamus propter autoritatem inſtituentis, & eas ſuæ commẽdantis Eccleſiæ: has, quatenus ſeruiunt decoro & ordini, retinemus: nec offendimur, ſi aliæ nationes à nobis in ceremoniis hiſce variant. Nam ſcimus Eccleſiam Dei eſſe omnem cœtum, qui iuxta verbum Dei Deum colit, etſi magna eſt diſsimilitudo ceremoniarum.

30 Augu-

30 Auguſtinus & Ambroſius non offendun-
tur ex eo, quòd aliæ Romæ, aliæ Medionali eſſẽt
ceremoniæ. Nam inter ſe iunguntur pij, ſpiritu
Chriſti, non humanis ceremoniis.

31 Vt pios gubernatores Eccleſiarum velim
magno ſtudio cauere, ne ceremoniæ ſcandalo
ſint infirmis: ita priuatos nolim quicquam mu-
tare in ceremoniis, graui autoritate à maioribus
inſtitutis & approbatis.

32 Neque eſt quòd exactiſsima ratio ſingu-
larum ceremoniarum inquiratur, modò non ma-
nifeſtam ſuperſtitionem & impietatem redoleãt.

33 Quidam offenduntur ceremoniis noſtris,
quas clamitant Papiſticas eſſe: dicunt nos habere
ſacerdotes, altaria, veſtes, cãdelas, imagines, exor-
ciſmos, ſignationes crucis, planè Papiſtico more.
His ego reſpondeo, Eccleſiam veram à falſa di-
ſtinguendam eſſe doctrina & cultu, non ceremo-
niis quæ per ſe adiaphoræ ſunt.

34 Neque enim ceremonias adiaphoras tanti
momẽti eſſe iudicamus, vt propter illas ſchiſma-
ta moueantur in Eccleſia. Retineatur doctrinæ
ſinceritas: retineatur purus Dei cultus. Alia ſer-
uiant partim tranquillitati, partim infirmi-
tati hominum: & relinquamus pru-
dentiæ gubernatorum,
& de his rebus diſ-
piciant.

*

QVINTA LEX DE-
calogi.

Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram.

1 VT ſuperiora præcepta ſub dilectione Dei, tanquam capite: ita ſequentia ſub dilectione proximi continentur. Quare vt dilectio Dei, moderatrix eſt omnium actionum interiorũ & exteriorum primæ tabulæ: ita dilectio proximi, moderabitur ea quæ debemus proximis, & præſcribuntur in ſecunda tabula.

2 Hinc fit, quòd quicquid facit ad charitatẽ proximis exhibendam, contineatur in ſecũda tabula, etiamſi verbis expreſſum non ſit: & contrà, quicquid non eſt contra dilectionem proximi in ſecunda tabula nequaquam prohibeatur. Huius regulæ obſeruatio, multis quæſtionibus diluendis ſeruiet.

3 Cùm autem dilectionis proximi ſunt plures gradus, & inter hos primus eſt parentum: meritò primum præceptum ſecundæ tabulæ eſt, de liberorum officio erga parentes, quod ex dilectione naſcitur.

4 Eſt autem hæc Lex: *Honora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus, & bene ſit tibi ſuper terram.*

5 Quoniã autem hæc Lex latiſſimè patet, nec poſſunt omnia ſimul commodè explicari: viſum eſt nobis in hac collatione, tria exponere.

6 Horum primum, eſt debitum officium: Secundum, præmiũ præſtiti officij: Tertium, enormitas

mitas reatus neglecti officij, & eiuſdem iuſta pœna. Vſum Legis prætereo, qui vnus & idem eſt omnium Legum, & à nobis traditur in aſſertionibus de prima Lege ſcriptis.

7 Primum ergo debitum officium liberorum erga parentes quærendum eſt, & quo iure obligantur liberi ad officium præſtandum.

8 Eſt autem hoc officium liberorũ erga parentes (quod per Synecdochen honoris vocabulo continetur) in duobus poſitum, videlicet, in honore parentum, & in præmio nutricationis illis reddẽdo. Quorum prius dignitati, poſterius neceſſitati parentum tribuendum eſt.

9 Etſi autem honor parentibus debitus manat ex charitatis fonte: tamen cauſſas hîc concurrẽtes videre vtile eſt: quæ quatuor numerari poſſunt, videlicet, agnitio ordinationis diuinæ, timor Domini, naturalis ratio & στοργὴ diuinitus homini ingenita.

10 Primùm itaque inuitabit liberos ad honorẽ exhibendum parentibus, quòd illorũ autoritas & eminẽtia ſit ordinatio diuina. Nihil enim voce Dei honorabile dici poteſt, niſi idẽ à Deo profectum ſit & ordinatum. Adhæc, conſideranda eſt diuinæ maieſtatis ſimilitudo quædã in parentibus, nempe quòd filiis ſint cauſſa vitæ generando, vt Deus creãdo. Quæ res monet, vt non tã quales, quàm ꝙ parentes habeamus æſtimemus.

11 Secunda honoris parentum cauſſa eſt, timor Domini præcipientis hunc honorem. Qui timet (ait Syracides) Dominum, honorat parentes. Proinde, qui non honorat parentes, Dei maieſtatem contemnit.

12 Tertia honoris parentum caussa est, naturalis ratio, quæ dictat, quòd inferiora debeāt subiectionem & honorem superioribus, tanquam dignioribus, præsertim bene meritis. Qui ergo hūc ordinem perturbat, legem naturæ pro nihilo habet, conferendus viperinæ soboli.

13 Quarta honoris parentum caussa est, στοργὴ diuinitus homini ingenita, quæ in multis Ethnicis, item in brutis, vt in aquilis, gruibus & ciconiis, agnoscitur.

14 Caussis honoris parentum cognitis, videamus in quibus rebus legitimus parentum honor consistit: vt explicatè intelligatur, quàm latè pateat vis honoris erga parentes.

15 Etsi autem alij aliter de gradibus huius honoris statuunt: ego tamen separans caussas ab affectis, tres præcipuos gradus facio, non eos reiiciens qui vel plures vel pauciores numerant.

16 Sint ergo nobis hi gradus, Primus, pia reuerentia. Secundus, castus timor. Tertius, promta obedientia. Reuerentiâ, eminentiā & ordinem diuinum agnoscimus: timore offensam cauemus: obedientiâ, debita præstamus obsequia, quæ simul dilectionis, à qua nascuntur, ἀκόλουθα sunt.

17 Pia reuerentia est externa testificatio, vt qua veneramur parentum dignitatem & eminentiam quam sustinent, & humiliatio quædam, qua nos illis submittimus, tanquam dignioribus, non sine admiratione ordinis diuini. Nam omnis reuerentia admirationem coniunctam habet.

18 Hæc externa reuerentia significatur non eodem modo vbique, sed pro nationum diuersitate variat. In genere autem cōtinetur tribus, videlicet,

delicet, gestibus corporis, verbis, & obsequiis, nō imperatis sed spontaneis. Hæc enim tria testantur de animo rectè sentientis de alicuius virtute & dignitate.

19 Castus timor filiorū, ex persuasione amoris parentum erga se natus, facit, vt caueamus parētes offendere vllo vel facto, vel dicto, vel signo.

20 Prompta obediētia erga parentes tertium honoris gradum obtinet, quæ est mandatorum, quæ nobis imperantur à parentibus, prompta & debita executio.

21 Hîc tenendū est discrimen inter obedientiam, quam Deus postulat, & quam parentes requirunt: Illa caret omni exceptione: hæc certis terminis clauditur.

22 Nam si parentes aliquid iusserint, vel contra Deum, vel contra salutem filiorum, vel contra naturam, vel contra Leges patriæ iustas, vel contra legitimum magistratum: nequaquam illis obtemperādum est. Magis enim Deo, quàm homini obtemperare oportet.

23 Hîc locum habet dictum Domini, Luc. 9. Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrē, sorores, & filios, & fratres, præterea etiā animam suam, non potest meus esse discipulus.

24 Hîc, odisse parentes, non est parentibus malè velle, sed iis qui impiè imperant, aduersari, atque ea fugere, non secus atque pestem animarum. Sic multæ sanctissimæ virgines olim fecerunt, quæ potiùs vitā amittere, quàm impia parentum imperata facere, non dubitarunt.

25 Hactenus de ea parte officij liberorū erga parentes, quæ ad illorum dignitatem pertinet

dictum sit: nunc pauca adiiciamus de præmio nutricationis. Quæ pars necessitati ipsorum seruiet, & est synceri honoris effectus.

26 Cùm nulla sit ingratitudo crudelior, nulla nequior, nulla diuina vindicta dignior, quàm ingratorum liberorum in parentes: postulat natura, lex Dei præcipit, omnes Leges humanæ exigunt, & multorum beatorũ exempla confirmãt, atque adeò ipsa iustitia clamat, vt liberi indigentibus, infirmis, senibus parentibus præmia nutricationis reddant.

27 Nam cùm humana natura & in ortu & occasu, hoc est, in infantia & senectute sit debilis, opus habet aliunde subsidio, refugio & solatio. Vt ergo infantia opus habet parentum subsidio, refugio, consilio, alioqui peritura: ita senectus opus habet liberorum subleuatione, vt ipsi τὰ θρεπτήρια soluant, ídque iure analogo. Qui autem hæc non persoluunt, immemores sunt beneficiorum olim à parentibus præstitorum.

28 Verùm hæc θρεπτήρια seu nutricationis præmia, in tribus potissimùm posita esse videntur: Si alis egentes, si ministras infirmis, si pia ἐπιεικείᾳ senectutis sordes & errata tegis.

29 Qui alit parentes indigentes, naturam sequitur ducem, quæ iubet simili beneficio beneficium compensare, id quod & brutis quibusdam natura impressit.

30 Ambrosius & Basilius Ciconiarum exemplum proponunt, quas affirmant parentes senio confectos in nidis alere, nudatos pennis tegmine alarum dulciter fouere, & si quando volandi necessitas incumbit, supponere corpora sua volantium

tium parentum corporibus, ne in terram decidãt & grauiùs impingant. Hinc ἀντιπελαργεῖν est more Ciconiarum gratiam referre parentibus, cósque piè colere & fouere.

31 De ministerio parentibus infirmis debito, loquitur Syracides, cap. 3. Qui timet Dominum, seruiet iis qui se genuerunt, in omni opere & sermone, & in omni patiẽtia. Item: Fili, subleua Patrem tuum in senectute, neque in vita tua molestia eum afficias.

32 De ἐπιεικείᾳ idem Syracides ait: Si sensu destituatur ignosce illi, & ne spernas eum in virtute tua, hoc est, cùm tu sis forti & bona valetudine, ne contemnas parentes παλίμπαιδας, sordidos & imbecilles.

33 Vult ergo Sapiens, vt liberi, cùm parentes vitio ætatis repuerascunt, hanc ætatis imbecillitatem & deformitatem moderatè ferant ac tegant.

34 His officiis liberorum erga parentes accedat seria liberorum precatio pro parentibus, vt Deus illis largiatur patientiam, confirmet fidem, ac tandem exitum pium de hac vita concedat.

35 Secundum, quod proposuimus est, de præmio officij parentibus piè præstiti. Lex ipsa, longæuam & prosperam vitam, præmium honoris parentum facit: ídque valde congrué. Promittitur vita longæua & prospera, ob gratitudinẽ erga eos, à quibus vitam habemus: vt præmium officio respondeat.

36 Porrò, huius prosperitatis seu felicitatis promissæ pietati erga parẽtes, plures sunt partes, videlicet, gratia spiritualis, successus in negotiis

vitæ felix, honestum nomẽ, fausta precatio, promissio lætitiæ ex liberis.

37 De gratia spirituali loquitur Sapiens, cùm ait: Qui honorat patrem, veniam peccatorum impetrat, atque in die precationis suæ exaudietur. Item, Tributa patri benignitas nõ tradetur obliuioni, aduersus peccata tibi propugnaculum extructur.

38 De successu in negotiis vitæ felici, ipsa Lex potissimùm loquitur, cùm ait: Vt tibi benè sit super terram. Item Syracides: Bona patris precatio domos liberorum stabilit.

39 Honesti nominis, bonæ famæ, & gloriæ, meminit idem Sapiens: Gloria hominis honore patris comparatur, hoc est, qui patrem honorat, famam bonam & gloriam apud homines sibi comparat.

40 Piæ precationis & voti hominum, videntium liberos, suos parentes dulciter amplecti & fouere, meminit idem Syracides, cùm inquit: Tã dictis quàm factis patrẽ matrẽmque honora: vt ab hominibus benedictio ad te perueniat.

41 Promissio lætitiæ ex liberis propriis, qui suos honorant parentes, hæc est eiusdem Sapientis: Qui honorat patrẽ, lætabitur in filiis, hoc est, Vt quis honorauerit patrem suum: ita vicissim à filiis honorabitur, iuxta regulam: Par pari referendum. Item: Eadem mensura, &c.

42 His enumeratis præmij eorum, qui honorat parentes, patribus, addo bonam conscientiam, quæ dulcissima nutrix erit aduentantis senectutis. Quæ vel sola, ad honorandos parentes, natos inuitare deberet.

43 Ter-

43 Tertium quod propoſuimus, eſt, de enormitate reatus eorum, qui ſunt contumaces erga parentes, & de pœna eorundem.

44 Quantus ſit reatus eorum, qui Legem de honorandis parentibus violant, facilè eſt iudicare. Nam quicquid honori parentum & eius partibus, quas recitauimus, aduerſatur, Legem violat, & tranſgreſſores reos peragit corã iudicio Dei.

45 Nam ſiue in corde latet, ſiue ore profertur, ſiue geſtibus aut ſignis ſignificatur, ſiue opere probatur aliquid, quo dignitas parentum aliquo modo læditur: reus es violatæ huius Legis.

46 Quantus autẽ ſit hic reatus, ex pœnis patet: Primùm enim immorigeris filiis à diuina maieſtate denunciatur maledictio, Qua pœna nulla maior nulla triſtior eſſe poteſt. Deut. 27. Maledictus qui non honorat patrem ſuum & matrem ſuam, & dicet omnis populus amen.

47 Cum hac maledictione, ilias, vt ita dicam, malorum coniũcta eſt, quæ ex antitheſi præmiorum intelligi poſſunt, vt ſunt ira Dei, infelix in rebus ſucceſſus, mala fama, imprecatio ab hominibus, in propriis liberis ignominia, & horrenda conſcientiæ carnificina, quæ ipſa morte grauior eſt. Quæ mala tandem excipiet deſperatio, niſi ſuccurratur per Euangelium.

SEXTA LEX DECALOGI.

Non occides.

1 CVM hoc ſit conſilium Legiſlatoris Dei, vt cùm vnum præcipit, contrarium vetet, & contrà cùm vnum vetat, contrarium præcipiat: ſit, vt ſin-

gularum legum Decalogi sint duæ hypotheses, vna affirmatiua, negatiua altera.

2 Sunt ergo huius sextæ legis duæ hypotheses: Negatiua, Non occides, hoc est, tu homo non occides, scilicet quemuis hominem. Affirmatiua, Vitam proximi fouebis, conseruabis, tueberis.

3 Ratio huius Legis ex creatione hominis intelligitur & clarè exprimitur, Gen. 9. videlicet, quia homo est conditus ad imaginem & similitudinem Dei.

4 Finis autem huius Legis est, vt mutuis officiis, ex mutua beneuolentia societas hominum inter sese coalescat & conseruetur, vt de Deo rectè doceri possint homines, vtque viuant tranquillè, quietè, honestè & piè in hac vita.

5 Quicquid ergo ad hunc finem facit, hac sexta Lege præcipitur: & quicquid vel huic fini aduersatur, vel quouis modo eum impedit, vetatur.

6 Hinc manifestum est, non solùm externum homicidium prohiberi hac Lege: verumetiam omnia, quæ quouis modo gradus esse possunt ad homicidium, & quæ humanam societatem, quò minus suauis sit & tranquilla impediunt.

7 Hæc simul requiri, etiam manifestum est ex generali Lege secūdæ tabulæ, quæ est: Diliges proximum tuum, vt teipsum.

8 Sunt autem gradus ad externū homicidium plures: vt, cogitata, affectus, dicta & facta pugnantia cum dilectione proximi.

9 Ex cogitatione de proximo praua, affectus feri nascuntur: vt, impatientia, fastidium, maleuolen-

leuolentia, contemtus ἐπιχαιρεκακία, ira, odium, inuidia, indignatio, vindictæ cupiditas, & multi alij.

10 Hinc, hoc eſt, ex affectibus, proruunt dicta contra proximum: vt, conuicia, probra, obtrectationes: Quæ quouis gladio ſunt acutiora, magíſque animum proximi vulnerant, quàm gladius, corpus.

11 Facta conſequuntur dicta: vt iurgium, inſultatio, prouocatio, pulſatio, & huiuſmodi multa, quæ in generibus enumeratis continentur.

12 Hos gradus ſæpe excipit externum homicidium, quod eſt horrenda imaginis Dei deſtructio. Ita enim Moſes ait: Gen 9. Qui effuderit ſanguinem hominis, per hominem effundetur ſanguis eius: quia ad imaginem Dei fecit hominem.

13 Porrò ab huius Legis ſententia multi aberrarunt, non attendentes legitimos huius Legis limites & fines, quos imprimis in omnibus legibus conſiderare oportet.

14 Primus error eſt Manichæorum, qui iuſtos limites tranſgreſſi, Legem hanc de non occidendo, interpretabantur, hoc modo: Non occídes, ſcilicet vlla viuentia. Sed horum errorem confutat nõ ſolùm rerum conditarum conditio: verumetiam theſis, ſub qua continetur hæc hypotheſis.

15 Secundus error eorum eſt, qui putarũt hîc prohiberi ſolummodo, ne quis alium hominem occidat, non autem vetari, ſi quis ſe ipſum occiderit, vt Samſon, Iudas, Empedocles, Cato, Lucretia, Seneca, Raſias.

16 Tertiò, hîc errant, qui ſe à crimine homicidij alienos eſſe putant, ſi rogati, volentem occi-

derint. Nā hîc & qui petit ſe occidi, & is qui occidit, Lege homicidij tenentur.

17 Quartò, aberrāt & illi ab huius Legis mēte, qui exiſtimant ſibi licere hoſtes religionis, vt Mahometiſtas & alios in Chriſtum blaſphemos priuato arbitrio occidere. Nam poteſtatem alienam ſibi vſurpant, quod ſacrilegij quoddam genus eſt.

18 Quintò, aberrant quoque illi à ſcopo huius Legis, quæ hoc præceptum contra publicam iuſtitiam interprætantur, non diſcernentes inter hominis factum, & Dei iudicium, quod exercetur per hominē. Quare cùm ſimpliciter Lex ait, non occides, concludunt nullo pacto licere vllum hominem occidere, nec publica nec priuata autoritate.

19 Verùm cùm iſta ſententia, pugnat & cum capite Legis, & cū iuſtitia, & cum manifeſto verbo Dei, eam fugiamus vt falſam, & humanæ ſocietatis peſtem.

20 Manifeſta eſt Lex de vindicta homicidij, Gen 9. Item Exod. 23. Maleficum non patieris viuere ſuper terram.

21 Vt enim è re corporis humani eſt, putridum membrum maturè abſcindere, ne pars ſyncera trahatur: ita ſalutis ſocietatis humanæ intereſt, noxios & pernicioſos ciues è medio tollere, ne malum vnius paulatim ſerpat in totum ſocietatis corpus.

22 Sextus error Papiſtarum eſt, qui hoc præceptum manum cohibere dicunt, & non animum: quorum vanitas manifeſtior eſt, quà mvt refutanda ſit.

23 Septimò, aberrant quoque illi à mente huius Legis, qui nullam vindictam licitè, & sine peccato experiri posse putant. Etsi enim Magistratui permittunt ius gladij, vt Dei ministro, ad iram ei qui quod malum est, fecerit: tamen pios qui perfectionis laudem quærunt, alienos esse ab omni expetitione vindictæ debere, contendunt. Atque ea de caussa prohibitionem vindictæ inter Consilia numerant, in illa falsa distinctione, qua dicunt Christum alia præcepisse, alia consuluisse: & hæc posteriora ad perfectionem pertinere: illa ad promiscuam Christianorum turbam.

24 In huius suæ sententiæ defensionem, dicta Domini, Matth. 5 Ne resistatis malo. Item, Benefacite iis, qui oderunt vos. Et illud Pauli, Noli vinci à malo, sed vince bono malum. Item illud: Mihi vindicta, & ego retribuam. Et huiusmodi multa alia adferunt.

25 Verùm, cùm ex his dictis & similibus conantur omnem vindictam tollere, non distinguunt inter ea quæ simpliciter, & ea quæ ex parte dicuntur, qualia sunt ea omnia, quæ ad tollendam omnem vindictam torquent.

26 Natus est autem hic error, ex eo, quòd omnis hæreseos fons est, videlicet, cùm de re aliqua agitur, eam æstimant imprudentes, ex vno Scripturæ loco non rectè intellecto, & non circumferunt animum, vt par esset per vniuersam Scripturam, dicta omnia de re proposita conferentes. Quam diligentiam Epiphanius theoriam vocat: sine qua nemo Scripturam rectè interpretari poterit.

27 Est siquidē hæc doctorum apud Hebræos

ſententia veriſsima. Qui non aduertit quod ſuprà & infrà in libris ſcribitur, peruertit verba Dei viuentis.

28 Nos ergo animum per totam Scripturam circumferentes, deprehendimus quadruplicem vindictam, videlicet, Diuinam, heroicam, ordinatam & temerariam: quarum ſola poſtrema damnatur verbo Dei.

29 Diuina vindicta eſt, qua ipſe Deus immediatè vlciſcitur offenſam, qua ipſius maieſtas læſa eſt. Hanc vindictam & occultè & manifeſtè exercet ſimiliter in hac vita & poſtea, & eſt ſupra omnem legem.

30 Hæc ſemper iuſtiſsima eſt, vt quæ ab optimo Deo proficiſcatur: tametſi eius rationem non ſatis intelligimus. Vlciſcitur ſæpè peccata parentum in liberis, Magiſtratus ſcelera in ſubditis, ſubditorum in capite, vnius flagitium in multis: ídque iuſtiſsimè, quia iuſtiſsimus.

31 Hîc Dei vindicantis ſcrutari iudicia, temerarium eſt. Sunt enim iudicia Dei abyſſus multa: adeò vt menſura ſenſus noſtri & rationis capi non poſsint. Adoremus ergo hîc Dei iudicia, ac ipſum timeamus, ne in nos ira ipſius effundatur.

32 Heroica vindicta eſt, quæ zelo diuino accenſa, vltionem ſumit de hoſtibus Dei. Huius heroicæ vindictæ exempla habemus in Samſone, qui euerſione domus, hoſtes Dei oppreſſit. In Elia, ſacerdotes Baalim, & duos quinquagenarios cum ſuis militibus, occidente. In Heliſæo conuicium non ferente puerorum. In Iudith, ſanctiſsima fœmina, obtruncante Holofernem. In

Chriſto

Christo eiiciente ementes & vendentes è templo, flagello. In Petro, qui mentientem Ananiam verbo occidit.

33 Hæc heroica vindicta præter legem fit communem. Quare huius rationem non in Lege quæramus, sed Deo illam relinquamus, qui hunc zelum vindictæ in quibusdam excitat, in testimonium suæ iustitiæ.

34 Ordinata vindicta & legitima est, quæ sub Lege continetur, & ex ordinatione Dei, vel secundum rectam rationem, vel iuxta Legem politicam, vel ad præscriptum verbi Dei exercetur ab eo, cui eius potestas à Deo est concessa. Hanc ordinatam voco quia oritur à bona caussa, & procedit, per legitima media, ad bonum aliquem finem.

35 Hac Pater contumaciam filij punit: hac pædagogus rebellionem discipuli castigat: hac minister Euangelij eum, qui scandalo offendit, reprimit: hac magistratus noxios ciues è medio tollit: hac latrones, fures, alíosque hostes Rector reipublicæ coercet.

36 Sine hac vindicta nec domus, nec ciuitas, nec Ecclesia, nec Regnum, nec vlla humana societas, incolumis esse potest.

37 Porrò, ne hæc vindicta excedat iustos limites, duo considerentur: Vnum de eo qui petit vindictam, Quo sit animo, quem finem sibi proponat, quídq. eum ad vindictæ petitionem excitet. Alterum de ministro iustitiæ, cui vindicandi potestas à Deo data est, quo sit affectu, ad quem scopum respiciat, & quid illi liceat, & quid non.

38 Qui petit vindictam sit alienus ab omni

odio, in timore Dei confugiat ad remedium diuinitus ordinatum, nihil magis in votis habeat, quàm ſalutem eius qui offendit. Atque ita à miniſtro iuſtitiæ petat defenſionem, & correctionem eius qui læſit, ac intueatur iuſtos vindictæ fines, videlicet, cohibitionem ſcelerum, pacem, & quietem ſocietatis humanæ, æquitatis & iuſtitiæ conſeruationem, amotionem ſcandali, deſtructionem regni Satanæ, regni Chriſti propagationem, & gloriam Dei.

39 Hos fines qui dignè æſtimat, non ſolùm iniuriam ſibi illatam puniri petit, verumetiam magno zelo fertur ad vindictam petendam de iis qui vitæ turpitudine, morum leuitate & ſcandalo, faciunt, vt doctrina Euangelij audiat malè apud aduerſarios.

40 Ideò Dominus mandat, vt ſi quis peccauerit, te conſcio, vt illum primùm admoneas ipſe: deinde idem facias adhibito fratre aliquo: tandem, ſi nihil effeceris, vt dicas Eccleſiæ.

41 Paulus obiurgat Corinthios conſcios ſceleris eius, qui nouercam in vxorem duxit, quòd ad tantum ſcelus tacuerint, & hominem, qui tanti ſcandali autor fuit, non coram Eccleſia accuſauerint.

42 Verùm ſi ſceleris commiſſi ratio talis fuerit, quòd accuſatus in vitæ diſcrimen incurrat, ſequenda eſt regula Bernhardi: Meliùs eſt vt pereat vnus quàm vnitas. Nec pugnat cum dilectione proximi, pœnam petere de flagitioſo. Eſt enim tota ſocietas humana magis diligenda, quàm vnus incorrigibilis.

43 Miniſter iuſtitiæ, cui vindicandi poteſtas com-

missa est, eosdem fines sibi proponat, quos dixi accusatorem debere aspicere. Deinde sit animo incorrupto. Tertiò sciat se non suam vindictam exercere, sed Dei: non licere sibi vel parcere cuiquam, vel aliquem absoluere, nisi quem mens Legis excipit. Scriptum est enim: Qui condemnat iustum, & iustificat impium, vterque est abominatio coram Deo. Verùm hîc magna prudentia in iudice requiritur.

44 Temeraria vindicta sola damnatur verbo Dei, (vt diximus) videlicet, cùm vel is qui accusat, cupiditate vindictæ ardeat, & principaliter quærit pœnam eius qui offendit & interitum: vel cùm is qui iudicat, Legem affectibus prauis contaminat, & lætatur malo eius, de quo sumit vindictam. Quod cùm fit, vterque homicida coram Dei tribunali iudicatur.

45 Est & temeraria vindicta, omnibus modis damnanda, quando læsus, iniuriam sibi allatam, per se vlcisci molitur. Nam quòd Dei est proprium, ipse scelerate sibi vendicat, sed excipio defensionis ἐν αὐτοφώρῳ necessitatem. Ibi enim locum habet: vim vi repellere licet.

46 Est & illa censenda temeraria vindicta, quæ cùm exercetur à ministro iustitiæ, plus tamen mali adfert quàm boni. Nulla enim vindicta, cuius finis malus est, à piis est expetenda, aut exercenda. Beluarum enim potiùs est, quàm hominum, talis vindicta.

OPERA SEXTAE Legis.

1 VT opera bona sextæ Legis, à synce ra dilectione proximi manant: ita ad iustam & legitimam personæ proximi conseruationem, & societatis humanæ incolumitatem, referuntur.

2 Dilectio ergo proximi & eiusdem conseruatio (vnde pendet incolumitas Societatis humanæ) limites sunt, intra quos opera huius præcepti proximo debita, claudentur.

3 Hac constituta regula facilius erit & promptius colligere, quæ opera Deus à nobis hac sexta lege requirat.

4 Verùm quia opera illa, certarum virtutum sunt actiones, quæ virtutes rectrices & moderatrices actionum sunt, iuxta rectam rationem: de virtutibus ipsis huius Legis propriis, earúmque actionibus agemus.

5 Etsi autem alij aliter virtutes huius Legis digerunt, quorum quidem diligentiam laudo: tamen vt nos intra limites à nobis positos contineamur, omnes virtutes huius sextæ Legis sub beneuolentia & beneficentia concludamus. Nihil enim hæc Lex requirit, quòd non alterutra harum virtutum contineatur.

DE BENEVOLENTIA.

6 Beneuolentia est veluti primus riuulus, manans à dilectionis fonte. Nam ei quem diligimus, hoc est, carum habemus, benè quoque velimus necesse est.

7 Hanc

7 Hanc beneuolentiam, tanquam ἀκόλουθα excipiunt hæ virtutes, Candor, amicitia, humanitas, concordia.

8 Candor, ſinceritas & puritas quædam animi eſt, quæ vt non admittit vllas ſiniſtras ſuſpiciones de perſona proximi ſine euidenti probatione: ita vituperabilia in proximo non virtutum larua induit, ſed vitia eſſe vitia iudicat. Quod qui non facit, non ſolùm Deo & naturæ Legi aduerſatur: verumetiam ſano iudicio deſtitutus eſſe cenſendus eſt.

9 Quid enim turpius eſſe poteſt, quàm ſcapham ligonem, & ligonem ſcapham appellare, hoc eſt, vitia larua virtutum ornare, & virtutes vitiorum cœno deformare?

10 Amicitia, reciproca bonorum inter ſe beneuolentia eſt, & voluntas ſibi inuicem benefaciendi, ex vera pietate & virtute manans.

11 Amicitia enim illa, quæ vel ἐκ ἁδονᾶς, vel ἐκ παροχᾶς (vt Hippodamus loquitur) ortum habet, deficiente voluptate, & ceſſantibus beneficiis reciprocis intermoritur.

12 Vera proinde & homine digna amicitia, pietate & virtute conciliata, comitate conditur, grauitate firmatur, conſtantia & fide conſeruatur, συμπαθεία probatur, & mutuis officiis continuatur.

13 Humanitas latiùs ſe extendit, quæ & naturæ facilitatem, & morum ſuauitatem complectitur.

14 Hæc maximè ſibi animos hominum conciliare ſolet, facilè ignoſcit, communem fragilitatem cogitat: vnde comicum illud: Homo ſum, hu

mani à me nihil alienum puto.

15 Græcè admodum significante vocabulo dicitur φιλανθρωπία, quam Plato definit ἕξιν εὐεργετικὴν τῶν ἀνθρώπων. Hanc Paulus Tito scribens, Deo tribuit. Digna propterea homine, vt qui & homo sit, & ad Dei imaginem conditus, vt ipsum imitetur.

16 Concordia, siue à citharæ chordis, siue à plurium chordium vinculo dicitur, laudatissima virtus est, qua vt quidam rectè ait, paruæ res crescunt.

17 Hæc virtus vt mutuam beneuolentiam fouet: ita maiores, pares, minores respicit, & συμφωνίᾳ quadam ordinum & omnium statuum inter se tanquam omnium dulcissima musica, summè delectatur. Nam vt citharæ sonus tum demùm iucundus est, quando ita intenduntur & remittuntur chordæ, & arte trahuntur ad harmoniæ regulam, vt vnum iustum & suauem concentum efficiant: ita animi bonorum, concordia mutua delectantur, vnde apud Græcos nomen accepit, ὁμονοίας, quo significatur animorum summus consensus.

DE BENEFICENTIA.

18 Beneficentia id præstat opere, quod beneuolentia animo concepit. Hanc dicunt coniunctam esse cum iustitia. Per hanc enim iustitia suum munus exequitur.

19 Siquidem iustitia, vt præclarè dicit Bernhardus, Maioribus reuerentiam & obediētiam, æqualibus consilium & auxilium, inferioribus custodiam & disciplinam, Hoc est, singulis τὰ καθήκοντα

ἐπιόντα, reddit.

20 Etsi autem hæc verè dicuntur: tamen vt magis sit nobis vis beneficentiæ perspecta, quam hæc sexta Lex postulat: subiiciam beneficentiæ, vt ἀκόλουθα quædam, mansuetudinem, ἐπιείκειαν, fortitudinem, zelum, liberalitatem & misericordiam.

21 Mansuetudine benefacit proximo, qui iniuria affectus, iræ ruentis ad vindictam impetum ita retinet, vt crudelitate, in proximum, qui offendit, non sæuiat, & aliquid indignum iustitia, temerè committat.

22 Etsi autem ira naturalis affectus est, insurgens aduersus ea, quæ virtuti aduersantur, & ea propugnans quæ à ratione monstrantur esse bona & laudabilia: tamen in vitio est, quando rectam rationem non sequitur, sed ruit cæco impetu in eum qui offendit, extra iustitiæ limites.

23 Sed illa demùm ira laudabilis est, quæ ex bona caussa procedit, & tendit moderatè & iustè in bonum aliquem finem. Talis ira & motus animi ad coercenda peccata insurgentis, fuit in Mose, Elia, Christo, Paulo, absque vitio.

24 Ἐπιείκεια summum ius moderatur, & cedit, ob caussæ circumstantias, seueræ iustitiæ. Dicitur autem ἐπιείκεια quasi ἐπί τινος εἴκουσα τῷ νομικῷ.

25 Est autem hæc ἐπιείκεια duplex, Publica & Priuata: illa, iudicis personam sustinentis: hæc, hominis cuiusuis priuatim agentis est.

26 Publica ἐπιείκεια est qua iudex flectit Legem ad caussam, & non caussam ad Legem. Vt e-

nim figura lapidis in ſtructura lesbia mutata, mutatur & norma:ita cauſſa, pro circumſtantiarum conditione, variante, variat & mens Legis, ἐπιείκεια.

27 Flectitur ergo Lex ad cauſſam, quando non ſpectatur τὸ ἀκριβοδίκαιον. Sed mens & voluntas Legis accommodatur cauſſæ. Contrà vero cauſſa ad Legem flectitur, quando retinetur in iudicando τὸ ἀκριβοδίκαιον, & nulla ἐπιείκεια propter circumſtantias admittitur: & tunc ſummum ius fit ſumma iniuria.

28 Priuata ἐπιείκεια tolerat infirmitatem proximi,tegit arcana errata, ſanat manifeſta delicta, doctrina,conſilio,admonitione, fraterna obiurgatione.

29 Fortitudo proximo commodans, etiam duplex eſt,videlicet publica & priuata: illa, magiſtratus:hæc,ſingulorum priuatim.

30 Fortitudo in magiſtratu, iuſtitiæ propugnatrix,ratione ad vindictam properat, & finem habet conſeruationem humanæ ſocietatis:ídque per defenſionem veræ religionis, veræque virtutis,& oppugnationem falſæ religionis, & vitiorum graſſantium repreſsionem.

31 Fortitudo priuata eſt, cùm ſinguli inuicto animo potiùs ferunt iniuriam, quàm vt iniuſtè ſe vlciſcantur de proximo. Hæc etiam patientia dicitur.

32 Zelus etſi in genere eſt cuiuſuis affectus vehementior æſtuatio: tamen hîc ſolummodo de eo zelo agimus, quæ beneficentiæ erga proximum vt pars quædam,ſubiicitur.

33 Eſt ergo hic zelus affectus vehemens, quo iuſtè

iustè indignamur aduersus contumaciam in atrocibus sceleribus: quò contumacia repressa, alij tranquillè viuant, & vnitas societatis conseruetur.

34 Hic zelus tum demùm est laudabilis, quando excitatus ab Heroico motu, in magistratu vindice scelerum, vel à Spiritu sancto ortus, secundum scientiam tempestiuè exercetur in gloriam Dei, qualis conspicitur in Mose, in Phinee, Elia, in Christo, in Paulo.

35 Liberalitas quæ ἐλευθεριότης Græcè dicitur, est munificentia, propriè magnorum & liberorum hominum, qua iuuant & ornant ordines & status hominum suis facultatibus, vt bene mereri videantur de societate humana. Huic cùm prælucet pietas vera, vt in Salomone, Dauide, Iosia, laudabilis est. Contrà verò, si ab animo inanis gloriæ cupido proficiscitur, in vitio est.

36 Misericordia erga proximum, affectus homine dignissimus, est συμπάθεια, qua tangimur aliena miseria tanquam nostra propria, quáque eius miseriæ nostris bonis succurrimus. Breuiter, misericordia est affectus ipse miserendi: & quicquid officij ex hoc affectu miseris & afflictis piè iustéque præstatur. Et dicitur in Scripturis interdum δικαιοσύνη, vt sciamus eleemosynam non esse liberum beneficium, sed debitum officium.

37 Consistit autem hæc misericordia in duobus, scilicet in remittendo & dando.

38 Misericordia in remittendo posita, est quæ vel pauperi debitum quod non est soluendo, nisi attrahat sibi miseriam, condonat: vel ei qui offendit, veniámque precatur, offensam remittit, mo-

dò id piè & vtiliter fieri possit.

39 Misericordia quæ in dando cernitur, ignoranti communicat doctrinam, aberranti correctionem, dubitanti consilium, tristi consolationem, esurienti cibum, sitienti potum, nudo vestes, vago domum. Breuiter, Omni misero & afflicto, quantum potest, succurrit.

40 Hanc Dominus, ex Oseæ 6. testimonium adducens, anteponit sacrificio, cùm ait: Profecti discite quid sit: Misericordiam volo & non sacrificium.

41 Autor Epistolæ ad Hebræos eleemosynam valdè placere Deo testatur, cùm inquit: Beneficentiæ & communicationis ne obliuiscamini. Talibus enim victimis delectatur Deus.

42 Verùm hoc accipiendum est, de eleemosyna, quæ præstatur à Publicano, & non à Pharisæo, id est, quæ præstatur à piis ad Deum conuersis, & non ab impiis hypocritis. Nam horum eleemosyna, etsi vsu valet: cultu tamen est vitiosa & abominabilis coram Deo. Quicquid enim non fit ex fide, peccatum est: vtpote profectum ab iis, quorum & mens & conscientia polluta est, & aberrans à debito fine.

SEPTIMA LEX Decalogi.

Non mœchaberis.

VT sub adulterij nomine, omne intemperantiæ, id est, impuritatis & impudicitiæ genus, quo anima vel corpus hominis polluitur, vetatur: ita omne tem-

temperantiæ genus impuritati animæ & corporis repugnans, præcipitur.

2 Duæ ſunt ergo huius Legis hypotheſes generales: vna affirmatiua, Temperantiam ſectator: Altera negatiua, Intemperantiam ne ſectare. De affirmatiua, hac vice dicendum erit.

3 Temperantiæ bonum nemo ſatis laudauerit. Eſt enim temperantia veluti naturæ cuſtos fideliſſimus, quam qui verè ſectatur, tranquillum naturæ ſtatum ſentit.

4 Hoc Græca appellatione pulcherrimè ſignificatur. Dicitur enim temperantia Græcis σωφροσύνη quaſi σώζουσα φρόνησις, hoc eſt, conſeruans prudentia.

5 Huius ratio ex appellatione Latina peti poteſt. Dicitur enim temperantia Latinis à temperie, hoc eſt εὐκρασία affectuum & actionum temperata ad rectam rationem.

6 Definitur autem temperantia in hunc modum. Temperantia eſt rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi, firma & moderata dominatio.

7 Hæc ergo facit vt nihil appetas, cuius te pœniteat: vt in nullo Legem moderationis excedas: vt ſub iugo rectæ rationis cupiditatem frenes.

8 Cernitur autem hæc virtus, (quantum quidem ad noſtrum inſtitutum facit) in quatuor partibus, quæ ſunt, abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, pudicitia, quæ aptiſsimo ordine ad finem Legis huius referuntur.

9 Abſtinentia gulæ aduerſatur, vt quæ vſum potus cibíque iuxta rectæ rationis iudicium mo-

deretur, ab iiſque abſtineat, quibus caro ad vllam impuritatem natura hominis indignam, irritari poteſt.

10 Huic ieiunio ſubiicio, quo caro ferocior facta, tanquam freno, coercetur & domatur, quoties aduerſus ſpiritum importuniùs inſurgit.

11 Et quia nemo meliùs nouit propriæ carnis petulantiam, quàm is qui ferocientem ſentit: nemo ieiunando tempus aut modum rectiùs præſcripſerit, quàm ipſe.

12 Sobrietas duplex eſt: Vna animi: Corporis, altera. Vtraque vt rariſſima: ita maximè laudabilis.

13 Sobrietas animi eſt & rectus vſus rationis, & ſuauis affectuum moderatio. Huius cauſſa eſt mens piè rectéque edocta, & aſſuefactio ad moderationem ſeruandam in omnibus rebus. Ex quo fit, vt hac præditus conſilia & actiones prudenter gubernet, ne quid turpe aut indecorum in vita committat.

14 Sobrietas corporis eſt in potu potiſſimùm temperantia, ne eius ſit immoderatus vſus, vnde inflammantur impuri affectus. *Hæc vt à ſobrietate animi venit: ita ſanitatem corporis, virium incolumitatem, & vitæ puritatem conſeruat.*

15 Caſtitas puritas mentis eſt, quæ etiam in corpus dimanat, qua fit vt ab omni impuritate & contagio abhorreamus, impuram Venerem fugientes.

16 Neque enim vera caſtitas corporis eſſe poteſt, niſi quæ à caſto proficiſcatur animo: id quod Ariſtoteles intellexit, dum diceret Philoſopho cuidam

cuidam, castis manibus reddenti vrinam: ἁγναὶ μὲν χεῖρες· φρὴν δὲ ἔχει μιάσματα.

17 Quod autem Papistæ laudem castitatis suis impuris Sacrificulis, Monachis & Monialibus vendicant, impurum est commentum, cum recta ratione & verbo Dei pugnans.

18 Nam castitas omnium hominum est, qui à vetita libidine se puros & integros seruant, siue sint virgines, siue celibes, siue coniuges.

19 Nam cùm Paulus pronunciat piorum coniugium thorum honorabilem esse vt sanctum & impullutum, quis castitatis laudem piis coniugibus adimere audebit?

20 Damnandus est proinde & error eorum, qui ad certos hominum ordines castitatem alligarunt, & commentum eorum, qui virginitatem celibatu, celibatum coniugio meliorem tradunt, ac inter opera perfectionis, & consilia Euangelica numerant.

21 Quòd autem Paulus, 1. Cor. 7. videtur virginitatem præferre coniugio, dextrè iuxta mentem Pauli accipiendum est. Non enim simpliciter & omnino anteponit coniugio virginitatem, vt meliorem, Sed κατά τι ob certas scilicet circumstantias.

22 Siquidem non bonitate operis, sed vsu, non merito perfectionis, sed actionis commoditate, virginitas & celibatus anteponuntur coniugio: Non tamen semper, neque in omnibus, sed tempore necessitatis, & in iis qui donum fortè habent perpetuæ continentiæ.

23 Nam illi qui perpetuum continentiæ donũ non habent, regulam Apostolicam teneant: Pro-

pter fornicationem (scilicet vitandam) vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquæque suum maritum habeat.

24 Tametsi autem hæc Lex non mandat coniugium simpliciter, sed castitatem animi & corporis ab omnibus sine discrimine requirit: tamen sub conditione, omnes ad coniugium obligat, qui donum perpetuæ continentiæ non habent: adeò vt qui contrà faciunt Deum tentare videantur.

25 Pudicitia virtus animi est, quæ se in vita & moribus contemplandam exhibet. Hæc enim facit vt nos pudeat vel audire, vel videre, vel loqui, vel vllis gestibus ostendere aliquid à vera castitate alienum. Hæc vt à pudore nomen habet: ita pudore conseruatur.

26 Huius pudicitiæ indoles est, vt si quis ea præditus, casu vel viderit, vel audierit, vel fecerit quod parum castum videtur, mox erubescat, & rubore vultus pudicitiam animi testetur.

27 Huc pertinet comicum illud: Erubuit, salua res est. Et vir quidam Sapiens adolescenti in rubore dixit: Confide fili, iste est color virtutis.

28 Cyprianus scribit pudicitiam non in sola carnis integritate consistere, sed etiam in cultus & ornatus honore pariter & pudore.

29 Hactenus de temperantia & eius partibus. Nunc autem vt in eius amorem accendamur magis, caussas eius veras recitabimus.

30 Prima, Mandatum Dei. Is enim seriò nobis hanc virtutem in sua Lege præcipit. Hoc Dei mandatum meritò nobis esse deberet vice mille

demon-

demonstrationum. Sola enim, ad dictorum cõfirmationem, rerum sufficit demonstratio, quando probatio in autoritate dicentis est.

31 Secunda, Conditio fidei, Quam, vt indiuiduus comes, timor Dei purus & castus comitatur, qui sine hac temperantia consistere nequit.

32 Tertia, Cùm tẽperantia sit naturæ custos, naturam effrenem facit, qui temperantiam non maximo sectatur studio.

33 Quarta, Vocatio nostra. Vocati enim sumus ad sanctitatem, cuius præcipua pars est pia temperantia.

34 Quinta, Precandi forma Christianorum, qua iubentur petere voluntatẽ Dei fieri in terra, quemadmodum in cœlo fit. Nunc autẽ cùm angeli Dei sint maximè temperantes & casti: petimus cõformes illis fieri in tẽperãtia & castitate.

35 Sexta, Exemplum Christi, à quo Christiani dicimur. Cùm ergo is fuit temperatissimus, cuius omnis actio nostri est instructio, decet profectò, modò ipsius discipuli esse velimus, imitari ipsius temperantiam.

36 Septima, Ipsa temperantia est per se virtus amabilis, vtpote optima & pulcherrima, vt quæ sua bonitate & pulchritudine meritò nos in sui amorem alliciat.

37 Octaua, Turpitudo & pœna, quib⁹ inuoluũtur omnes qui tẽperantiæ immemores, sese in omne intemperantiæ cœnũ fœdissimè immergũt.

INTEMPERANTIA.

1 Vemadmodum tẽperantia virtus est, sub qua continetur, & cum qua coniunctum est, quicquid Dominus sua

ſeptima Lege requirit:ita intemperantia, & quæ ab ea naſcuntur infelices proles, hac eadem Lege interdicuntur, accuſantur, damnantur.

2 Eſt autem intẽperantia, quam Græci aptiſſimo vocabulo ἀκρασίαν nominant, vitium Deo inuiſum, naturæ inimicum, & hominis excellentia indigniſsimum.

3 Per hanc intelligo omnem impuritatem animi & corporis, cum vera caſtitate & temperantia pugnantem.

4 Etſi autem Auguſtinus in libro de agone Chriſtiano ait: Inter omnia Chriſtianorum certamina duriora ſunt prælia caſtitatis, vbi quotidiana pugna, & rara victoria: tamen qui verè à Spiritu ſancto regitur, flammas libidinis, etſi non prorſus extinguere, tamen reprimere poteſt, ſi gradus, occaſiones, cauſſas vitauerit: Si remedia aduerſus eas monſtrata verbo Dei arripuerit: ſi pœnas, quæ libidines ſequuntur & in hac vita & futura, rectè cogitauerit: denique ſi præmia diuinitus caſtis promiſſa, ante oculos habuerit.

5 Gradus ad obſcœnas voluptates ſunt plures, videlicet cogitatio, affectus, conſenſus, ὁρμὴ, Quæ vt concupiſcentiæ vocabulo intelliguntur: ita à concupiſcentia innata pullulant, & altas radices agent, & partus infelices producent, niſi mox vt inceperint, ſuffocentur.

6 Cogitatio enim ἐμπαθὴς ſi moram traxerit, affectus mouetur: ſi hic non ſtatim repreſſus fuerit, inflammatur: inflammatus affectus volũtatem ad conſenſum impellit: conſenſum excipit factũ. Hoc ſæpiùs iteratũ veluti in naturam vertitur, vt poſtea reuocare pedem non poſsis, ſed cogaris

contra

contra etiam consilium mentis ruere. Huc querela illa Medeæ, θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων. Quare qui sapit obtemperet Poetæ, qui ait: Principiis obsta, serò medicina paratur, Cum mala per longas conualuêre moras.

7 Occasiones multæ offeruntur, partim à Diabolo, partim, ab hominibus, vt prauum sodalitium, sicuti Medea de se testatur: Frequẽtes accessus malarum fœminarum me perdiderũt. Huc visum impudicum, gestus venereos, & colloquia obscœna refero.

8 Caussæ sunt cõcupiscentia innata, hæc fouetur crapula, ebrietate, comessationibus & id genus aliis Veneris instrumentis.

9 Nam postquam vino seu largiori potatione sanguis calere inceperit, bruta pars animæ sãguine, calidiore veluti fermentata, furores feruentes & concupiscentias ardentes excitat.

10 Hos gradus, has occasiones & caussas sciamus prohibitas esse hac septima Lege. Quare quibus salus animæ curæ est, intempestiuè se aduersus hæc mala muniant: ne tẽpore naturam æquẽt, ex quo quædam peccãdi necessitas comparatur.

11 Præterea quæ diximus, Theologi ex verbo Dei quatuor (præter castum coniugium) remedia aduersus malum damnatę Veneris numerant, ac omnibus piis commendant, quæ sunt assidua inuocatio ex fide, lectio sacra, ieiunium, & fuga ocij, seu labor honestus.

12 De oratione habemus promissionẽ, ꝙ Deus ex vera fiducia inuocantes velit exaudire, modò summa nostra oblectatio & voluptas in Domino fuerit radicata, iuxta illud: Delectare in Domi-

no,& ipse dabit tibi petitiones cordis tui.

13 Sacra lectio mentem hominis sursum eleuat, vt homo brutæ voluptatis obliuiscatur. Quare Dauid verbi diuini meditationem nobis diurnam & nocturnam commendat. Cum hac coniungo pios hymnos & cantilenas, quibus anima hominis mirificè in sublime tollitur, & veris voluptatibus perfruitur.

14 Ieiunio pabulum Veneri adimitur, & Spiritus hominis pij excitatur, vt insurgat aduersus Veneris æstum, eum extinguat. Redduntur enim preces ardentiores spiritu dominante. Nec alia de caussa laudatur ieiuniũ. Nam Monachorũ figmentũ de ieiunij laudibus, quasi per se esset meritorium & cultus Dei, ad Papatum remittimus.

15 Ocij quoque fugam & honestum laborem, remedium esse Veneris vetitæ etiã profani scriptores intellexerunt, vt ille: Ocia si tollas, periêre cupidinis arcus. Item, Nihil agẽdo malè agere discimus.

16 Hæc quatuor remedia hoc disticho complecti soleo:

Ores, casta legas, ieiunes, ocia vites,
Si seruare cupis corpora casta Deo.

17 Pœnæ quæ comitãtur γυναικομανίαν sunt horrendæ & plures quàm quæ cogitari possint, nedum numerari: inter quas præcipuæ sunt, cæcitas mentis, obduratio cordis, infamia vitæ, donorum Dei fœda contaminatio, pœnæ corporales, supplicia æterna.

18 Cæcitas mentis, quam Paulus ἀδόκιμον νοῦν nominat, facit, vt amãs putet se videre quod non videt, iudicet mala, bona, & bona mala. Breuiter,

Quid deceat, non videt vllus amans.

19 Obduratio cordis, quo malo nullum eſt magis triſte, Hæc à Paulo etiã dicitur ἀμετανόητος καρδία, ἀπαλγησία, qua conſcientia hominis tãquam cauterio vita, planè ἀναίσθητος efficitur.

20 Infamia vitæ, quæ non ſolùm in ipſis Veneris mancipiis hæret: verumetiam vniuerſam familiam & poſteritatem fœdat.

21 Donorum Dei fœda contaminatio, Veneris damnatæ quoque ſtipendium eſt. Vt enim fumus rem obiectam fœdat & offuſcat fuligine ſua: ita obſcœnus ille Veneris vſus dona Dei, quibus homo alioqui ornatus erat, fœtore polluit, vt nulli ſint vſui.

22 Pœnæ in corpore ſæpè hærẽt, vt lues Venerea & alij morbi, quibus qui non corripiuntur, maius iudicij Dei aduerſus ſe teſtimonium habent. Videtur enim Deus eos tanquam inemendabiles abieciſſe.

23 Supplicia æterna, hæc enumerata mala excipient in omnibus iis, qui nõ ante mortem conuertuntur. Nam Dei miſericordiæ in infinitum excedunt omnes omnium hominum miſerias.

24 Sed cur tantæ pœnæ, & tam multiplices vni Veneri debentur? Quia mandatum Dei contumaciter violatur, dignitas humanæ naturæ per libidinem effrenem calcatur, Spiritus ſanctus cõtriſtatur, templum Dei profanatur, inuocatio impeditur. Breuiter, Nullus locus relinquitur aut pietati, aut vlli virtuti, ſed homo ſe totum imperio Satanæ ſubiicit in contumeliam Creatoris.

25 Poſtremo loco propoſuimus de præmiis frenatæ libidinis, quæ maxima ſunt, & omnia

continentur hoc Domini dicto: Beati mũdi corde, quonam ipſi Deum videbunt.

26 Etſi autem cor hominis nunquam ita in hoc mundo mundari poteſt, quin reliquiæ flammarum Veneris interdum excitentur, vtut fuerint ſopitæ & irritentur concupiſcentiæ turpes: tamen quando penes Spiritum manet victoria, & non ſuperatur homo flammis libidinum, conatus hic apud Deum pro mundicia cordis acceptatur, vt non imputet nobis noſtras ſordes, quibus purgandis damus operam.

27 Genera Veneris vetitæ plurima ſunt vt fornicatio, ſtuprum, raptus, inceſtus, adulterium, τὸ ἄῤῥητον βδέλυγμα, & multa alia, quæ accuratè recitant Monachi: vt qui ea vel in priuatis confeſſionibus didicerint, vel ipſi Sodomitarum progenies, inuenerint & auxerint.

28 Si quis contraxerit cum ea, cum qua turpiter conſueuit, viuente marito, tametſi Papiſtæ contractum iſtum continuatum adulterium ſtatuunt: tamen ego iſtud ſimpliciter affirmare non audeo, ſed diſtinctione opus eſſe iudico, in hunc modum.

29 Aut turpitudo præcedens fuit publicè nota, vel ſaltem iuſtè ſuſpecta: aut fuit ſine omni ſuſpitione. Si turpitudo fuit publicè nota, contractus ſequens peccat ſcandalo, nec poteſt vnquam probari: niſi publicè nota pœnitentia, vt in Dauide, præceſſerit. At ſi turpitudo ſequens, nec publicè nota, nec iuſtè ſuſpecta fuit, doctus & prudens paſtor poteſt conſcientias eorum, qui contraxerunt, ſic ſanare, vt vſus eius coniugij fiat ſanctus.

30 Verùm

30 Verùm, quoniam raró benè succedit iis qui sic contrahunt, hortarer omnes qui Christiani dici & esse volunt, vt id nō tentent, de quo iusta possit esse dubitatio, & ex quo insuauis conuersationis posit imminere periculum, & insanabile scandalum.

31 Antichristus quædam mentitur contra hāc Legem fieri, vt sunt Sacerdotum, Monachorum & Monialium coniugia. Præterea spiritualem cognationem impiè incestui comparat.

32 Nam cùm Sacerdotibus Papa interdicit coniugia, legi Dei, naturæ, & laudatis exemplis aduersatur, & patrocinatur nefandis illis sceleribus, propter quæ Deus multas gentes deleuit.

33 Cùm votum Monachorum & Monacharum putat impedire coniugium, sacrilegè facit: vt qui probet vota, quæ Deus improbat.

34 Si spiritualis cognatio, quam Papa definit esse eorum, qui pueris baptizandis vnà testes adsunt, impedit coniugium: profectò nulla inter Christianos coniugia erunt licita: cùm multò sit arctior cognatio per Spiritum eiusdem Christi, quo coalescunt in vnum corpus (cuius caput est Christus) fideles omnes, quàm per externam baptismi testificationem.

*

OCTAVA LEX DEcalogi.

Non furtum facies.

1 VT in omni honesta Lege, duo spectanda sunt Ratio & Finis: ita etiam huius octauę Legis & rectissima ratio est, & vtilissimus finis.

2 Ratio quidem hæc est: Deus cùm sit iustissimus, vt ad normam suæ iustitiæ suum cuique tribuatur. Finis verò, vt homines sua sorte contenti, suúmque cuique tribuentes, humanam societatem communibus officiis foueant, iuuent, tueantur.

3 Hac ratione & hoc fine Legis inter se collatis, facile est videre, & quid hac Lege præcipiatur, & quid vetetur.

4 Vt enim omnia ista hac Lege præcipiuntur, quæ ordine iusto à ratione ad finem eius assequendum tendunt: ita omnia quæ & à ratione deflectunt, & ad finem non rectè feruntur, prohibentur. Vt enim illa ex charitatis fonte manát: ita hæc eandem perturbant.

5 His factis veluti fundamẽtis, distinctiùs huius Legis amplitudinem cõsideremus, videamúsque quæ particulares Leges sub hac communi contineatur.

6 Sunt autẽ potissimũm quinque Leges particulares, quas hæc communis complectitur. Prima, de rerum distinctis dominiis. Secunda, de alienis contra iustitiam non cõtrectandis. Tertia,

de iustè quærendis propriis. Quarta, de recto vsu quæsitorum. Quinta, de soluendis debitis, quę vel naturâ, vel lege aliis debentur. Hæc enim omnia cum ratione & fine Legis propositis conueniunt, de quibus ordine dicemus.

7 Prima Lex particularis, sub communi cõprehensa est, de distinctis rerum dominiis. Nam cùm furtum prohibetur, discrimen traditur inter meum & tuum. Nam si mihi tuo, & tibi meo vti ex æquo liceret, furtum non committeretur, sed rerum communio æqualis statueretur.

8 Iam si rerum communio esset æqualis, plerique omnes segniores & negligentiores in præstandis officiis efficerentur. Ex qua re humana societas non solùm maxima detrimenta acciperet: verumetiam paulatim litibus solueretur, & tandem miserè aboleretur.

9 Hæc detrimenta, solutio & abolitio humanæ societatis cùm manifestè pugnant cum Lege naturæ: (quæ dictat humanam societatem conseruandam esse) sequitur eorum caussam, nempe rerum communionem æqualem, cum lege naturæ pugnare. Quid enim magis cũ natura pugnat, quàm quod naturam destruit?

10 Hinc planissimè sequitur quod proposuimus, videlicet, rerum distinctionem commendari & esse iuris naturalis: vt quæ faciat ad conseruandam naturam humanam, qualis nunc est in hac vita post lapsum primorum parentum.

11 Huc Leges pertinent humanæ, quibus distincta rerum dominia approbantur: huc iudicia forensia: huc gladius, (quem magistratus à Deo accepit) quo rerum proprietates contra fures &

latrones defenduntur.

12 Verùm quia Deus voluit homines societate coniungi, sapienter distribuit sua dona. Non enim vni contulit omnia, sed aliis alia, vt tu meis & ego tuis indigerem, ex quo nata est iustitia cõmutatiua, quæ, vt in commutatione rerum seruat æqualitatem: ita maximè facit ad assequendum finem Legis, de quo agimus.

13 Cum hac pugnat iniustitia, quæ in rerum permutatione æqualitatem non seruat pro temporum & locorum ratione. Neque enim similis semper æqualitas esse potest in specie, etsi in genere æqualitatem semper esse oporteat. De qua æqualitate gubernatorũ Rerumpublicarum est iudicare. Possunt enim gubernatores pro commodo societatis humanæ, hîc quædam permittere, & quædam Legibus stabilire.

14 Vt autem hæc æqualitas commodiùs inter homines seruari posit, sapienter nummus inuentus est, qui quidem vsum suum non naturâ, sed hominũ arbitrio, instituto, ac Lege, tenet. Nummus enim quasi νόμος dictus est.

15 Quapropter de nummo non tam ex materia & valore eius in se, quàm ex Lege, vsu, & fine iudicandum est.

16 Secunda particularis Lex, quæ sub generali continetur, est, ne quis aliena contra Legem contrectet. Est enim furtum rei alienæ iniusta contrectatio. Ita enim ratio Legis postulat, vt furti appellationem latiùs quàm Iuriscõsulti accipiamus.

17 Sunt autem furti genera duo, videlicet clancularia surreptio, & rapina.

18 Clanculariæ ſurreptioni (cum qua pugnat virtus rariſſima αὐτάρκεια) tribuunt Iuriſconſulti nomen furti, quam interdum neceſſitate & iure belli excuſari diſputatur à nõnullis, quorum ſententiam tum demùm approbabo, cùm eam cum capite Legis, *Dilige proximum tuum vt teipſum*, non pugnare monſtrauerint. Quod tametſi aliquando fieri poſſe non nego: tamen quia de ea communis regula ſtatui vix poteſt, volo hîc omnia potiùs ad charitatis legem reuocari.

19 Rapina duplex eſt. Vna manifeſta, Altera iuris prætextu palliata.

20 Manifeſta rapina eſt, quæ per violentiam exercetur, qualis eſt latronum, piratarum, & omnium qui violenta manu iniuſtè alienas poſſeſſiones rapiunt, & auferunt.

21 Rapina palliata prætextu iuris, eſt, cùm potentiores non coacti neceſsitate, contra Legem & longo tempore confirmatam conſuetudinem, ſuorum ſubditorum facultates ad ſe transferunt, vt habeant inſtrumenta, non quibus conſeruare ſocietatem humanam poſſint, ſed quibus ſuæ ſuperbiæ & libidinibus ſatisfaciant.

22 Etſi autẽ huius generis rapina ſæpè committitur: tamen nolim hic ſubditos ſibi de hoc genere ſumere iudicium. Nam hoc tempore plura ornamẽta pacis, firmiora ſubſidia belli, & nerui reipublicæ maiores requiruntur, quàm olim. Quare & neceſſariò grauiora onera imponi ſubditis neceſſe eſt, quæ ſubditi æquo animo ferre debẽt modò cõtra Deũ arma ſumere noluerint.

23 Potentiores tamen vellẽ cogitare, nõ tàm quid libeat, quàm quid liceat. Quod tum demùm

facerent si Deum timerent, subditos tanquam liberos proprios diligerent, Quod profanus Cyrus à Xenophonte fecisse scribitur.

24 Tertia particularis Lex, quæ sub communi continetur, est vt iustè quisque quærat propria. Nam si distinctio rerum sancitur lege Dei & contrectatio rerum ad nos non pertinentium damnatur à Deo: certè aut iubemur propria iustè quærere, aut nos ipsos iniustè de medio tollere. Horum posterius, cùm sit contra Deum & naturam: profectò & Deus & ipsa natura volunt, vt quilibet sua quærat, & de iustè partis viuat.

25 Iustè parta voco, quæ vel ex hæreditate iusta quis possidet, vel iusto labore in legitima vocatione acquisiuit.

26 Legitimam vocationem definio, cùm vtrumque coniungitur, hoc est, cùm & opus functionis sit legitimum, & persona operans legitimè ad opus faciendum sit ordinata.

27 Cùm hæc duo concurrunt, officium dicitur vocationis opus. Siquidē officium est, quod quilibet facere debet ex vocationis suæ conditione.

28 Sed in officij ratione duo spectanda sunt, videlicet genus officij & muneris executio.

29 De genere officij tenenda est hæc regula: Omne officium faciens ad conseruandos & ornandos status à Deo ordinatos, videlicet, Oeconomicum, Politicum, & Ecclesiasticum, prima, quinta, & hac Lege mandatur.

30 In muneris executione fides & charitas regulæ esse debent. Fides quidem cauet, ne quis Deum offendat, suadet vt omnia ad gloriam Dei

referat,

referat, continet operantem in timore Dei. Charitas verò cauet, ne cui iniuria inferatur, suadet vt proximi commodis seruiatur, continétque operantem in amore proximi.

31 Ex his concluditur, quòd vt Segnities & impostura hîc damnantur: ita sedulitas & diligentia & candor in præstando officio commendatur.

32 Quarta particularis Lex, quæ sub communi continetur requirit, vt legitimè quæsitis vtamur in gloriam Dei, in ministerij diuini conseruationem, in reipublicæ commodum, in sustentationem nostri & familiæ, in eleemosynam, qua subleuantur tenuiores.

33 Vt huic legitimo vsui seruiunt virtutes, liberalitas, misericordia, & iustitia: ita cum eo pugnant profusio, tenacitas, auaritia, immisericordia, iniustitia.

34 Postrema Lex, quæ sub hac cõmuni continetur, iubet soluere quæcunque aliis naturâ vel Lege debentur.

35 Qui enim nõ reddit quod debet, alienum detinet contra iustitiam, quæ tribuit vnicuique quod suum est. Quare & furti coram tribunali Dei peragitur. Rectè enim Augustinus ait: Omne quod malè possidetur alienum est. Si alienum, furtum coram Deo iudicatur.

36 Huc ergo pertinet præceptum Pauli: Reddite omnibus debita. Item: Nemini quicquã debeatis nisi hoc, vt inuicem diligatis. Hîc Paulus & præcipit soluenda esse debita, & distinguit debitorum genera.

37 Quorum vnum ita solui vult, vt nemini

quicquam debeamus. Alterum perpetuò quidem ſoluendo poſtulat, quod tamen nunquam ita perſoluitur, quin adhuc debeatur aliquid.

38 Prius illud debetur Lege ciuili, & iuxta Legẽ ſolui oportet. Poſterius naturâ, Quod quidem iuxta naturam ſoluitur ſed nunquam perſoluitur. Verùm hæc fortè ita clariùs diſtinguuntur.

39 Prius debitum eſt, quòd ciuili obligatione debetur, videlicet cùm Lege ciuili aliquis ad ſoluẽdum obligatur, ita vt magiſtratus debitorẽ cogere poſsit vt ſoluat, & puniat non ſoluentem. Atque hoc debitũ Paulus vult perſolui, cùm ait: Nihil cuiquam debeatis.

40 Poſterius debitũ eſt, quod naturali obligatione debetur, videlicet, cùm naturâ aliquis ad ſoluendum obligatur. Obligamur autem naturâ omnes ad mutuam dilectionem, & ad mutuæ dilectionis officia analoga præſtanda.

41 De hoc debiti genere loquitur Paulus, cũ ait: Niſi hoc, vt vos mutuò diligatis, Significans perpetuam obligationem eſſe, qua nos Deus & natura obligat ad officia dilectionis.

42 Neque huius obligationis ratio obſcura eſt, vt quæ ſit in ipſa natura impreſſa ab ipſo Deo opifice: quod tibi vis fieri aliis præſtabis. Qui ergo non diligit, & ex dilectionis Lege benefacit proximo indigenti, contumax eſt aduerſus Deum, & cum natura pugnat, indignus qui bonis naturæ fruatur.

*

NONA

NONA LEX DE-calogi.

Non respondebis falsum testimonium aduersus proximum tuum.

1 IN hac Lege, vt in omnibus aliis, duo spectanda sunt, videlicet, ratio & finis. Quæ si rectè æstimentur, facilè apparebit, & quid ea præcipiatur, & quid prohibeatur.

2 Ratio quidem hæc est: Quoniam Deus est verax, vult suam creaturam, amare veritatem & odisse mendacium. Finis verò, vt veritatem sine fuco colentes, sanctiùs & tranquilliùs, & in Ecclesia, & in humana societate, viuamus imaginẽ Dei portantes, in veritate & iustitia.

3 Quicquid ergo à ratione hac proficiscitur, & ad hunc finem iusto ordine tendit, hoc præcepto mãdatur, & quicquid quouis modo vel à ratione vel à fine deflectit, prohibetur.

4 Hinc patet, quòd vt veritas omnis in dictis & factis præcipitur: ita omne mendacij genus in iisdem prohibetur & damnatur.

5 Sapientes illi qui primi dederũt rebus nomina, vt docerẽt veritatem Lege naturæ requiri, & mendacium esse contra naturam, conceptum mentis & sermonem vno nomine λόγον nominarũt. Volebãt enim hoc modo significare λόγον aliũ fonti, alium riuo similẽ esse. Fõti quidẽ, qui mente concipitur, atque ideò ἐνδιάθετος cognominatur: Riuo verò qui per os linguámq; profluit, ex

quo προφορικὸς appellatur.

6 Iam verò, vt eſt ſecundum naturam, vt riuus ſapiat fontem, à quo profluit: & contra naturam, ſi fœtidus riuus à dulci promanat fonte: ita ſecundum naturam eſt, cùm λόγος externus congruat cum interno: & contra naturam, ſi ab eo diſcrepet.

7 Porrò, quoniam hæc lex Nona prohibitiua eſt, vt quæ prohibeat falſum teſtimoniũ, quo per Synechdochen omne mendacium comprehenditur: dicemus de mendacio, eiúſque generibus.

8 Eſt autem mendacium, omne dictum & omne factum cui veritas non ſubeſt, quauis cauſſa, quouis fine, & quauis intentione prolatũ aut fictum. Cuius generis ſunt plura.

9 Vt autem omne mendacium vel in dictis, vel in factis verſatur: ita committatur dupliciter, videlicet in doctrina, & in vita.

10 In doctrina committitur mẽdacium, cùm vel in religione ab analogia fidei diſceditur, vel in artibus à principiis certò perceptis aberratur.

11 Mendacium in religione commiſſum ſi eſt contra analogiam fidei ſeu fundamentũ, omnium perniciosiſſimum eſt, ſub quo mendacio omnes hæreſes continentur.

12 In artibus mendacium leuius eſt, videlicet, cùm non rectè applicatur rebus in Philoſophia iudicandis demonſtratio, quæ amuſsis philoſophica dicitur. Nã vt fabri ſuam amuſsim ſequuntur, ne in ædificando peccent: ita Philoſophi in artibus nihil ſine demonſtratione, vt immotum, admittant.

13 Hîc fœdiſsimè lapſus eſt Epicurus, qui contemta

temta amussi philosophica, errores multos in Philosophiam inuexit, & inter alios, finem hominis esse voluptatem. Quod sanè potiùs in haris porcorum, quàm in Scholis Philosophorum didicisse putandus est.

14 In vita committitur mendacium pluribus modis. Qui tametsi vix numerari possunt: tamen eos omnes sub certis generibus comprehendere conabimur. Statuamus ergo huius mēdacij, quod in vita committitur, quatuor genera.

15 Primum, cùm quis sola mentiendi libidine, non spectans suum vel aliorum commodum aut incommodum, mentitur. Hoc genus mendacij ab Augustino merum mendacium dicitur, vt quod nulla opinione commodi vel incommodi mixtum sit.

16 Secundum, cùm quis sua ipsius gratia mentitur, siue id fiat dictis, siue factis, Quales sunt arrogantes, hypocritæ, dissimulatores, à quibus vitiis alienus, αὐθέκαστος à Philosopho dicitur, hoc est, qui dictis & tactis suis sibi per omnia similis est, nec quicquam fingit, ἀλλ' ἑκάστοτε ὁ αὐτὸς manet.

17 Tertium, cùm quis propter alios mentitur. Atque huius generis quatuor sunt gradus.

18 Primus gradus est, cùm solummodo voluptas auditorum spectatur, & vocatur Græcis εὐτραπελία, quam Aristoteles virtutibus, Paulus verò vitiis annumerat. Hoc quidam iocosum mendacium nominant.

19 Secundus gradus, cùm tantum commodum aliquod spectatur, sine alicuius damno. Hoc interdum verum occultatur quod dici oportuit, & falsum dicitur quod non oportuit. Hoc non-

nulli officioſum mendacium appellant: cùm tamen contra officium pij hominis eſt, vllam ob cauſſam mentiri.

20 Tertius gradus eſt, cùm ſolummodo damnum ſpectatur eius, de quo quis loquitur. Huic gradui ſubiiciuntur detractio, contumelia, deriſio, ſuſurratio, quæ in hunc modum diſtinguuntur.

21 Detractio eſt, qua abſentis vita apertè roditur, quæ ab odio vel inuidia nata, tendit in eius infamiam cui detrahitur.

22 Contumelia eſt, qua præſentis honori aliquid dictis, vel factis iniuſtè detrahitur, quáque indignus ignominia afficitur.

23 Deriſio eſt, qua alicuius dictum aut factum, contemtus cauſſa, in riſum iocúmque trahitur iniuſté.

24 Suſurratio eſt occulta & inſidioſa oratio de abſente, cuius finis eſt diſcordiam inter amicos ſeminare.

25 Quartus gradus eſt, cùm vtrumq. ſpectatur, videlicet commodum & damnum. Hoc eſt, cùm quis mentitur, vt proſit vni, & noceat alteri. Huic gradui fraudem & dolum ſubiicio.

26 Quartum, cùm quis contra alios mentitur aut falſum dicit, ídque in iudicio. Superiora enim omnia, vt fiunt extra iudicium, accipimus. Hoc autem quartum genus præcipuè hac Lege nona interdicitur, cùm cætera ad ſuperiores quoque Leges referuntur.

27 Hoc genus committitur in iudicio, nunc accuſatione falſa, nunc teſtimonio falſo, nunc inficiatione falſa, nunc defenſione falſa, nunc ſen-

tentia

tentia falsa.

28 Reus est igitur violatæ huius Legis, & qui falsò fictéque accusat, & qui falsum testimonium dicit, & qui verum negat, & qui defendit iniusta, & qui iudicat malé. Huic mendacij generi subiicitur συκοφαντία

29 Est autem συκοφαντία, calumnia qua quis vel fictè accusat, vel vera crimina celat, vel tergiuersatur, quò sententiam iudicis eludat.

30 Atque hactenus de generibus mendaciorum dictum sit, quibus omnibus veritas opponitur, quæ in omni re, honesta & laudabilis est, quemadmodum mendacium malum viciosúmque semper existit.

31 Est autem veritas, cùm dictum aut factum cum re consentit, vel subiecta vel significata: cuius cùm firma sit προαίρεσις in voluntate, maxima virtus est, qua homo constanter amplectitur veras sententias, dicit vera, seruat pacta in sermone & gestu, vitat insidiosas occultationes.

32 Veritati ancillantur amor veritatis, candor, docilitas, vera gloria, modestia, temperantia linguæ, & multæ aliæ virtutes, quæ vitiis in mendacij generibus enumeratis opponuntur.

33 Porrò quoniam mendacium est quiddam ἀκατάληπτον, (vt loquuntur) nulla, quæ aliquid veri significant sub dictis vel factis qualibuscunque mendacia sunt dicenda, sed schemata sermonis, sub quibus veritas continetur.

34 Christus ergo cùm apparet in forma peregrini, non committitur mendacium. Nam illa forma

peregrinantis significat Christum in suis membris peregrinari in hoc mundo, & non habiturum stabilem mansionem. Nec quòd finxit se longius ire, mendacium erat. Nam ista fictione significat se discessurum ab illis, qui se docentem fide non recipiunt.

35 Similiter multa Prophetica dicta & facta, mendaciis similia sunt: sed cùm referuntur ad eas res, ob quas significandas ita vel dicta vel facta sunt, reperiuntur significationes esse veraces, atque ideò nullo modo mendacia esse dicenda.

36 Similiter tropi, vt metaphora, metonymia, allegoria, εἰρωνία, hyperbolæ, &c. Item, parabolæ, apologi, fabulæ, & quibus non falsa significantur: non mendacia, sed veritatis instrumenta sunt iudicanda.

DECIMA LEX Decalogi.

Non concupisces rem proximi.

1 VT ratio huius Legis, Non concupisces, &c. hæc est: Deus sanctus & purus, & ab omni mala concupiscentia alienus, vult nos puritati & sanctitati studere: ita finis eius est, vt nulla cupiditas, cum charitate Dei & proximi pugnans, humanos animos perturbet, & à recto auocet.

2 Etsi autem hanc Legem vetitæ concupiscentiæ in superioribus legibus includi non est dubium: tamen peculiarem legem de ea ferri, multis

tis de caussis vtile erat.

3 Prima, vt errorem corrigat eorum, qui peccatum definiunt opus cum voluntate coniunctum, negantes inclinationem & voluntatem malam, sine perpetratione operis, esse peccatum. Quod ergo in superioribus Legibus implicitè, idem hîc expressè prohibetur, vt primum peccati fontem monstret prauam concupiscentiam.

4 Secunda, vt discernat inter leges politicas & diuinas: quarum illæ contentæ sunt externa disciplina: hæ puritatem cordis ante omnia postulant.

5 Tertia, vt hypocrisin damnet eorum qui externa legis disciplina se iustos putant, cùm interim cor ardeat prauis cupiditatibus Lege Dei damnatis. Ex quo fit vt homo in hac vita Legem Dei nunquam implere posit.

6 Hîc cogitandum est quanta sit ἀταξία in toto homine lapsum primorum parentum secuta. Homini integro adstructa fuit concupiscentia, vt quod bonum sibi esse crederet, expeteret, sequeretúrque: adeptus verò, retineret & conseruaret. Bonum autem hominis verum & solidum est Deus. Itaque hominis concupiscentia recta est, vt Deum tanquam summum bonum sectetur, ei adhæreat amore perfecto, & in eo solo acquiescat. Verùm postquam homo in peccatum lapsus est, & auersus à Deo, concupiscentia hominis deprauata est, vt quæ feratur in res prohibitas contra naturæ ordinem & Dei voluntatem.

7 Et vt homo in fruitione Dei summas habiturus erat delicias & voluptates, si mansisset in perfectionis statu: ita factum est, vt auersus à Deo

quærat delicias & voluptates, quibus tamen nunquam expleri poteſt, in ſignum, quòd vero & ſolido exciderit bono, quod ſolum ſufficit ad explendum hominis deſiderium.

8 Neque tamen omnem concupiſcentiam, quę eſt in homine poſt lapſum, peccatum eſſe definimus, ſed tantùm eam, qua id quod non licet, libet, & quia libet, appetitur.

9 Nam vt naturalis concupiſcentia, qua appetimus ea quæ faciunt ad conſeruationem noſtri & naturæ, ordinatis mediis, ac recto rationis iudicio, bona & neceſſaria eſt: ita renatorum concupiſcentia reparatio eſt concupiſcentiæ eius quæ fuit in homine ante peccatum, ideóque ſancta & laudabilis.

10 Non ergo ſimpliciter damnamus omnem concupiſcentiam, ſed vetitam ſolummodo, quæ à Deo ad creaturas hominem auertit, quæ hoc modo rectè definiri poteſt.

11 Concupiſcentia, Lege Dei vetita, eſt ἀταξία, infirmitas, & inclinatio in homine, pugnans cum Lege Dei, damnata à Deo & rea æternæ pœnæ, donec fiat remiſsio.

12 Monachorum ſomnium damno, cui ex natura huius concupiſcentiæ petunt diſcrimen, vt alia ſit peccatum veniale, alia mortale. Nam omne quod eſt, vel fit ab homine, pugnans cum Lege Dei, per ſe conſideratum, infert meritum mortis.

13 Verùm ſi quis hoc referat ad ſubiecta, in quibus ſunt concupiſcentiæ, diſcrimen admitti poteſt. Nam concupiſcentia Pauli veniale peccatum erat, non naturâ ſed gratia. In Nerone verò o-

rò omnis concupiſcentia ſiue inchoata tantùm, ſiue deliberata, ſiue conſummata, peccatum erat mortale, & naturâ & Legis ſententia.

14 Eſt autem vetita concupiſcentia duplex, videlicet, Originalis, quæ & inuoluntaria, & paſſiua dicitur: Et actualis, quæ & voluntaria, & actiua nominatur. De his duobus generibus ordine dicendum eſt.

15 Originalis concupiſcentia eſt ἀταξία omnium virium hominis contra Deum, cuius ſi ortum attendas, cauſſam habet vetitum fructum & perſuaſionem Diaboli. At ſi nos reſpicis, traducta eſt cum natura ab vno Adam in omnem Adæ poſteritatem. Nam vt naturam ab Adam trahimus: ita naturæ vitium.

16 Hæc originalis concupiſcentia, verè peccatum damnans eſt, in omnibus qui ſunt extra fœdus gratiæ in Chriſto Ieſu. In iis autem qui ſunt in gratia remittitur, non vt non ſit, ſed vt non imputetur. Atque ideò veniale peccatum dicitur.

17 De hac concupiſcentia Paulus loquitur cùm ait: Concupiſcentiam neſcirem eſſe peccatum, niſi Lex diceret: non concupiſces.

18 Quoniam autem huius originalis concupiſcentiæ, motus quidam ſeu παθήματα, vt Paulus loquitur, ſentiuntur in omnibus Sanctis, vocat eam Legem peccati, cùm ait: Mente ſeruio Legi Dei, carne verò Legi peccati. Eſt enim hæc concupiſcentia vt quidam ait: πάσης κακίας πηγή.

19 Actualis concupiſcentia, quæ à Platone θηρίον πολυκέφαλον dicitur, eſt qua actu hoc vel illud

Lege Dei vetitum, libet & appetitur, & hæc habet plures caussas.

20 Prima est originalis concupiscentia, ex qua omnes aliæ actuales sunt, veluti riuuli ex fonte, & fumus ex igni. Quasi enim ignis concupiscentia exardescit, vt Sapiens ait.

21 Secunda, Sensus externus. Hinc Augustinus dicit mortem per quinque sensus, tanquam per fenestras, in animam nostram ingredi: non quòd ibi antea non fuerit, sed quia noua peccatorum accessione, mortis æternæ meritum augetur.

22 Hinc est quòd alius quidam dicat, concupiscentias prauas esse portas mortis. Sunt enim accessus ad consensum & operationem, per quæ duo peccatum in homine regnat, vnde mors æterna. Decipiunt ergo hominem concupiscentiæ prauæ, & deceptum occidunt.

23 Tertia est temperamentum. Temperamentum enim aliud ad alia vitia flectit, vt & Physici & Medici agnoscunt, & experientia conuincit. Vnde de Diogene fertur, quòd cùm videret stupidum & desipientem adolescentem dixerit, νεανίσκε ὁ πατήρ σου οἰνωθεὶς σε ἔσπειρε.

24 Quarta, Diabolus, qui cùm nouit hominis complexionem, potest occultè adhibere ea quibus inclinationes prauæ magis inflammantur. Nihil enim insidiarum omittit, sed quærit semper, quos suis laqueis constringat.

25 Quinta, conuersatio cum malis & peruersis hominibus, qui impuris sermonibus commouent in auditoribus concupiscentias prauas. Vnde dictum Menandri quod & Paulus vsurpat: φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί.

26 Sexta ocium, quod ideo dicitur puluinar Diaboli, quia in ocioſis faciliùs & quaſi ſine labore facit quod vult, hoc eſt, decipit & interficit. Hoc etiam agnouit Poeta, cùm diceret:

Quæritur Ægiſtus quare ſit factus adulter,
In promtu cauſſa eſt, deſidioſus erat.

27 His cauſis addi poteſt memoria, quæ ſæpè irritat concupiſcentias prauas. Vt impurus adulter cogitans de ſuo facto, concupiſcentia in eo irritatur & inflammatur magis magíſque.

28 Neque cum iis quæ hactenus diximus de cauſſis concupiſcentiarum prauarum pugnat, quòd quidam ſtatuunt inordinatum amorem ſui eſſe omnium prauarum cupiditatum cauſſam. Nam iſtum inordinatum amorem ſub concupiſcentia originali concludimus.

29 Concupiſcentiam tribus gradibus conſtare dicunt, videlicet ſuggeſtione, delectatione, conſenſu, ídque rectè. Iacobus ei duo tribuit, videlicet, quòd cogitationem hominis à bono abſtrahat, & quòd ineſcet hominis affectus, vt incautum obruat.

30 Porrò, quoniam tria ſunt, quæ maximè deſiderant homines, videlicet, voluptates, opes, honores, Ioannes Apoſtolus tria concupiſcentiarum genera facit, cùm ait: Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, & faſtus vitæ.

31 Etſi autem hæc tria genera, videlicet, concupiſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & concupiſcentia honoris, vno nomine à Paulo dicuntur concupiſcentiæ carnis: tamen Ioannes, vt monſtret pleniùs fontes omnis mali in mundo,

petit differentias à principiis motiuis.

32 Concupiſcentia carnis iuxta Ioannis ſententiam eſt cuius principium eſt internum, videlicet, caro ipſa, hoc eſt, vitioſitas carnis, quæ fertur in ea quæ carni ſunt ſuauia, vt voluptates in cibo, potu, rebus venereis.

33 Concupiſcentia oculorum eſt, cuius principium motiuum eſt extra hominem, & incurrit in oculos. Concupiſcentia ergo, quæ ex rerum intuitu & admiratione concipitur, concupiſcentia oculorum dicitur. Hinc auaritia & multæ fraudes.

34 Tertia concupiſcentia Ioanni eſt faſtus vitæ & appetitus honoris & inanis gloriæ.

35 Porrò, cùm pœna regnantis peccati per concupiſcentias corporis ſit mors, iuxta illud: Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: Omnibus modis prauis concupiſcentiis eſt reſiſtēdum.

36 Etſi autem nec fons malarum concupiſcentiarum intercludi, nec ebullitio coerceri omnino poteſt: tamen riuuli ſunt cohibendi, ne malæ concupiſcentiæ excurrant in conſenſum, & ex conſenſu in operationem, per quæ duo diximus peccatum in homine regnare.

37 Iuuerit autem ad horum riuulorum cohibitionem, ſi Chriſtum fide amplectaris. Nam in Chriſtum fides, eſt iuxta Ioannem, victoria mundi: ſi diligenter ores: ſi occaſiones fugias: ſi labores: ſi ieiunes: ſi ocia vites: ſi Chriſti crucem ſemper in corde geras: ſi lectionibus ſacris incumbas, piiſque exercitiis delecteris.

38 Cùm Paulus iubet nos offerre corpora noſtra Deo in hoſtiam placentem, reſpicit ad morem

rem Sacerdotum, qui bestias mactandas ligabant ad aram & occidebant. Quare cùm nos volumus nostra corpora offerre Deo, debemus concupiscētiam, bestiam nostram, ligare singulari arte, vt tandem interficiatur.

39 Ligamus ergo hanc bestiam, quando eam cruci Christi affigimus, vt illi affixa non sit ad operandum efficax.

40 Etsi autem in fidelibus ligatur hæc concupiscentia, dum virtute crucis Christi non faciunt quod illa imperat: tamē mortificari prorsus in ipsis non potest, priusquam hanc vitam morte commutauerint. Semper enim eius vim sentiunt sancti, quòd Paulus de se testatur.

41 Porrò, quoniam opera, quæ ex antithesi vetitæ concupiscentiæ concludi possunt, hoc præcepto mandata in superioribus Legibus sunt enumerata, hîc omittenda duximus.

42 Vsus huius Legis est, vt agnita infirmitate nostra & corruptione, confugiamus ad Christum medicum, & ab eo petamus veniam peccati & conseruationem in sui timore, qui fons est omnis sapientiæ, puritatis & virtutis.

FINIS.

II.ij.

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM, IN HOC SYNTAGMATE EXPLICATORUM.

tem

Chriſti

deum

Errorum taxationes & refutationes.

Nestorii

duplex

leges

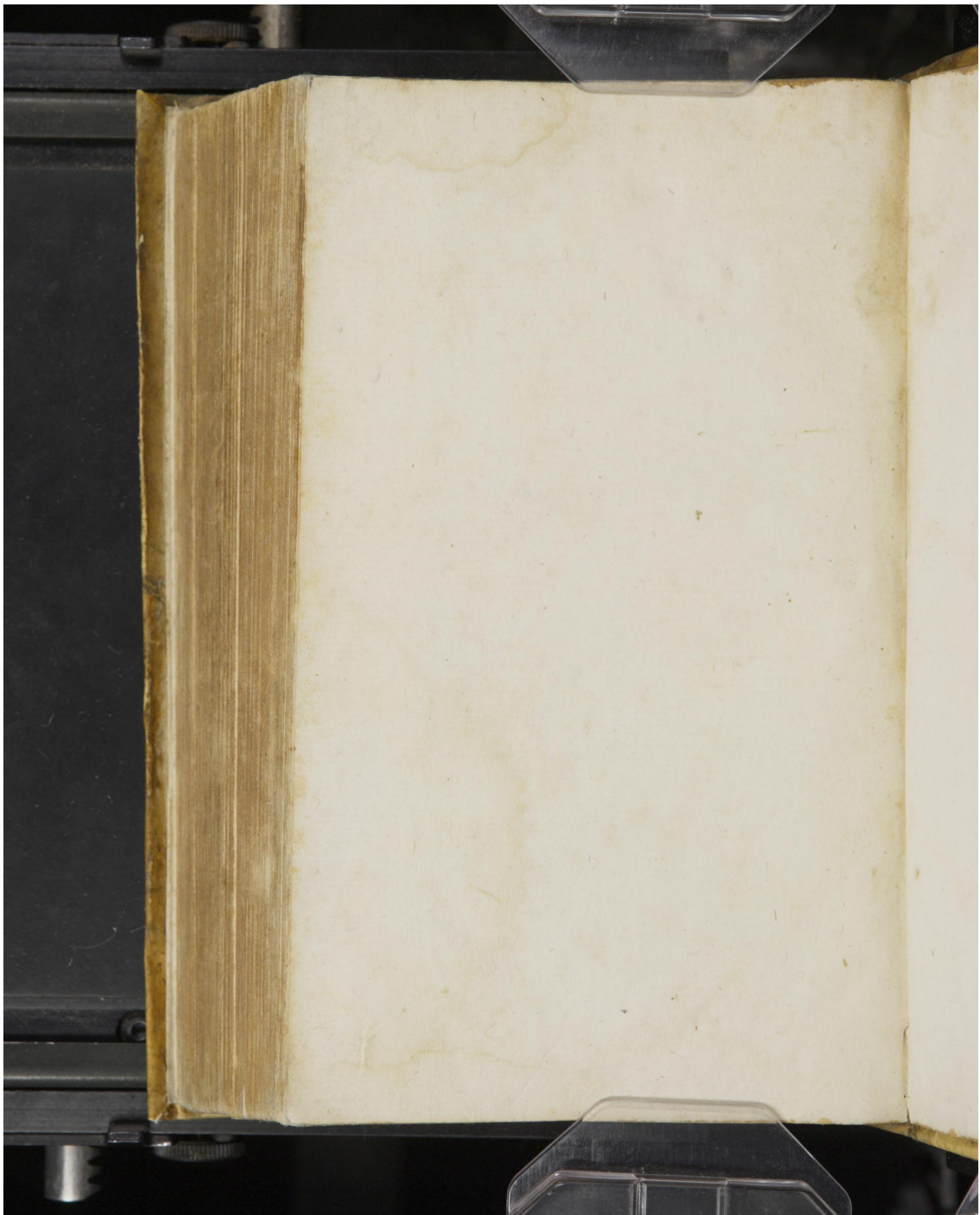
INDEX.

F I N I S.

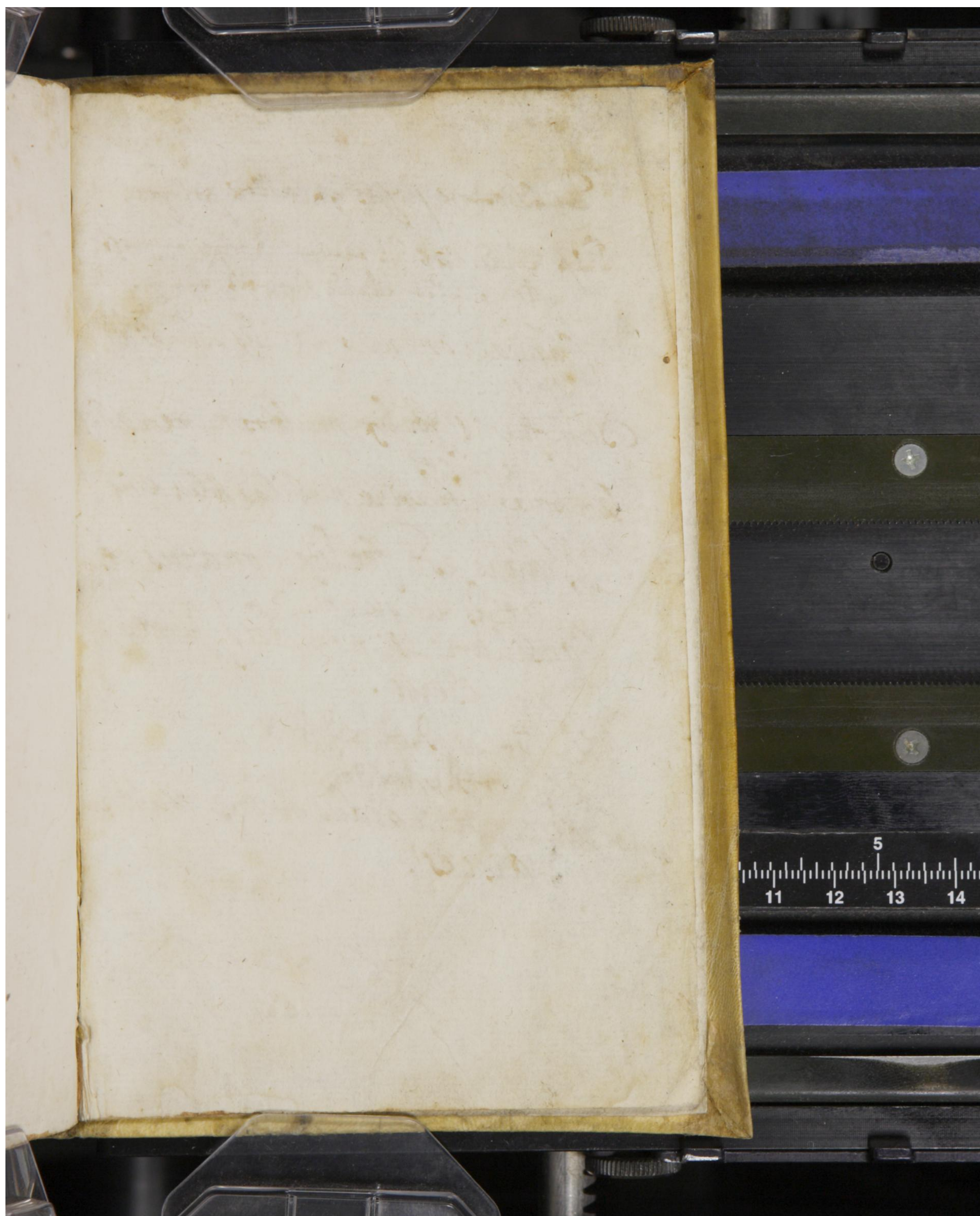

272

5
11 12 13 14

Der Doctors [illegible] ist alles [illegible].

Lieb und leib zu [illegible] [illegible] [illegible]
alle [illegible] und arbeit [illegible].

Omnia conando docilis solertia
vincit

Dum fueris foelix, multos numerabis
amicos
Tempora si fuerint nubila solus eris

Nullius est foelix conatus et
utilis unquam
Consilium si non dextera juvet ipse
Deus.

Ἐὰν ἦς φιλομαθής, ἔσῃ πολυμαθής.
Si discendi cupidus fueris, multa
disces.

An Gottes segen ist alles gelegen.